

Udgivet af Socialrådgiver uddannelsen i Århus.
Tryk: Socialrådgiver uddannelsen i Århus

ISBN 9788785200686

Denne udgave kan også downloades på www.dsh-aa.dk

Publikationen kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden

Denne publikation kan bestilles ved henvendelse til:
VIA University College, Socialrådgiver uddannelsen i Århus
Jens Chr. Skousvej 2
DK-8000 Århus C
Tlf: 87 55 33 00
Mail: socia@viauc.dk

Indhold

Forord	s. 4
Indledning	s. 5
Helte, Hamsterhjul og Habitus	s. 9
Af Laila Baumann Christensen og Sanne Ørum	
Metodebegrebet i socialt arbejde	s. 21
Af Mette Overgaard Simonsen og Tiny Maerschalk	
Socialrådgiveres synliggørelse i den socialpolitiske debat	s. 27
Af Pia Preetzmann Jensen	
Socialrådgiver bag tremmer – fysisk og psykisk	s. 32
Af Line Schultz	
Kan socialrådgiverens skrivebord sammenlignes med Toyotas samleband?	s. 41
Af Lene Carlsen og Thea Mukai	
Udvikling af retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen	s. 51
Af Lene Cathrine Petersen	
Den pålagte opfølgingsplan på sygedagpengeområdet i Århus Kommune	s. 61
Af Maria Haugen-Vestena og Charlotte Thygesen	
Standardiserede metoders betydning for socialt arbejde – eksemplificeret ved ICS	s. 70
Af Karin Seddighi, Lone Poulsen og Anne Jepsen	
Socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng i sager om børn udsat for seksuelle overgreb	s. 78
Af Caroline Bjerre og Sofie Bødker Tegllund	
Restgruppens barrierer for uddannelse i det senmoderne samfund	s. 86
Af Jane Körschen Jensen & Anne Aarestrup	
Det Opsøgende Arbejdes Janusansigt	s. 98
Af Anne Kristiansen og Mie Leer	
“Children in need” A developmental project in an Icelandic context	s. 106
Af María Rós Skúladóttir	
Handicappedes inklusion på arbejdsmarkedet	s. 113
Af Helle Sloth Michelsen og Rikke Hvingel Jensen	
“Virkningsevaluering af TripleU”	
- om at tydeliggøre hvad der virker for hvem, hvornår og i hvilke sammenhænge.	s. 120
Af Lone Johansen, Charlotte Krøyer og Maria Appelt Vibe Svendsen	
Den professionelle socialrådgiver i en “LEAN” forvaltning	s. 128
Af Anne K. F. Brændbyge & Sune K. F. Christensen	
Lykke i socialt arbejde	s. 137
Af Maria Johansen og Anne-Sofie Skals Jensen	

Forord

Undervisere og studerende ved Socialrådgiveruddannelsen har siden 2005 udgivet denne skriftserie. Vi giver gennem udgivelsen stemme til en gruppe, som vi på uddannelsen lærer rigtig meget af, men som ikke fylder så meget i den offentlige debat, nemlig de studerende.

Socialrådgiveruddannelsen er en aktiv og engageret spiller, når det handler om at være med til at præge debatten om kvalitet i det sociale arbejde og at sætte fokus på socialpolitiske aspekter, hvilket især sker gennem samarbejde med praksis, relevante forskningsinstitutioner og internationale samarbejdsparter.

I 2008 er Socialrådgiveruddannelsen blevet en del af VIA University College, og har i den sammenhæng fået et tættere samspil med de øvrige professionsbacheloruddannelser. Det betyder, at denne udgivelse også er målrettet, kan anvendes og læses i en tværprofessionel kontekst til gavn for både studerende og undervisere på f.eks. lærer- og pædagoguddannelserne samt de sundhedsfaglige uddannelser.

Denne Skriftserie formidler aktuelle socialpolitiske problemstillinger, observationer, resultater og udfordringer med det sigte at rejse debatter og blande sig i dem. Skriftserien bidrager til dialogen ved dels at sætte fokus på socialt arbejde og ved dels at bidrage med input til de mange forskellige tiltag, der er, hvor fagligheder blandes i netværk på tværs af forskning, uddannelse og praksis.

Årets udgivelse indeholder 16 artikler med en mangfoldighed af ny viden, og vi håber, at de udvalgte artikler vil blive læst af såvel studerende, undervisere, praktikere, forskere som øvrige interesserede, så rigtig mange vil få glæde af det valg, vi har foretaget.

God læselyst
Hanne Sandahl
Uddannelseschef

Indledning

Formål med udgivelsen

VIA University College Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus har valgt at udgive nummer 4 i denne skriftserie – om refleksioner over kvalificering af socialt arbejde. Artiklerne er skrevet på baggrund af og med større eller mindre uddrag af de bachelorprojekter, som skolens studerende har udarbejdet i 2008.

Faget socialt arbejde er i disse år inde i en hurtig udviklingsproces. Vi har med bekendtgørelsen¹ fra 2002 fået en professionsuddannelse. Den nye uddannelse stiller krav til de studerende om ikke blot at kvalificere sig indenfor faget som uøvende socialrådgivere, de skal også kvalificere sig til at kunne bidrage til fagets udvikling.

Vi ser en række fagligt meget spændende bachelorprojekter og finder, at det er oplagt, at de faglige tanker heri kommer længere ud end eksamensbordet.

Vi har derfor fortsat denne skriftserie i håb om at udbrede de faglige indsigter og udviklinger fra bachelorprojekterne også til praktikerne i socialt arbejde.

Vi håber, at I vil tage vel mod bidragene fra de tidligere studerende og Jeres nye kollegaer. Samtidig håber vi med denne skriftserie at give andre studerende inspiration til egne kommende bachelorprojekter.

Redaktionens rolle

Redaktionen har kontaktet et udsnit af de udførte bachelorprojekter og foreslået de tidligere studerende at bidrage til denne skriftserie. Udvælgelsen er sket ud fra redaktionsmedlemmernes og kollegaers kendskab til de udfærdigede projekter som vejledere og eksaminatorer.

Vi har udvalgt de deltagende projekter efter deres grad af bidrag til faglig debat, nuancering og for nogles vedkommende egentlig nyudvikling indenfor socialt arbejde.

Redaktionens opgave har været at yde faglig sparring til bidragene fra de nyuddannede bachelorer med hensyn til formidlingen af deres arbejde. De præsenterede analyser, værdier og holdninger i bidragene er de nyuddannede bacheloreres egne og deles ikke nødvendigvis af Socialrådgiveruddannelsen i Århus eller af redaktionen.

Dette nummer

I dette fjerde nummer af skriftserien præsenterer vi artikler fra en række meget forskellige bachelorprojekter.

De antyder og fastholder den spændvidde vi ser i bachelorprojekterne.

Typemæssigt kan bachelorprojekterne variere fra de mere traditionelle problemorienterede undersøgelsesprojekter, evalueringsprojekter og/ eller være udviklingsprojekter.

I dette nummer af skriftserien er artiklerne skrevet af de professionsbachelorer, der afsluttede deres uddannelse i januar og juni 2008 og der har været bred opbakning om skriftserien. Ganske mange indvilgede i at ville bidrage og har på trods af stor travlhed som nyuddannet socialrådgiver i praksis prioriteret at skrive artiklerne. Det betyder, at dette nummer 4 i skriftserien rummer mange artikler og med meget forskelligartede emner for eksempel fra analyser af socialt arbejde i forhold til konkrete målgrupper, evalueringer i forhold til nye projekter og metoder over udvikling af nye redskaber, som kan kvalificere socialrådgivernes indsats.

Kort om de enkelte artikler

En artikel tager læseren med langt væk fra den danske hverdag og bidrager med en kritisk refleksion over seksuel vold mod kvinder i Tajikistan. Projektet indebar en rejse til et land og et folk i en traditionel, udbredt islamisk og meget

¹ Uddannelsen tilrettelægges med udgangspunkt i Undervisningsministeriets Bekendtgørelse nr. 536 af 28.06.2002.

fattig og anderledes verden. Projektet blev gennemført med et aktionsforskningsdesign med kritisk realisme som videnskabsteoretisk udgangspunkt og med metoden fremtidsværksted som projektets omdrejningspunkt.

En anden artikel sætter fokus på metodebegrebet i socialt arbejde. Artiklen lægger op til at definere metodebegrebet klart og tydeligt - Hvad det vil sige, at arbejde metodisk, og hvad adskiller det metodiske fra andre former for socialt arbejde. Formålet er, at metodebegrebet bliver gennemskueligt og derved bevidst kan anvendes i praksis og fremtidige bachelorprojekter.

I en tredje artikel rejses spørgsmålet: "Hvorfor ytrer fagpersoner sig ikke oftere i den offentlige debat, hvis for eksempel sparekniven efter deres opfattelse truer kvaliteten i deres service til borgerne?" Udgangspunktet udgøres af den opfattelse, at socialrådgivere som faggruppe er alt for lidt synlig. Udgangspunktet for projektet var et ønske om at udvikle viden om, hvad der dels er medvirkende til at bremse offentlige ytringer, samt hvad der kan være med til at fremme sådanne blandt socialrådgivere. Artiklen sætter dermed fokus på socialrådgiveren som socialpolitisk aktør.

I en fjerde artikel belyses et projektarbejde, der som sit empiriske felt har socialt arbejde i kriminalforsorgen inden for fængselsvæsnet. Professionelle påvirkes i mødet med klienter. Dette kan f.eks. tage form af at indoptage uheldige mønstre, overføre følelser eller forskydning af egne grænser og værdier, hvilket truer den professionelle rolle og skaber risiko for en de-kvalificering af arbejdet. I projektet blev der arbejdet ud fra en antagelse om, at et problem-/mangelfokus i for høj grad "tillader" negative emotionelle påvirkninger i interaktionen mellem socialrådgiver og indsat, og gennem et mini-praksisprojekt blandt socialrådgivere ved Statsfængslet i Nyborg blev der arbejdet med betydningen af i stedet for at arbejde ud fra en Appreciative Inquiry tilgang.

I en femte artikel redegøres der for et projektarbejde, som sætter fokus på, hvordan brugen af Lean påvirker anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i arbejdet med sygedagpengeopfølgning i socialforvaltningen. I artiklen fremsættes fire hypoteser og det diskuteres, hvorvidt de hver især sammen med Lean, udgør hæmmende eller fremmende moderatorer for anvendelsen af socialrådgivernes faglighed. Hypoteserne tager udgangspunkt i følgende emner: Det private indtog i det offentlige. Konflikter Lean med loven. Socialrådgivernes refleksion over deres praksis, og endelig hvilken rolle afdelingslederens motivation og fokus på anvendelse af faglighed spiller.

I en sjette artikel er afsættes for bachelorprojektet blandt andet KL, Regeringen og Danske Regioners plan for moderniseringen af den offentlige sektor i perioden 2007-2010, der indebærer en målsætning om digital kommunikation mellem borgerne og den offentlige forvaltning senest i 2012. Helt konkret skal borgerne kunne vælge at modtage alle breve fra det offentlige digitalt. I fremstillingen er der ikke taget stilling til, hvilken påvirkning udviklingen kan få for borgerens retssikkerhed. Projektet styres derfor af et udviklingsmål om at udforme retningslinier for brugen af e-mail i sagsbehandlingen i Jobcenter Aabenraa for at sikre borgernes retssikkerhed. Med udgangspunkt i forvaltningsretlig teori, kommunikationsteori og de empiriske undersøgelser er der udviklet 30 vejledende retningslinjer for brug af e-mail i sagsbehandlingen.

En syvende artikel sætter fokus på en pålagt udvidet opfølgingsplan på sygedagpengeområdet. Projektet omhandler dels hvilke betydninger, det har for socialrådgivernes arbejde, at planen er blevet pålagt, og dels hvordan opfølgingsplanen og arbejdet med planen kan kvalificeres, så den kan tilgodese socialrådgivernes synspunkter og hensynet til borgeren. I artiklen drøftes, hvordan socialrådgiverne benytter sig af forskellige afværgemekanismer. Gennem projektet er der i et samarbejde med praktikerne på området blevet udarbejdet et udkast til en kvalificeret opfølgingsplan.

En ottende artikel rejser spørgsmålet: Kan Integrated Childrens System (ICS) forene Anbringelsesreformens intentioner om øget systematik i sagsbehandlingen med kravet om inddragelse af barn og familie med henblik på at sikre et helhedssyn? ICS anskues som en standardiseret metode, og med inspiration fra Ritzers samtidssdiagnose rettes fokus herefter mod spørgsmålet, om en standardiseret metode er et velegnet redskab til at forene intentionerne bag anbringelsesreformen. Det viser sig, at systematikken i en standardiseret metode kan indeholde sin egen styring af praksis, hvilket får konsekvenser for inddragelsen af borgeren, således at sagen ikke kan oplyses i tilstrækkeligt omfang til at sikre et helhedssyn. For at kunne forene intentionerne stilles der krav om en særlig faglighed – og skribenterne søger ved hjælp af Schöns begreber at argumentere for, at en kombination af refleksion-i-praksis og teknisk rationalitet kunne være et bud på "best practice".

En niende artikel har fokus på, hvilken betydning de personlige, faglige og organisatoriske faktorer kan have for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng og hvilken betydning, denne kan have for socialrådgiverens varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Projektet konkluderer, at viden, erfaring og berøringsangst har stor betydning for socialrådgiverens oplevelse af begribelighed og meningsfuldhed. Ydermere vil socialrådgiverens oplevelse af retningslinjer og beredskab, supervision og efteruddannelse samt ledelsesmæssig støtte kunne øge hendes oplevelse af håndterbarhed i positiv retning.

En tiende artikel analyserer og diskuterer, at 16 % af en ungdomsårgang ikke får en ungdomsuddannelse. Artiklen belyser ud fra teori om det senmoderne den aktuelle individualiseringstendens i samfundet som betyder, at de unge, i højere grad end tidligere, selv må planlægge deres liv og lægge strategier for opnåelse af mål.

Artiklen konkluderer at hvis flere unge skal tage en uddannelse, må man derfor, indenfor socialt arbejde, tage højde for disse udfordringer.

En elvte artikel beskriver et casestudie omhandlende opsøgende socialt arbejde med dobbelt diagnosticerede. Projektet undersøger, hvorledes den socialfaglige diskurs optræder i det opsøgende arbejde i et alternativt forsorgstilbud med opsøgende og udgående funktion, og hvilken betydning dette kan tænkes at have for, hvordan målgruppen mødes. Artiklen afsluttes med en diskussion af samfundets pligt til at gribe ind og borgerens ret til selvbestemmelse. Artiklen formulerer ikke et endeligt svar på best practice, men er til videre refleksion over selvfølgeligheder og specielt magten i det opsøgende sociale arbejde.

Den tolvte artikel er afleveret og skrevet på engelsk.

This article is written out of The bachelor project "Children in need" it was originally inspired by a community work program in Rosenhøj, Aarhus. The student was especially inspired and motivated by two common concepts in social work, the idea of working with a developmental project and the aspect of community work, its theory and practice. This bachelor project was written in association with a Child Protection Department in Reykjanesbæ Iceland, which automatically became the contextual frame of the project. The project was supposed to be an answer to a need expressed by the staff of Reykjanesbær Child Protection Department.

En trettende artikel belyser handicappedes inklusion på arbejdsmarkedet. Artiklen analyserer den handicappolitiske udvikling samt præsenterer og analyserer det socialpolitiske tiltag, "Handicap og Job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap." Artiklen diskuterer således en række faktoreres betydning for inklusionen af fysisk handicappede på arbejdsmarkedet.

En fjortende artikel beskriver en virkningsevaluering af projekt TripleU. Artiklen diskuterer desuden virkningsevaluering som evalueringsmodel. Centralt i denne model er programteorien, som udgør antagelser om, hvordan og hvorfor en indsats tænkes at virke. Med udgangspunkt i den formulerede programteori blev Projektet TripleUs praksis og dennes virkning i forhold til at få de unge i uddannelse/arbejde søgt kortlagt. Antagelserne om virkningsforhold blev styrket og understøttet gennem denne evaluering og analyse.

Artikel nummer femten beskriver, diskuterer og analyserer, hvorledes styringstænkningen LEAN er kommet i kølvandet af markedsgørelsen af den offentlige sektor. Der diskuteres, om det er en "herskende styringstænkning", og ser på betydningen af dette for det professionelle sociale arbejde.

Den sidste artikel sætter fokus på lykke i socialt arbejde. Udgangspunktet tages i en samtidsdiagnose og diskussion af det sociale arbejdes formål på beskæftigelsesområdet. Artiklen diskuterer, hvordan begrebet lykke kan forstås og anvendes, for hermed at bidrage til en opkvalificering af det sociale arbejde ved at tage hensyn til og anerkende de nye udfordringer, som samtiden medfører for velfærdsstaten samt det enkelte individ.

Afrunding

I dette fjerde nummer af skriftserien er det lykkedes at få nyuddannede bachelorer fra 16 projektgrupper til at omarbejde deres projekter til artikelform, selvom de er kommet ud i en travl hverdag som udøvende praktikere. Som redaktion takker vi dem alle for indsatsen.

Vi ser gerne en fortsat tradition for formidling af bachelorprojekternes faglige indsigter og udviklinger her ved Socialrådgiveruddannelsen og håber, at denne skriftserie kan bidrage til at fremme faglig nysgerrighed og debat.

Samtidig håber vi, at skriftserien kan være med til at vække en yderligere interesse hos praktikere til at indgå i praksisforskningssamarbejder² med Socialrådgiveruddannelsen i Århus og her medtænke de studerendes bachelorprojekter som et meget relevant aktiv.

Redaktionen

Kirsten Henriksen og Per Westersø

VIA University College Socialrådgiveruddannelsen i Århus

Tirsdag den 18. november 2008

2 Se www.dsh-aa.dk. Praksisforskningsnetværk i Socialt arbejde i Midtjylland.

Helte, Hamsterhjul og Habitus

Af Laila Baumann Christensen og Sanne Ørum – professionsbachelorere i socialt arbejde, januar 2008 fra international linje

Intentionen bag dette bachelorprojekt er en kritisk refleksion over seksuel vold mod kvinder i Tadjikistan. Projektet havde sin begyndelse i en tadjikistansk kvindes henvendelse om konsulentbistand i forhold til et fænomen kvinden betegnede som "running away from bed". Efter lange overvejelser blev det besluttet at dette fænomen skulle udgøre vores bachelorprojekt, og herefter fulgte en rejse til et land og et folk i en traditionel, udbredt islamisk og meget fattig anderledes verden.

Vi har i artiklen valgt at sætte fokus på og fremhæve en række af de forudgående overvejelser og etiske refleksioner bag dette projekt. Hensigten er at understrege betydningen af bevidstgørelse om problemforståelsens indvirkning på valg af undersøgelsesdesign og videnskabsteoretisk standpunkt. Ydermere vil vi med artiklen demonstrere vores fortolkning og anvendelse af kritisk realisme i praksis.

Med et aktionsforskningsdesign som grundsten i projektet samt kritisk realisme som videnskabsteoretisk udgangspunkt, valgte vi den socialfaglige metode fremtidsværksted som projektets omdrejningspunkt.

God læselyst!

Abstract

This paper is intended as a critical reflection on sexual violence against women in Tadjikistan. The project rests upon an ethical obligation in an attempt to support a group of help seeking women. As the topic is considered taboo in the given context, the aim is as neutral as possible to offer women an opportunity to speak their minds in order to make us, as well as them understand, what generates such violence. In order to do so the method future workshop was introduced. The future workshop has had a two dimensional purpose, one as a qualitative way of gathering information, secondly to perform a practical piece of social work

The critical realistic focus used as the underlying perspective made it possible to exercise a retroductive analysis in the discussion and search for generative mechanisms and tendencies producing the phenomenon. Furthermore theories that have been able to throw light on women and men's movements within the phenomenon have been introduced. From these discoveries it has been possible to place the future workshop as a productive and cultural sensitive method empowering the help seeking women in articulating their reality and expanding their ability to choose.

1. Indledning

"There is no sex in Tadjikistan" er et udsagn, som omkranser projektet. I netop denne kontekst er befolkningens seksualitet, samt artikuleringen af denne yderst tabuiseret og henvist til de sprogløse rum. Til de sprogløse mellemrum mellem mennesker. Det er stederne mellem rum, hvori problematikken for projektets omdrejning udspiller sig. Seksualitet er "the hidden life", hvilket ses selvforklarende i målgruppens manglende ord på egen virkelighed.

Kernen i projektet udspringer af et ønske om hjælp fra en gruppe tadjikistanske kvinder. Særligt én kilde¹, fremstiller problemet som består i, at gifte kvinder føler overgreb, når de har seksuel kontakt med deres ægtemænd. Dette er, hvad der i afstanden Danmark til Tadjikistan udgjorde projektets problemstilling før vores nærmere bekendtskab med konteksten. Målgruppen for undersøgelsen omfatter således gifte kvinder, og projektet bestod i en søgen efter problemets karakter, snarere end omfanget af problemet.

På baggrund af en formodet anderledes forståelse af seksualitet, blev det vigtigt for os at finde ud af, hvordan vi kunne tale om og forstå det, som kvinderne bad om hjælp til. Yderligere måtte en bestræbelse være i så begrænset omfang som muligt at lægge vores vestlige begrebsapparat i munden på dem. Ved en fra målgruppens egen side spontan og mindre rundspørge blandt sygehuspersonale i Dushanbe, dukkede et "saying" op. Det fortalte: "...They told me that this problem exists among health workers themselves, as we have NOTHING about this issue in our system, I mean even medical university. There is

¹ Tadjikistansk kvinde, som retter henvendelse og efterspørger konsulentbistand på flere informanternes vegne.

nowhere the women can ask for help, they say that the only solution is to COPE and except it as it is.(...) I also learned that there is a word women use when they have problems with their husbands. It is one short word in Tajik but if I translate, it will be like "running away from bed" It's a kind of diagnosis that they use...".

Heraf udsprang anvendelsen af fænomenet "running away from bed" som undersøgelsens omdrejningspunkt, og artikulering samt begrebsliggørelse af det i konteksten tabuiserede problem. Udsagnet var blandt informanterne ikke generelt sprogligt indlejret, men forståelsen af handlingen bag fænomenet syntes kendt blandt samtlige informanter. Opgavens intention er ikke at vise fænomenets omfang og udbredelse, men i stedet at kunne indkredse konturer af dets karakter. Er fænomenet normalt eller afvigende? Hvordan hænger fænomenets faktiske hændelse sammen med kvindesyntet i det patriarkalske Tajikistan og det "kønsneutrale" vesten? Hvilken grad af magt og afmagt indebærer manderollen i fænomenets konstituering? Hvordan er samspillet mellem aktørernes meninger, aktiviteter, interesser og de sociale relationer, magtforhold og kultur? Hvilke strukturer kan identificeres, og hvordan genererer disse strukturer de mekanismer, som styrer eller faciliterer den hændelse, vi undersøger? Dette er spørgsmål som vi gennem udfoldelse af komponenterne i projektets titel "Helte, Hamsterhjul og Habitus" vil forsøge at tilnærme os en besvarelse af.

2. Problemformulering

Hovedproblemformulering; Hvordan kan vi gennem socialt arbejde understøtte tajikistanske kvinder i at modarbejde fænomenet "running away from bed"?

Underproblemstilling 1:

Hvilke generative mekanismer² ligger bag fænomenet "Running away from bed" og hvilke aspekter ses som problematiske?

Underproblemstilling 2; Hvordan kan metoden fremtidsværksted understøtte de tajikistanske kvinder til at modarbejde fænomenet?

3. At undersøge et fænomen der "ikke eksisterer"

Omdrejningspunktet for denne opgave var at få de tajikistanske kvinders egne ord sat på det problem som ønskedes adresseret og så vidt muligt holde det vestlige begrebsapparat udenfor empiriindsamlingsmetoderne. Det at være vestlig socialarbejder har dermed ikke blot haft en betydning i forståelsen af fænomenet, men tilmed i tilgangen dertil. Når der tales om "et fænomen der ikke eksisterer" henvises til hvordan der i angivelsen af bestemte forhold som socialt problematiske, kan tages udgangspunkt i to indfaldsvinkler, nemlig konstruktivisme og objektivisme (Meuwisse og Swärd, 2004, s 105). Mens man i den "konstruktivistiske" tilgang ser sociale problemer som noget der bliver produceret gennem den bevidste menneskelige praksis, ser man i den "objektive" tilgang sociale problemer som noget allerede givet; de bliver så at sige opdaget. Hvis ovenstående problematik ses ud fra et konstruktivistisk synspunkt, ville man kunne benævne det sociale problem som et udsagn. Som en deklarativ sætning, "det sagte", der enten er sandt eller falskt. Taget ud fra netop dette synspunkt konstruerer vi selv den virkelighed vi er en del af, gennem den måde hvorpå vi tænker og taler om os selv/hinanden og de systemer vi indgår i. (Meuwisse og Swärd, 2004, s 107)

Idet fænomenet "running away from bed" ikke i Tajikistan var sprogligt indlejret og en stor del af de tajikistanke kvinder³ ikke var bevidste om dets tilstedeværelse, har vi valgt et "objektivt" synspunkt og udgangspunkt for opgaven. (Harr, 2005, s 17) Fænomenet var altså "virkeligt" som noget ydre og objektivt, men eksisterede ikke i kvindernes bevidsthed. At skulle tale om et prekært emne inkluderende kvinders seksualitet i et samfund som Tajikistan, hvor artikuleringen af en sådan var og til stighed er stærkt tabuiseret, fornemmede vi, ville blive en udfordring. At få adgang til de menneskelige erfaringer der ligger bag fænomenet, nemlig intime og personlige erfaringer af den slags som sjældent kommer til udtryk i det offentlige sociale rum og som ingen kalder ved navn, forsøgtes indvundet ved anvendelse af fremtidsværkstedets rum. (Gammeltoft, 2003, s. 274) Undersøgelsen tog derved en eksplorativ form, som ud fra såvel etiske refleksioner om at træde ind i det sensitive sprogløse rum og de metodiske overvejelser, endte i en beslutning om ikke at efterstræbe repræsentativitet⁴.

2 "...I den kritiske realisme forstås kausalitet som generative mekanismer, og forklaringer af sociale fænomener er baseret på en opfattelse af, at virkeligheden rummer en generativ dybdestruktur..." (Andersen 2007, s. 34) Fænomenet er kontingent, dvs. en mulighed, men aldrig på forhånd determineret idet det afgøres i relationen mellem kausale potentialer eller mekanismer og deres konsekvenser. (Buch-Hansen og Nielsen 2005, s. 26)

3 44,8% af kvinder havde i SDC undersøgelse opfattelsen af at manden havde ret til at tvinge hende til sexuel interaktion. (Harr, 2005, s 17)

4 Repræsentativitet er anvendt som en betegnelse for generalisering eller overførbareth hvilende på en antagelse om at en undersøgelse kan danne udgangspunkt for grundlæggende lovmæssigheder ved et studeret fænomen. (Thagaard, 2004, s 192)

Kvindernes udtalelser om "... I always wanted to do something about it..." (vores fremhævning), tydede på at fænomenet netop eksisterede i faktisk hændelser, ikke var sprogligt indlejret og anerkendt, men ønsket behandlet og italesat. Men er det muligt at ingen "ved", hvad det drejer sig om, da det er tabu, skønt det vides at eksistere udenfor den offentlige diskurs? Og ville kvinderne være klar til at tale om det, når fænomenet adresseredes direkte? (Gammeltoft 2003, s. 275) "... I told you, they are never going to talk about this, that you should talk with them one and one, they are afraid to talk because they work together...". Grundet den samfundsmæssige tabuisering af seksualitet, betvivlede tajikistanske kontakter, at det ville være muligt at få kvinderne til at tale om fænomenet, men dette skulle nu alligevel få lov til stå sin prøve. På den ene side fremstod fænomenet som værende "... a real problem..", mens det på den anden side grundet tabuisering ikke eksisterede. Det intime adresseres ikke direkte, hvilket afspejles i en repræsentants udtale om at "... we don't call it sexuality...". En repræsentant for UNFPA fortalte ligeledes. efter ankomsten dertil, at de seksuelle rettigheder ligger implicit i de reproduktive og må læses imellem linjerne (Feltnotater).

I betragtning af de ovennævnte mulige forhindringer var der til megen lettelse en overraskende stor interesse for workshop seminarerne, både fra kvinder og mænd. En væsentlig årsag til interessen og italesættelsen var sandsynligvis det, at vi som vestlige socialrådgivere ikke blot var os, men "de fremmede" som ifølge Simmel netop er "nær", fordi han/hun er "fjern", en slags "ikke person" (Gammeltoft, 2003, s. 277). En "ikke-person", der ikke har nogen alliancer udenfor interviewet i forhold til familie, venner og kollegaer, og derfor ikke har mulighed for at videregive oplysninger om kvinderne til andre. Denne sociale anonymitet måtte tydeligvis være vigtig grundet den stærke sociale kontrol. Vi, som vestlige socialarbejdere, var de fremmede. En udenforstående uden adgang og indflydelse på spillet i det sociale rum. En anden grund til tilslutningen ville tilsyneladende kunne rummes i det at være vesterlænding i et land, hvor vesten har ry for at være seksuelt frisindet. (Gammeltoft, 2003, s. 277) Kvinderne har muligvis resoneret, at den fremmede via sin geografiske tilhørsforhold var "fordomsfri" og havde en afslappet indstilling til sex. De følte muligvis, at de kunne betro sig uden at blive fordømt. Ligeledes fandtes der i modernitetens indflydelse, og en vesterlændings ankomst en forventning om at kunne få de svar, der ønskedes. De forventninger, som vi forventede, at de tajikistanske kvinder havde til os, forsøgte vi gennem fremtidsværkstedet såvel at understøtte som afværge. Nogle af disse forventede forventninger kunne vi betragte som en fordel, idet kvinderne ville fortælle os ting, som de ikke ville dele med bærere af egen kultur. (Harris, 2006, s. 10), hvorimod vi ville forsøge at afværge forventninger om, at vi var vestlige eksperter.

Hvorvidt kvinderne ville lukke op for det " sprogløse rum", og hvordan vi som vestlige socialarbejdere skulle bevæge os i og fremfinde erfaringer, som ellers forties og skjules i store dele af det tajikistanske samfund, kaldte såvel før den kulturelle opdagelsesrejse som løbende i feltundersøgelsen både på etiske refleksioner og metodiske overvejelser.

4. Undersøgelsen og etik

"...Social workers are expected to provide the best possible assistance to anybody seeking their help and service..." (Etikvejledning, IFSW) Dette princip fra International Federation of Social Workers (IFSW) kan siges at rumme det som i udgangspunktet skulle blive denne undersøgelses hensigt. Idet projektet tager såvel form af undersøgelse som af et stykke praktisk socialt arbejde, kan de etiske kodekser i samfundsvidenskabelig forskning med en fælles kerne af generelle principper; informeret samtykke, anonymitet, fortrolighed og privatlivets fred, suppleres med det sociale arbejdes fagspecifikke tilføjelser. (Hviid Jacobsen og Kristiansen, 2006, s 73)

Fra projektets start samt løbende i undersøgelsesperioden har vi forholdt os til og revurderet de etiske problemstillinger og grænser, som vores undersøgelse grundet emnets sensitive og prekäre karakter har affødt. Dermed er etikken blevet formuleret og diskuteret i takt med at vores viden omkring fænomenet øgedes, og kan derved kaldes for en tilblivende etik. (Jacobsen og Kristiansen, 2006, s 76) En vigtig forudsætning har for os været at hverken de tajikistanske kvinder, andre informanter eller os selv på nogen måde skulle lide psykisk eller fysisk overlast. (Jacobsen og Kristiansen, 2006, s 77) En etisk selvrefleksion var væsentlig for os, da vi bevægede os på det tajikistanske samfunds moralske grænser forseglede med privatlivets fred. Vi måtte spørge os selv, hvor etiske vi skulle være, og hvor uetiske vi blev nødt til at være i belysningen af, hvad der for os var fremmed og for de tajikistanske kvinder var normalt. Dette spændingsfelt dannede rammen for vores etiske overvejelser i en balancegang mellem det, der balancerer på samfundets moralske yderkant og betragtes som privatlivets fred, og det, at vi insisterede på, såvel i undersøgelsen som i fremtidsværkstedet at være etisk bevidste. (Andersen et al, 2004, s. 77)

At arbejde ud fra en kritisk realistisk videnskab, der søger at frigøre tænkningen fra dogmer, trænge bagom givne problemdefinitioner og bidrage til refleksion, udvikler en kritisk indsigt, der gør det muligt for de berørte at se alternativer og muligheder for forandring, snarere end at præsentere kvinderne for løsninger. At undersøge et emotionelt ladet fænomen som seksuel vold med et kvalitativt forskningsdesign, kalder både på etiske refleksioner og metodiske overvejelser. Hvordan studeres intime erfaringer, og hvilke særlige etiske hensyn bør tages i forbindelse med sådan en undersøgelse? Hvordan kan andre menneskers følelser og oplevelser forstås, og hvordan fortolkes disse oplevelser samfunds- og kulturanalytisk uden samtidig at gøre vold på dem? Hvad stilles op med de betroelser, der gives indblik i, og de personlige dramaer, der delagtiggøres? (Gammeltoft, 2003, s. 278) I undersøgelsen har vi i den grad bevæget os mellem, hvad der kan siges at være intimt og privat på den ene side og offentligt og tilgængeligt på den anden side. Respekten for privatlivets fred har i projektet inkluderet "... individets frihed til selv at bestemme tid og sted og omstændighederne for, og mest vigtigt, omfanget af, hvordan hans holdninger, trosretning, adfærd og meninger bliver delt med eller afholdt fra andre mennesker..." (Jacobsen og Kristiansen, 2006, s. 78) Dette har været med til at sætte grænsen for, hvor langt vi kunne gå i undersøgelsen af fænomenet, og i fremtidsværkstedets konfrontationer med virkeligheden.

Et etisk dilemma blev i fremtidsværkstedet det etiske princip om "filantropi" versus respekt for autonomi. Med andre ord kunne dette indfanges i den utilitaristiske teori versus den deontologiske teori. Etisk deontologer ville vi argumentere for, at bestemte handlinger var gode eller rigtige, og understrege vigtigheden af moralske regler såsom klientens rettighed til selvbestemmelse. En sådan overbevisning ville indebære, at de formulerede etiske forskrifter skulle indarbejdes i alle omstændigheder, uanset udfaldet. På den anden side fandt vi det utilitaristiske synspunkt, som fremhæver, at mennesker skal ses som individer, der er frie til at træffe beslutninger og valg. Fokus i dette synspunkt ville ligge på det unikke individ og vigtigheden af selvrealisering og personlig vækst.

I Tadjikistan blev vi derved i stedet for klicheen af hjælper-kontrolant dilemmaet, stillet overfor et dilemma mellem at være tilskuer eller hjælper i kvindernes situation. Dette dilemma er væsentligt og kunne for os ikke løses ved blot at sige, at en undersøgelse af et sådant fænomen i den givne kontekst ikke skulle finde sted. At ignorere kvindernes situation og oplevelser af volden ville samtidig være at ekskludere deres stemmer fra processen i at indhente dyrebare viden, velvidende at en inklusion af deres stemme kunne bære muligheden for en intensivering af vold imod dem. (Kabeer, 1999, s. 47) Derfor var det yderst vigtigt for os, at alle informanter var bevidste om hvad de indvilligede i samt gjorde sig refleksioner over hvilke konsekvenser dette kunne have. Dette kaldes et oplyst og informeret samtykke (Jacobsen og Kristiansen, 2006, s. 74), hvilket vi blandt andet har tilsigtet gennem en udleveret projektbeskrivelse.

Vores mål var som nævnt ikke blot at iværksætte en undersøgelse for at opfylde en studieordnings krav til et bachelorprojekt, hvori de Tadjikistanske kvinder skulle fungere som middel for opnåelse af denne, men udgjorde tilmed et genuint ønske om at kunne bistå disse kvinders proces mod egne mål og modarbejdelse af fænomenet. Gennem en undersøgelse af fænomenet ville vi allerede i sig selv understøtte en bevidstgørelse og ny viden. Via arbejdet med fremtidsværkstedet som metode tages et yderligere skridt i retning mod at lade kvindernes stemme få krop. Fremtidsværkstedet bød kvinderne et sted og rum til at validere deres oplevelser ved at dele dem med andre. Mulighed for at få stemme blev af kvinderne modtaget med interesse og hengivenhed. På den måde kan undersøgelsens involvering i et intimt og i kulturen skjult emne umiddelbart ses som værende etisk forsvarligt.

Idet undersøgelsesdesignet kan siges at have interverneret på forskellige niveauer og på forskellig måde, betød dette også en refleksion over potentiel mulighed for misbrug. Af denne grund har det i fremtidsværkstedet, og særligt i virkeliggørelsesfasen, været vigtigt at holde egne initiativer og værdier udenfor, for ikke at opfordre til unødige og ureflekterede handlinger, gennem at fravælge "hjælperens univers" og lade kvinderne om "at bestemme". Desuden ved i behandlingen af empirien ikke at manipulere og bedrage datasættet. (Jacobsen og Kristiansen, 2006, s. 79)

I undersøgelsen har vi skullet være opmærksomme på den mulighed at nogle eller noget har eller kunne lide skade, idet at tale om noget så smertefuldt som vold, hvor det at blive klar over sin situation ikke altid rummer et frigørende potentiale, men også åbner for den mulighed, at undersøgelsen slår sprækker i porøs is og efterlader kvinderne depriverede. For at imødekomme eventuel modløshed/resignation har vigtige overvejelser og indsigt i konteksten haft en stor betydning for under processen at kunne være lydhør overfor kvindernes følelsesmæssige reaktioner, det være sig latter som stilhed. Vold er et sensitivt og stigmatiserende emne, og kvinder bliver ofte beskyldt for, volden de oplever, derfor har det været vigtigt at atmosfæren i fremtidsværkstedet skulle indgyde en tryk og imødekommende stemning samt bære de etiske principper om fortrolighed og anonymitet. Med respekt for kompleksiteten af fænomenets beskaffenhed og de medvirkende kvinders

oplevelser i forhold til dette, kunne det at lytte, at give tid og signalere en fordomsfri og ikke dømmende dialog hjælpe kvinderne med at kanalisere deres modstand, visioner og håb.

Den universalisme som tilskrives menneskerettighederne, og som er integreret i den vestlige tankegang, fordrer i dette tilfælde kultursensitivitet, selvindsigt og retænkning af nøgleprincipper. Universalismen understreger ligheden mellem mennesker og placerer menneskerettighederne i forgrunden for det sociale arbejde. Denne udvikling kan problematiseres og bekræfte at diversificeringen medfører en konfliktfyldt udvikling med voksende modsætninger i, hvad vi opfatter som "os" og som "dem". En ureflekteret bekræftelse af menneskerettighedernes etiske forskrifter kunne derved virke undertrykkende, fordi en sådan opfattelse er blind for de uligheder, der eksempelvis skulle findes mellem det at være kvinde i Tadjikistan, og det at være kvinde i Danmark. (Meuwisse og Swärd 2004, s. 318) "...The internalization of norms over generations means that subjective perceptions about inequality and subordination need have no connection with an outsiders view's on these matters. And nor is it clear that one view is more real than the other. It is only in certain clearly defined and agreed upon goals such as an equal right to life, for example, that there can be any universal ethic. For the rest, the kind of modernization and westernization which lead to a questioning of existing norms about female subordination and the valuation of autonomy over say, economic security need not have any kind of universal appeal..." (Kabeer, 1999, s 46)

Hvad der umiddelbart synes metodologisk rigtigt er nødvendigvis ikke etisk forsvarligt og hvad der er etisk forsvarligt for en person, behøver ikke være det for en anden, derfor må en vedvarende opmærksomhed på et så sensitivt dilemma og fænomen fremhæves.

5. Et kritisk realistisk udgangspunkt.

I forhold til undersøgelse samt besvarelse af den nævnte problemformulering har vi valgt et kritisk realistisk standpunkt. Det ontologiske udgangspunkt er her en eksisterende virkelighed uafhængigt af vore begreber om den. Der findes altså en virkelighed som vi gør til genstand for analyse. (Andersen, 2007, s 14). Denne virkelighed kaldes videnskabens intransitive objekt. Vores viden om denne udgøres af vores teorier og forestillinger om den, og disse danner vores transitive objekt. Sondringen mellem den intransitive og transitive dimension er afgørende for kritisk realistisk tænkning. Deraf følger, at udtalelser om det værende ikke kan reduceres til udtalelser om viden. (Andersen, 2007, s. 22) Kritisk realisme opfatter virkeligheden som stratificeret. Virkeligheden antages at bestå af tre på hinanden overlappende domæner. Et udgøres af mekanismer, det reale domæne (intransitivt objekt). Disse mekanismer konstituerer undertiden en hændelse, det faktiske domæne (intransitivt objekt). Når dette domæne erfares, bliver det et empirisk faktum og udgør det empiriske domæne. Når dette domæne begribes udgør det således et transitivt objekt. De tre niveauer sikrer, at vi ikke bliver offer for den "epistemologiske fejlslutning", altså forestillingen om at udsagnet om væren (realiteten) kan reduceres til udsagn om erkendelse. (Buch-Hansen, Nielsen, 2005, s 23,24) Et overgribende formål med samfundsvidenskabelig forskning er at forklare sociale forhold, hvilke i et kritisk realistisk perspektiv dermed betyder dels "... at afdække sammenhængen mellem 1. det, vi erfarer, 2. det, der faktisk sker, og 3. det som får tingene til at ske..." (Andersen, 2007, s. 29).

Samfundet udgør et åbent system kendetegnet ved, at der er mange mekanismer, som er virksomme på samme tid. (Andersen, 2007, s. 31) Hvad, der generer en faktisk hændelse, bestemmes i et komplekst samspil, hvor mekanismer enten forstærker, svækker eller ophæver hinanden. De faktiske hændelser er derfor altid et komplekst resultat af forskellige mekanismers sammensatte virkning, dvs. at relationen mellem mekanismer og dermed dannelsen af den faktiske hændelse, må ses som mulig og ikke på forhånd determineret. "... For måden, strukturerede objekter virker på, kaldes for generative mekanismer, og de betingelser, som afgør om et objekts kausale potentiale udløses afhænger blandt andet af andre objekters mekanismer..." (Buch-Hansen, Nielsen, 2005, s. 26) Verden er altså ikke transparent, og viden opfattes som foreløbig og fejlbarlig. Dette betyder at videnskabelige forklaringer altid må forstås som tendenser og tilbøjeligheder frem for lovmæssigheder. (Andersen, 2007, s. 31) Der er mange eksempler på mekanismer og strukturer i den sociale virkelighed. Kritiske realister argumenterer yderligere for, at sådanne mekanismer og strukturer ikke eksisterer i totalt kaos, men i stedet er ordnet på en bestemt måde. Mekanismer og strukturer opfattes som niveaudelte, og er med andre ord hierarkisk delt i en række niveauer. Verdens niveaudeling ses som ubegrænset. Her kan som eksempel på disse niveauer tegnes et hierarki mellem fire niveauer. Øverst finder vi den sociale virkelighed, dette niveau forudsætter et biologisk niveau, som igen forudsætter et kemisk niveau, som igen forudsætter eksistensen af et fysisk niveau. Faktiske hændelser, der udspringer af de højere niveauers mekanismer, må derfor være under påvirkning af flere mekanismer, end faktiske hændelser som udspringer på virkelighedens lavere niveauer (Andersen, 2007, s. 30). Når vi anvender begrebet emergens, refererer det til en situation, hvor kombi-

nationen af underliggende niveauers mekanismer resulterer i fremkomsten af en ny egenskab på et højere niveau, der altså har kausale tendenser og tilbøjeligheder, og som ikke kan forklares ud fra det enkelte niveau. "... Det forhold, at der ved en helhed fremkommer egenskaber, der ikke kan forklares ud fra de enkelte deles egenskaber..." (Andersen, 2007, s. 29).

Kritisk realisme tager udgangspunkt i genstandsfeltets ontologi, hvilket som beskrevet vil sige den virkelighed, som skaber rammerne for den problemstilling, som er opstillet. For at kunne komme frem til en analyse samt besvarelse af vores valgte problemstilling, er det således vigtigt at vi erhverver os viden om de sociale strukturer, der karakteriserer den virkelighed, vi skal undersøge. Undersøgelsen bærer derved et ontologisk udgangspunkt, hvori målet findes i at identificere generative mekanismer og forstå, hvordan de kommer til udtryk og former den faktiske hændelse "running away from bed". Fænomenet "running away from bed" er derved fra et kritisk realistisk synspunkt objektivt eksisterende, en faktisk hændelse og udgør forskningens intransitive objekt.

Den kritisk realistiske tilgang placerer sig i forlængelse af traditioner indenfor kritisk teori. Her er fokus på samspillet mellem aktører og strukturer. Den ontologiske antagelse er, at sociale strukturer spiller en væsentlig rolle i forståelsen af, hvorfor aktører handler, som de gør. Der eksisterer betingende strukturer, som spiller en rolle for, hvordan aktører kan handle i bestemte sociale kontekster. Sociale strukturer kan således begrænse menneskets handlemuligheder, men ligeledes også skabe handlemuligheder. (Andersen, 2007, s. 38). Dette kan ses indfanget i Marx' berømte bemærkning om "... menneskene skaber deres egen historie, men ikke helt efter eget ønske: De skaber den ikke ud fra omstændigheder, som de selv har valgt, men ud fra omstændigheder, som de er konfronteret med – der er givne og arvet fra fortiden...". (Buch-Hansen, 2005, s. 54) Idet kritisk realisme vender sig mod strukturer, som betinger, begrænser og undertrykker aktørers handlen, kan der argumenteres for, at perspektivet er knyttet til emancipatoriske former for praksis i socialt arbejde. (Andersen, 2007, s. 166). I arbejdet med at identificere og udforske de potentielle generative mekanismer, som giver anledning til lidelse og undertrykkelse, fremhæves en opmærksomhed på de grunde, som mennesket selv giver til deres handlinger. Kritisk realisme lægger altså "... vægt på det handlende menneske, på afdækningen af psykiske og strukturelle mekanismer, samt at "udfordre disse, når de fører til menneskelig undertrykkelse"...". (Andersen, 2007, s. 154) En frigørende erkendelsesinteresse står således som projektets omdrejningspunkt. I samklang med, at den kritiske realismes teori og aktionsforskning udgør det grundlæggende inspiration til forskningsdesign. Dette udgør projektets videnskabelige grundlag og udgangspunkt.

6. Undersøgellesdesign

Projektet designet for denne opgave befinder sig dermed imellem det som kaldes en forstående forskningstype, og det som kaldes en handlingsrettet forskningstype. (Launsø og Rieper, 2005, s. 36) Den forstående forskningstype har den interviewedes perspektiv samt kontekst i fokus, hvor hensigten er gennem dialog at kunne forstå og fortolke fænomener, som allerede er fortolkninger, hvilket vil sige de interviewedes fortolkninger og forståelser. (Launsø og Rieper, 2005, s. 22) Denne forskningstype afspejles umiddelbart i vores valg af kvalitative interviews. I den handlingsrettede forskningstype er indbygget et forandringsmoment med praksis som medium. (Launsø og Rieper, 2005, s. 31) Kritisk realisme taget i betragtning er det et væsentligt forhold, at meningsfuld forandring kun kan finde sted, når mennesket bliver bevidst om de generative mekanismer. Dette har betydning for valg af metode, idet metoder, der fremmer bevidstgørelse, må tages i anvendelse. (Andersen, 2007, s. 156) En sådan metode er i vores tilfælde fremtidsværkstedet. (Jungk og Müllert, 1998) Det videnskabelige formål bærer dermed foruden information og forståelse af det reale domænes konstituering af den faktiske hændelse "running away from bed", ligeledes skabelsen af en kollektiv frigørende erkendelsesinteresse for de tjajikistanske kvinder igennem deltagelse i projektets primære kvalitative metode: fremtidsværkstedet.

7. Konklusion

Konklusionen på projektets hovedproblemformulering, kan ses som en sammenfatning af hver en skreven side og hver en tænkt tanke. Idet projektet har ladet sig inspirere af aktionsforskningens todeling i forskning og handlende forandring, kan hovedproblemformuleringen ligeledes besvares på to niveauer.

Selve undersøgelsen af fænomenet og projektets skrevne udformning kan allerede argumenteres for at have understøttet kvinderne i en bevidstgørelse samt artikulering af fænomenet i det tjajikistanske samfund. Tilmed udgør undersøgelsen og analysen af fænomenets beskaffenhed i sig selv fra et kritisk realistisk synspunkt et skridt på vejen mod en bedre verden. Viden om verden og dennes sammenhæng er påkrævet i en bevidst forholden sig til verden og i en vurdering af beredskabet til at skabe handlinger.

Underproblemstilling 1 belyste gennem teoretiske perspektiver fænomenets karakter og kontekst. Generative mekanismer og strukturer fandtes i magtrelationer, mændenes heltestatus, kvindernes samt mændenes "låste" virkelighed i form af økonomiske såvel som kulturelle afhængigheder, hvilket der gennem analysens anvendte teori kan ses som indprentet i habitus. Kønsrollesocialisering samt kønsrolleforventninger i samfundet, der er præget og reguleret af ære/skam systemet, fandtes af væsentlig betydning i konstitueringen samt bibeholdelsen af fænomenet. I netop det tajkistanske samfund diskuterede og fremanalyserede vi den stærke modstander, hvilken for kvinderne var samfundets sociale orden kropsliggjort i også egen habitus. Det betyder for det første, at begge køn bidrager til såvel genskabelsen som fornyelsen, ligesom såvel kvinders som mænds alternativer i forhold til at definere og leve "det gode liv" både indskrænkes og udvides gennem disse mekanismer. For det andet betyder det, at kompleksiteten mellem reproduktion og fornyelse udspiller sig forskelligt og har forskellige betydninger og konsekvenser i forskellige sociale grupper af mænd og kvinder.

I projektet blev det tydeligt, hvordan vi, som "vestlige socialarbejdere" har "tilladelse" til at tænke og italesætte det anderledes, og derigennem kunne fungere som medium for de tajkistanske kvinders begrebsliggørelse, og derved har kunnet undersøge det, som i den tajkistanske kontekst var indbundet i såvel tabuets som privatlivets fred. Gennem en bevidst etik, som den i undersøgelsen forelæggende, håber vi i en fremtidig udnyttelse af de allerede skabte kontakter til såvel lokale som internationale organisationer, yderligere at kunne drage opmærksomheden på, adressere samt italesætte fænomenet "running away from bed" og de tajkistanske kvinders situation.

Men væsentligt i besvarelsen af hovedproblemformuleringen må stå det praktiske stykke sociale arbejde, der gennem fremtidsværkstedet er blevet udført. Fremtidsværkstedet har båret projektets understøttelse af de tajkistanske kvinders modarbejdelse af fænomenet. Fremtidsværkstedet har skabt rum for en bevidstgørelse af doxa og/eller kultur invasion, viden om samfundets sammenhænge og fænomenets habitus. Vi kan argumentere for, at de tajkistanske kvinder herigennem har opnået et potentiel valg om social forandring. Det skal dog understreges, at trods deres mulige forøgede "chance" for "at bestemme", indebærer de aktuelle valg og nøglen til løsrivelse fra fænomenet samt kvindernes "låste" verden ikke blot et fokus på graden af bevidstgørelse og udvikling på det personlige niveau i fremtidsværkstedet, men må også rettes mod social stratifikation og kvindernes socioøkonomiske placering. Fænomenet kan ikke reduceres til blot et spørgsmål om individuelle problemer eller blot et spørgsmål om kultur, fordi de kausalt potentielle socioøkonomiske kræfter som kan fremkalde og opretholde forskelle og uligheder i adgangen til social forandring hermed overses. På trods af den i opgaven fremanalyserede uensartede adgang til og niveauet af resources, formen af agency og omfanget af achievements vil fremtidsværkstedet have haft empowering egenskaber. Bevægelsen på Freires bevidsthedsniveauer samt de eventuelt fremkomne reale interesser vil have bragt en forøgelse i menneskelige resources samt agency, uanset hvilken form achievement vil tage. Socialt arbejde og "os" som vestlige socialarbejdere kan derved siges, såvel metodisk som med kommunikationens understøttende og frigørende redskaber, at have støttet de tajkistanske kvinder i om ikke andet gennem det empiriske domænes begrebsliggørelse og gennem viden at have udviklet en forøgelse i beredskab samt magt til skabning af alternative handlinger og endeligt en modarbejdelse af fænomenet.

8. Litteraturliste

Bøger:

Andersen, Svend Aage (2007): Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde- en introduktion og forskningsoversigt: Arbejdsnotat. Social skriftserie Den Sociale Højskole i Aarhus, nr. 8. Aarhus, Den Sociale højskole.

Buch-Hansen, Hubert og Nielsen, Peter (2005): Kritisk realisme. Frederiksberg, Roskilde Universitetes forlag.

Buhl, Jette og Flint Pedersen, Jette (2001): Den ægte dialog- i vejledning og rådgivning. København, Socialpædagogisk Bibliotek.

Bundesen, Peter (2003): Sociale problemer og social politik. 2. Udgave. Odense, Syddansk universitets forlag.

Christensen, Søren & Jensen, Poul- Erik Daugaard (2001): Kontrol i det stille- om magt og deltagelse. 2. Udgave. Frederiksberg, Samfundslitteratur.

Christensen, Søren & Jensen, Poul- Erik Daugaard (1980): Magt og deltagelse. København, Institut for organisation og arbejdspsykologi.

Harris, Colette (2004): Control and Subversion- gender relations in Tajikistan. London and Sterling, VA, Pluto Press.

Harris, Collette (2006): Muslim Youth- tensions and transitions in Tajikistan. Colorado and Oxford, Westview Press, a member of the Perseus Books Group.

Horn, Finn og Sørensen, Jette Scott (red.) (1987): Fremtidsværksteder i Danmark: Sørensen, Anne Scott og Jacobsen, Alice Juel; Tre Pigeværksteder- om fremtidsværksteder i pigepædagogikken, København, politisk revy. s.75-91.

Horn, Finn og Sørensen, Jette Scott (red.) (1987): Fremtidsværksteder i Danmark: Andersen, Linda og Thomsen, Margit; radikalitet og realisme- om fremtidsværkstedes virkeliggørelse. København, politisk revy. s. 38-46.

Horn, Finn og Sørensen, Jette Scott (red.) (1987): Fremtidsværksteder i Danmark: v. Horn, Finn og Sørensen, Jette Scott; Efterskrift. København, politisk revy. 153-164.

Järvinen, Margaretha(1999): Pierre Bourdieu on Gender and Power. Sociologisk rapportserie nr. 7. København, København Universitet, sociologisk institut.

Junk, Robert og R. Müllert, Nobert (1998): Håndbog i Fremtidsværksteder. 2. Udgave. København, politisk revy.

Kvale, Steinar (1997): InterView: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. København, Hans Reitzels Forlag.

Kvale, Steinar (2002): InterView: en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. København, Hans Reitzels Forlag

Ledwidt, Margaret (2005): Community Development- a critical approach. Bristol, A BASW/Policy Press title.

Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans (2004): Perspektiver på sociale problemer. København, Hans Reitzels Forlag .

Olsen, Henning (2002): Kvalitative kvaler – Kvalitative metoder og danske kvalitative interviewundersøgelers kvalitet. Danmark, Akademisk Forlag A/S

Olsen, Poul Bitsch & Pedersen, Kaare (2003): Problemorienteret projektarbejde- en værkstedsbog. 3. Udgave. Frederiksberg C, Roskilde Universitetsforlag.

Rienecker, Lotte og Stray Jørgensen, Peter (2004): Den gode opgave. 2. Udgave. Frederiksberg, Samfundslitteratur.

Thagaard, Tove (2004): Systematik og indlevelse: en indføring i kvalitativ metode. Første danske udgave. København, Akademisk Forlag.

Thomsen, Jens Peter Frølund (2000): Magt og indflydelse. Århus, Magtudredningen.

Wadel, Cato (1991): Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning. Flekkefjord, SEEK A/S .

Artikler i/ Afsnit af bøger:

Antczak, Helle og Johansen, Helle (2007): Socialt arbejde i et globaliseret samfund- en udfordring til en profession; Nye krav til socialarbejderens kvalifikationer og kompetencer. Frederiksberg, Forlaget samfundslitteratur s. 163-240.

Borchorst, Anette og Dahlerup, Drude (2003): Ligestillingspolitik som diskurs og praksis. Frederiksberg. Samfundslitteratur, s. 125.144.

Borrits, Ruth og Rasmussen, Hans-Erik (2006): Globale og transnationale sociale problemer. København, Den Sociale Højskole København. s. 139

Bourdieu, Pierre (1996): Refleksiv sociologi- mål og midler. København, Hans Reitzel. s. 122.

Bourdieu, Pierre (1997): Af praktiske grunde. København, Hans Reitzel

Bourdieu, Pierre (1999): Den maskuline dominans. Denmark. Tiderne Skifter. s.1-71

Callewaert, Staf mfl.(red.) (1998): Bourdieu, Pierre, Centrale tekster inden for sociologi og kulturteori: Callewaert og Petersen, Karin Anne; Det mandlige herredømme i middelhavskulturen ifølge Pierre Bourdieu. København, Akademisk Forlag .s.20-48.

Caswell, Dorte (2005): 3.5.2 Deltagerobservation i: Handlemuligheder i socialt arbejde- et casestudie om kommunalt frontlinjepraksis på beskæftigelsesområdet. Ph.d.-afhandling. April 2005. Institut for samfundsvidenskab & Erhvervsøkonomi. Roskilde Universitetscenter og akf.s. 114-116.

Clemmensen, Pia Rovsing (2005): Den rette hjælp - til voldsramte kvinder. København, Frydenlund. s. 11-28

Connell, Robert W. (1995): Maskulinitities. S. Leonards, N.S.W.: Allen and Unwin. Sydney, s. 77.

Eliasson, Mona (1997): Måns våld mot kvinnor, Stockholm, Bogförlaget natur och kultur. s. 84-105.

Elle, Birgitte, Nielsen, Klaus og Nissen, Morten (red.) (2006): Pædagogisk psykologi- positioner og perspektiver: Bertelsen, Jensen; Empowerment gennem dilemmapædagogik. Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag. s.169-188.

Fuglsang, Lars og Peter Hagedorn-Rasmussen og Poul Bitsch Olsen (red.) (2007): Teknikker i samfundsvidenskaberne. Frederiksberg C. Roskilde universitetsforlag. Deltagerbaseret forskning af Laura Tolnov Clausen og Hans Peter Hansen, s. 135-155

Fowler, Bridget (1997): Pierre Bourdieu and Cultural Theory- Critical Investigations. London, Thousand Oaks, New Delhi, SAGE Publications. s. 84-105.

Gammeltoft, Tine (2003) "Intimiteten forholdet til den anden" i Hastrup, Kirsten (2003): Ind i verden, en grundbog i antropologisk metode: København, Hans Reitzels Forlag A/S. s.273-295.

- Jacobsen, Michael Hviid (red.) (2004): Upassende Sociologi- Sociologiske studier af social samhandling og hverdagens håndteringsstrategier på sensitive steder; Andersen, Jonas (et al); Swingerens erotiske univers; en empirisk undersøgelse af swingerlivet i Danmark, Aalborg, Aalborg Universitetsforlag s. 76, 77.
- Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (2006): Farligt feltarbejde- etik og etnografi i sociologien. Aalborg, Aalborg Universitetsforlag. s. 71-84.
- Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (2006): Farligt feltarbejde- etik og etnografi i sociologien. Aalborg, Aalborg Universitetsforlag. s.96-106
- Jarvis, Peter (2002): Aktionsforskning i: Praktiker-forskeren; udvikling af teori fra praksis. København, Alinea A/S. S. 95-106.
- Jensen, Per H. (Red.) (2007): Velfærd- dimensioner og betydninger: Borchorst, Anette og Siim, Birthe; Kap.11 ; Et kønsblik på velfærdsbegrebet. København K, Bogforlaget Frydenlund.s. 252-275.
- Jerlang Espen og Jerlang Jesper (1996): Socialisering og habitus- individ, familie, samfund: Menneske, samfund og historie. København, Socialpædagogisk Bibliotek. s. 354- 380.
- Jespersen, Jesper (2004): Kritisk realisme- teori og praksis i: Fuglsang, Lars og Bitch Olsen, Poul (red.):Videnskabsteori på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne Roskilde universitetsforlag. S. 145-177.
- Juul, Søren (2002): Modernitet velfærd og solidaritet- en undersøgelse af danskernes moralske forpligtigelser. København, Hans reitzels forlag. s.106-132.
- Kristiansen, Søren (1999): Feltrøller og feltrelationer i : Deltagende observationer. København, Hans Reitzels Forlag. S.99-129.
- Krogstrup, Hanne Kathrine (2006): Evalueringsmodeller. 2. Udg. København, Gyldendal akademisk 2006. s. 107
- Launsø, Laila og Rieper, Olaf (2005): Forskning om og med mennesker: forskningstyper og forskningsmetoder i samfunds-forskning. 5. Udg. København, Nyt Nordisk Forlag .s. 22- 36
- Mik-Mayer, Nanna & Villadsen, Kasper (2007): Magtens former- sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. København, Hans Reitzels Forlag 68-90.
- Nielsen, Kurt Aagaard (2004):Aktionsforsknings videnskabsteori, forskning som forandring i: Lars og Bitch Olsen, Poul (red.):Videnskabsteori på tværs af fagkulturer og paradigmer i samfundsvidenskaberne. Roskilde universitetsforlag. s. 517-564.
- Nygaard, Claus (red.) (2005): Kritisk realisme som paradigme for forskning i forretningsrelationer i: Nygaard, Claus: Samfundsvidenskabelige analysemetoder. København, Forlaget Samfundslitteratur. s. 45-69.
- Plum, Elisabeth (2007): Kulturel intelligens. København. Børsens Forlag. s. 55-70, samt s 185-215.
- Reinicke, Kenneth (2002): Den hele mand- manderollen i forandring. Århus, Schønberg. s.22, 107, 162.
- Sen, Amartya (1999): Development as freedom. New York , Oxford University Press. s. 75
- Thomsen, Jens Peter Frølund (2005): Magt. En introduktion. 1.udgave. København, Hans Reitzels forlag. s. 89-140.

Artikler:

Ellison, Rachel (2005): Women, radio and "revolution". June 22. BBC News. Kilden er fundet den 1. September 2007. http://www.bbc.co.uk/worldservice/trust/projectsindepth/story/2005/06/050621_tajikistan_women.shtml

Ellison, Rachel (2005): Tough Life for Tajik women. July 23. Tajikistan, BBC News. Kilden er fundet den 1. september 2007. http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/4707211.stm

Kabeer, Naila (1999): The Conditions and Consequences of Choice: Reflection on the Measurement of Women's Empowerment. UNRISD Discussion Paper no. 108. Geneva, United Nations Research Institute For Social Development. Kilden er hentet d. 16 december 2007. http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFrame?ReadForm&parentunid=31EEF181BEC398A380256B67005B720A&parentdoctype=paper&netitpath=http://www.unrisd.org/published_/dp_/dp108/content.htm

Mørck, Yvonne (2002): Multikulturalismens kønsblinde øje; mangfoldighedsudfordringer og kønsligestilling. Dansk Sociologi nr. 3/ 13 årgang s. 7-27

Mc Nay (1999): Theory, Culture & Society: Gender, Habitus and the Field-Pierre Bourdieu and the Limits of Reflexivity. SAGE, London, Thousand Oaks and New Delhi. Vol. 16 (1): 95-117

Ronkainen, Suvi (2001): Gendered violence and genderless gender: A Finnish Perspective. Nr. 2/ 10 årgang. Tidsskrift : Kvinder, Køn & forskning. Kvinder, Køn & forskning s.45-57.

Tajikistan: Draft law on gender equality discussed at OSCE roundtable. Mon, 10 Mar. Kilden er fundet den 1. september 2007. <http://www.hrea.org/lists/women-rights/markup/msg00169.html>

WHO et.al.(2004): Interviewer training in the WHO Multi-country Study on woman's Health and Domestic Violence. Kilden er fundet d. 8 december 2007. http://www.who.int/gender/documents/Interviewer_training.pdf

Withlock, Monica (1998): New hope for women in Tajikistan, March 8. BBC News. Kilden er fundet den 1. September 2007. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/despaches/63212.stm>

Women, Peace and Security news (2007): New York, Peacewomen.org is a project of the Women's international League for peace and freedom, United Nations office. Tajikistan. Kilden er fundet d. 1. September 2007. <http://www.peacewomen.org/news/Tajikistan/news.html>

Elektroniske kilder:

Asian Development bank & Tajikistan (2007): A Fact sheet: Tajikistan and ADB. ADB.org Kilden er fundet d. 1. September 2007. http://www.adb.org/Documents/Fact_Sheets/TAJ.pdf

Asian Development Bank (2006): Country Gender Assessment, Republic of Tajikistan: Mainstreaming Gender in Poverty Reduction Strategies, Tajikistan, Country Gender Assessment. East and Central Asia Regional Department and regional and Sustainable Development Department Asia Development Bank. Kilden er fundet den 1. September 2007. <http://www.adb.org/Documents/Reports/Country-Gender-Assessments/cga-taj.pdf>

Asian Development Bank (2007): Asian Development Outlook 2007: Tajikistan. Kilden er fundet den 1. Septebmer 2007. <http://www.adb.org/Documents/Books/ADO/2007/TAJ.pdf>

Det Europæiske økonomiske og sociale udvalgs udtalelse om vold mod kvinder I hjemmet.(2006/C 110/15). Kilden er fundet d. 1 september 2007. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/da/oj/2006/c_110/c_11020060509da00890094.pdf

Falkingham, Jane (2000): Country briefing paper: Women and gender relations in Tajikistan. April 2000. Kilden er fundet den 1. September 2007. <http://www.untj.org/files/reports/Women%20and%20Gender%20Relations%20in%20Tajikistan.pdf>

Harr, Dr. Robin N.(2005):Violence against women in marriage, a general population study in kathlon Oblast, Tajikistan. Baseline survey conducted by the NGO; "Social development group". Dushanbe, Tajikistan 2005.Kilden er fundet 1. September 2007. http://162.23.39.120/dezaweb/ressources/resource_en_63978.pdf

Mauron, Alex (2003): Ethical aspects of reproductive and sexual health. Kilden er fundet d. 20 september 2007. http://www.gfmer.ch/Endo/Course2003/PDF/Ethics_reproductive_health.pdf

Safarova, Marina(2007):EU gender watch a gender analysis of EU development instruments and policies in Tajikistan, representing Central Asia. The network of East-West- Women Poland. Dushanbe, Khujand. Kilden er fundet 4. oktober 2007. http://www.newww.org.pl/download/EU_GenderWatch_Tajikistan.pdf

UNFPA (2002-06-01): Mid term brief of UNFPA's Country programme: Tajikistan. Kilden er fundet den 1. September 2007. <http://untj.org/files/reports/Mid%20Term%20Brief%20of%20UNFPAs%20Country%20Programme%20in%20Tajikistan.pdf>

Int. 1. Kilden er fundet d. 10. december 2007 (<http://www.kvindesamfund.dk/forside/ArtikelsamlingCEDAW.pdf>)

Int. 2. Kilden er fundet d. 10. december 2007. http://en.wikipedia.org/wiki/hegemonic_masculinity

Int 3. Kilden er fundet 10. December 2007. [Leksikon.dk](http://www.leksikon.dk)

Juridisk materiale:

ABA CEELI (2005): Central European and Eurasia law initiative, office of research and program development; State guarantees of equal rights for men and women and equal opportunities in the exercise of such rights. CEELI Legal Assessment series, sep. 20 th.2005. American Bar Association , United States of America. Kilden er fundet d. 20 september 2007. http://www.untj.org/files/reports/analysis_of_tajik_gender_equality_law.pdf

Rights to Sexual and Reproductive Health – The ICPD and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, March 18, 1998. Kilden er fundet d. 20. september 2007. [Http://.un.org/womenwatch/daw/csw/shalev.htm](http://.un.org/womenwatch/daw/csw/shalev.htm)

Foredrag:

Muborak Sharipova, Sociolog, ph.d. (20. April 2007): Women in Tajikistan: Between the hammer of sovietization and the anvil of traditional culture. København: Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Metodebegrebet i socialt arbejde

Af Mette Overgaard Simonsen og Tiny Maerschalk – professionsbachelorere i socialt arbejde, januar 2008 fra international linje

Resume

Metodebegrebet, og bevidstheden omkring dette, er grundlæggende for det sociale arbejde, både i teori og praksis. Med denne artikel ønsker vi, at danne en fælles forståelseshorizont af metodebegrebet blandt studerende på Socialrådgiveruddannelsen. Dette for at kommende socialarbejdere kan agere som ambassadører for metodeforståelsen i praksis og aktiv deltage i debatten og udviklingen heraf. Endvidere ønsker vi, at praktikere i det sociale arbejde aktivt vil diskutere metodebegrebet, idet, vi mener, at der ikke eksisterer én klar og entydig forståelse af dette.

Artiklen lægger op til at definere metodebegrebet klart og tydeligt - Hvad det vil sige, at arbejde metodisk, og hvad adskiller det metodiske fra andre former for socialt arbejde. Formålet er, at metodebegrebet bliver gennemskueligt og derved bevidst kan anvendes i praksis og fremtidige bachelorprojekter. I artiklen vil vi præsentere vores definition af en metode i socialt arbejde.

Metodebegrebet i socialt arbejde

Diskussionen af og fokus på metodebegrebet finder sted på et overordnet teoretisk niveau indenfor det sociale arbejde. Dette fokus ser vi bl.a. i skrifter af Guldager, Bergmark og Thorsager, hvor der argumenteres for at give praktikere, politikere, forskere og andre et udgangspunkt for at skelne mellem metodisk socialt arbejde og andre fremgangsmåder.¹ Bergmark argumenterer for, at der blandt flere forskere ikke skelnes tydeligt mellem teori og metode i det sociale arbejde.² En repræsentant fra Dansk Socialrådgiverforening udtaler: "Hvis du går ud og siger til en socialrådgiver på en arbejdsplads, hvilken metode arbejder du efter. Så bliver der stille i lokalet. Det er der ingen overhovedet der svarer på."³ Denne problematik bliver underbygget af Bergmark, som skriver: "Socialarbejderne skelner ikke særlig skarpt mellem begreber som metoder, modeller og teorier i deres praktiske sociale arbejde".⁴ Denne diskussion og medfølgende forvirring omkring metodebegrebet, mener vi også at kunne se hos Kokkinn, hvor hun i sin bog 'Profesjonelt socialt arbeid', sidestiller metode med fremgangsmåder på praksisniveau⁵, hvor det er tydeligt, at hun lægger sig op af den ældre definition af metodebegrebet, som det blev præsenteret af Davis Pedersen i 1964.⁶

Repræsentantens udsagn har, i samspil med ovenstående diskussion på teoretisk plan, en indflydelse på vores forforståelse af socialarbejderens manglende bevidsthed omkring metodebegrebet på praksisniveau. Vores forforståelse blev bekræftet gennem udsagn, som kom frem under et fokusgruppeinterview, gennemført i forbindelse med udarbejdelse af vores bachelorprojekt.⁷ "En hel klar definition synes jeg kan være svær, som man snakker om på den sociale højskole. Som jeg ser det nu, så er det den faglighed, jeg har med, der er metode for mig nu."⁸ og "(...) det er nok et sammensurium af et eller andet."⁹ Disse udsagn tydeliggør, hvordan der på praksisniveau, ikke eksisterer en klar fælles forståelseshorizont og herunder definition af og bevidsthed omkring metodebegrebet. Dette mener vi kan få konsekvenser for det sociale arbejde, der udføres i praksis og for udviklingen af det sociale arbejde.

Definition af metodebegrebet

For at komme frem til en definition af metodebegrebet, mener vi, at der, i det sociale arbejde, bør skelnes mellem to forskellige måder at definere en metode på. På den ene side ser vi en kontekstuel tilgang, på den anden side en teknisk rationel tilgang til metodebegrebet. Til at illustrere den kontekstuelle tilgang, tager vi udgangspunkt i Thorsagers og Guldagers definitioner. Til den teknisk rationelle tilgang tager vi udgangspunkt i metodeforståelsen, som den kommer til udtryk gennem Arbejdsevne-metoden.¹⁰

1 Jf. Thorsager et al. (2007), side 9

2 Jf. Meeuwisse, Anna et al. (2002), side 64

3 Jf. Enkeltinterview 36'22", Bilag 3

4 Jf. Meeuwisse, Anna et al. (2002), side 63

5 Jf. Kokkinn, (2005), side 88 og 126

6 I 1964 definerede Inger Davis Pedersen metodebegrebet som: Socialt arbejde med individ og familie, lokalsamfundsarbejde og socialt gruppearbejde

7 Simonsen, Mette og Maerschalk, Tiny (januar 2008): Socialarbejderens indflydelse på udvikling af ét standardiseret værktøj på beskæftigelsesområdet

8 Jf. Fokusgruppeinterview, Socialarbejder A, 04'34", optagelse 2, Bilag 5

9 Jf. Fokusgruppeinterview, Socialarbejder C, 02'45", optagelse 2, Bilag 5

10 Implementeret af Beskæftigelsesministeriet, i 2003

For at skabe overblik og kunne sammenligne disse to forståelser af metodebegrebet, har vi sammenfattet det kontekstuelle og det teknisk rationelle metodebegreb skematisk.

Kontekstuel metodeforståelse

Bergmark og Lundström fremlagde i 2002 følgende formulering af metodebegrebet: "Strategisk udformede, planlagte og systematiske aktiviteter som anvendes i klientarbejdet eller for at regulere klientarbejdet." De præciserer, at metoder skal forstås som "mere eller mindre sammensatte interventioner, dvs. foranstaltninger og indgreb i klienternes liv med det formål at få orden på deres situation eller så vidt muligt at ændre klienterne eller deres vilkår".¹¹ Til vores definition af metodebegrebet læner vi os op ad Thorsager. I bogen 'Metoder i socialt arbejde' fra 2007, definerer hun, med inspiration fra Bergmark og Lundström, **metodisk socialt arbejde som værende planlagt, formålstjenligt, systematisk og verbaliseret**.¹² Dette betyder, at socialarbejderen først og fremmest skal gøre sig overvejelser i forhold til målet med indsatsen, og hvilke midler der benyttes til at opnå målet. Denne reflektive proces kræver en systematik, så at den kan reproducere, hvilket opnås igennem en italesættelse af metoden. Thorsager lægger vægt på det kontekstuelle element, som værende rammeskabende for det sociale arbejde. Vi mener dog, at betydningen af problemforståelsen kun ligger implicit i hendes forståelse af, hvad en metode er.

Guldager deltager i diskussionen af metodebegrebet, med sin artikel fra 2002, 'Metodevej – en ny hovedvej eller en blindgyde?'. Hans metodedefinition, lægger vægt på, at konkrete metoder hviler på og sammenspiller med bestemte forståelser af det sociale problem, bestemte hensigter og mål med indsatsen, samt bestemte forandringstanker og strategier.¹³ Han sætter derudover, i modsætning til Thorsager, eksplicit fokus på at tage udgangspunkt i en problemforståelse og forforståelse, set i lyset af den kontekst de indgår i, hvilket han pointerer i følgende uddrag. "Det forekommer mig indlysende, at der i alle problemforståelser indgår forforståelser, der er retningsgivende for, hvordan man forstår det sociale problem og for, hvad man anser for at være relevant for at belyse det nærmere."¹⁴

Vi mener, at det for den videre diskussion af metodebegrebet, er vigtigt at understrege den væsentlige forskel, som adskiller Guldager og Thorsager i deres forståelse af metodebegrebet. Vi ser den væsentlige forskel i definitionen af metodebegrebet som værende vægten på problemforståelse.

Med udgangspunkt i Thorsagers og Guldagers metodedefinitioner, mener vi, at den kontekstuelle definition af metodebegrebet kan sammenfattes i nedenstående illustration. Det skal understreges, som Guldager påpeger, at de beskrevne elementer ikke skal ses som værende statiske, men i konstant gensidig dialektisk bevægelse.¹⁵ Endvidere mener vi, at det på baggrund af Guldager, er vigtigt at påpege, at metoder i sig selv hverken er gode eller dårlige, men at det handler om at sætte fokus på socialarbejderens tilgang og anvendelse heraf.¹⁶

11 Jf. Bergmark, Åke og Lundström, Tommy, I: Meeuwisse, Anna et al. (2004), side 69

12 Jf. Thorsager et al. (2007), side 9

13 Jf. Guldager, Jens (2002) I: Udenfor Nummer 5

14 Jf. Guldager, Jens (2002) I: Udenfor Nummer 5, side 7

15 Jf. Guldager, Jens (2002) I: Udenfor Nummer 5, side 9

16 Jf. Guldager, Jens (2000) I: Socialvetenskaplig Tidskrift nr. 4

Kontekstuel metodisk arbejdes elementer i praksis	
Planlagt	Arbejdet skal indeholde, at socialarbejderen planlægger, hvordan målet med indsatsen kan opnås, og hvilke midler der skal benyttes. Denne planlægning udarbejdes med udgangspunkt i socialarbejderens forforståelse og problemforståelse, set i lyset af den kontekst de indgår i.
Formålstjenlig	Arbejdet skal indeholde, at socialarbejderen reflekterer over operative hensigter og mål med indsatsen, og over hvilke forandringstanker og strategier, der benyttes til at opnå målet. Socialarbejderens forforståelse og problemforståelse ligger til grund for dette.
Systematisk	Den metodiske tilgang skal anvendes på en systematisk måde, og derigennem bevidstgøre kundskabsgrundlaget, sådan at den kan reproduceres af andre og af socialarbejderen selv.
Verbaliseret	Socialarbejderen skal, igennem en italesættelse af forforståelse og problemforståelse, kunne sætte ord på operative hensigter, forandringstanker og strategier, for at opnå en fælles forståelseshorisont af den anvendte metodiske tilgang.

Vi er bevidste om, at fremstillingen af den kontekstuelle metodeforståelse i et skema, der består af faste rammer bygger på en teknisk rationel tankegang, er en modsigelse i sig selv, idet fremstillingen ikke giver plads til det kontekstuelle metodebegrebs konstant dialektiske bevægelse, som Guldager efterspørger. På baggrund af dette kan vi reflektere over, om det med denne illustration er muligt at indfange det kontekstuelle metodebegrebs kompleksitet. Vi argumenterer dog for anvendelse af denne fremstilling, idet vi mener, at denne skaber overblik, samt grundlag for at sammenligne de to metodeforståelser – en sammenligning som tydeliggør de afgørende forskelle.

Teknisk rationel metodeforståelse

Det teknisk rationelle metodebegreb, bygger på Socialministeriets udlægning af definitionen, som den præsenteres i forbindelse med Arbejdsevneметоден. "Ved metode forstås her en systematik og en række vejledende principper for, hvordan man indsamler viden, der kan kvalificere grundlaget for beslutninger om handlinger. Og en måde, hvorpå man kan eftervise eller tjekke den viden, der er indsamlet."¹⁷ Vores tolkning af denne udlægning kan samles i nedenstående skema.

Teknisk rationel metodisk arbejdes elementer i praksis	
Planlagt	Arbejdet indeholder, at det på forhånd er planlagt, hvordan socialarbejderen skal opnå målet med indsatsen, og hvilke midler der skal benyttes.
Formålstjenlig	Arbejdet indeholder, at socialarbejderen arbejder ud fra på forhånd definerede operative hensigter og mål med indsatsen, som er baseret på, på forhånd fastlagte forandringstanker og strategier, der benyttes til at opnå målet.
Systematisk	Den metodiske tilgang skal anvendes på en systematisk måde, sådan at den kan reproduceres af andre og af socialarbejderen selv.
Verbaliseret	Den metodiske tilgang italesættes igennem en på forhånd fastlagt vejledning til anvendelsen af metoden.

En socialarbejder i praksis siger: "Jeg bruger bl.a. lovgivningen meget som afsæt, lovgivningen bliver lidt en metode for mig. Det er de rammer jeg handler fra, for jeg har ikke så meget praksiserfaring endnu."¹⁸ Denne udtalelse, mener vi, er et udtryk for de seneste års udvikling på beskæftigelsesområdet, og herunder de ovenstående teknisk rationelle metodiske elementer, hvor der har fundet en tendens til lovfæstelse af metodeanvendelse sted. Dette ses bl.a. gennem indføring af Arbejdsevneметоден. Igennem disse tiltag er lovgivningen med til at definere, hvad en metode er. Dette sker uden at det implementerede metodebegreb bliver holdt op mod en teoretisk forankret definition i det sociale arbejde.

Ved at sætte de to forskellige måder at definere metodebegrebet på op mod hinanden i en skematisk illustration, ønsker vi at understrege den væsentlige forskel, vi mener, der eksisterer mellem en kontekstuel og en teknisk rationel definition. Ud fra en kontekstuel metodeforståelse, bliver refleksivitet, forforståelse og problemforståelse påvirket af en konstant foranderlig kontekst. En teknisk rationel metodeforståelse tager derimod udgangspunkt i kontekst med en på forhånd fastlagt og defineret forforståelse og problemforståelse, hvor muligheden for at arbejde refleksivt er begrænset.

Metodeanvendelse

Det er i sammenhæng med den skematiske opdeling væsentligt at pointere, at definitioner af sociale problemer ikke på nogen måde er indlysende eller givne. Som en repræsentant fra Dansk Socialrådgiverforening pointerer: "Ligefrem glade for dem (atomvåben red.), det er man jo ikke. Men de er jo ikke en skid farlige. Det er kun, hvis man trykker på en knap, så bliver de farlige. Det her er heller ikke en skid farligt, det er kun hvis man bruger det forkert. Men der er nogle ting der ligger op til at blive brugt mere forkert end andre."¹⁹ Dette udsagn bakkes op af Guldager, som fremhæver, at en metode i sig selv ikke kan være god eller dårlig – den må altid bedømmes i forhold til det problem, den skal sætte ind overfor.²⁰ "Det er utilstrækkeligt at diskutere fordele og ulemper ved forskellige konkrete metoder og metodestandardiseringer. (...) det er vigtigt åbent at tage diskussionerne af hvilke problemforståelser, hensigter og forandringstanker, der indgår i eller er baggrund for de konkrete metodevalg."²¹ En given metode, vil altid være funderet på en bestemt problemopfattelse, som hviler både på et overordnet

17 Jf. Guldager, Jens (2000) I: Socialvetenskaplig Tidskrift nr. 4

18 Jf. Fokusgruppeinterview, Socialarbejder A, 01'49", optagelse 2, Bilag 5

19 Jf. Enkeltinterview, 14'51", Bilag 3

20 Jf. Guldager, Jens (2000) I: Socialvetenskaplig Tidskrift nr. 4

21 Jf. Guldager, Jens (2002) I: Udenfor Nummer 5, side 14

menneske og samfundssyn og på teoretiske referencerammer.²² Vi mener derfor ikke, at det er selve metoden der udelukkende bør sættes fokus på, men at det er, hvad metoden bygger på, og måden hvorpå denne anvendes i det sociale arbejde. Som Worning pointerer: "Der er intet galt i at udvikle metoder til brug i socialt arbejde. Det er der behov for. Men metoderne kan komme til at skygge for et reelt formål med indsatsen. Fokusskifte fra at være på hvem vi skal arbejde med og med hvilket formål og kommer i stedet til at handle om, hvordan vi gør."²³ Vi finder det derfor vigtig, at når der bruges metoder skal de konstant revideres, reflekteres over og stilles op mod hinanden – uanset om det er en kontekstuel metode eller en teknisk rationel metode. Dette skal gøres for at matche den kontinuerlige udvikling af sociale problemstillinger, som finder sted indenfor en konstant foranderlig kontekst i det sociale arbejde.

Afrunding

Med ovenstående artikel har vi sat fokus på italesættelse og diskussion af metodebegrebet i det sociale arbejde. Dette for at skabe bevidsthed om to forskellige måder at forstå metodebegrebet på – et kontekstuel og et teknisk rationelt metodebegreb. En kontekstuel metodeforståelse, som inddrager socialarbejderens refleksivitet, forforståelse og problemforståelse, som er påvirket af en konstant foranderlig kontekst. En teknisk rationel metodeforståelse som derimod tager udgangspunkt i en kontekst, med en på forhånd fastlagt og defineret forforståelse og problemforståelse, hvor muligheden for at arbejde refleksivt er begrænset. Denne artikel kan bruges som udgangspunkt for såvel studerende som praktikere til at danne en fælles forståelseshorisont for videreudvikling af det sociale arbejde, både i teori og praksis.

22 Jf. Guldager, Jens (2000) I: Socialvetenskaplig Tidsskrift nr. 4

23 Jf. Worning, Anne (2002) I: Udenfor Nummer 4, side 14

Litteraturliste til artiklen

Bøger

Hutchinson, Gunn Strand og Oltedal, Siv (2002): Modeller i socialt arbejde. 1. udgave, Nordisk Forlag A/S, København

Kokkinn, Judy (2005): Profesjonelt socialt arbeid. 2. udgave, 1 oplag, Universitetsforlaget, Oslo, side 88 og 126

Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans (2004): Perspektiver på sociale problemer. 1. udgave, Reitzels Forlag, København K

Thorsager, Linda (2006): Metodebegrebet i socialt arbejde. Socialforskningsinstituttet, København

Thorsager, Linda, et al. (2006): Det sociale arbejdes betingelser: om rammer for metodisk socialt arbejde i dag. Socialforskningsinstituttet, København

Thorsager, Linda et al. (2007): Metoder i socialt arbejde. Socialforskningsinstituttet, København

Artikler

Guldager, Jens (2000): Nogle tanker om forskning i eller evaluering af socialt arbejdes metoder. I: Socialvetenskaplig Tidskrift nr. 4, FORSA. Lund

Guldager, Jens (2002): Metodevejen – en ny hovedvej eller en blindgyde. I: Udenfor Nummer 5, Dansk Socialrådgiverforening, København

Worning, Anne (2002): 75 års socialpolitik set igennem Dansk Socialrådgiverforenings briller. I: Udenfor Nummer 4, Dansk Socialrådgiverforening, København

Andre

Simonsen, Mette og Maerschalk, Tiny (2008): Socialarbejderens indflydelse på udvikling af ét standardiseret værktøj på beskæftigelsesområdet. Den Sociale Højskole i Aarhus

Socialrådgiveres synliggørelse i den socialpolitiske debat

Af Pia Preetzmann Jensen, professionsbachelor i socialt arbejde – januar 2008

Resume

Udgangspunktet for min bacheloropgave var udsagn som denne: "Hvorfor ytrer fagpersoner sig ikke oftere i den offentlige debat, hvis for eksempel sparekniven efter deres opfattelse truer kvaliteten i deres service til borgerne?"¹ Den forforståelse, jeg tog med ind i projektet, var præget af en opfattelse af socialrådgivere som en faggruppe, der er alt for lidt synlig. Udgangspunktet for opgaven var derfor, at jeg ønskede at tilegne mig en viden om, hvad der dels er medvirkende til at bremse ytringer, samt hvad der kan være med til at fremme sådanne. Artiklen tager afsæt i opgavens problemformulering. Herefter introduceres den udvikling opgavens pointer skal ses i lyset af, inden en kort beskrivelse af opgavens empiriske ramme leder frem til artiklens konklusion, der inddrager et aktuelt eksempel på de mekanismer, jeg har søgt tydeliggjort gennem hele bacheloropgaven.

Problemformulering

Den problemformulering jeg nåede frem til, var en formulering der lagde op til både at undersøge socialt arbejde og anvise handlemuligheder. Jeg var bevidst om, at der implicit i formuleringen lå en antagelse om, at socialrådgivere skal gøre brug af sin ytringsfrihed. Her tilsluttede jeg mig Dorte Caswells syn på socialrådgiveres rolle, der efter hendes mening rummer mere end blot omfordeling af samfundsmæssige ressourcer. I kraft af socialrådgivernes placering helt i front, hvor de har kontakten til klienterne, argumenterer hun endvidere for, at deres rolle rækker ud over kontakten til klienterne, og hun betegner dem dermed som socialpolitiske aktører, der kan være med til at kvalificere politikken².

Hovedproblemformulering

- Hvad kan fremme/hæmme, at den enkelte socialrådgiver i højere grad benytter sig af sin ytringsfrihed om socialt arbejde på det socialpolitiske felt?

Underproblemstillinger

1. Hvad er den enkelte socialrådgiverens egen forståelse af sin ytringsfrihed? Hvilken betydning kan den forståelse have for den enkeltes brug af sin ytringsfrihed?
2. Hvilken rolle spiller loyalitet overfor: arbejdspladsen, fagligheden og klienterne?
3. Hvilke ytringsstrategier kan socialrådgiveren med fordel benytte sig af når han/hun ytrer sig?

Den overordnede ramme for opgaven var en hermeneutisk tilgang, fordi jeg ønskede at opnå en forståelse for de mekanismer, der er på spil, når socialrådgivere ytrer sig kritisk om deres arbejdsforhold. Men jeg ønskede tillige at fortolke disse for at opnå en dybere forståelse ved at sætte dem i relation til en større helhed, end blot at se dem ud fra undersøgelses informanternes perspektiv.

Jeg havde ingen intention om at nå frem til en universel forudsigende teori, men derimod ønskede jeg at opnå en viden om mennesker og samfund baseret på en konkret kontekst, og det var en viden jeg kunne tilegne mig gennem et casestudie³. Casestudie som metode beskrives nærmere senere i artiklen. Som et led i casestudiet valgte jeg at lave kvalitative interviews med 2 socialrådgivere på et Jobcenter, som begge havde været involveret i en episode, hvor de har påvirket den offentlige debat. Jeg fandt det derfor interessant at høre om deres erfaringer og forståelser i forhold til min problemformulering.

Det socialpolitiske felt

Min definition af det socialpolitiske felt tog afsæt i den franske sociolog Pierre Bourdieus betegnelse af begrebet 'felt'. Ifølge ham er velfærdsstaten sammensat af en række mere eller mindre selvstændige felter med hver deres logik, hver deres regler, og med hver sine kampe om positioner og kapital. På et givent felt dystre kræfterne både internt og eksternt, hvilket vil sige, at aktørerne på et felt ofte arbejder på at skille sig ud fra deres nærmeste rivaler for at vise deres berettigelse og måske opnå monopolen på deres område⁴.

1 Artikel: Paulsen, Susan (10 maj, 2006) s. 6

2 Caswell, Dorte (2005) s. 32

3 Launsø, Laila og Rieper, Olaf (2005) s. 96

4 Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans (2002) s. 242

I forlængelse heraf inddrog jeg New Public Management som en betegnelse for tiltag, som har til formål at ændre den offentlige organisation og ledelse, hvor målet er at det offentlige skal lære af det private eksempelvis ved at have fokus på at fremme konkurrencelignede forhold.

Inddragelsen af New Public Management i opgaven spiller sammen med feltbegrebet. Det kommer til udtryk i kraft af felternes selvstændige logik, og forskellige opfattelser af hvad der er rigtigt og forkert, sammenholdt med situationen i dag, hvor vi har en offentlig forvaltning, hvor omstilling, fornyelse og den strategiske medarbejder er centrale begreber, og hvor ansættelse i højere grad sker på kontrakt. Flere bliver ligeledes afskediget i utide grundet samarbejdsproblemer i forhold til det politiske eller administrative system⁵.

Udgangspunktet var dermed en forvaltning, hvor det ikke er muligt at tage noget for givet.

I forlængelse heraf var det interessant at undersøge hvordan man forsøger at gøre medarbejderen i den offentlige forvaltning fuldkommen gennem forandringsparathed og passion ud fra Niels Åkerstrøm Andersen og Asmund W. Borns fremstilling af, hvordan offentlige ansatte bliver italesat⁶.

Overordnet mener Åkerstrøm og Born at forestillinger om forvaltningens enhed og helhed udfordres, og der åbnes dermed op for nye inddelingsmåder i forbindelse med forvaltningens polycentrering⁷. Polycentrering vil sige at der dannes nye forvaltninger i forvaltningen som et led i at adskille sig fra forvaltningen⁸. Strategi er derfor central i den polycentriske forvaltning, og der kæmpes om retten til at definere problemerne⁹.

Den polycentriske forvaltning stiller krav til den enkelte medarbejder om at være en ansvarstagende medarbejder, der ingen roller har at falde tilbage på. Der er derforuden krav om, at medarbejderen ikke kun orienterer sig mod opgaverne men også mod helheden. Når man ikke kan tage noget for givet bliver evnen til omstilling central, og uden engagement som grundlag, for at tage ansvar kan den polycentriske forvaltning ikke bestå¹⁰.

Den enkeltes opgave skal ses i en helhed, som er medarbejderens ansvar. Organisationen forventer, at medarbejderne overtager organisationens interesser og mål. Det forventes ligeledes at medarbejderne ikke behøver at få udstukket opgaver, men at vedkommende forstår at handle ud fra organisationens bedste. Organisationen bliver dermed et fælles ansvar, man kan derfor ikke have sin egen forestilling om omverdenen, uden at det påvirker organisationen.¹¹

Den hermed skitserede udvikling indgik i opgaven som et led i beskrivelsen af den kontekst socialrådgivere handler ud fra og i, og som grundlag for påvisning af mekanismer, der bremser ytringer. En hypotese jeg vil følge nærmere senere i artiklen.

Casestudie

Jeg valgte at lade et casestudie være den empiriske ramme for opgaven, hvor udgangspunktet var at opnå en helhedspræget og dybdegående forståelse. Derfor var det ikke nok at indhente data om selve casen. Det var også vigtigt at opnå en forståelse af casens relationer til sine omgivelser. Kvalitative interviews var som nævnt et led i mit casestudie. I et casestudie, hvor man ønsker at nå frem til en dybdegående og helhedspræget forståelse, og hvor der er nærhed til dataene, er det særligt relevant med kvalitative data som den primære empiri¹².

Jeg valgte at lave kvalitative interviews med 2 socialrådgivere på et Jobcenter i en stor kommune. Begge socialrådgivere havde erfaring med at blande sig i den offentlige debat, og den pågældende case tog derfor sit afsæt på et politisk plan. Regeringens nedskæringer i 2006 ramte beskæftigelsesområdet hårdt, derudover har der, set fra socialrådgivernes vinkel, været en unuaneret debat omkring de ledige i Danmark.

Det leder frem til den konkrete case-episode der udsprang af at ledige blev indkaldt til en jobmesse gennem administrationen, og derfor udenom deres socialrådgivere, og uden at der blev taget stilling til, hvorvidt det var relevant at indkalde de enkelte ledige til jobmessen. På jobcenteret, hvor de 2 informanter er ansat, konstaterede de 18 medarbejdere, at nogle af deres

5 Klausen, Kurt Klaudi (2005) s. 13-14

6 Andersen, Niels Åkerstrøm og Born, Asmund (2001) s. 8

7 Ibid s. 107

8 Ibid s. 108

9 Ibid s. 111

10 Ibid s. 120-121

11 Ibid. Side 148

12 Flyvbjerg, Bent (1998) s. 9

klienter var blevet indkaldt til messe på trods af eksempelvis sygemeldinger pga. af alvorlige helbredsmæssige problemer, og på trods af, at de på samme tidspunkt havde en aftale om samtale hos deres socialrådgiver. Indkaldelserne til jobmessen truede samtidig de ledige på deres forsørgelsesgrundlag, såfremt de ikke mødte op til det pågældende arrangement.

På dette grundlag og på baggrund af forholdene forud for casen gik de 18 medarbejdere sammen om at formulere et debat-indlæg med deres syn på sagen. Efter offentliggørelsen fik socialrådgiverne et brev fra beskæftigelsesrådmanden, der ikke var så glad for brevet. Han appellerede til, at socialrådgiverne fremover ville agere loyalt overfor kommunens politik og positivt overfor jobmessen. Socialrådgiverne skrev igen til rådmanden, hvor de forsøgte at uddybe deres synspunkter og skærpe deres fokus på italesættelsen af de ledige. Derudover opfordrede de til dialog og påpegede, at de selvfølgelig ville være loyale overfor kommunens politik, men at de samtidig vil bevare retten til at være kritiske.

Er en loyal medarbejder en der holder sin mund?

Problematikken, om socialrådgiveres ret til at være kritiske, leder frem til en diskussion af loyalitetsbegrebet.

Den viden, der er på området, viser, at loyalitetsbegrebet i forhold til arbejdspladsen har tendens til at blive fejltolket. Det præciseres yderlig i en artikel bragt i Socialrådgiveren den. 10. maj 2006, hvor det problematiseres, at loyalitet opfattes som en pligt til ikke at være kritisk.¹³ Sammenholder man Åkerstrøm og Borns teori hermed, var min vurdering i opgavens analyser, at loyalitet har en betydning. Det er dog ikke så bevidst reflekteret hos socialrådgiverne, men jeg synes dog at kunne skitsere en udvikling, der viser en ændring i den måde, man kommunikerer på, som kan have konsekvens for brugen af ytringsfriheden, hvor de kommunikative mekanismer bliver en hæmmende faktor.

Loyalitet overfor fagligheden kan skitseres som en modpol til loyaliteten overfor arbejdspladsen, og dermed også som modpol til en udvikling, hvor øget specialisering har indskrænket det faglige skøn. Det hensyn, der varetages, når man taler om loyalitet overfor fagligheden er et andet, hvor udfoldelse af socialrådgivernes kernekompetencer har betydning. Ud fra dette fokus ses socialrådgivere som en faggruppe, der kan se kompleksiteten i sociale problemer, og hvor det ikke er muligt at sætte det sociale arbejde på formel. Dermed kan loyalitet overfor fagligheden blive en fremmede mekanisme i brugen af ytringsfriheden, som et ønske om at nuancere en debat ved at give sin faglige mening til kende.

Dilemmaet om loyalitet overfor organisationen kontra fagligheden er særligt i fokus senest i en artikel bragt i Socialrådgiveren den 23.04.08 hvor socialrådgivere på Samsø er blevet fyret for at sige deres mening. Af artiklen fremgår det, at to socialrådgivere på baggrund af deres kendskab til familien og faglige viden kritiserede ledelsen for at beså fejl i en børnesag. Den ene af de to socialrådgivere var faglig leder: Efter den pågældende episode sætter Samsø kommune spørgsmålstegn ved, om hun har forståelse for de krav kommunen stiller til hende som faglig leder. Ledelsen i kommunen tilkendegiver desuden, at de har mistet tilliden til hende som fortsat faglig leder. Til slut i artiklen roser Dansk Socialrådgiverforenings daværende formand Henning Breinholt de to socialrådgivere for at sige fra og benytte deres ytringsfrihed. Han udtaler endvidere, at det er helt tydeligt, at arbejdsgiverne vægter medarbejdernes loyalitet overfor ledelsen højere end retten til ytringsfrihed.

Konklusionen på mit projekt havde netop den pointe, at for at opretholde kvaliteten af det sociale arbejde er det vigtigt med socialrådgivere som dem fra Samsø. Socialrådgivere, der er loyale overfor deres faglighed og som tør bruge deres ytringsfrihed, når fagligheden er truet. At besidde disse kvaliteter udgør efter min vurdering de fremmede mekanismer i brugen af ytringsfriheden, og de kvaliteter står som modsætning til organisationens krav om loyalitet for en hver pris.

13 Socialrådgiveren 10. maj 2006. side 6 "offentligt ansatte må godt blæse i fløjten"

Litteratur- og bilagsliste

Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen red. (2000) "Klassisk og moderne samfundsteori" 2. udgave 4 oplag. København. Hans Reitzels forlag.

Andersen, Jørgen Goul (1998) "Samfund og politik i forandring. Bind 1. 2. udgave. København. Columbus

Andersen, Niels Åkerstrøm, Asmund W. Born (2001) "Kærlighed og omstilling – italesættelse af den offentlige ansatte" København. Frederiksberg Bogtrykkeri A/S

Andersen, Niels Åkerstrøm, Asmund W. Born- (2003) "organiseret kommunikation – systemteoretiske analyser"

Andersen, Svend Aage (2007) "Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde. –En introduktion og forskningsoversigt". Social skriftserie. Nr. 8. Århus. Den sociale Højskole.

Betænkning 1472 (2006) "Ytringsfrihed og meddelelser for offentligt ansatte". Albertslund. Schultz Distribution

Bundesen, Peter (2006) "Sociale problemer og social politik" 3. udgave 1. oplag. Odense. Syddansk universitetsforlag.

Caswell, Dothe. (2005) "Handlemuligheder i socialt arbejde – et casestudie om kommunal frontlinjepædagogik på beskæftigelsesområdet" Ph.d. afhandling. Institut for samfundsvidenskab og erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter og Akf. København. Akf. forlaget

Eriksen, Trine Rask og Anne Mette Jørgensen. (2005) "Professionsidentitet i forandring". København. Akademisk forlag.
Flyvbjerg, Bent (1998). "Case studies som forskningsmetode". Aalborg, Institut for samfundsudvikling og planlægning ved Aalborg universitetscenter.

Hutchinson, Gunn Strand. (2007) "Socialt arbeid i kommunen – samfundsmandat og handlingsrom". 1 udgave 1 oplag. Oslo. Gyldendal Norsk forlag A/S

Hutchinson, Gunn Strand og Siv Oltedal (2002) "Modeller i socialt arbejde" København. Nordisk Forlag A/S

Jacobsen, Bo m.fl. (1999) "Videnskabsteori". Gyldendal

Klausen, Kurt Klaudi. (2001) "Skulle det være noget særligt? – organisation og ledelse i det offentlige". 1 udgave, 6 oplag. København. Børsens Forlag A/S.

Kvale, Steiner (2005). "Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview." 1. udgave 12 oplag. København. Hans Reitzels forlag

Launsø, Laila og Olaf Rieper, (2005) "Forskning om og med mennesker". Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck

Meyer, Nanna Mik. (2004) "Dømt til personlig udvikling – identitetsarbejde i revalidering" København. Hans Reitzels forlag.

Meeuwisse, Anna, og Hans Swärd (2002) "Perspektiver på sociale problemer" 1. oplag 1. udgave. København. Hans Reitzels forlag.

Mills, Charles Wright. (2002) "Den sociologiske fantasi". København. Hans Reitzels forlag.

Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (2004) "Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog" 3. udgave 4 oplag. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag

Payne, Malcolm. (2005) "Teorier i socialt arbejde" 1. udgave 1 oplag. København. Hans Reitzels forlag.

Plovsing, Jan (2000) "Socialpolitik" 6 udgave. Århus. Handelshøjskolernes Forlag

Søndergaard Kristensen, Tage (1974) "Den positivistiske, den hermeneutiske og den marxistiske sociologiske retning – og disse retningers relevans for socialarbejdere" DSH-nyt. Den sociale Højskole. Side 6-24

Thagaard, Tove (2004). "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode". København. Akademisk forlag.

Velfærdskommissionen (2004) "fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv" Analyserapport. København. Velfærdskommissionen.

Watt Boelsen, Merete (1996) "Videnskabsteori – en miniintroduktion" i samme "Introduktion til sociologisk metode". København. Hans Reizels forlag.

Artikler

Paulsen, Susan (2006) "Offentligt ansatte må godt blæse i fløjten" Socialrådgiveren 9. 10, maj.

Gjørup, Jes, Henrik Hjortdal, Tommy Jensen, et. al (2007) "Tilgiv os – vi vidste ikke, hvad vi gjorde" Politikken. 29/3 2007

Internetsider

Århus Kommune. Organisation. Fundet på Århus kommunes hjemmeside den. 15/11 2007

http://www.aarhuskommune.dk/portal/organisation/sociale_forhold_og_beskaeftigelse/organisationsdiagram

Dansk Socialrådgiver Forenings hjemmeside den. 12/12 2007

<http://www.socialrdg.dk/index.dsp?page=7482>

Dansk Socialrådgiverforeningshjemmeside. Etikvejledning. den. 14/12 2007

<http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433>

Love

Socialrådgiverregelsamlingen, Jura information.

Lov om social service kap. 1. § 1. af 6/6 2007

Socialrådgiver bag tremmer – fysisk og psykisk

Af Line Schultz, professionsbachelor i socialt arbejde – januar 2008

Resume

Professionelle, uanset uddannelse og erfaring, påvirkes i mødet med klienter. Dette kan f.eks. tage form af at indoptage uheldige mønstre, overføre følelser eller forskydning af egne grænser og værdier, hvilket truer den professionelle rolle og skaber risiko for en de-kvalificering af arbejdet.

Ud fra en antagelse om, at et problem-/mangelfokus i for høj grad "tillader" negative emotionelle påvirkninger i interaktionen mellem socialrådgiver og indsat, ønskede jeg i mit bachelorprojekt at afdække, hvilken betydning Appreciative Inquiry kunne få for arbejdet med indsatte.

Denne afdækning gennemførtes ved teoretiske studier, inddragelse af anden forskning samt gennemførelse af en interviewundersøgelse og et mini-praksisprojekt blandt socialrådgivere ved Statsfængslet i Nyborg.

Jeg fandt, at AI ved en kvalificeret implementering kunne gavne interaktionen mellem ansatte og indsatte, herunder højne fokus på de indsattes ressourcer, kvalifikationer og selvopfattelse. Det eksisterende arbejdsmiljø formodedes herved at kunne bedres, herunder sikre forbedret interaktion og samarbejde internt i socialrådgivergruppen og på tværs af faggrupper. Der syntes mulighed for og ønske om en kulturændring til gavn for såvel indsatte som ansatte.

Baggrund for interesseområde

I forbindelse med min 4. semesters praktik på retspsykiatrisk ambulatorium i Risskov, var jeg på et kursus på et af statsfængslerne herhjemme. Her fik jeg et indblik i det begreb som psykolog og psykoterapeut Sverker Belin kalder for påvirkningsfænomener¹. Han beskæftiger sig med de ofte uforklarlige og forvirrede følelser, der kan opstå hos den professionelle² i relationen til klienter/patienter – eller indsatte. Han udtrykker at alle professionelle, uanset uddannelse og erfaring, vil blive stærkt følelsesmæssigt påvirket. Dette kan f.eks. tage form af at indoptage uheldige mønstre, overføre følelser samt forskydning af egne grænser, værdier og moral i forhold til målgruppen.³ Sidstnævnte oplevede jeg selv i praktikken: I forbindelse med udfærdigelse af mentalerklæringer⁴, beskæftigede jeg mig med de sigtedes opvækst, livsvilkår og kriminelle historie. I løbet af få måneder, havde jeg set og hørt om så mange forskellige og ofte ubehagelige gerninger på papiret eller i mødet med klienten, at jeg mere begyndte at sammenligne alvorsgraden sagerne imellem, frem for at forholde mig til, hvad der er normalt accepteret i samfundet og i lovgivningen. Sat på spidsen, var det lige pludselig ikke så slemt, at én person havde udøvet grov hustruvold, når en anden havde begået voldtægt mod mindreårige med efterfølgende skamfering.

Ovennævnte vil ifølge den danske socialrådgiver og psykoterapeut Susanne Bang samt den amerikanske professor i psykologi Christina Maslach være en trussel mod vores professionelle rolle. De udtrykker at vi, hvis vi lader de følelsesmæssige belastninger, påvirkningsfænomener, få overtaget, risikerer helt at miste initiativet til vores arbejde. De beskæftiger sig med, hvorledes vi som professionelle kan blive så psykisk truet af at arbejde med andre menneskers smertefulde livshistorie, at vi risikerer en de-kvalificering af arbejdet. Vi risikerer at bidrage til yderligere smerte og hjælpeløshed frem for udvikling.⁵

Det ønskede jeg at se nærmere på.

1 Belin, 1999, kap.1.

2 Begrebet "den professionelle" dækker for professionelle generelt indenfor hjælperfag. I opgaven primært udtryk for socialrådgivere og fængselsfunktionærer.

3 Bang, 2002.

4 Bruges til at vurdere hvorvidt en sigtet er i stand til at afsone en evt. fængselsstraf eller om der i stedet skal iværksættes en behandlingsdom i fald den sigtede kendes skyldig.

5 Bang, 2002.; Maslach, 1988.

Hvordan greb jeg det an?

De to cirkulariteter – "Status quo" og "AI-intervention"

Jeg koncentrerede mig i nærværende projekt om to cirkulariteter, jf. fig.1 og 2.

Fig.1: "Status quo"

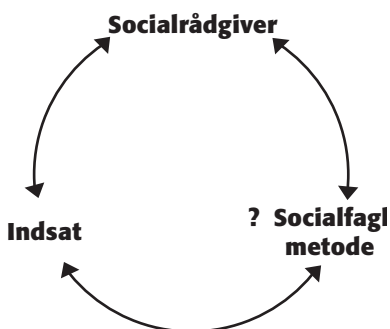
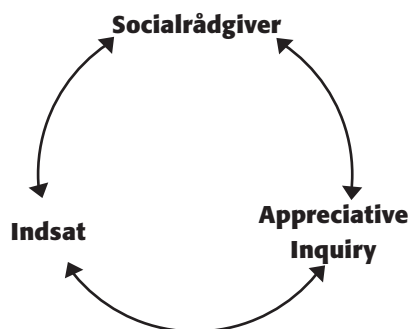

Fig.2: "AI-intervention"

Mit teoretiske udgangspunkt for projektet var udtryk for min personlige forståelse af betydningen af menneskelig interaktion, baseret på elementer af socialpsykolog George Herbert Meads teori om den symbolske interaktionisme. Det er kun igennem andres reaktioner på egen adfærd, at individet bliver bevidst om, hvem det selv er.⁶

Endvidere fandt jeg et teoretisk ståsted i elementer af systemteorien og dens cirkulære forståelse af relationer mellem mennesker samt AI-tilgangen med det anerkendende resourcesyn, der følger heraf.

Mit hovedfokus var på de påvirkninger, vi som professionelle kan blive udsat for i interaktionen med klienter, og hvilken indflydelse disse påvirkninger kan have for udførelsen af vores fag, her set i forhold til arbejdet med indsatte.

Fig.1- "Status quo" repræsenterede et system bestående af tre hovedelementer – socialrådgiver, indsat og et for mig ubekendt element, der bestod af en socialfaglig metodisk tilgang af en art - jeg antog, at den udsprang af en problem-/mangeltankegang. Denne antagelse byggede jeg på, at socialt arbejde naturligt ofte har en problemfokuseret tilgang, som følge af at vores fag ofte er henvendt til at afhjælpe et givent problem.⁷

Jeg beskæftigede mig med den cirkulære proces forstået på den måde, at jeg beskæftigede mig med de tre elementers – aktuel socialfaglig metode, socialrådgiver og indsat - indvirken på hinanden.

I min gennemgang af "Status quo", præsenterede jeg først min undersøgelsesgruppes metodiske tilgang i arbejdet med indsatte. Herefter præsenterede jeg Meads teori om selvets tilblivelse i relationen til andre. Supplerende hertil skitserede jeg de psykologiske begreber modoverføring, projektiv identifikation og parallelprocesser.

Herefter lavede jeg en analyse med afsæt i det teoretiske studie, anden forskning og egen praksisundersøgelse.

Fig. 2 – "AI-intervention" repræsenterede ligeledes et system bestående af tre hovedelementer – socialrådgiver, indsat og Appreciative Inquiry. Jeg beskæftigede mig i dette system med, hvad der sker i den cirkulære proces, når den allerede eksisterende metodiske tilgang erstattes af en anden, her AI. Jeg koncentrerede mig om, hvorledes interaktionen ville kunne ændres, hvis der blev arbejdet ud fra en AI-tilgang.

Min gennemgang af "AI-intervention", tog som i "Status quo" afsæt i Meads teori og redegørelsen for påvirkningsfænomenerne. Som teoretisk grundlag for intervention, anvendte jeg systemisk tænkning, der er det teoretiske grundlag for AI. Herefter redegjorde jeg for AI.

Med baggrund i min teoretiske præsentation samt et mini-praksisprojekt, hvor AI blev afprøvet i praksis, lavede jeg min analyse af, om og i givet fald, hvordan AI kunne ændre status quo. Som supplement til mit eget mini-praksisprojekt inddrog jeg blandt andet en engelsk undersøgelse om AI-konstruerede interviews i et engelsk fængsel.

På baggrund af min analyse af de to cirkulariteter – "Status quo" og "AI-intervention", søgte jeg at konkludere, hvilken betydning en AI-tilgang kunne have for det sociale arbejde med indsatte.

6 Madsen et al., 1998, s.65.

7 Maslach, 1988, s.33.

Jeg arbejdede i min problemformulering ud fra en hypotese, der lød som følger:

”De påvirkningsfænomener socialrådgivere udsættes for i arbejdet med indsatte, har betydning for kvaliteten af det sociale arbejde på feltet. Ved at arbejde ud fra en Appreciative Inquiry-tilgang, kan omfanget af påvirkningsfænomener samt belastningerne heraf mindskes i en grad så det opkvalificerer det sociale arbejde med indsatte.”

På baggrund af min hypotese opstillede jeg følgende hovedspørgsmål:

”Hvilken betydning kan Appreciative Inquiry få for det sociale arbejde med indsatte?”

For at besvare dette, opstillede jeg følgende underspørgsmål:

1. Hvordan ser cirkulariteten ud uden en AI-tilgang, jf. fig.1?
2. Hvordan ser cirkulariteten ud med en AI-tilgang, jf. fig.2?

Et utraditionelt valg

Traditionelt vil analysen af et problem og indsatsen herfor, have udgangspunkt i samme teoretiske grundlag. Jeg valgte anderledes og tog et eklektisk⁸ udgangspunkt.

Grundlaget for projektet og det empiriske materiale var at se på betydningen af at ændre status quo. Status quo indenfor socialt arbejde bygger traditionelt på en problem-/mangeltankegang, hvor der fokuseres på problemet og dets årsager med henblik på at finde en løsning.⁹

Et interventionstiltag i overensstemmelse med denne tankegang med fokus på problemer/mangler ville søge at identificere manglerne/problemerne og opstille en passende løsning herpå.

Jeg valgte i stedet, lidt utraditionelt, en interventionsmodpol i form af en ressource-/værditænkning, repræsenteret ved Appreciative Inquiry. Dette valg traf jeg på baggrund af, at den systemorienterede AI-tilgang bygger på det princip, at det man fokuserer på, skabes der mere af. Så hvis man i det perspektiv har en problem-/mangeltankegang, hvor man leder efter, fokuserer på og taler om problemer, så kan en utilsigtet følgevirkning blive, at der skabes flere problemer. Da jeg ønskede at mindske, frem for at øge, de negative påvirkninger i arbejdet med indsatte, for at opkvalificere det sociale arbejde, valgte jeg en tilgang, der fokuserede på det, der virker og det, der er livgivende, og dermed søger at gøre de negative påvirkninger irrelevante. Derfor anvendte jeg systemteorien som det bærende teoretiske grundlag for min interventionsstrategi samt, på linie med Meads teori om symbolsk interaktionisme, som en del af min forståelsesramme for menneskelig interaktion.

Den systemiske tankegang og AI havde selvsagt også været anvendelig til at analysere en utilfredsstillende situation indenfor ”Status quo” ved f.eks. at fokusere på de bagvedliggende drømme, som frustrationerne(manglerne), ifølge Peter Lang, er udtryk for. Lang må antages ikke selv at ville operere med en mangeltankegang, idet dette ville være i strid med hans egen teori.

Mit valg var alene at anvende det systemiske grundlag i ”AI-intervention”, som relief til mangeltilgangen i ”Status quo”. Dette tjente det formål at forsøge at analysere mulige svagheder ved en problem/mangeltankegang og dernæst forsøge at gøre disse irrelevante ved hjælp af mini-praksisprojektet, der beskrives nedenfor, og dermed kunne fokusere på de livgivende elementer i stedet.

Feltarbejde

Et af de bærende elementer i mit projekt var mit feltarbejde. Jeg lavede såvel en interviewundersøgelse som et mini-praksisprojekt. Da det er en af de mest lærerige processer i mit uddannelsesforløb, har jeg valgt i nærværende artikel at fremhæve, hvordan jeg greb mit feltarbejde an. Jeg brugte længere tid på mit feltarbejde, end jeg brugte på at skrive selve bachelorprojektet. Det kan kun anbefales at prioritere tid ude i ”virkeligheden”. Det er givet godt ud.

8 <http://da.wikipedia.org/wiki/Eklekticisme>
9 Maslach, 1988, s.33.

"Status quo" - Interviewundersøgelsen

Som led i undersøgelsen af status quo på Nyborg Statsfængsel, ønskede jeg en afdækning af socialrådgivernes subjektive viden om og oplevelse af deres arbejdsmæssige metodiske grundlag samt erfaringer med og holdninger til betydningen af negative emotionelle påvirkninger.

Jeg valgte derfor et kvalitativt forskningsdesign, idet kvalitativ forskning netop er karakteriseret ved en stræben efter forståelse af virkeligheden på grundlag af, hvordan undersøgelsessubjekterne selv forstår deres livssituation.¹⁰

Afdækningen tog form af en interviewundersøgelse bestående af kvalitative interviews med 3 ud af 9 socialrådgivere fra Statsfængslet i Nyborg. Interviewene blev meningskondenseret, og analyse og tolkning foregik på baggrund heraf i overensstemmelse med den kvalitative forsknings vægtning af at de data, forskeren analyserer, foreligger i tekstform.¹¹

Det kvalitative forskningsinterview vægter dybde frem for kvantitet og giver dermed muligheden for et mere koncentreret indblik i, hvordan der arbejdes og reflekteres.¹²

Interviewene tog afsæt i den semistrukturerede model¹³. Det semistrukturerede interview giver plads til en mere flydende samtale informant og interviewer imellem, da der er plads til afvigelser fra de fremsatte spørgsmål samtidig med, at der er en sikkerhed for at komme omkring de ønskede emner.

Efterfølgende søgte jeg, om jeg kunne finde belæg for de fremkomne indikationer i interviewundersøgelsen ved en gennemgang af anden empiri. Primært i form af værker af Sverker Belin, Susanne Bang og Christina Maslach

"AI-intervention" - Mini-praksisprojektet

For at afdække hvilken betydning Appreciative Inquiry kunne få for det sociale arbejde med indsatte, ønskede jeg status quo ændret ved hjælp af et mini-praksisprojekt, der havde en vision om forsøgsvis at ændre problem-/mangeltankegangen til en mere værdi-/ressourcetankegang, udtrykt ved AI.

Socialrådgivernes subjektive oplevelser med og holdninger til den ændrede status quo ønskede jeg også belyst for at afdække, om der var belæg for at ændre socialfagligt afsæt.

Kurt Lewin(1890 - 1947), tyskfødt amerikansk psykolog og "grand old man" for aktionsforskning har udtalt: "If you want truly to understand something, try to change it."¹⁴

Mini-praksisprojektet havde i overensstemmelse med Kurt Lewins udsagn form af aktionsforskning. Samtidig havde det karakter af kvalitativ forskning jf. kriterierne herfor skitseret ovenfor i forbindelse med interviewundersøgelsen.

I forbindelse med interviewundersøgelsen, blev socialrådgiverne præsenteret for indholdet og relevansen af mini-praksisprojektet. Dette blev videreformidlet til hele socialrådgivergruppen, hvorefter de socialrådgivere, der ønskede at deltage i undersøgelsen, selv meldte tilbage.

Efterfølgende søgte jeg om, jeg kunne finde yderligere forskningsmæssigt støtte og belæg for de indikationer, jeg udledte af mit mini-praksisprojekt, gennem andre undersøgelser. Da forskning vedrørende AI indenfor fængselsregi er meget begrænset, valgte jeg at supplere med forskning indenfor skole- og lokalsamfundsregi, da jeg fandt relevante overensstemmende fokusfelter.

Mini-praksisprojektets forløb

6 socialrådgivere (heraf en praktikant) på Nyborg Statsfængsel afprøvede AI i praksis.

Forløbet så ud som følger:

Mandag den 12. nov: Jeg tog til Nyborg og underviste deltagerne omkring AI, herunder et oplæg samt en øvelse i værdsættende samtale. Til slut blev ugens opgaver præsenteret.

Mandag den 12. nov. Til fredag den 16. nov.: Deltagerne "praktiserede" med baggrund i tre konkrete AI- relaterede opgaver.

- Socialrådgiver – indsat
- Tag udgangspunkt i 4D modellen i handleplanssamtale.(eller anden struktureret samtale)

10 Thagaard, 2004.;Kvale, 1997.

11 Ibid., s. 13-19.

12 Thagaard, 2004, s. 65 –66.

13 Kvale, 1997, s. 133 – 136.

14 <http://nwlink.com/~donclark/hrd/history/lewin.html>

- Socialrådgiver – betjent
- Sæt tid af hver dag til at indvi en betjent på arbejde pågældende dag, om hvad du sætter pris på ved ham/hende, fagligt og personligt.
- Socialrådgiver – socialrådgiver
- På det ugentlige "fredagsmøde", tager hver især en positiv oplevelse/samtale med som pågældende har haft i løbet af ugen med henholdsvis en indsat og en betjent. Start mødet med at fortælle om oplevelsen/samtalen.

Fredag den 16. nov.: Jeg vendte tilbage til Nyborg for at evaluere praksisprojektet.

Evaluering af mini-praksisprojektet

Bachelorprojektet udsprang som nævnt tidligere af nedenstående hypotese:

"De påvirkningsfænomener socialrådgivere udsættes for i arbejdet med indsatte, har betydning for kvaliteten af det sociale arbejde på feltet. Ved at arbejde ud fra en Appreciative Inquiry-tilgang, kan omfanget af påvirkningsfænomener samt belastningerne heraf mindskes i en grad så det opkvalificerer det sociale arbejde med indsatte."

På baggrund heraf, opstillede jeg i mini-praksisprojektet to "drømme" i overensstemmelse med AI-tankegangen.

Den kortsigtede drøm repræsenterede visionen for mini-praksisprojektet i sig selv. Herudover, dannede det ligeledes baggrund for en stillingtagen til hvorvidt den langsigtede drøm syntes bestyrket eller svækket.

Den kortsigtede drøm:

"At tage første skridt til at ændre på sproget, atmosfæren og interaktionerne på fængslet.

Se om selv en lille indsats gør en forskel."

Evalueringen foregik skriftligt og anonymt. Dette valgte jeg for at sikre at alle "kom på banen", samt for at sikre at deltagerne følte sig mere fortrolig med også at give udtryk for kritik.

Mini-praksisprojektet i sig selv, blev evalueret på følgende områder.

- Undervisningsdelen, herunder:
 - oplægget
 - øvelsen
 - præsentationen af ugens opgaver
 - min rolle som formidler

Ovenstående for at sikre at baggrunden for mini-praksisprojektet var i orden og resultatet deraf så validt som muligt.

- Selve mini-praksisprojektet, herunder:
 - opgaven socialrådgiver til indsat
 - opgaven socialrådgiver til betjent
 - opgaven socialrådgiver til socialrådgiver
 - overordnet
 - drømmene

Den langsigtede drøm repræsenterede det store billede - bachelorprojektets vision om at implementere anerkendelse(AI) på feltet og dermed søge at modvirke/mindske de negative emotionelle påvirkninger og som følge deraf optimere det sociale arbejde på feltet.

Den langsigtede drøm:

"At ændre sproget og atmosfæren på fængslet.

At skabe positive og værdsættende interaktioner indbyrdes og på tværs af de tre grupper: indsatte, betjente og socialrådgivere."

Den langsigtede drøm blev evalueret på flere måder. OBS der er en stavfejl i evalueret, som det står. Dels forholdt deltagerne sig individuelt til den i en skriftlige evaluering. Dels blev den evalueret i fællesskab med deltagerne via 4D-modellen. Her repræsenterede ugen med mini-praksisprojektet fase 1, "Discovery", som er fasen, hvor man fremhæver alt det gode, der kan arbejdes videre på for at opnå sin drøm.

Denne evalueringsform blev valgt dels for at tydeliggøre det positive, der kom ud af mini-praksisprojektet og dels for at give deltagerne noget, de kunne arbejde videre med i fremtiden, i fald de ønskede det.

Hvad kom der ud af mine undersøgelser?

Sammenfattende kunne der for interviewundersøgelsen konkluderes følgende:

Der forelå hverken beskrevne retningslinjer eller standardiserede krav for, hvorledes samtaler og omgang med de indsatte skal struktureres. Kun i forhold til obligatoriske handleplaner, forelå der et skema. Ligeledes blev der ikke arbejdet ud fra et bevidst fælles metodisk grundlag. Samtidig var der stor uforudsigelighed i kontakten med de indsatte.

Det blev tilkendegivet, at der på stedet var meget fokus på problemer, negative elementer og ting, der ikke fungerede. Denne negative tilgang gjorde sig gældende på tværs af faggrupper og blev betragtet som en del af kulturen i fængslet.

Der herskede et begrænset eller manglende kendskab til de psykologiske påvirkningsfænomener. Det opfattede socialrådgiverne som problematisk, og de anså det som en mangel, at der ikke var undervisning/efteruddannelse omkring typer af indsatte eller disse psykologiske mekanismer.

At blive negativt påvirket af de indsatte, omgangstonen og kulturen, var ikke noget, der blev sat fokus på eller blev talt om. Det er derfor svært som nyansat at undgå at blive "suget" med. Der var en generel frygt for en "forgiftning" på sigt som følge af kulturen. Det blev udtrykt, at det kan mærkes på nogle af de mere garvede socialrådgivere, der havde været længe på stedet, at de bliver præget mere og mere af kulturen. En kultur der blev beskrevet som ensporet og generaliserende i forhold til de indsatte.

De interviewede havde svært ved at se sig selv i jobbet på langt sigt.

Sammenfattende kunne der for mini-praksisprojektet konkluderes følgende:

AI-tilgangen fandtes god og rigtig.

Der var en generel tro på, at implementering af en AI-tilgang ville kunne bedre kulturen i fængslet.

Der oplevedes god respons fra de indsatte – kontakten til de indsatte og de indsatte selv oplevedes mere positive.

"Stilskiftet" syntes også at have haft positiv indflydelse på kontakten til og samarbejdet med betjentene. Der blev generelt udtrykt en vurdering af, at den anerkendende tilgang på sigt ville kunne skabe bedre samarbejde, tillid, respekt og fortrolighed mellem faggrupperne - og en større lyst til at blive i jobbet.

Projektet syntes at have haft betydning for de involverede på det personlige plan - der var blevet grinet mere, der blev oplevet større glæde i arbejde, og der var blevet tænkt og handlet mere positivt. I forhold til den langsigtede drøm, om at ændre sproget og atmosfæren på fængslet samt skabe positive og værdsættende interaktioner indbyrdes og på tværs af de tre grupper; indsatte, betjente og socialrådgivere, tilkendegives en tro på drømmen. Fokus er her på, at det vil kunne skabe et bedre arbejdsmiljø, bedre vilkår for de indsatte samt højne samarbejdet på tværs af faggrupper.

Konklusion

Min undersøgelse omfattede et teoretisk studie, inddragelse af anden forskning samt egen praksisundersøgelse i form af såvel en interviewundersøgelse som et mini-praksisprojekt.

De indikationer, jeg fandt i min samlede praksisundersøgelse, syntes i rimeligt omfang at finde støtte og belæg i den forskning, jeg anvendte.

På denne baggrund kunne jeg konkludere, at AI måtte formodes at kunne få en positiv og opkvalificerende betydning for det sociale arbejde med indsatte.

Med baggrund i den status jeg fandt for det aktuelle sociale arbejde, forekom det muligt, at en kvalificeret og veltilrettelagt implementering af AI i arbejdet med indsatte ville kunne gavne interaktionen mellem ansatte og indsatte, herunder højne fokus på de indsattes ressourcer, kvalifikationer og selvopfattelse. Det forekom endvidere, at det eksisterende arbejdsmiljø ville kunne bedres, herunder sikre forbedret interaktion og samarbejde internt i socialrådgivergruppen og på tværs af faggrupper. Der syntes således mulighed for og ønske om en intern kulturændring til gavn for såvel indsatte som ansatte.

Men vi må ikke være naive – samfundsmæssige faktorer og psykologiske påvirkningsfænomener har stor betydning for, hvorledes vi hver især agerer – uanset nok så positive hensigter. Og på lang sigt, når energien ebber ud, eller hvis folk reelt ikke deler AI som en livsanskuelse, så tror jeg ikke på det. Og man kan spørge, om det er anerkendende ikke at ville beskæftige sig med folks problemer? Skulle jeg lave samme undersøgelse igen, ville jeg udforske via den systemiske narrative tilgang, der som AI fokuserer på det, der virker, dog uden at afvise at beskæftige sig med problemer.

Hvad har jeg kunnet bruge projektet til som nyuddannet socialrådgiver?

Min egen rolle som formidler

Interviewundersøgelsen gav mig mulighed for at teste mine samtalefærdigheder i form af at indgå i samtaler med delvist ukendte dagsordener. Jeg sad overfor folk, jeg ikke kendte, kendte hverken deres kommunikationsmønstre, deres holdninger til emnet eller til mig. Derudover sad jeg i en rolle, hvor jeg optog folks tid, og der var forventninger til niveau og relevans. Elementer en klientsamtale ligeledes ofte vil være bygget op omkring.

Praksisprojektet gav mig lejlighed til at afprøve mig selv som fagperson i en form for konsulentrolle. Det var en stor udfordring, særligt fordi jeg var alene om det. Jeg var tvunget til at varetage alle roller i processen – også dem jeg "normalt" ville lade andre gruppe-medlemmer om. Det var utrolig givende. Der blev stillet store krav til forberedelse, argumentation, systematik, overblik og autoritet.

Overførbart til andre sociale områder, interne arbejdsrelationer og til tværfaglige relationer

Hele problematikken med negative emotionelle påvirkninger, ser jeg også gør sig gældende på andre områder – f.eks. på familieområdet, hvor socialrådgivere samarbejder med familier med svære livsomstændigheder. Her vil socialrådgivere på samme måde være disponerede for at blive genstand for projektioner osv. Der vil sidde forældre, der ikke selv magter at rumme bestemte følelser, de vil projicere skyld og ansvar.

Eller ligeså på arbejdsmarkedsområdet, hvor kontakthjælpsmodtageren mener, at det om nogen må være socialrådgiverens og systemets skyld, at vedkommende er endt, hvor han er.

Det kan igen på lige fod med i mit genstandsfelt medføre, at psykologiske påvirkningsfaktorer bliver videreført til såvel professionelle, interne som tværfaglige relationer. Og prisen kan på sigt blive sygemeldinger, opsigelser – og måske udbrændthed. Som socialarbejdere arbejder vi meget med, hvad omstændigheder gør ved andre, men hvor er fokus på os selv?

Litteraturliste

Litteraturlisten er udtryk for såvel baggrunds- som anvendt litteratur.

Bøger

- Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo, 2000, *Klassisk og moderne samfundsteori*, 2.udgave, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Andersen, Ib, 2005, *Den skinbarlige virkelighed, Vidensproduktion indenfor samfundsvidenskaberne*, 3.udgave, Forlaget Samfundslitteratur.
- Bang, Susanne, 2002, *Rørt, ramt og rystet, Supervision og den sårede hjælper*, Kbh., Nordisk Forlag.
- Belin, Sverker, 1999, *Galskabens magt*, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Cooperrider, David L. et al., 2001, *Appreciative Inquiry, An emerging direction for organization development*, Illinois, Stipes Publishing L.L.C
- Cullberg, Johan, 1999, *Dynamisk Psykiatri, i teori og praksis*, 5.udgave, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Dalai Lama og Cutler, Howard C., 2003, *Kunsten at leve lykkeligt*, Kbh, Lademann.
- Dall, Mads Ole et al., 2001, *Slip anerkendelsen løs, Appreciative Inquiry i organisationsudvikling*, Kbh., Frydenlund.
- Gergen, Kenneth, 2002, *Virkelighed og relationer, Tanker om sociale konstruktioner*, Kbh., Dansk Psykologisk Forlag.
- Gergen, Kenneth, 1985, *The Social Constructionist Movement in Modern Psychology. I Journal of the American Psychological Association, Vol. 40, nr.3, s.266-275.*
- Gergen Kenneth og Kaye i McNamee og Gergen, 1992, *Beyond Narrative in the negotiation of Therapeutic Meaning. I Therapy as Social Construction*, London, SAGE Publications.
- Holm, Ulla, 2003, *Empati for professionelle, Mødet mellem hjælper og hjælpøgende*, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Hornstrup, Carsten, 2001, *Udviklingssamtaler i grupper, Udvikling gennem dialog*, Kbh., Jurist- og Økonomiforbundets forlag.
- Hornstrup, Carsten et al., 2005, *Systemisk ledelse, Den refleksive praktiker*, Kbh., Dansk Psykologisk Forlag.
- Hornstrup, Carsten og Loehr-Petersen, Jesper, 2003, *Appreciative Inquiry, En konstruktiv metode til positive forandringer*, 2.udgave, Kbh., Jurist- og Økonomiforbundets forlag.
- Hougaard, Esben, 2004, *Psykoterapi, Teori og forskning*, 2.udgave, Kbh., Dansk psykologisk forlag.
- Hutchinson, Gunn Strand og Olstedal, Siv; 2002, *Modeller i socialt arbejde*, Kbh., Nordisk Forlag.
- Jacobsen, Bo et al., 1999, *Videnskabsteori*, 2.udgave, Kbh., Nordisk Forlag A/S.
- Jørgensen, Carsten Rene, 2002, *Psykologien i senmoderniteten*, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, Steinar, 1997, *Interview, En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Lang, Peter i Dalsgaard, Charlotte og Meisner, Tine og Voetmann, Kaj, 2002, *Forvandling, Værdsættende samtale i teori og praksis*, Viborg, Psykologisk Forlag.

Madsen, Bent et al., 1998, Tæt på relationen, Betydningsdannelse i pædagogisk arbejde, Kbh., Munksgaards Forlag.

Maslach, Christina, 1988, Burnout, Udbændthed som prisen for pleje og ansvar, Kbh., Hans Reitzels Forlag.

Mead, George Herbert, 1998, Andre perspektiver, Grundlag for socialisering og identitet, Norge, Munksgaard.

Mead, George Herbert, 2005, Sindet, selvet og samfundet, Kbh., Akademisk Forlag.

Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans, 2004, Perspektiver på sociale problemer, Kbh., Hans Reitzels Forlag.

Ogden, Thomas, 1979, On projective Identification. I International Journal og psychoanalysis.

Psyke og Logos, Nr.1, 1995, Årgang 16, Dansk Psykologisk Forlag.

Psyke og Logos, Nr. 1, 1998, Årgang 19, Dansk Psykologisk Forlag.

Salvesen, Paul Leer, 1991, Efter drabet, samtaler om skyld og soning, Viby J, Forlaget KIMÆRE.

Sandler, J., 1976, Countertransference and Role-responsiveness. I International Journal of Psycho-Analysis.

Tang, Morten, 1997, Projektiv identifikation i Matrix, Nordisk tidsskrift for psykoterapi, s.174-202, 14.årgang, Nr.3, Dansk Psykologisk Forlag.

Thaggard, Tove, 2004, Systematik og indlevelse, En indføring i kvalitativ metode, Kbh., Akademisk Forlag.

Artikler

Cooperrider, David og Srivastva, Suresh, 1987, Appreciative Inquiry in Organizational life, Research in organizational change and development, Vol.1, pages 129-169.

Lang, Peter og McAdam, Elspeth (1999): Working in the worlds of children: growing, schools, families, communities through language. Fundet via Google Scholar 2007-12-27 på http://www.cvufyn.dk/FileLib/konferencer/pl/working_in_the_worlds_of_pl.pdf

Liebling, Alison et al. (1999): Appreciative Inquiry and Relationships in Prison. I: Punishment & Society. Vol. 1. s. 71-98. Fuldt tekst online fra <http://pun.sagepub.com>

Osmark, Leif (2007): Opgør med fejlfinder-kulturen, interview med David Cooperrider. I: Berlingske Nyhedsmagasin, nr. 17. s. 50-53. artikel-id: e09a4ea3.

Søholm, Thorkil Molly (2006): Appreciative Inquiry i en læringsoptik. Attractor A/S. Fundet via www.attractor.dk

Internetadresser

- www.accel-team.com/pygmalion/index.html
- www.kriminalforsorgen.dk
- www.reflection-in-action.dk

<http://da.wikipedia.org/wiki/Eklekticisme>

<http://nwlink.com/~donclark/hrd/history/lewin.html>

Kan socialrådgiverens skrivebord sammenlignes med Toyotas samlebånd?

Af Lene Carlsen og Thea Mukai, professionsbachelorer i socialt arbejde - juni 2008

Problemformulering:

Hvordan påvirker brugen af Lean anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i Jobcenter Århus – Syd, dagpengeopfølgningen?

Resume:

Følgende projekt har sit udgangspunkt i Jobcenter Århus – Syd, dagpengeopfølgning, hvor der for to år siden blev indført Lean. Formålet er, at belyse, hvordan brugen af Lean påvirker anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i netop denne forvaltningsenhed. Problemstillingen vil blive behandlet gennem fire hypoteser. Det skal klarlægges, hvorvidt de hver især sammen med Lean, udgør hæmmende eller fremmende moderatorer for anvendelsen af socialrådgivernes faglighed. Hypoteserne tager udgangspunkt i følgende emner: Det private indtog i det offentlige. Konflikter Lean med loven. Socialrådgivernes refleksion over deres praksis, og endelig hvilken rolle afdelingslederens motivation og fokus på anvendelse af faglighed spiller. Afslutningsvis vil projektet blive perspektiveret til, hvad der kommer efter New Public Management, der er styringstænkningen bag Lean.

Indledning

Den offentlige sektor i Danmark er under forandring. Det har den været siden 1983, hvor Schlüter-regeringen fremlagde det såkaldte moderniseringsprogram¹.

Moderniseringsprogrammet er i årenes løb, og med forskellige regeringer, blevet udsat for løbende ændringer. De mest bemærkelsesværdige ændringer hos de sidste tre regeringsmagter tager sit afsæt først hos Schlüter med decentralisering af ansvar og kompetence, og et fokus på markedstænkning og konkurrence. Nyrup havde derefter kvalitetsudvikling og personalepolitik som sine kerneområder. Med Fogh blev der sat fornyet fokus på markedstænkningen. Herunder udlicitering og dermed konkurrence og valgfrihed for borgeren².

I takt med moderniseringen har markedsstyringen vundet mere og mere indpas i den offentlige sektor. Borgeren er ikke længere klient eller bruger, men kunde. Den offentlige sektor er blevet reformeret af det, der internationalt betegner moderniseringsprogrammet som New Public Management (herefter: NPM)³. Bevæggrunden for NPM er en liberalistisk kritik af den måde, det offentlige fungerer på, og NPM giver da også et bud på, hvordan arbejdsgangene kan ændres, og det skal ske gennem en reorganisering. Det offentlige skal lære af det private⁴.

Fokuset på den stigende markedsstyring og inddragelsen af privatsektorielle arbejdsgange i den offentlige sektor har vakt vores interesse. Vil et succesfuldt tiltag i den private sektor have lige så stor succes i den offentlige? Med dette projekt, er ønsket at stille skarpt på et nyt tiltag inden for Jobcenter Århus – Syd, dagpengeopfølgningen (herefter: DPS). Der er tale om et udspil taget fra den private sektor, og dermed også et værktøj fra NPM. Tiltaget er Lean⁵. Lean er engelsk og betyder mager⁶. Dette er modificeret til "trimmet", da ordlyden passer bedre på, hvad formålet er. Det handler om at trimme arbejdsgangene.

Udgangspunktet for Lean stammer fra de japanske Toyota-fabrikker, hvor produktionen af biler skulle effektiviseres, altså trimmes. Det begyndte i 1950'erne med Toyota Production System (TPS). I 1996 omsatte Jim Womack (leder af Lean Enterprise Institute) & Dan Jones (bestyrelsesmedlem i Lean Enterprise Institute) denne effektivisering af bilindustrien til et værktøj, der kunne bruges i andre virksomheder til at effektivisere arbejdsgangene, udfaldet var Lean.

Lean er styret af fem principper⁷:

- 1) Det skal specificeres, hvad der skaber værdi for kunden.
- 2) Værdistrømme skal identificeres, og de ikke værdiskabende aktiviteter skal fjernes.

1 Ejersbo, Niels & Greve, Carsten (2005) "Moderniseringen af den offentlige sektor", Børsens Forlag, København. (Herefter Ejersbo & Greve 2005) s.13

2 Ejersbo & Greve 2005 s. 58

3 Ejersbo & Greve 2005 s 236

4 Klausen, Kurt Klaudi (1996) "Offentlig Organisation, Strategi og Ledelse", Odense Universitets Forlag, Odense M (Herefter Klaudi Klau- sen 1996), s. 92.

5 Følgende er en kort introduktion til Lean. Der vil komme en mere uddybende gennemgang i afsnit 6

6 Greve, Peter Kahr & Jensen, Birgitte Enslev (2007) "Lean med hjertet – i det offentlige", Børsens Forlag, København. (Herefter Greve & Jensen 2007) s. 13

7 Greve & Jensen 2007 s. 19 - 23

- 3) Der skal skabes flow omkring de værdiskabende aktiviteter.
- 4) Der skal etableres træksystemer.
- 5) Der skal stræbes efter det perfekte, med løbende forbedringer.

Lean er, som ovenfor nævnt udsprunget af Toyotafabrikkerne, og derfor stillede vi os allerede fra begyndelsen undrende overfor Leans relevans i beskæftigelsesforvaltningen. Det er nødvendigvis ikke givet, at Lean vil have succes i den offentlige sektor, fordi det har været det i den private. Kan socialrådgiverens skrivebord sammenlignes med Toyotas samlebånd?

I forbindelse med undervisningen introducerede to medarbejdere fra DPS, i samarbejde med skolens praksisforskningsnetværk, os for et projekt i deres afdeling. Projektet skulle tage sit udgangspunkt i Lean. Før projektets begyndelse, havde vi et indledende møde med to af de ansatte socialrådgivere i DPS. Dette møde gav os yderligere anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, om Lean gav mening i det daglige arbejde i DPS. Vi fik indtrykket af, at Lean var noget som Århus Kommune havde bestemt skulle indføres, uden at spørge om socialrådgiverne, der skulle arbejde med det, synes, det var en god idé. Ydermere blev det nævnt, at hvis Lean skal fungere, er det vigtigt, at de implicerede er medbestemmende, og har lyst til at arbejde med det. Når et tiltag som Lean, der går ind og ændrer på de mindste ting i arbejdsgangene, skal indføres og bruges i DPS, kan vi ikke lade være med at tænke: "Hvad så med anvendelsen af fagligheden?" Vil brugen af Lean give køb på socialrådgiverens faglighed for at kunne gennemføres 100 %? Vil det kun være dele af Lean, der får lov at skinne igennem det daglige arbejde, netop for ikke at give køb på fagligheden?

Med vores interesse for moderniseringen af den offentlige sektor, og dermed også indførelsen af Lean i DPS, og anvendelsen af socialrådgiverens faglighed, har vi valgt at lade dette projekt tage sit udgangspunkt i følgende **problemformulering**, der også har givet anledning til fire hypoteser:

Hvordan påvirker brugen af Lean anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i Jobcenter Århus – Syd, dagpengeopfølgning?

- **Hypotese 1:** Er Lean i DPS et udtryk for McDonaldiseringen?
Umiddelbart er McDonaldiseringen ikke en moderator, der direkte går ind og påvirker anvendelsen af socialrådgiverens faglighed. Vi vil sammenligne samtidsdiagnosen, McDonaldiseringen fire fokuspunkter med Lean i DPS. Vi ser ligheder mellem Lean og McDonaldiseringen, og derfor vil vi se om de i samspil er en fremmede eller hæmmende moderator for anvendelsen af socialrådgiverens faglighed.
Til at belyse denne hypotese har vi bl.a. valgt at inddrage Hanne Kathrine Krogstrups analyse af tamme og vilde problemer.
- **Hypotese 2:** Konflikter Lean med loven?
I arbejdet som socialrådgiver er lovgivningen essentiel. Da Lean opstiller nogle konkrete standarder, der skal overholdes, finder vi det relevant at undersøge, om Lean konflikter med den forvaltningsretlige lovgivning. Er Lean en hæmmende eller fremmede moderator i forhold til lovgivningen?
Vi vil diskutere de forvaltningsretlige regler og principper i forhold til bestemte værktøjer i Lean.
- **Hypotese 3:** Reflekterer socialrådgiverne over Lean?
I arbejdet som socialrådgiver er det vigtigt også selv at kunne reflektere over, hvordan Lean bliver brugt. Det er ikke kun Lean i sig selv, der er interessant at undersøge, men også socialrådgiverens egen evne til at reflektere over praksis. Socialrådgiverens handlen er en lige så afgørende moderator i anvendelsen af fagligheden.
For at belyse det har vi bl.a. valgt at inddrage Donald Schöns teorier om den reflekterende praktiker, og Aaron Antonovskys oplevelse af sammenhæng.
- **Hypotese 4: Har afdelingslederens rolle en betydning for anvendelsen af fagligheden i DPS?**
Vi ser det ikke kun relevant at belyse socialrådgiverne som reflekterende praktikere. Vi vil afklare om afdelingslederens rolle og engagement, er en fremmede eller hæmmende moderator for socialrådgiverens anvendelse af fagligheden.
For at klarlægge denne hypotese, vil vi se nærmere på taylorisme og human relations.

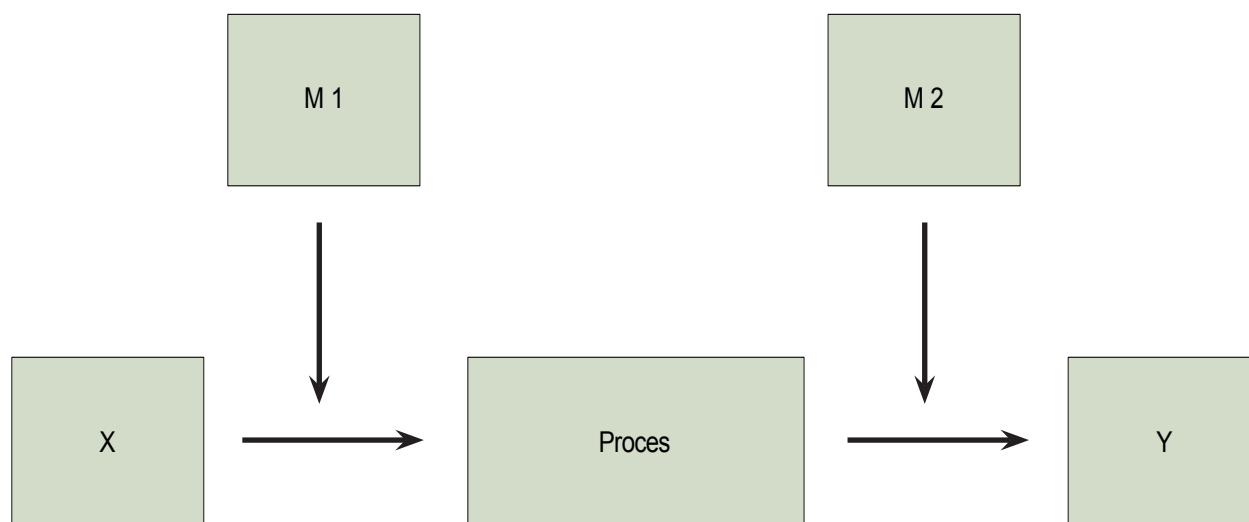
Kritisk realisme – det videnskabssteoretiske udgangspunkt:

Vores videnskabssteoretiske udgangspunkt er kritisk realisme. Det er valgt, fordi kritisk realisme arbejder ud fra virkeligheden, og forsøger at forklare og forstå den, hvilket også er vores udgangspunkt⁸. I dette bachelorprojekt er virkeligheden at forklare og forstå Lean, og hvordan arbejdet med LEAN påvirker socialrådgiverens faglighed. For at forstå og forklare virkeligheden⁹, har Roy Bhaskar, som er en af de mest fremherskende kritiske realister, udarbejdet en ontologisk opfattelse af samfundsvirkeligheden¹⁰. Hvor den positivistiske og konstruktivistiske videnskabssteoretiske retning kun arbejder i det øverste lag af virkeligheden, arbejder kritiske realister i yderligere to lag. Disse tre domæner er¹¹:

- 1) Det empiriske
- 2) Det faktiske
- 3) Det virkelige

I kritisk realisme tales der om kausalbevægelser. Sagt på en anden måde, har alting en årsag. Der findes nogle generative mekanismer, som får tingene til at ske. Det betyder også, at tingene vil ske, selv om vi ikke er bevidste om dem¹². Kausalitet bliver i daglig tale oversat til: "forårsager", "medfører", "påvirker", "resulterer i"¹³. Med ordet "påvirker" er der i problemformuleringen en kausalbevægelse.

Ved hjælp af Dahler-Larsen og Krogstrups model¹⁴ vil vi prøve at forklare hvad ordet "påvirker" har af betydning for vores projekt.

Figur 1: billede af en kausalbevægelse

Ligningen hedder: "Hvad er det ved X, der kan udløse Y?"

Hvis vi sætter nogle ord på de forskellige kasser:

X= Indsatsen, årsagen

Processen= forståelse af de generative mekanismer, der får X til at udløse Y

Y= Hændelsen – virkningen

M= Moderatorerne er de generative mekanismer. De er bestemmende for om der kommer til at ske noget. Det er også dem, der bestemmer, om den ønskede virkning indfinder sig eller ej. Antallet af moderatorer varierer alt efter konteksten.

8 Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (2004) "Videnskabssteori i samfundsvidenskaberne", Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C. (Herefter: Fuglsang & Bitsch Olsen 2004) s. 145

9 At kunne forklare og forstå indikerer at der er træk fra hermeneutikken i kritisk realisme

10 Andersen, Svend Aage (2007) "Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde" Den sociale højskole i Århus. (Herefter: Andersen 2007) s. 27.

11 Buch-Hansen Hubert & Nielsen, Peter (2007) "Kritisk Realisme", Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C. (Herefter: Buch-Hansen & Nielsen 2007), s. 23 – 25

12 Andersen 2007, s. 26

13 Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine (2004) "Nye veje i evaluering" Systime Academic. (Herefter: Dahler-Larsen & Krogstrup 2004) s. 97

14 Dahler-Larsen & Krogstrup 2004 s. 105

Moderatoren påvirker ikke andre variable. Det er sammenhængen mellem de andre variable, der påvirker og giver resultatet. Moderatorerne er dem, der bestemmer, om en bestemt kausalkæde holder eller ej¹⁵. Moderatorerne er hæmmende og fremmende faktorer, der enten bremser den aktiverede årsag i at få virkning, eller fremmer, dvs. udløser dens virkning, evt. påvirker den form virkningen får, altså hvordan virkningen konkret kommer til at se ud.

Vi overfører nu årsagerne og virkningerne til vores kontekst.

X= Brugen af Lean

Y= Socialrådgiverens anvendelse af sin faglighed

Processen= "Påvirker" er processen i vores projekt. Det er her, der sker noget.

M= Moderatorerne kunne i dette tilfælde være afdelingsledernes betydning for om Lean bliver indført optimalt. En anden moderator kunne være, om Lean er en hæmmende faktor for, at socialrådgiveren kan anvende sin faglighed?

Moderatorerne er bl.a. med til at opretholde det virkelige domæne (3). Her er en virkelighed, som eksisterer uden vores erkendelse af denne. Når en moderator producerer en hændelse, finder det sted indenfor det faktiske domæne (2), og det er uanset om hændelsen erfares eller ej. (2 og 3 er de intransitive objekter¹⁶)

Erfares hændelsen sker det på det empiriske domæne (1), som er vores erfaringer eller observationer¹⁷. (1 er transitive objekter¹⁸)

Empiri:

Med kontakten til DPS fik vi et væld af muligheder for indsamling af empiri. Både enkeltinterviews, fokusgruppinterviews, spørgeskemaundersøgelse og observationer var muligt. Vi tog imod alt med kyskhånd, men at have alle de muligheder skaber også en masse valg, der skal træffes. Som udgangspunkt sendte vi spørgeskemaer ud til de ansatte i DPS. Dog var svarprocenten for lav til at kunne bruges som valid empiri til dette projekt. Vi har også siddet med som observatører til tre Kaizenmøder¹⁹. Vi mener ikke at kunne verificere tre Kaizenmøder af en halv times varighed, som valid empiri. Dog vil Kaizenmøderne blive brugt til forståelse af DPS.

Vi besluttede, at vi ville interviewe afdelingslederen og foretage et fokusgruppinterview med nogle af socialrådgiverne i DPS.

Desuden har vi valgt at gøre stor brug af de erfaringer, Lean-konsulent Peter Kahr Greve har gjort sig bl.a. i DPS, som kommer til udtryk i bogen: "Lean med hjertet i det offentlige".

Teori:

Med dette projekt og vores tilgang til emnet, har vi fundet det interessant at se på begrebet Lean, der er overført fra den private sektor til den offentlige. Denne idé om at hente værktøjer fra den private sektor, og anvende dem i det offentlige, stammer fra NPM. Derfor har vi i projektet valgt at præsentere NPM, og derefter gennemgå moderniseringen af den offentlige sektor, der er et udtryk for NPM. En beskrivelse af NPM fremstår som den overordnede teoriramme for analysen.

Etisk diskussion af et af rationaliseringsaspekterne i Lean:

Et væsentligt aspekt i Lean er rationalisering af arbejdsgangene. Dette kan bl.a. få indflydelse på gennemførelsen af samtalen og arbejdet med journalnotater.

På uddannelsen bliver vi eksempelvis undervist i, hvordan en samtale bedst bliver gennemført²⁰. Det er f.eks. vigtigt, at der er øjenkontakt, og at borgeren føler, at vedkommende bliver hørt. Der er notatpligt jf. Offentlighedslovens § 6. Derfor skrives der ned, hvad der bliver sagt i samtalen. Socialrådgiveren har typisk en lille blok, hvor hun noterer de vigtigste ting ned. Dette gøres sådan, at hun kan huske det, når hun efter mødet skal skrive den endelige journal. Lean vil definere denne notering på papir og derefter i selve journalen, som spild. Vi mener ikke, det er spild, at socialrådgiveren bruger tid på borgeren, og tager notater i stikordsform, hvorefter hun senere bruger tid på at skrive det ind. Lean mener dog, at det er mere hensigtsmæssigt,

15 Dahler-Larsen & Krogstrup 2004 s. 105

16 De intransitive objekter er objekter, som eksisterer uafhængigt af forskerens viden herom. Disse objekter er faktiske hændelser (begivenheder) og reale mekanismer (virkeligheden) (2 og 3).

17 Andersen 2007, s. 28

18 De transitive objekter er objekter, der opstår ud af vores arbejde. Det er objekter, der erkendes gennem viden. Disse objekter findes i de empiriske erfaringer (1).

19 Kaizen betyder "løbende forbedringer". Kaizenmøder har derfor til hensigt at skabe rum for forbedringer i et samlet forum.

20 For yderligere gennemgang af samtaleteknikker ect. henvises der til: Damgaard, Irena & Nørrelykke, Helle (2000), "Den personlige samtale", Hans Reitzels Forlag, København, (herefter Damgaard & Nørrelykke 200) hvor der oplister 15 principper for "den personlige samtale", s. 32

at socialrådgiverne sidder ved skærmen og noterer med det samme. Det resulterer i, at der ingen øjenkontakt er, og at det dermed bliver en meget upersonlig og skrivebordsagtig samtale. DS's Etikvejledning henviser til, at: "Socialt arbejde er baseret på værdien af klientens deltagelse og på samarbejde med klienten. Socialrådgivere skal derfor arbejde på at skabe ligeværdige og respektfulde rammer for samarbejdet, så klienten i størst muligt omfang selv kan deltage i løsningen af sine problemer."²¹ Det kan diskuteres om det ikke netop fremmer klientens deltagelse og samarbejde, at der prioriteres at notere på et stykke papir under samtalen i stedet for, at socialrådgiveren har ansigtet vendt mod computerskærmen. I "Den personlige samtale" nævnes der omkring kontakt: "det er derfor den professionelles opgave at gå forud i kontaktetableringen og at lede og styre samtalen, så der oparbejdes et tillidsrum, hvor den, der søger hjælp får mod til at udtrykke sine ønsker og behov."²² Tillidsrummet skabes ikke ved at se ind i en computerskærm. Desuden nævner Etikvejledningen også, at "bliver det sociale arbejde forceret af hensyn til effektiviteten, afskærer vi klientens mulighed for aktiv deltagelse"²³

Resultater i projektarbejdet:

Formålet med dette projekt har været at klarlægge, hvordan brugen af Lean påvirker anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i DPS.

Vores videnskabsteoretiske udgangspunkt er kritisk realisme, der fordrer en abduktiv slutningsform. Ved at arbejde abduktivt, har vi haft en dialektisk vekslen mellem teori og empiri.

Dette projekt er et casestudie, hvilket betyder, at det kun er en specifik afdeling i Jobcenter Århus – Syd, der bliver belyst. Om Lean påvirker socialrådgiverens anvendelse af fagligheden i andre kommuner, kan vi på baggrund af dette projekt ikke udtale os om.

Den indsamlede empiri, der ligger til grund for dette projekt, er et interview med afdelingslederen og et fokusgruppeinterview, foretaget i DPS. Disse har været grundlaget for analysen. Dog er det vigtigt at pointere, at det kun er seks ud af 18 socialrådgiveres udtalelser, vi har at kunne konkludere ud fra. Dette betyder, at det kun kan blive en tilnærmelsesvis konklusion og ikke giver et validt billede af hele DPS.

Styreformens i den danske offentlige sektor er som bekendt taget fra NPM. Blandt ledende politikere kan iagttages en glorificering af det private styringsmodellers anvendelighed i det offentlige. Det er som om, at alt fra den private sektor modtages med glæde, og gøres mere succesfuldt, end det er

Gennem hypoteser har vi opnået viden om de moderatorer, der ligger bag den umiddelbare empiri. Disse hypoteser skulle synliggøre de moderatorer, der enten kunne være en hæmmende eller fremmende moderator i forhold til Leans påvirkning af anvendelsen af socialrådgiverens faglighed.

Det har med den valgte problemformulering ikke været nemt at begrænse sig. "Hvordan påvirker brugen af Lean anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i DPS?", er en kausalbevægelse, hvor brugen af ordet "påvirker" giver projektet en proces i sig selv. I kausalbevægelsen er der moderatorer, som påvirker. Vi har valgt at stille skarpt på fire, men er bevidste om, at der eksisterer mange andre. Det også selv om vi ikke selv har erfaret dem. Ydermere er der også mere implicitte moderatorer gennem eksempelvis socialpolitikken. Det er ikke inden for dette projekt rammer at belyse hver enkelt proces. I forhold til den tid, der er sat af til udarbejdelsen af dette projekt, vil den empiri, vi kunne nå at indsamle, ikke verificere et så omfattende projekt²⁴. Der er flere moderatorer, der gør sig gældende i anvendelsen af socialrådgiverens faglighed. Vi har valgt at analysere følgende fire.

I analysen af hypotese 1 om Lean som et udtryk for McDonaldiseringen, er brugen af Lean en fremmende moderator. Dette er dog kun gældende, når der arbejdes med de tamme, administrative opgaver. Modsat bliver det problematisk, hvis der i det personlige og unikke møde med borgeren, indføres standardisering og best practice. De vilde problemer kan ikke standardiseres og løses af Lean. Da bliver brugen af Lean hæmmende i anvendelsen af socialrådgiverens faglighed. Dog er det alligevel væsentligt at påpege, at brugen af Lean ikke er et tegn på forringelse af kvaliteten.

Om hvorvidt Lean konfliktter med loven, er vi i analysen af hypotese 2 nået frem til, at Lean stiller skarpt på sagsbehandlingen. Lean bliver en hæmmende moderator, hvis socialrådgiveren ikke er sig lovgivningen bevidst. Som fremmende moderator vil lovgivningen og Lean i samspil højne det faglige indhold af sagsbehandlingen.

21 Dansk Socialrådgiverforening (2000) "Etikvejledningen" Fundet d. 19. maj 2008 på: <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433> (herefter Etikvejledningen)

22 Damgaard & Nørrelykke 2000 s. 33
23 Etikvejledningen

24 For illustration af, hvor omfattende et projekt, der tager højde for alle moderatorer, ville være henvises der til Dahler-Larsen & Krogstrup 2004 s. 68-69

I spørgsmålet om, hvorvidt socialrådgiverne i DPS reflekterer over brugen af Lean, er vi i analysen af hypotese 3 kommet frem til følgende. Som reflekterende praktiker bliver socialrådgiverne selv en moderator for anvendelsen af sin egen faglighed. For at anvendelsen af fagligheden kan komme til udtryk i DPS, er det vigtigt, at den enkelte socialrådgiver har en oplevelse af sammenhæng.

Afdelingslederens brug af og forståelse for Lean, kan både defineres som et nyt udtryk for taylorisme, men også som en del af human relations. Ud fra analysen af hypotese 4 ser vi, at afdelingslederen i DPS bruger og forstår Lean ud fra human relations. Dette gør, at hun bliver en fremmede moderator i anvendelsen af socialrådgivernes faglighed i DPS.

Afsluttende konklusion:

Samtiden er præget af ønsker om effektivitet, kalkulerbarhed, forudsigelighed og kontrol, der viser sig i McDonaldiseringen. Det kommer også til udtryk i DPS, hvor Lean er valgt som en metode til at få effektiviseret sagsgangene. Hvordan påvirker så brugen af Lean anvendelsen af socialrådgiverens faglighed i DPS? De resultater, vi er kommet frem til i dette projekt, viser, at det i og for sig ikke er Lean, der i sig selv påvirker anvendelsen af socialrådgiverens faglighed. Afdelingslederens viden og engagement i Lean er altafgørende. Når afdelingslederen er engageret i Lean, vil hun kunne påvirke socialrådgiverne til at højne anvendelsen af fagligheden. Yderligere er det væsentlig, at hun har fokus på, at medarbejderne har indflydelse og får mulighed for at reflektere i handling. I den offentlige forvaltning er lovgivningen rammen for det sociale arbejde. Det er ud fra den socialrådgiverne træffer beslutningerne. Socialrådgiverne og afdelingslederen har gennem refleksion i handling ansvaret for, at Lean ikke konflikter med loven.

Kritisk refleksion:

Med dette projekt har vi valgt ikke at have fokus på borgerne i DPS, men derimod kun på socialrådgiverne i DPS. Det har givet anledning til en del refleksion over, om vi burde have inddraget borgeren mere. Eller måske fra starten have lagt fokus på borgeren frem for socialrådgiverne. At have fokus på borgeren ville give anledning til et helt andet projekt. Hvis der skulle have været et særskilt afsnit i dette projekt, ville det for os at se, blive et fokus, der ligger ud over den stillede problemformulering. Alligevel har det givet anledning til en del refleksion, og vi har stillet os selv spørgsmålet: "Hvad betyder Lean for borgeren?" Vi har behandlet det faktum, at borgerne nu i stigende grad bliver behandlet som kunder frem for klienter. Dermed vil Lean give mulighed for en øget McDonaldisering.

Da det at skrive bachelorprojekt er en omskiftelig proces, ville vi i dag højst sandsynligt have udarbejdet interviewene anderledes. Ikke fordi den indsamlede og anvendte empiri er ubrugbar, men med de erfaringer vi løbende gjort os, stiller vi skarpt på problemfeltet. Derfor ville det have været interessant at kunne interviewe flere gange. Igen har tiden ikke været til det. Der er afsat tre måneder til dette projekt, og derfor tillader tiden ikke at kunne geninterviewe. Med det faktum in mente, at det var svært nok for os at få seks socialrådgivere i DPS til at stille op til fokusgruppeinterview, mener vi ikke, at det havde været muligt, at få en ny omgang interviews sat i værk. Hvis vi alligevel havde haft muligheden for at foretage nye interviews, ville vi være mere opmærksom på ledelsen betydning og socialrådgivernes evne til at reflektere, og derigennem stille uddybende spørgsmål.

I projektets begyndelse var vi meget præget af sygdom. Det har gjort, at vi, efter vores mening, ikke i god tid fik sat et klart mål for dette projekt. Målet er kommet med tiden, men processen ville have været lettet en del, hvis vi var kommet bedre fra start. Da målet ikke har stået klart fra begyndelsen, har vi tilmed været rundt om flere forskellige teorier for at kunne indkredse os om emnet.

Desuden kendte vi ikke hinanden specielt godt ved projektets begyndelse. Det tager tid at lære hinanden at kende, og hvordan den enkelte arbejder bedst.

En anden omstændighed, der har sammenhæng med, at vi kom sent i gang, er, at vi til projektbeskrivelsesseminaret præsenterede et helt andet sigte med projektet end det nuværende. Vi ville i særdeleshed kunne have brugt et nyt projektbeskrivelsesseminar, hvor vi rent faktisk kunne drøfte den konkrete problemformulering.

Når vi tænker tilbage på den proces, det har været at udarbejde et forholdsvis stort projekt, har vi også tilegnet os en betragtelig viden om emnet. Da vi blev præsenteret for projektets udgangspunkt i forbindelse med undervisningen, vidste vi ingenting om Lean, men fandt det meget interessant. Her ved projektets afslutning står vi forbavset overfor det faktum, at der i de forgangne måneder alligevel er kommet så meget viden til.

Perspektivering:

Det har ikke været i dette projekts interesse at gøre op med Lean og NPM. På mange områder giver Lean god mening i DPS, men der er også punkter, hvor Lean ikke kan holde trit med de regler og love, den offentlige forvaltning er underlagt. Vi mener,

at vi skal i gang med at tænke andre tanker for den offentlige forvaltning, end den NPM præsenterer.

I drøftelserne af, hvorvidt den offentlige forvaltning er underlagt NPM, eller er kommet videre, skelnes der mellem to begreber. Government og governance. NPM og dermed også Lean repræsenterer government, der er præget af hierarkisk styring og sigter mod et fælles bedste²⁵. Governance er et opgør med government, og målet er at komme væk fra den bureaukratiske organisationsform. Governance kommer til udtryk i netværksstyring, partnerskab mellem offentlige og private aktører, (digitaliseret) opgaveløsning på tværs af sektorer og organisationer og nye koordineringsudfordringer og samarbejdsmuligheder på tværs af grænserne.

Greve fremhæver i "Kvalitetsreformen og moderniseringen" at den generelle holdning blandt OECD-landene bevæger fra government til governance. Regeringen fastholder dog et forholdsvist snæversynet fokus på NPM²⁶.

Hvorfor er det så, at vi ikke bevæger os væk fra NPM-tankegangen? Hvad er det der gør, at der jævnligt kommer et nyt tiltag, der viser sig at være gammel vin på nye flasker? Det kunne være spændene at se nærmere på, hvor styringstænkningen er på vej hen, og hvad det efterlader socialrådgiverne i DPS af muligheder for anvendelsen af deres faglighed.

25 Kristensen, Niels Nørgaard (1999) "Governance og New Public Management – bruger indflydelse og politisk identitet" i Arbejdsrapporter fra Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning – Aalborg Universitet - http://www.aub.aau.dk/phd/department02/text/1999/35031999_1.pdf

26 "Kvalitetsreformen og moderniseringen"

Litteraturliste:

Bøger:

- Agervold, Mogens & Kristensen, Ole Steen (1996) "Det udviklende arbejde", Århus Universitetsforlag, Århus, s. 64
- Andersen, Jon (2004) "Socialforvaltningsret", nyt juridisk forlag, København Ø, s. 84
- Andersen, Svend Aage (2007) "Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde" Den sociale højskole i Århus
- Bergmark, Åke (1998) "Nyckelbegrepp i socialt arbete" Studentlitteratur, Lund, kap. 4, s. 39 - 51
- Christiansen, Thomas B. et.al. (2006) "Lean – implementering i danske virksomheder" Børsens Forlag, København, s. 20
- Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine (2004) "Nye veje i evaluering" Systime Academic, kap. s. 96 – 112
- Damgaard, Irena & Nørrelykke, Helle (2000), "Den personlige samtale" Hans Reitzels Forlag, København, s. 32-33
- Ejersbo, Niels & Greve, Carsten (2005) "Moderniseringen af den offentlige sektor", Børsens Forlag, København
- Fuglsang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (2004) "Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne", Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C, s. 145
- Greve, Carsten (2003) "Offentlig ledelse – teorier og temaer i et politologisk perspektiv", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København Ø s. 67-102
- Greve, Carsten (red.) (2007) "Offentlig ledelse og styring" Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København Ø s. 7-18
- Greve, Peter Kahr & Jensen, Birgitte Enslev (2007) "Lean med hjertet – i det offentlige", Børsens Forlag, København.
- Halkier, Bente (2006) "Fokusgrupper", Forlaget Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C
- Klausen, Kurt Klaudi (1996) "Offentlig Organisation, Strategi og Ledelse", Odense Universitets Forlag, Odense M. s. 90-105
- Klausen, Kurt Klaudi (2001) "Skulle det være noget særligt?", Børsens Forlag, København, kap. 1, s. 13 – 23
- Kofoed, Klaus Kasper (2007) "Ledelse af sociale institutioner", Børsens Forlag, København, s. 15
- Kreiner, Krisitan & Scheuer, Steen (2002) "Forskning i praksis", Nyt fra samfundsvidenskaberne, København, kap. 10, s. 267 – 287
- Krogstrup, Hanne Kathrine & Stenbak, Else (1994) "Socialpsykiatri mellem system og bruger", 6. Rapport, Projekt socialpsykiatri 15 – M, Socialministeriet, s. 22 - 25
- Kvale, Steinar (1994/1997/2003) "Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview" Hans Reitzels Forlag, København.
- Launsø, Laila & Rieper, Olaf (2005) "Forskning om og med mennesker", Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København K, s. 126
- Axelsson, Barbro Lennér & Thylefors, Ingela (2006) "Arbejdsgruppens psykologi", Hans Reitzels Forlag, København K, s. 103 - 107

Ramian, Knud (2007) "Casestudiet i praksis", Academica, Århus, Kap. 1, 2, 3 og 8

Ritzer, George (1996) "McDonaldiseringen af samfundet" Hans Reitzels Forlag, København K, Kap. 1, s. 12 - 27

Schön, Donald A. (2001) "Den reflekterende praktiker – hvordan professionelle tænker, når de arbejder", Forlaget Klim, Århus N, del 1, s. 15 – 68 og del 3, s. 241 – 293

Starheim, Liv (2004) "Psykologi på arbejdspladsen" Kommunomuddannelsen, Grenå

Thagaard, Tove (2004) "Systematik og indlevelse", Akademisk Forlag, København, s. 56

Torffing, Jacob (2004) "Det stille sporskifte i velfærdsstaten", Århus universitetsforlag, Århus, s. 23 – 25

Sekundær Litteratur:

Buch-Hansen, Hubert & Nielsen, Peter (2007) "Kritisk realisme", Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C

Olsen, Peter Bitsch & Kaare, Peder (2004) "Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog", Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

Rienecker, Lotte (2005) "Problemformulering på de samfundsvidenskabelige uddannelser", Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg.

Sønderby, Søren et al (2008) "Lean I kommunerne – effektivisering I fællesskab" Væksthus for ledelse,

Artikler:

Krogstrup, Hanne Kathrine (2002) "Når socialt arbejde bliver en standardvare" Nordisk Socialt Arbeid, nr. 3, s. 122 - 130

Paulsen, Susan (2008) "Da regel-tyraniet blev afsporet" i Socialrådgiveren nr. 06 s. 16-17

Rasmussen, Tina Juul (2008) "Der er edderma'ne liv i socialrådgiverne" i Socialrådgiveren nr. 06

Professionsstrategien udarbejdet af Dansk socialrådgiverforening, Strategien findes i: Socialrådgiveren nr. 06, 19. marts 2008

Hjemmesider:

Arbejdsmarkedsstyrelsen (2003): "Arbejdsevne metoden". Fundet d. 17. maj 2008

http://www.arbejdsevne metode.dk/aktorer/modules/module_109/publisher_view_product.asp?iEntityId=576

Dansk socialrådgiverforening (2000): "Socialrådgiveren som forvalter". I debatoplæg fra Dansk Socialrådgiverforenings hovedbestyrelse. Fundet d. 17. maj 2008.

http://www.socialrdg.dk/multimedia/Socialr_dgiveren_som_forvalter.pdf

Dansk Socialrådgiverforening (2000) "Etikvejledningen" Fundet d. 19. maj 2008 på: <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433>

Dansk Socialrådgiverforening (2007): "Unødvendig administration og bureaukrati i det sociale arbejde" Fundet d. 17. Maj 2008 på:

<http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=1990>

Dansk Socialrådgiverforening: "Professionsstrategien", hentet d. 19. maj 2008 på: <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?page=8513>

Gjørup, Jes et.al (2007): "Tilgiv os – vi vidste ikke hvad vi gjorde". I Politikken, d. 29. marts 2007. Fundet d. 17. maj 2008
<http://politiken.dk/debat/kroniker/article274053.ece>

Greve, Carsten (2007): "Kvalitetsreformen og moderniseringen". I Samfundsøkonomen, nr. 3, 2007. Fundet d. 17. maj 2008
http://www.djoef.dk/online/view_artikel?ID=12667&attr_folder=F

Internetleksikon Wikipedia. Fundet d. 17. maj 2008
http://en.wikipedia.org/wiki/Wicked_problems

Kristensen, Niels Nørgaard (1999) "Governance og New Public Management – bruger indflydelse og politisk identitet" i Arbejdsrapporter fra Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet http://www.aub.aau.dk/phd/department02/text/1999/35031999_1.pdf

Leck, Kim Fischer: "Hop aldrig på lean pinden" kommunikationsforum. Fundet d. 19. maj 2008 på: <http://www.kommunikationsforum.dk/?articleid=12440>

Lund, Henrik Herløv (2008): "New Public Management – en principiel kritik". I Kritisk Debat, 39. Udgave, 5. Årgang. Fundet d. 17. maj 2008
<http://www.kritiskdebat.dk/artikel.php?id=548>

Olsen, John Villy (2007): "Uddannelse er det nye konkurrenceparameter". I Folkeskolen.dk. Fundet d. 17. maj 2008
<http://www.folkeskolen.dk/ObjectShow.aspx?ObjectId=45678>

Regeringen (2007): "Kvalitetsreformen". Fundet d. 17. maj 2008
<http://www.kvalitetsreform.dk/multimedia/kv2-Samlet.pdf>

Ålborg Universitet (uden årstal): "Socialfaglighed i teori og praksis". Fundet d. 17. maj 2008.
<http://www.socsci.aau.dk/socialraadgiver/soc2003/6sem/fo1/ohFinn070206.pdf>

Love:

Lov om offentlighed i forvaltning nr. 572 af 19/12/1985; § 6

Forvaltningsloven nr. 1365 af 07/12/2007; § 32

Lov om behandling af personoplysninger nr. 429 af 31/05/2000

Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats nr. 1074 af 07/09/2007

Lov om social pension nr. 484 af 29/05/2007; §§ 17+18

Lov om aktiv socialpolitik nr. 1460 af 12/12/2007

Lov om sygedagpenge nr. 563 af 09/06/2006

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område nr. 1047 af 27/08/2007; §§ 3, 5, 10

Vejledninger:

Vejledning nr. 73 03/10/2006 kap. 44+45 (De forvaltningsretlige regler og grundlæggende principper)

Vejledning til bekendtgørelse om beskrivelse, udvikling og vurdering af arbejdsevne nr. 112 af 11/11/2002; § 6

Udvikling af retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen

Af Lene Cathrine Petersen – professionsbachelor i socialt arbejde - juni 2008

Resumé

Ideen til projektet stammer dels fra en forundersøgelse foretaget på Jobcenter Aabenraa og dels fra KL, Regeringen og Danske Regioners plan for moderniseringen af den offentlige sektor i perioden 2007-2010. Planens overordnede målsætning er at muliggøre digital kommunikation med borgerne senest i 2012. Helt konkret skal borgerne kunne vælge at modtage alle breve fra det offentlige digitalt. I fremstillingen er der ikke taget stilling til, hvilken påvirkning udviklingen kan få for borgerens retssikkerhed. Som følge af målsætningen om borgernes mulighed for digital kontakt til forvaltningen må det forventes, at brugen af e-mail vil blive en del af hverdagen og det praktiske sociale arbejde i den nærmeste fremtid.

På baggrund af dette er der lavet et indlejret singlecasestudie i Jobcenter Aabenraa, hvor der er foretaget observationer og fokusgruppinterview, som ligger til grund for udviklingsmålet, som er at udvikle retningslinier for brugen af e-mail i sagsbehandlingen i Jobcenter Aabenraa for at sikre borgernes retssikkerhed. Med udgangspunkt i den forvaltningsretlige teori, kommunikationsteori og de empiriske undersøgelser er der udviklet 30 vejledende retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen.

Baggrund og relevans

I mit bachelorprojekt valgte jeg at beskæftige mig med brugen af e-mail i sagsbehandlingsarbejdet.

I 1979 formulerede Hillgaard og Keiser fælleselementerne, som bl.a. indeholder kommunikation. Her fremhæves vigtigheden af kommunikation i socialrådgiverens arbejde¹. I dag er kommunikation stadig en vigtig del af socialrådgiverens arbejde, men på grund af den teknologiske fremskridt er der også sket en udvikling i de måder, det er muligt at kommunikere med borgerne på.

Brug af e-mail i sagsbehandlingsarbejdet er et af de områder, som ikke tidligere har påkaldt sig nogen større interesse. Dette kan der være flere grunde til, herunder manglende interesse eller fordi det stadig er et forholdsvis nyt fænomen. Faktum er, at der på nuværende tidspunkt ikke findes megen viden om emnet. Grundet dette og set i lyset af nyere statistiske undersøgelser om befolkningens brug af internettet, bliver emnet interessant og relevant i forhold til socialt arbejde:

I år 2007 havde 83 % af befolkningen adgang til internettet hjemmefra. I forhold til private formål, brugte 74 % internettet til at sende og modtage e-mails. Der ud over viser undersøgelser foretaget af Danmarks Statistik, at næsten hver anden dansker bruger internettet til at søge information på offentlige myndigheders hjemmesider. Begrundelser for ikke at bruge internettet til kontakt med det offentlige er ifølge 50 % af de personer, der ikke har haft e-mail kontakt, at den personlige kontakt mangler.

Regeringen, KL og Danske Regioner har i juni 2007 udarbejdet en strategi for moderniseringen af den offentlige sektor i perioden 2007-2010². Den overordnede målsætning er muliggørelse af digital kommunikation med borgerne senest i 2012. Dog nævner planen intet om kvaliteten af digitaliseringen. Helt konkret skal borgerne kunne vælge at modtage alle breve fra det offentlige digitalt. Brugen af digitale medier fremstilles i denne strategi som en uproblematisk udvikling, som udelukkende åbner op for positive muligheder for borgeren, herunder øget tilgængelighed, serviceforbedringer og borgernær service. I fremstillingen er der ikke taget stilling til, hvilken påvirkning udviklingen kan få for borgerens retssikkerhed.

Mit emne har fra starten drejet sig om brugen af e-mail i sagsbehandlingsarbejdet. For at konkretisere målet for mit projekt foretog jeg en forundersøgelse i Jobcenter Aabenraa. I forundersøgelsen talte jeg med en række socialrådgivere og kom frem til, at en fællesnævner ved brugen af e-mail i sagsbehandlingsarbejdet i denne konkrete forvaltningsenhed var, at e-mail blev brugt forholdsvis ureflekteret, og at hver enkelt socialrådgiver havde sin egen måde at opfatte brugen af e-mail på. Der foreligger hverken en overordnet e-mailpolitik i kommunen eller retningslinier for brugen, som kan skærpe rådgiverens bevidsthed om konsekvenserne for borgernes retssikkerhed ved brugen af denne kommunikationsform.

Det må forventes, at brugen af e-mail vil blive en del af hverdagen og det praktiske sociale arbejde i den nærmeste fremtid. Vi lever i dag i et informations- eller netsamfund, og som det også kommer til udtryk i digitaliseringsstrategien udarbejdet af Regeringen, KL og Danske Regioner, er der en udbredt opfattelse af, at den digitale

1 Hillgaard, Lis & Keiser, Lis (1979): Social (be)handling", Munksgaard, Århus, s. 143-146

2 www.it-borger.dk/lov-og-ret/offentlig-forvaltning/elektronisk-sagsbehandling-i-det-offentlige (herefter kaldet it-borger.dk)

teknologi og dermed digitaliseringen vil medvirke til betydelige samfundsmæssige forbedringer. Der er en udbredt optimisme i forhold til de nye teknologier, hvilket i visse tilfælde kan medføre, at vi overser de eventuelle negative aspekter i forhold til indførelsen af sådanne teknologier i de danske forvaltninger³.

En central bekymring ved, digitalisering af den offentlige forvaltning – herunder af kommunerne er hvordan, og om, det er muligt at tilvejebringe et retssikkerhedsniveau, som kan stå mål med det nuværende⁴. I forbindelse med digitaliseringen af den offentlige forvaltning er det nødvendigt at have øje for den nuværende retstilstand, idet denne må danne udgangspunkt og sammenligningsgrundlag for retstilstanden efter digitaliseringen, der selvfølgelig skal kunne leve op til den gældende ret på området.

Formålet med projektet var, at kvalificere det sociale arbejde i forhold til brugen af e-mail i Jobcenter Aabenraa og dermed sikre borgerens retssikkerhed. Formålet var dermed at udvikle en række konkrete retningslinier for brugen af e-mail i forhold til kommunikationen mellem socialrådgiver og borger under hensyn til den gældende lovregulering på området. Dette sker med udgangspunkt i forvaltningslovens elementer set i lyset af retssikkerhedslovens §1, nr. 1 og 4.

Udviklings- og delmål

Projektet har taget sit udgangspunkt i følgende forforståelser, som opstod under min forundersøgelse på Jobcenter Aabenraa:

Forforståelse:

- Måden, hvorpå der kommunikeres, og indholdet af kommunikationen er anderledes, når man bruger e-mail end ved brug af andre kommunikationsformer som fx telefon eller brev.
- Ureflekteret brug af e-mail-kommunikation kan have negativ betydning for borgerens retssikkerhed

Min oplevelse af brugen af e-mail i sagsbehandlingsarbejdet var, at der ikke var nogen overordnede retningslinier for form og indhold, og endvidere var det, for mig at se, en ureflekteret praksis, som kan kvalificeres ved hjælp af nogle overordnede retningslinier. Forforståelserne blev indarbejdet i delmålene, som skulle være medvirkende til at belyse relevante elementer i forhold til udviklingsmålet:

Udviklingsmål:

Udvikle retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen i Jobcenter Aabenraa, som kan sikre borgerens retssikkerhed

Delmål:

1. Hvilke karakteristika indeholder e-mailkommunikation, og hvad gør generelt og konkret denne kommunikationsform anderledes end kommunikation ved brug af telefon, personlig samtale eller brev?
2. Belysning af de juridiske rammer for forvaltningsarbejdet og disses betydning ved brugen af e-mail
3. Hvad består det konkrete sagsbehandlingsarbejde af for en socialrådgiver i Jobcenter Aabenraa? Hvad er det sociale arbejde inden for de ovenstående rammer?
4. Beskrivelse af målgruppen for det sociale arbejde i Jobcenter Aabenraa

Metode og empiri

Jeg valgte den kvalitative metode til indsamling af empiri, da det centrale ved denne metode er, forståelse af de enkelte informanter⁵ ud fra deres opfattelse af deres livsverden⁶. Min hensigt var, at den udveksling af erfaringer og holdninger, som skulle danne grundlag for mit fokusgruppeinterview ikke kun skulle være til gavn for mit videre arbejde med retningslinierne, men samtidig kunne bidrage til en øget refleksion og bevågenhed over brugen af e-mail i sagsbehandlingen.

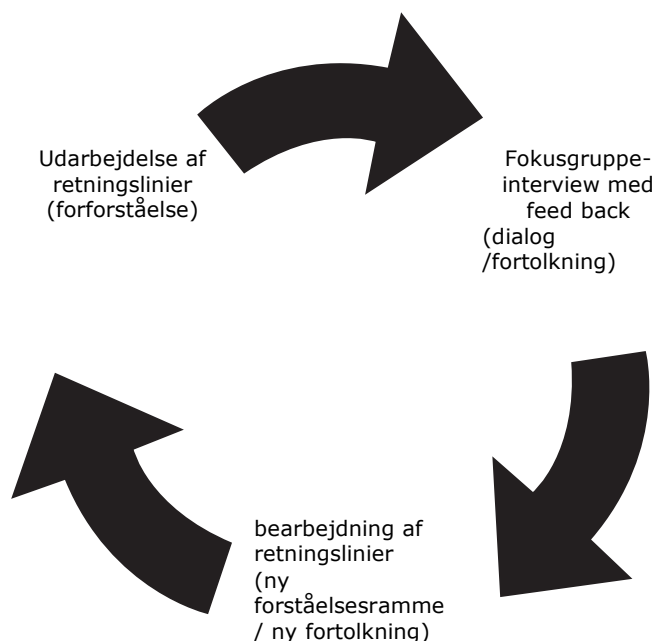
3 Petersen, Hanne, Koch, Henning & Koch, Pernille Boye (2001): "Staten I forandring", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh, s. 133

4 Blume, Peter & Spies, Hans Christian (2005), "Ret og digital forvaltning", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh. (herefter kaldet: Blume, Peter & Spies, Hans Christian (2005)), s. 185

5 Herefter kaldet "socialrådgiveren" eller "socialrådgiverne"

6 Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode", Akademisk Forlag, Kbh K. (herefter kaldet: Thagaard, Tove (2004)), s. 18-19

Hovedvægten af min empiriindsamling foregik gennem et kvalitativt fokusgruppeinterview, samt observationer. Jeg fandt en hermeneutisk tilgang hensigtsmæssig i denne sammenhæng, idet den kunne være medvirkende til at skabe en mere dybdegående forståelse af lovgivningen og dens betydning for det sociale arbejde⁷. Min tilgang var inspireret af den metodiske hermeneutik, som er kendetegnet ved at beskæftige sig med regler for fortolkning. Misforståelser anses for at have rod i mislykket kommunikation mellem mennesker, hvilket medfører, at et sæt fortolkningsregler er nødvendige, så disse misforståelser kan undgås – jo bedre regler desto rigtigere bliver fortolkningerne⁸. Et centralt grundprincip inden for den metodiske hermeneutik er princippet om den hermeneutiske cirkel⁹. Brugen af den hermeneutiske cirkel i forbindelse med dette projekt er illustreret ved nedenstående figur:

Mere konkret ses den hermeneutiske tilgang i, at jeg har lavet et casestudie i forhold til Jobcenter Aabenraa, hvor formålet ikke har været at lave generelle retningslinier, for alle jobcentre, men derimod retningslinier, som først og fremmest kan bruges i Jobcenter Aabenraa. I forhold til designet af casestudiet, er der tale om et indlejret singlecasestudie¹⁰. I dette projekt er slutningsformen abduktiv, som kendetegnes ved det dialektiske forhold mellem teori og empiri.

I mit fokusgruppeinterview, deltog der kun 4 personer, idet interviewet foregik i socialrådgivernes arbejdstid og mange af dem derfor ikke havde mulighed for at deltage. Oprindeligt skulle der have deltaget 9 socialrådgivere i interviewet, men da jeg mødte op, var 2 blevet syge, 2 havde hastemøder og 1 mødte ikke op. Deltagerne er udvalgt ud fra følgende kriterier: socialrådgiverne skal arbejde som socialrådgiver på Jobcenter Aabenraa, skal have erfaringer med brug af e-mail, skal have borgerkontakt og ikke udelukkende beskæftige sig med det rent administrative, og skal give en så bred aldersspredning så muligt

Efter at have opstillet nogle overordnede emner, som jeg vurderede er relevante at få belyst i forbindelse med det konkrete udviklingsmål, blev de præsenteret for gruppen af socialrådgivere. Disse havde mulighed for at sætte deres fortolkninger og egne tanker i spil, og dermed kvalificere de punkter jeg havde opstillet, så de kom til at passe til netop deres praksisfelt. Desuden havde de mulighed for at tilføje eventuelle konkrete behov for retningslinier i forhold til brug af e-mail i sagsbehandlingen.

Analysens fokuspunkter

Analysens udgangspunkt var forskellige aspekter af kommunikationsteori set i forhold de juridiske rammer og rammerne for det konkrete sagsbehandlingsarbejde og målgruppen for dette arbejde i Jobcenter Aabenraa.

7 Højlund, Peter (2000): "Socialrettsfilosofi – retslære for socialt arbejde", Nordisk Forlag A/S, Kbh. (herefter kaldet: Højlund, Peter (2000)), s. 144-145

8 Højberg, Henriette (2003): "Hermeneutik". I :Fuglesang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (red.): "Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne", 2. udgave, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C. (herefter kaldet: Højberg, Henriette (2003)) s. 311-312

9 Højberg, Henriette (2003): s. 312-314

10 Ramian, Knud (2007), S.81-83

Inden for kommunikationsteorien gennemgik jeg aspekter af forskellige former for kommunikation fx den personlige samtale, telefonsamtalen, brev- og e-mailkommunikation. Forskelle og ligheder mellem konventionelle kommunikationsmidler og e-mailkommunikation er dernæst sat ind i den konkrete juridiske ramme, hvilket vil sige, at de relevante paragraffer i forvaltningsloven, offentlighedsloven, retssikkerhedsloven og persondataloven ses i forhold til deres betydning for de enkelte kommunikationsformer. I dette projekt er hovedvægten lagt på forvaltningsloven. Denne inddrages desuden som et udtryk for en række etiske normer, hvilket suppleres af ombudsmandens udtalelser om god sagsbehandlingsskik. Brugen af e-mail som medie ses desuden i forhold til en række konkrete forvaltningsretlige elementer, som vejledning, repræsentation, aktindsigt, notatpligt, partshøring, afgørelse og begrundelse.

Det sidste element i analysen tager udgangspunkt i de rent praktiske elementer af e-mailkommunikation. Sprogbruget har stor betydning for, hvordan e-mailens indhold opfattes. Det er derfor vigtigt, at der fastsættes retningslinier for form, indhold, tone og længde. Formålet med at fastsætte retningslinier for netop disse elementer af e-mailen er at sikre, at de e-mails, der stammer fra en given organisation, udtrykker en holdning- og bliver holdt i en tone, som organisationen kan stå inde for. Behovet for fastsættelse af generelle svartider og en diskussion af behovet for kvittering for modtagelse findes ligeledes i opgaven. Fokus er i denne sammenhæng på disse elementers betydning for den enkelte borgers retssikkerhed. Projektet indeholder desuden en diskussion af e-mail som et middel til medinddragelse af borgerne i sagsbehandlingen.

Projektets resultat

Vejledning om brug af e-mail i sagsbehandlingen

I. Indledning

1. Følgende vejledning er skrevet med udgangspunkt i bestemmelserne i Bekendtgørelse af forvaltningsloven, nr. 1365 af 17. december 2007, Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, nr. 1047 af 27. august 2007, Lov om offentlighed i forvaltningen, nr. 572 af 19. december 1985, med senere ændringer, Lov om behandling af personoplysninger, nr. 429 af 31. maj 2000, med senere ændringer og god forvaltningsskik. Der henvises derfor til disse for så vidt angår de områder der ikke er dækket af nærværende vejledning.

2. Baggrunden for vejledningens udfærdigelse er, at Regeringen, KL og Danske Regioner i juni 2007 har udarbejdet en strategi for moderniseringen af den offentlige sektor i perioden 2007-2010¹¹. Planen indeholder de overordnede mål for digitalisering af den offentlige sektor, hvor den overordnede målsætning er muliggørelse af digitalkommunikation med borgerne senest i 2012. Som følge heraf må det forventes, at brugen af e-mail vil blive en del af hverdagen og det praktiske sociale arbejde i den nærmeste fremtid. I forbindelse med denne udvikling, tilvejebringes et retssikkerhedsniveau, som kan stå mål med det nuværende¹². Retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen udvikles herefter med øje for den nuværende retstilstand, idet denne må danne udgangspunkt og sammenligningsgrundlag for retstilstanden efter digitaliseringen.

II. Indhold

3. Der kan ikke umiddelbart gives standardiserede retningslinier for, hvordan en e-mail bedst formuleres for at varetage både synlighed af myndighedsrollen, tilstrækkelig personlighed og empati. Dette må afhænge af den enkelte modtager/afsender, den konkrete sag og formålet med kommunikationen.

E-mailens generelle tone skal være formel, men hensynsfuld og høflig over for borgeren. Myndighedsrollen forbliver synlig, og myndighedens ønske til selvfremsstilling tilgodeses. I forhold til underskrift og indledning af en e-mail bruges "til" og "Venlig hilsen".

4. Kommunen skal fastsætte skabeloner for grafisk opsætningen af e-mailens indhold og udformning.

III. Udformning

5. Formålet med udformningen er ensartethed og genkendelighed.

6. E-mailen er et officielt dokument fra en myndighedsperson. Det skal tydeligt fremgå, at der er tale om et officielt dokument og ikke en privat hilsen.

Der skal indsættes brevhoved i e-mails, der sendes til borgeren. Brevhovedet skal som minimum indeholde oplysninger om:

11 It-borger.dk

12 Blume, Peter & Spies, Hans Christian (2005), s. 185

- Hvilken del af forvaltningen e-mailen er afsendt fra
- Navn, titel og kontaktoplysninger på afsender
- Dato for afsendelsen
- Logo

7. I emnelinien indsættes e-mailens hovedformål fx:

"Indkaldelse til samtale ved socialrådgiver X d. ..."

"partshøring vedrørende..."

"afgørelse på ansøgning om..."

8. Emnelinien skal være så tilstrækkelig tydelig i sit formål, at det er åbenlyst for modtageren, hvis e-mailen er sendt til den forkerte e-mailadresse.

9. Der skal indsættes e-mailsignatur, da denne fungerer som underskrift og tydeliggør afsenders navn og titel.

10. For at sikre borgerens retssikkerhed benyttes "sikker mail". Er dette ikke muligt undlades følsomme oplysninger som fx cpr. Nr., helbredsoplysninger, andre rent private forhold, for at sikre, at oplysningerne ikke fortabes eller kommer uvedkommende til kundskab.

IV. praktiske aspekter

11. Borgerne skal informeres om muligheden for at benytte e-mailkommunikation og følgerne af dette.

12. Det er op til den enkelte borger om denne ønsker at benytte denne kommunikationsform. E-mail kan udelukkende benyttes såfremt borgeren har givet sin accept til dette. Og udelukkende til den e-mailadresse borgeren har opgivet til forvaltningen. Tager borgeren kontakt til forvaltningen via e-mail, kan dette anses som stiltiende accept. Første gang der efterfølgende tages kontakt til borgeren, informeres borgeren om, at kommunen anser der for at være et informeret samtykke til kommunikation via e-mail, med mindre borgeren reagerer på dette.

13. For at sikre en god og succesfuld e-mailkommunikation, skal der indgås en aftale med borgeren om, hvad der sendes via e-mail, fx: er det alt, hvad borgeren tidligere ville have modtaget pr. brev? Er det kun mødeindkaldelser og ikke afgørelser? Se desuden pkt. 24.

14. Jobcenteret fastsætter tid til at behandle og svare på indkomne e-mails mindst 2 gange om dagen, fx om morgenen og over middag, for at imødekomme den berettigede forventning om et hurtigt svar ved brug af e-mail. Jobcenteret fastsætter længden af tidsperioderne proportionelt med mængden af indkomne e-mails.

V. Svarfrister

15. Borgeren skal have svar på en e-mail hurtigst muligt, dog senest inden 2 hverdage. Er det ud fra socialrådgiverens skøn ikke muligt at give et endeligt svar inden 2 hverdage, skal der gives en begrundelse for dette, samt besked om, hvornår borgeren i så fald kan forvente et svar.

16. Ved modtagelse af e-mail fra en borger, skal der sendes en bekræftelse for modtagelsen. Dette kan dog undlades, såfremt det er muligt at give et endelig svar inden 2 dage. Se pkt. 18.

VI. Vejledning

17. Vejledning af en borger kan ske via e-mail, idet dette ikke er undergivet formkrav. Det er dog afgørende om vejledningen på denne måde opfylder sit formål og om borgeren får og forstår den nødvendige information i det konkrete tilfælde. Det ligger inden for vejledningsforpligtigelsen at sikre, at en e-mail er formuleret i et sprog og en tone, som gør det nemt og ligetil for borgeren at danne sig et overblik over e-mailens formål, indhold og konsekvenser.

18. Modtagne og afsendte e-mails i forbindelse med vejledning, gemmes i journalen, hvis der er tale om en sag som er eller kan blive en afgørelsessag.

VII. Repræsentation

19. I de tilfælde, hvor borgeren har valgt at lade sig repræsentere dokumenteres fuldmagtsforholdet skriftligt, for at sikre at tavshedspligten ikke brydes. E-mailadressen verificeres både af part og repræsentant. Dette er dog ikke nødvendigt, hvor der er tale om en professionel repræsentant fx en advokat, socialrådgiver eller lignende.

20. Al kommunikation sendes både til borger og repræsentant. Dette gælder dog ikke, når der er tale om en professionel repræsentation. I dette tilfælde kommunikeres der udelukkende med repræsentanten, med mindre partens medvirken er nødvendig.

VIII. Aktindsigt

21. Anmodning om aktindsigt er ikke undergivet formkrav og kan indgives via e-mail.

22. I de tilfælde, hvor borgeren ikke har ret til aktindsigt i hele dokumentet og ønsker dokumenterne tilsendt via e-mail, skal dokumenterne udskrives og de dele, der er undtaget for aktindsigt streges ud. Dokumenterne scannes dernæst ind igen og sendes pr. e-mail. Har borgeren ikke ytre ønske om at modtage dokumenterne via e-mail, sendes disse med brevpost.

23. Anmodninger om aktindsigt behandles hurtigst muligt. For at sikre samme retsstilling uanset om dokumenterne er elektroniske eller på papir, skal alle anmodninger om aktindsigt besvares inden 10 dage. Parters anmodning om aktindsigt i elektroniske dokumenter skal dog senest afgøres inden 4 uger, hvis det ikke er muligt at overholde 10-dages fristen. Er det ikke muligt at træffe afgørelse om at imødekomme anmodningen om aktindsigt inden fristernes udløb, skal borgeren have begrundelse herfor og besked om, hvornår der kan forventes et svar.

IX. Notatpligt

24. Socialrådgiveren skal sikre de oplysninger, der bliver brugt i sagsbehandlingen, ved at foretage notat i journalen. Foregår kommunikationen udelukkende via e-mail kan dette medføre, at en afgørelse træffes på et forkert eller misvisende grundlag. E-mail giver borgeren mulighed for at fremstille sig selv som vedkommende ønsker at blive opfattet af andre. Megen af den information, der lægges til grund for en afgørelse er det nonverbale sprog og den fysiske fremtoning, som socialrådgiveren får af borgeren. Ved at undlade den personlige samtale, fjernes noget af grundlaget for en socialfaglig vurdering. Socialrådgiveren skal derfor kombinere kommunikation via e-mail med personlig samtale, for at sikre et tilstrækkeligt oplysningsgrundlag til at træffe en korrekt afgørelse.

Er der tale om vejledning i en ikke-afgørelsessag, kan personlig samtale undlades. Der er ikke notatpligt i dette tilfælde.

X. Afgørelse og begrundelse

25. Det må bero på den enkelte socialrådgivers faglige skøn og borgerens konkrete ønsker, hvor vidt det i det enkelte tilfælde er etisk forsvarligt at sende afgørelser via e-mail.

26. På baggrund af den øgede risiko for misforståelser, når der benyttes e-mail, skal det ved fremsendelse af afgørelser via e-mail, være tydeligt for borgeren, hvad formålet med e-mailen er, og hvilke retsvirkninger afgørelsen har.

27. Ved fristberegning må en e-mail anses for at være kommet frem, når den befinder sig i borgerens indbakke, hvilket kan forventes at ske inden for en dag efter afsendelsen.

28. Socialrådgiveren kan anmode om en kvittering. Formålet med dette er at være medvirkende til at øge trygheden og mindske usikkerheden ved brug af e-mail. Komme-frem-tidspunktet er uafhængig af kvitteringen og kvitteringen ændrer derfor ikke på komme-frem-tidspunktet.

29. Afgørelser, der skal sendes via e-mail, skrives i brevform som selvstændig fil og sendes derefter som vedhæftet e-mailen.

30. Afgørelser kan kun sendes via e-mail såfremt borgeren på forhånd har godkendt dette jf. også pkt. 11 og 12. Der ud over må der udelukkende anvendes verificerede e-mailadresser.

Opsamling

Målet med mit bachelorprojekt var, at udvikle retningslinier for brug af e-mail i sagsbehandlingen i Jobcenter Aabenraa, som kunne sikre borgerens retssikkerhed. Udviklingsmålet er indfriet dels gennem selve undersøgelsesprocessen og dels gennem udarbejdelse af ovenstående retningslinier.

Ud fra ovenstående er det endnu uafklaret, hvilken rolle e-mail kommer til at spille i det konkrete sagsbehandlingsarbejde. På baggrund af den generelle udvikling og KL, Regeringen og Danske regioners ønsker, så må det forventes at behovet for retningslinier vedrørende brug af e-mail i sagsbehandlingen, bliver en nødvendighed, inden for den nærmeste fremtid. For at kunne opretholde det eksisterende retssikkerhedsniveau, når e-mailen får sit indtog i den kommunale sagsbehandling, er det nødvendigt at sætte de love som ellers kun tager højde for skriftlig og mundtlig kommunikation, ind i en ny ramme. Retningslinier vedrørende E-mail vil ifølge dette projekt være nødt til at tage det bedste fra henholdsvis skriftlig og mundtlig kommunikation, for at kunne opretholde den retssikkerhedsstandard, der er på nuværende tidspunkt inden for de nuværende juridiske rammer. E-mail ses ofte som den lette løsning, hvilket også har været en del af mine forforståelser. Ud fra den indsamlede empiri er jeg blevet bekræftet i, at der er en reel risiko for, at borgerens retssikkerhed risikerer at blive forringet, hvis ikke dette forebygges ved hjælp af en reflekteret praksis. Retningslinierne er min fortolkning af, hvordan mislykket kommunikation undgås/mindskes og derved hindrer at borgerens retssikkerhed mindskes.

Set i lyset af min videnskabsteoretiske tilgang til projektet, den metodiske hermeneutik, har misforståelser mellem mennesker rod i mislykket kommunikation, og dette medfører nødvendigheden af et sæt fortolkningsregler, så disse misforståelser undgås – jo bedre regler desto rigtigere bliver fortolkningerne. Ud fra denne overbevisning har jeg forsøgt at fortolke de eksisterende juridiske regler og socialrådgivernes holdninger og erfaringer i forhold til brugen af e-mail i sagsbehandlingen. Formålet med mine fortolkninger er i dette tilfælde at dæmme op for en ureflekteret tilgang til e-mailkommunikation.

Foruden retningsliniernes anvendelse som et praktisk juridisk fortolkningsredskab, er jeg under udarbejdelsen af projektet blevet opmærksom på retningsliniernes etiske funktion. Formålet med udarbejdelsen af retningslinierne var dels at skabe et værktøj, som kan hjælpe socialrådgiverne i den daglige e-mailkommunikation med borgerne og dels at skabe et redskab, som kan medvirke til at øge refleksionen over brugen af e-mail. Retningslinierne er derfor på den ene side blevet et udtryk for min fortolkning af lovgrundlag, kommunikationsteori og socialrådgivernes erfaringer og holdninger, og på den anden side er retningslinierne et udtryk for min fortolkning af, hvad der er den etisk ønskelige praksis på de behandlede områder.

På trods af Jobcenter Aabenraas optimistisk modtagelse af retningslinierne, kan det på nuværende tidspunkt ikke konkluderes, hvorvidt mine retningslinier rent faktisk virker i praksis, idet jeg endnu ikke har fået nogen tilbagemeldinger på deres betydning for praksis. Retningsliniernes betydning afhænger nu af, hvorvidt Jobcenter Aabenraa benytter sig af dem i det daglige arbejde, eller om det er en praksis som stille og roligt vil glide ud i sandet. Ud fra en teoretisk tolkning af praksis er loven forsøgt tolket de steder, hvor der er huller i forhold til brugen af e-mail. Fortolkningen underbygges i sit formål af LOR § nr. 1 og 4.

I mit daglige arbejde i Statsforvaltningen Syddanmark beskæftiger jeg mig blandt andet med e-mailrådgivning, og jeg trækker derfor dagligt på de erfaringer, jeg har gjort mig i forbindelse med mit bachelorprojekt. Da retningslinierne er udviklet inden for kommunale rammer, kan de ikke uden videre overføres til min nuværende arbejdsplads. Det er derfor værd at overveje en revision af retningslinierne i denne forbindelse, så retningslinierne tilpasses de aktuelle rammer. På baggrund af ovenstående er jeg blevet opmærksom på, at selv om retningslinierne tager udgangspunkt i en konkret kommune, så er det muligt at benytte dem inden for lignende rammer, hvis der foretages enkelte ændringer. I tilfælde af, at Jobcenter Aabenraa ikke benytter sig af retningslinierne, er arbejdet altså ikke spildt, men der imod et brugbart grundlag for videre udvikling.

Litteraturliste

Uddrag af bøger:

- Andersen, Jon (2004): "Socialforvaltningsret", Nyt Juridisk Forlag, København Ø, s. 181-185, 203, 224, 320-321
- Blume, Peter & Spies, Hans Christian (2005): "Ret og digital forvaltning", Jurist – og Økonomforbundets Forlag, Kbh. s. 15-18, 51-55, 57-58, 60, 65-66, 185
- Garde, Jens et al. (2001): "Forvaltningsret – sagsbehandling", 5. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København Ø. S.121, 124-127,153, 280
- Garde, Jens et al. (2007): "Forvaltningsret – sagsbehandling", 6. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København Ø. S.149-153
- Halkier, Bente (2006): "Fokusgrupper", Forlaget Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg. S. 11-12, 15-17, 69-71
- Hillgaard, Lis & Keiser, Lis (1979): "Social (be)handling", Munksgaard, Århus, s. 143-146
- Højlund, Peter (2000): "Socialretsfilosofi – retslære for socialt arbejde", Nordisk Forlag A/S, Kbh, s. 143-145
- Højberg, Henriette (2003): "Hermeneutik". I: Fuglesang, Lars & Olsen, Poul Bitsch (red.): "Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne", 2. udgave, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg C. s.309-347
- Justitsministeriet (1987): " Vejledning om udarbejdelse af administrative forskrifter, s.7, 9, 17-19, 65-67.
- Jørgensen, Oluf (2000): "Persondataret", systime, s. 50-51
- Kaspersen, Lars Bo (2005): " Anthony Giddens". I: Andersen, Heine & Kaspersen, Lars (red.): "Klassisk og moderne samfundsteori", 3. udgave, Hans Reitzels Forlag, Kbh. kap. 23
- Kaspersen, Lars Bo (2001): "Anthony Giddens – introduktion til en samfundsteoretiker", 2. udgave, Hans Reitzels forlag, København, s. 125-127, 142-145
- Kvale, Steinar (1997): "Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview", Hans Reitzels Forlag, København. S. 131, 188-194
- Launsø, Laila & Rieper, Olaf (2005): "Forskning om og med mennesker", 5. udgave, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S, Kbh. s.22-23, 111-115, 143-145
- Loiborg, Karsten (2002): "Afgørelsens form og meddelelse". I: Gammeltoft-Hansen, Gorm et al., "Forvaltningsret", 2. udave, Jurist og Økonomforbundets Forlag, København Ø. S.611-612
- Maaløe, Erik (2002): "Casestudier", 2. udgave, Akademisk Forlag A/S, s. 66-67
- Møller, Jens og Olsen, Jens (2005): "At arbejde i forvaltningen – en håndbog for sagsbehandlere". 3. udgave, Nyt Juridisk Forlag, København Ø. S. 125-133
- Nielsen, Lars Nordskov (1998): "God forvaltningsskik". I: Nielsen, Lars Nordskov (red.): "Hvor går den etiske grænse?", Børsens Forlag A/S. s. 92- 105

Pedersen, Line & Grønning, Anette (2007): "E-mail-kommunikation", Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg, s. 13-25, 42-43, 93-94.

Pedersen, Ole Carsten (2004): "mail og mennesker – vejen til en mailkultur", Børsens Forlag, København. S. 45, 51-52 og 130

Petersen, Hanne, Koch, Henning & Koch, Pernille Boye (2001): "Staten i forandring", Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Kbh. Ø, s. 133

Ramian, Knud (2007): "Casestudiet i praksis", Academica, Århus, s. 15, 22-32, 81-83.

Revsbech, Carsten (1992): "Nyere tendenser i dansk forvaltningsretlig teori – systemhensyn eller retssikkerhed", Jurist- og Økonomforbundets Forlag. S. 14-15

Salling, Per (2007): "Bedre breve – bedre e-mails" Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg. S. 9-16

Sjelborg, Hanne (2006): "Borger-/brugerinddragelse i relation til socialt arbejde". I: Hansen, Ingelise Bech et al.: "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag, København K. s. 112-115

Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode", Akademisk Forlag, Kbh K. s. 18-19, 22-23, 39, 65, 70-74, 181, 185-188.

Togebj, Lise m.fl. (2003): "Magt og demokrati i Danmark – hovedresultaterne fra magtudredningen", Aarhus Universitetsforlag. S. 136

Danmarks statistik:

It-statistik: Den offentlige sektors brug af it. 2007 s. 88

Elektroniske kilder:

Center for Digital Forvaltning (2005): "Analyse af e-parathed i de danske kommuner", fundet d. 9. april 2008: <http://www.cedi.dk/db/filarkiv/4292/e-parat.pdf>

IT-borger: "Retten til at kommunikere digitalt med det offentlige". Fundet på IT-borgers hjemmeside d. 9. april 2008: <http://www.it-borger.dk/lov-og-ret/offentlig-forvaltning/elektronisk-sagsbehandling-i-det-offentlige>

Regeringen, KL og Danske Regioner (2007): "Strategi for digitalisering af den offentlige sektor 2007-2010: Mod bedre digital service, øget effektivisering og stærkere samarbejde", fundet d. 9. april 2008: http://www.modernisering.dk/fileadmin/user_upload/documents/Vision_og_Strategi/Strategi_for_digital_forvaltning/18_03_strategi.pdf

Opslagsværker:

Abbott, Ann A.: "Professional Conduct", I: "Encyclopedia of Social Work" (1995), 19. udgave, NASW Press – s. 1916:

Love: (med senere ændringer)

- Bekendtgørelse af forvaltningsloven, nr. 1365 af 17. december 2007
- Bekendtgørelse af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, nr. 1047 af 27. august 2007
- Lov om offentlighed i forvaltningen, nr. 572 af 19. december 1985
- Lov om behandling af personoplysninger, nr. 429 af 31. maj 2000
- Bekendtgørelse af straffeloven, nr. 1260 af 23. oktober 2007, § 152 stk. 1

Vejledninger:

- Vejledning nr. 11740 af 4. december 1986 om forvaltningsloven pkt.1-11, 49-55, 105-125 og 205-208
- Vejledning nr. 11687 af 3. november 1986 om lov om offentlighed i forvaltningen pkt. 1-14, 21

- Vejledning nr. 21 af 24. februar 2004 om retssikkerhed og administration på det sociale område pkt. 17-21

Folketingets Ombudsmands Beretninger:

- FOB1999.80
- FOB1999.553
- FOB2006.233, s. 236-236

Folketingets Ombudsmands Inspektioner:

- Inspektion af Kerteminde Kommune den 9. oktober 2002, Sagsnummer: 2002-1418-419, afsnit 3.6 Sagsbehandlingstider mv.

Den pålagte opfølgingsplan på sygedagpengeområdet i Århus Kommune

Af Maria Haugen-Vestena og Charlotte Thygesen – professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2008

Resumé

I maj 2007 pålægger Den centrale ledelse i Århus Kommune en væsentligt udvidet opfølgingsplan på sygedagpengeområdet. Der er blandt socialrådgiverne store frustrationer omkring pålægningen, da de ikke har været inddraget i processen, hvor opfølgingsplanen er blevet udarbejdet.

Projektet omhandler dels hvilke betydninger, det har for socialrådgivernes arbejde, at planen er blevet pålagt, og dels hvordan opfølgingsplanen og arbejdet med planen kan kvalificeres, så den kan tilgodese socialrådgivernes synspunkter og hensynet til borgeren.

Opgaven omhandler bl.a., hvordan socialrådgiverne benytter sig af forskellige afværgemekanismer, der kan resultere i forskellige grader af stress. Endvidere diskuteres det, hvordan opfølgingsplanen kan kvalificeres samt hvilken betydning, socialrådgiveren har for borgeren.

Vi har gennem projektet udarbejdet et udkast til en kvalificeret opfølgingsplan, hvor der er taget udgangspunkt i interview med socialrådgivere og borgere samt teori og analyse heraf.

Hovedproblemstilling

Hvordan påvirker den pålagte opfølgingsplan socialrådgivernes arbejde med sygedagpengeopfølgning, i Århus Kommune, og hvordan kan arbejdet med opfølgingsplanen og selve planen kvalificeres?

Baggrunden for projektet

I 2007 er der revision, på sygedagpengeopfølgning i Århus Kommune. Ernst & Young er det firma, der foretager revisionen. De påpeger en del bemærkninger, da de mener, at den anvendte opfølgingsplan ikke er tilstrækkelig, og derfor ikke er fyldestgørende til at opfylde kravene inden for lovgivningens rammer. Det er vigtigt for Århus Kommune, at opfølgingsplanen forbedres for ikke at miste refusionen på området. Den centrale ledelse i Århus Kommune beslutter derfor, at opfølgingsplanen skal ændres for at kunne leve op til de lovmæssige krav. Kommunen bestiller herefter Ernst & Young som konsulent på opgaven til udarbejdelse af en ny opfølgingsplan, og i maj 2007 pålægger Den centrale ledelse i Århus Kommune medarbejderne på Centrene at arbejde med en ny og væsentligt udvidet opfølgingsplan i sygedagpengeopfølgning. Dette betyder, at der er sket væsentlige ændringer i måden, hvorpå sagsarbejdet dokumenteres.

Socialrådgiverne får præsenteret den nye opfølgingsplan, hvorefter den skal implementeres i arbejdet i løbet af en uge. I selve udarbejdelsen af opfølgingsplanen har socialrådgiverne ikke været inddraget. Efter opfølgingsplanens indførelse har socialrådgiverne fra alle fire Jobcentre i Århus Kommune - Syd, Nord, Centrum og Vest - haft mulighed for at komme med forslag til ændringer, hvorefter enkelte revideringer blev foretaget.

Projektet opstår da to socialrådgivere fra Sygedagpengeafdelingen i Jobcenter Syd, Århus Kommune besøger Den Sociale Højskole. De to socialrådgivere retter henvendelse til bachelorstuderende, da de ønsker en undersøgelse omkring opfølgingsplanen på Sygedagpengeområdet.

Selvom projektet er et interessefelt i at få undersøgt fra Sygedagpengeopfølgningen i Jobcenter Syd, lægger socialrådgiverne op til, at projektet styres af os. Socialrådgiverne har altså ikke medbestemmelse på, hvordan problemstillingen og projektet konkret udformes.

Vores interesse for projektet og vores nysgerrighed er koncentreret omkring, hvordan det påvirker socialrådgiverens arbejde, at opfølgingsplanen er pålagt i arbejdet med sygedagpengeopfølgning. Desuden vil vi komme med et udkast til, hvordan planen eventuelt kan kvalificeres. Projektet bliver specielt interessant, da det er socialrådgivere, der selv retter henvendelse til os for at få undersøgt et område. Vores interesse for projektet deles af en stor del af de socialrådgivere, der arbejder med planen i Århus Kommune. Efter at have været i kontakt med flere socialrådgivere fra alle Jobcentre i Århus Kommune, tegnede der sig et billede af, at flere af socialrådgiverne havde frustrationer omkring den pålagte opfølgingsplan. Der blev bl.a. sagt i vores rundspørge: "Den stinker! ... den er alt for omfattende!", "Ja... jeg kan da i hvert fald sige at vi er meget interesserede i at læse jeres konklusion når I er færdige med opgaven..."

Efter vores rundspørge fik vi virkelig "blod på tanden", efter at vi mærkede socialrådgivernes energi og interesse omkring vores projekt.

Relevans for socialt arbejde

I socialt arbejde indføres der mange styringsredskaber og standardiserede metoder bl.a. gennem lovgivningen. Her kan vi bl.a. nævne Arbejdsevne metoden, Visitationsværktøjskassen og § 50 undersøgelsen. Formålet med indførelsen af sådanne metoder/redskaber er bl.a. for at højne kvaliteten i sagsarbejdet, borgerens retssikkerhed, sikre ensartethed og kontrol af, at målene i lovgivningen overholdes etc. Der har løbende været store diskussioner af indførelsen af styringsredskaber i socialt arbejde. Eksempler på argumenter for indførelsen af standardiserede metoder er, at de kan være med til at sikre, at de politiske intentioner reelt bliver implementeret i socialt arbejde. De kan også være med til at gøre faglig praksis mere ensartet samt skabe en bevidstgørelse omkring den tavse viden, der kan være i feltet. Endvidere kan det styrke dokumentationen af det sociale arbejde, og på den måde gøre arbejdet mere gennemskuelig, således at borgerens retssikkerhed øges¹.

Kritikere mener, omkring indførelsen af standardiserede metoder, at der er fare for at fagligheden centraliseres via metoder og moderne managementteori². De påpeger, at den enkelte socialrådgiver kan glemme kritisk selvrefleksion, således at der sker for meget færdighed og for lidt tænkning³. Yderligere kan der være fare for, at metoderne ikke kan rumme kompleksiteten, når arbejdet med sociale problemer standardiseres⁴.

Grunden til, at vi finder arbejdet med den pålagte opfølgingsplan central og kvalificerende i forhold til det sociale arbejde, er, at opfølgingsplanen udgør endnu et obligatorisk redskab i det sociale arbejde, og derfor også indgår som en del af diskussionen ovenfor. Vi håber, at projektet kan være et bidrag til denne diskussion. Vi vil gøre læseren opmærksom på, at artiklen vil bære præg af, at vi har en kritisk forudindtaget mening omkring indførelsen af styringsredskaber i det sociale arbejde. Vi mener, at en regelsat styring ikke kan rumme den kompleksitet, der kan kendetegne sociale problemer.

Vi mener, at projektet kan give os et billede af, hvad der er i spil i praksis. Forhåbentlig vil arbejdet med det kunne ruste os til at være opmærksomme i de situationer, hvor vi i vores fremtidige arbejde formodentlig kommer til at opleve indførelsen af flere obligatoriske redskaber.

Via både socialrådgivernes og vores egen interesse ønsker vi at undersøge, hvilken betydning det kan have for socialrådgiverens arbejde, at der indføres et obligatorisk redskab som opfølgingsplanen. Vi vil derfor tage afsæt i socialrådgivernes arbejde og ønsker, at kvalificere opfølgingsplanen ud fra både hensynet til borgerne og socialrådgiverne.

Metode

Til undersøgelse af praksisfeltet er casestudiet valgt som forskningsdesign. Vi har valgt casestudiet, idet det centrale i casestudie er at undersøge en udvalgt enhed. Enheden i vores casestudie omhandler socialrådgivernes arbejde med opfølgingsplanen.

Vi arbejder ud fra en teoretisk generalisering i casestudiet. Den teoretiske generalisering består i, at flere cases med samme resultat kan bekræfte eller afkræfte en teori⁵. Vores teori/antagelse består af, at socialrådgiverne er utilfredse med pålægningen af den nye opfølgingsplan, samt at planen kan kvalificeres. Ved hjælp af casestudiets teoretiske generalisering vil vi teste vores antagelse ud fra den indsamlede empiri, og derved opklare om vores teori bliver svækket eller styrket.

Den analytiske tilgang til vores empiri vil overvejende være hermeneutisk. Vores fortolkning af dataindsamlingen vil være central og dette er grunden til, at vi vælger den hermeneutiske tilgang frem for den fænomenologiske. Med tolkning mener vi, at vi vil tage udgangspunkt i de interviewedes subjektive forståelser i kvalitative forskningsinterview. Vi vil herefter inddrage teoretiske perspektiver, der udledes af vores problemstilling⁶.

De emner vi har valgt at få belyst i vores interview med socialrådgiverne er følgende:

Den gamle plan, Revisionen, lovgivning, organisation, pålægning af opfølgingsplanen, borgere, retssikkerhed, kontrakt, kvalificering af planen og etik.

1 Eskelinen m.fl. 2008 s. 190, 191 og 195

2 Høilund og Lærum, 2002 s. 4565

3 Høilund og Lærum, 2002 samt Olesen, 2002

4 Olesen, 2002

5 Ibid. s. 27

6 Ibid. s. 41

I vores borgerinterview er det overordnede emne selve opfølgingsplanen, hvor vi vil undersøge om f.eks. paragrafhenvisninger og fagudtryk er forståelige.

Vi har brugt praksisforskning som tilgang. I denne tilgang er forskeren tæt på problemet, der undersøges, og ofte er forskeren en del af medarbejderstaben og/eller indgår i et samarbejde med forskeren. I dette projekt ønsker medarbejderne i sygedagpengeopfølgning at få undersøgt nogle af de dilemmaer, de mener, opfølgingsplanen indeholder.

Processen og samarbejdet med praksis

Efter vores møde med socialrådgiverne fra Jobcenter Syd fik vi et billede af, at der er en generel frustration omkring opfølgingsplanen. Det gjorde os nysgerrige, og vi tog derfor kontakt til de andre jobcentre i Århus Kommune, hvor vi fik bekræftet vores formodning om, at det ikke kun var på Jobcenter Syd, der var frustrationer omkring den pålagte opfølgingsplan. Vi valgte derfor, at hovedfokus i opgaven skal koncentrere sig omkring socialrådgivernes arbejde med opfølgingsplanen.

I problemstillingen ønsker vi at kvalificere opfølgingsplanen. Vi har helt fra starten været bevidste om, at det er socialrådgiverne, der er eksperter på arbejdet med opfølgingsplanen, hvilket også betyder, at det er vigtigt for os, at vi igennem et samarbejde med socialrådgiverne kvalificerer planen.

Vi havde nogle tanker omkring, at det kunne være spændende at lave et seminar på en eftermiddag på skolen, hvor én socialrådgiver fra hver sygedagpengeopfølgingsafdeling repræsenteres. Formålet med seminaret skulle være at udvikle ét samlet forslag til en kvalificeret opfølgingsplan, der kunne gives til Den centrale ledelse i Århus Kommune. Vi drøftede forslaget med vores hovedvejleder, som syntes, at dette var interessant og bakkede op omkring ideén. Efterfølgende tog vi kontakt til afdelingslederen på Jobcenter Syd, som derefter tog kontakt til afdelingslederne i sygedagpengeopfølgningen på de tre andre centre. Tre ud af de fire centre ønskede at deltage i ovennævnte seminar, som blev afholdt efter opgaven var afleveret. På seminaret fremlagde vi et udkast til en kvalificeret opfølgingsplan, som vi havde udarbejdet ud fra den analyse, vi var nået frem til gennem vores udvalgte teori og interviews med socialrådgivere og borgere. Herefter færdiggjorde vi i fællesskab med socialrådgiverne et samlet forslag til Den centrale ledelse. Afdelingslederen på sygedagpengeopfølgning i Jobcenter Syd præsenterede dernæst det udviklede fælles forslag for den samlede afdelingsledergruppe samt for souschefen for Jobcenter Århus, der er ansvarlig for koordinering af dagpengeindsatsen.

Hvorfor en ny opfølgingsplan?

Som led i den særlige indsats på sygedagpengeområdet de senere år, er sygedagpengeloven blevet moderniseret⁷. Moderniseringen skulle bl.a. sikre:

”en mere gennemskuelig lovgivning for den sygemeldte, for arbejdsgiveren og for kommunen. Det betyder, at kommunerne får bedre mulighed for at træffe rigtige og ensartede afgørelser, hvilket i sidste ende vil styrke borgerens retssikkerhed”⁸.

Gennem lovgivningen sættes der retningslinjer for, hvordan sagsbehandlingen skal udføres. Retningslinjerne, der er de grundlæggende i opfølgingsplanen, ses her i sygedagpengeloven:

§ 16. Kommunen skal ved første samtale tage stilling til udarbejdelsen af en opfølgingsplan med særlig fokus på arbejdsfastholdelse og tilbagevenden til arbejdsmarkedet. Planen skal indeholde mål for opfølgningen, og den konkrete opfølgningsindsats skal fremgå af planen. Planen skal sikre overblik og koordination af indsatsen i den enkelte sag.

Stk. 2. Planen skal senest udarbejdes i umiddelbar forlængelse af den anden opfølgning.

Stk. 3. Kommunen skal i umiddelbar forlængelse af de efterfølgende opfølgninger justere og udbygge opfølgingsplanen.

Stk. 4. Den sygemeldte skal have planen udleveret. Ved væsentlige justeringer af planen under de efterfølgende opfølgninger udleveres planen til den sygemeldte.

Som det ses i Sygedagpengelovens § 16, udstikkes der kun retningslinjer for, hvad der skal være med i en opfølgingsplan. Der fremgår ikke noget om, hvordan en opfølgingsplan konkret bør se ud – antal sider, punkter osv. **Den tidlige opfølgingsplan**, der blev anvendt i Århus Kommune, fyldte en side og indeholdt følgende punkter:

7 Sygedagpengeloven nr. 563 af 9. juni 2006

8 <http://www.folketinget.dk/Samling/20051/lovforslag/L154/fremsaettelsestale.htm>

- Hvilke ønsker og tanker har du for fremtiden?
- Hvilke mål – delmål arbejdes der hen imod i dagpengeperioden?
- Hvad kan du være i gang med i sygedagpengeperioden?
- Konkret beslutning.

Efter Revisionens gennemgang af sygedagpengeområdet i Århus Kommune er der blevet fundet **mangler** i den tidligere opfølgingsplan. Planen levede bl.a. ikke op til tydelighed på følgende punkter:

- Dokumentation til fortsat ret til sygedagpenge.
- Manglende oplysninger, der er nødvendige for at kunne foretage en helhedsvurdering.
- Generel usikkerhed omkring hvad opfølgingsplanen skal bruges til.
- Hvad, der skal skrives i planen, og hvad der skal skrives i journalen.
- Revisitation sker ikke i forbindelse med den lovgivningsmæssige opfølgning.
- Usikkerhed omkring, hvad en væsentlig ændring er.

Efter Revisionens bemærkninger indføres der skærpede krav til brug af opfølgingsplanen. Revisionen har den opfattelse, at kvaliteten i opfølgningerne direkte kan afspejles fra kvaliteten af opfølgingsplanen. Formålet med den nye opfølgingsplan er at øge kvaliteten i opfølgningen samt overholde de krav, der stilles i lovgivningen. Den nye opfølgingsplan er en væsentlig udvidet udgave af den gamle opfølgingsplan, og den skal være et hoveddokument i sygedagpengeopfølgning. **Den nye plan** består af 7 hovedpunkter:

1. Personlig data.
2. Forsørgelsesgrundlag for sygemelding.
3. Sygemeldinger de seneste 2 år.
4. Helbredsmæssige oplysninger.
5. Indsats.
6. Visitationskategori.
7. Konklusion.

Flere af punkterne i opfølgingsplanen indeholder desuden flere underpunkter. Planen fylder i sig selv 3 sider, inden punkterne udfyldes. Meningen er, at socialrådgiveren skal forholde sig til alle overpunkter samt alle underpunkter i planen ved hver opfølgning med borgeren. Ernst & Young mener, at underpunkterne kan give en faglig adskillelse i beskrivelserne, således at planen gøres mere overskuelig. Planen skal indeholde al dokumentation i forbindelse med sygedagpengeopfølgning i den enkelte sag. Den har desuden til hensigt at øge borgerens retssikkerhed ved, at borgeren får planen sendt hjem senest efter anden opfølgning samt igen ved væsentlige ændringer. Borgeren kan derved aflæse, hvordan kommunen arbejder med opfølgningssagen.

Uddrag af analyser

I kommunikationen mellem medarbejderne på centrene og Den centrale ledelse taler begge parter tilsyneladende om det samme. Nemlig opfølgingsplanen. Men er deres kommunikation på samme bølgelængde? Kommunikationen er her blevet analyseret ud fra et systemteoretisk perspektiv.

Den nye opfølgingsplan iagttages forskelligt fra de forskellige kommunikationssystemer, hvor revisionen, socialrådgiverne og Den centrale ledelse kommunikerer ud fra hvert sit funktionssystem og iagttager planen via sine egne koder. De forskellige funktionssystemer er lukkede og selvrefererende og skaber selv egne og interne regler⁹.

Den centrale ledelse i Århus Kommune kommunikerer og iagttager gennem en økonomisk kodificering i pålægningen af opfølgingsplanen, idet økonomien har stor betydning for dette system. De interne regler i Den centrale ledelses funktionssystem er selvrefererende på den måde, at den kun iagttager ud fra sit eget system. Der kan opstå uoverensstemmelser, idet ledelsen pålægger et arbejdsredskab, hvor iagttagelsen er ud fra en økonomiske kodificering over i et andet funktionssystem som f.eks. socialrådgivernes, der iagttager ud fra andre kodificeringer.

Socialrådgiverne betragter pålægningen af opfølgingsplanen gennem forskellige koder, bl.a. gennem en pædagogisk kodifi-

9 Mik-Meyer og Villadsen, 2007 s. 95

cering, hvor de forsøger at tilgodese hensynet til borgeren. Socialrådgiverne iagttager også ud fra en retlig kode, idet de kun kan yde hjælp ud fra, hvad lovgivningen rummer mulighed for.

Socialrådgiverne i sygedagpengeopfølgningen går ind og tolker på ledelsens ageren ud fra deres eget systems koder. Dette medfører, at socialrådgiverne forestiller sig ting omkring ledelsens ageren, uden at de har haft nogen egentlig kommunikation med dem omkring dette. Det bliver her tydeligt, at systemet er lukket og selvrefererende, da de forestiller sig ting ud fra deres egne oplevelser. Der er således ikke tale om en fælles kommunikation om opfølgningsplanen mellem medarbejdere og central ledelse.

Et andet aspekt i forhold til indførelsen af arbejdet med opfølgningsplanen er spørgsmålet om implementering. Lipsky peger på forskellige afværgemekanismer, der har en betydelig rolle i forhold til effekten af implementeringen, da medarbejderne kan forvride implementeringen af loven¹⁰. En form for afværgemekanisme kan bestå i, at socialrådgiveren nedprioriterer arbejdsopgaver for at overkomme arbejdsmængden og arbejdspresset, således at det er de lette rutineopgaver, hvor der findes standardløsninger, der prioriteres¹¹. En af socialrådgiverne udtaler, at både hende og flere af hendes kolleger er tilbøjelige til at spare lidt tid efter en samtale ved kun at udfylde sammenfatningen/konklusionen i opfølgningsplanen.

En anden form for afværgemekanisme kan være rutinisering. Fejlkategorisering kan være et udtryk for rutinisering, da socialrådgiveren bevidst fejlkategoriserer for at lette arbejdspresset i den videre sagsbehandling¹². Det arbejdsredskab, der viser om socialrådgiveren følger lovgivningens krav omkring tidsrammer, er advislister. I vores socialrådgiverinterview udtaler alle socialrådgiverne, at advislisterne er en stressfaktor, som påvirker dem personligt, da listerne helt konkret viser hvor mange sager, der ikke er blevet fulgt op til tiden. Ved at undgå at sætte borgere i kategori to påvirker socialrådgiverne advislisterne, så de bliver kortere. Ved at fejlkategorisere mindsker socialrådgiveren hermed arbejdspresset, da hun ved at kategorisere til kategori et eller tre minimum skal afholde telefonsamtale i opfølgningen, hvilket betyder, at hun kan undgå at afholde individuelle personlige samtaler med borgeren¹³. Et problem i at fejlkategorisere og undgå kategori to er, at serviceniveauet over for borgeren reduceres. Et andet problem i at fejlkategorisere er, at socialrådgiveren kan have tendens til at "skumme fløden" og prioritere de borgere, hvor der er størst sandsynlighed for hurtig tilbagevenden til arbejdsmarkedet¹⁴.

Et andet udtryk for afværgemekanismen prioritering kan bestå i en prioritering af, hvornår opfølgningsplanen sendes ud til borgeren. Socialrådgiverne har diskuteret planen både kollegerne imellem og med ledelsen. Der er frustrationer og vrede over, at Den centrale ledelse har pålagt en så omfattende opfølgningsplan, som socialrådgiverne oplever, at den er.

Doxa er et begreb, Bourdieu bruger omkring den tavse viden, der dannes inden for et felt. Doxa er en samling af normer, holdninger og værdier, der af feltets deltagere opfattes som selvfølgelige, og som der derfor ikke sættes spørgsmålstejn ved¹⁵. Den doxa, vi kan iagttage på jobcentre, er, at det er blevet en accepteret løsningsstrategi, socialrådgiverne imellem, at de ikke sender planen ud til borgeren hver gang der foreligger en væsentlig ændring.

Samtidig er det interessant, at vi ser en forskel i den doxa, der hersker på de fire Jobcentre. På et af centrene er der enighed blandt socialrådgiverne om, at de ikke behøver at sende planen ud ved alle væsentlige ændringer. En socialrådgiver udtaler, at flere af hendes kolleger kun sender planen ud efter første samtale med borgeren.

På et andet jobcenter har vi fået en opfattelse af, at planen sendes oftere ud til borgeren. Planen sendes ud, hvis socialrådgiveren f.eks. er i tvivl om, hvorvidt der er enighed om indgåede aftaler. Endvidere bruges opfølgningsplanen også til at huske borgerne på de aftaler, der indgås.

En socialrådgiver udtaler, at hun slet ikke sender opfølgningsplanen ud til borgeren, da hun mener, at opfølgningsplanen er for omfattende, og derfor også for uoverskuelig og forvirrende for borgeren at læse. Hun udtaler, at modsat hende sender mange af de nyuddannede socialrådgivere planen ud hver gang, der er en væsentlig ændring.

Beslutningen om ikke at sende opfølgningsplanen hjem til borgeren hver gang, der foreligger en væsentlig ændring, er et udtryk for symbolsk vold. Socialrådgiverne vælger at undlade udsendelsen ud fra de bedste intentioner om at undgå, at borgeren bliver forvirret af at få et sådant uoverskueligt dokument sendt hjem. Den symbolske vold udøves i det omfang, hvor borgeren ikke er vidende om, at opfølgningsplanen skal sendes ud ved væsentlige ændringer. For socialrådgiverne er det deres egne

10 Winther, 2005. s. 78

11 Ibid. s. 79

12 Ibid. s. 80

13 Sygedagpengeloven §§ 12 og 13

14 Winther, 2005 s. 80

15 Andersen og Kaspersen, 2004 s. 356

holdninger til opfølgingsplanen, der udspiller sig i beslutningen om ikke at sende opfølgingsplanen ud. Ved ikke at sende planen ud til borgeren signalerer socialrådgiverne, at de ved, hvad der er bedst for borgeren. Borgeren bliver herved et objekt, der frivilligt underkaster sig en magt, de ikke selv er bevidst om.

Resultater og konklusion

Vi konkluderer, at ledelsens pålægning af opfølgingsplanen kan ses som et styringsredskab, der er fulgt med New Public Management tænkningen. Endvidere ser vi, at opfølgingsplanen kan være et udtryk for McDonaldisering, da der opsættes konkrete retningslinjer for, hvordan socialrådgiverne skal udføre det administrative arbejde i sygedagpengeopfølgningen.

Vi konkluderer desuden, at pålægningen af opfølgingsplanen har en negativ betydning for socialrådgiverens arbejde, da Den centrale ledelse og socialrådgiverne ikke kommunikerer ud fra de samme koder i betragtningen af opfølgingsplanen. Desuden opstår der en magtkamp mellem socialrådgiverne og Den centrale ledelse. Socialrådgiverne anser Den centrale ledelse for at ville tage beslutninger på socialrådgivernes felt, som de opfatter sig selv som eksperterne på.

Den væsentlige udvidelse af opfølgingsplanen medfører, at der på centrene hersker en doxa, hvor socialrådgiverne udøver symbolsk vold idet flere af dem, ud fra de bedste intentioner, ikke altid udsender opfølgingsplanen til borgerne.

Opfølgingsplanen er blevet implementeret, uden at der er tilført flere ressourcer. Dette har påvirket socialrådgiverens arbejde med planen, idet det har medført, at socialrådgiverne benytter sig af forskellige afværgemekanismer i det arbejdspress, der har fulgt med opfølgingsplanen. De afværgemekanismer, der anvendes, er f.eks. nedprioritering, fejkategorisering og standardsætninger. Dette betyder, at socialrådgiverne må gå på kompromis med kvaliteten i udførelsen af arbejdet, hvilket kan resultere i stressbelastninger af forskellige grader.

Sammenfattende konkluderer vi, at socialrådgiverne både har positive og negative opfattelser af den nye opfølgingsplan. Socialrådgiverne udtaler, at planen er for omfattende, og at en del underpunkter er irrelevante. Desuden udtaler de, at nogle punkter lægger op til gentagelser, og de har et stort ønske om at planen kortes ned.

En af de ting der kan kvalificere arbejdet med opfølgingsplanen og selve planen er, at en del underpunkter slettes - f.eks. nogle af underpunkterne under "helbredsmæssige oplysninger".. Endvidere kan planen kvalificeres ved at nogle punkter skjules i klikfunktioner, således at punkter der er irrelevante for borgeren ikke fremstår i den konkrete borgers plan. Her kan eksempelvis nævnes de første punkter under "indsats" og punktet "behandlede opfølgingsadvis".

For at kvalificere arbejdet med planen vurderer vi, at det er relevant med diskussioner omkring, hvordan væsentlige ændringer forstås af både socialrådgivere og ledelse.

Mødet med borgeren kan kvalificeres ved at socialrådgiverne bliver mere bevidste omkring den kontraktliggørelse, der forekommer i de aftaler, der nedskrives i planen. Gennem forhandlerperspektivet vil socialrådgiveren kunne kvalificere sit arbejde ved at betragte borgeren som forhandler og medkonstruktør i samtalen.

Nogle borger udtaler, at de ikke læser den hjemsendte plan, men giver udtryk for, at dersom det kun er den seneste sammenfatning, der sendes, ville de læse denne. Vi vurderer, at borgerne selv skal have mulighed for at vælge, om kommunen skal sende hele planen eller kun sammenfatningen. Idet borgerne har udtrykt, at de vil læse planen, dersom det kun er sammenfatningen, der sendes, konkluderer vi, at arbejdet med opfølgingsplanen yderligere kan kvalificeres herved. Og at socialrådgiverne herved formodentlig vil få flere tilbagemeldinger fra borgerne omkring det, der skrives i planen. Borgeren vil derved også blive mere inddraget. Planen vil yderligere blive kvalificeret ved, at formålet med planen tydeliggøres for borgeren, og at socialrådgiverne er bevidste omkring, hvordan de gennemgår planen med borgeren.

Den enkelte borger har krav på, at de dokumenter, der foreligger i borgerens sag – f.eks. opfølgingsplanen og journalen - er læsevenlige. Vi konkluderer at opfølgingsplanen vil kunne blive kvalificeret og øge hensynet til borgeren ved, at socialrådgiverne er opmærksomme på paragrafhenvvisninger og fagudtryk, der bruges i planen. Sammenfattende konkluderer vi, at punktet "egne initiativer" kan omformuleres til f.eks. "den sygemeldtes tanker omkring tilbagevenden til arbejdsmarkedet".

Projektet har vist, at det ikke er selve opfølgingsplanen borgerne er optaget af. Derimod er det relationen til den enkelte socialrådgiver, der har den største betydning i mødet med systemet under sygedagpengeforløbet. Uggerhøjs⁶ undersøgelser

16 Uggerhøj, Lars (1996):

samt Rambøll undersøgelsen¹⁷ af Retssikkerhedslovens § 4 konkluderer ligeledes, at det er socialrådgiverens indlevelse, engagement og menneskelighed, der har betydning for den enkelte borger. Vi ser vigtigheden i, at socialrådgiverne er bevidste om, at indlevelse, engagement og menneskelighed kan skjule socialrådgiverens magt, dersom hun ikke er bevidst omkring dette.

Projektet omhandler samme profession, som vi uddanner os til. Dette har haft betydning for den måde, vi anskuer problemstillingen på. Vi mener dog alligevel, at dette projekts analyser og konklusioner har relevans inden for faget socialt arbejde, da der er inddraget problemstillinger og teorier, som synes relevante i forbindelse med socialt arbejde generelt.

Perspektivering

Som tidligere nævnt har vi afholdt et seminar efter at opgaven blev afleveret. Seminaret blev afholdt den 26. maj 2008, og der deltog 4 socialrådgivere fra tre af jobcentrene. Målet med seminaret var, at socialrådgiverne i samarbejde kunne færdiggøre vores udkast til en kvalificeret opfølgingsplan. Vi konkluderede, at kvaliteten med projektet ville højnes ved at afholde et seminar, hvor vi i fællesskab med socialrådgiverne diskuterede de resultater, vi var nået frem til gennem vores udkast til en kvalificeret plan. Afdelingslederen på sygedagpengeopfølgning i Jobcenter Syd, præsenterede herefter forslaget for de øvrige afdelingsledere samt souschefen for jobcentrene i Århus Kommune, der er ansvarlig for koordinering af dagpengeindsatsen.

Vi havde en forhåbning om, at socialrådgiverne ville opleve, at Den centrale ledelse ville ændre flere ting i planen efter at have set det kvalificerede forslag, der kom ud af projektet samt seminaret.

Det har efterfølgende vist sig, at Den centrale ledelse modtog vores projekt meget positivt. I forbindelse med kommende implementering af nyt IT system i Århus Kommune blev der på baggrund af vores projekt nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter af sygedagpengemedarbejdere, som skulle forbedre opfølgingsplanen.

Sygedagpengeområdet er et felt, som vi med stor sandsynlighed kommer til at berøre i vores fremtidige arbejde. Vi har gennem dette projekt fået indblik i arbejdet omkring sygedagpengeopfølgning, og har fået indtryk af både positive og negative konsekvenser, der kan forekomme, når der indføres standardiserede redskaber i det sociale arbejde. Projektet har rustet os til, at der i socialt arbejde indføres/pålægges standardiserede arbejdsredskaber, hvor vi kan opleve en uenighed i måden, arbejdet kræves udført på.

Hensigten med opfølgingsplanen er at overholde de krav, lovgivningen stiller til, hvordan opfølgningerne skal forløbe. Problemet opstår, da arbejdspresset resulterer i, at hensigten får den modsatte virkning, idet at lovgivningen ikke overholdes, fordi socialrådgiverne ser sig nødsaget til at benytte strategier for at kunne modstå arbejdspresset. Vi mener derfor, at det er vigtigt at være opmærksom på de problematikker, standardiserede redskaber kan medføre i det sociale arbejde.

17 Ejler, Nicolai, Nielsen, Steffen Bohni og Petersen, Chris Enrico. Rambøll Management. (2004)

Litteraturliste

Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen (2004): "Klassisk og moderne samfundsteori". Hans Reizels Forlag. Luhmann, Habermas og Bourdieu.

Andersen, Niels Åkerstrøm (2006): "Borgerens kontraktliggørelse". Hans Reizels Forlag.

Danermark, Berth, Mats Ekström, Liselotte Jakobsen, Jan Ch. Karlsson (2003): "Att förklara samhället". S. 135-136. Författarna och Studentlitteratur.

Den Sociale Højskole i Esbjerg (2001): "Det rummelige arbejdsmarked i teori og praksis". Den Sociale Højskole i Esbjerg.

Egelund, Tine (1998): "Efter socialt arbejde – nye tendenser i socialt arbejde og nogle aktuelle professionelle diskussioner om dem". Socialkritik: Tidsskrift for social analyse & debat nr. 57/58 – oktober 1998.

Ejler, Nicolai, Nielsen, Steffen Bohni og Petersen, Chris Enrico, Rambøll Management (2004) Undersøgelse af retssikkerhedslovens §4. Endelig rapport. Kbh. Socialministeriet

Ejrnæs, Morten (2000): "Organisationssociologi og socialt arbejde" s. 283-289 i Sociologi for socialarbejdere, Khb: Danmarks Forvaltningshøjskoles forlag. (Kompendium)

Eskelinen, Leena, Søren Peter Olsen og Dorte Caswell (2008): "Potentialer i socialt arbejde – et konstruktivt blik på faglig praksis". Hans Reizels Forlag.

Flyvbjerg, Bent (1998): "Case Studies som forskningsmetode". Aalborg, Institut for Samfundsudvikling og Planlægning ved Aalborg Universitetscenter s. 1-17. (Kompendium)

Hansen, Ingelise Bech, Helle Nørrelykke & Hanne Sjelborg (2006): "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde". Kap. 5 og 7. Socialpædagogisk Bibliotek. Hans Reitzels Forlag.

Henriksen, Kirsten og Birgitte Nørregård (2003): "Inspirationshæfte til handicaprådgivere – samarbejde mellem forældre og rådgivere i perspektiv". Århus Amts Trykkeri.

Højlund, Peter (2000): "Socialrettsfilosofi. Retslære for socialt arbejde". Nordisk Forlag A/S København.

Højlund, Peter og Haakon Lærum (2002): "Den endelige socialmedicinske løsning om social-lægeligt samarbejde uden læger" fra Ugeskrift for læger 164/39. af 23.9.2002 s. 4564-4568. (Kompendium)

Järvinen, Margaretha og Jørgen Elm Larsen (2003): "Det magtfulde møde mellem system og klient". Aarhus Universitetsforlag. Kap. 1, 4 og 8.

Klausen, Kurt Klaudi (1998): "Indikatorer på NPM's gradvise, men begrænsede gennemslag i Danmark" s. 32-49 I Klaudi

Klausen og Ståhlberg New Public management i Norden, Odense Universitetsforlag. (Kompendium)

Klausen, Kurt Klaudi (2006): "Skulle det være noget særligt? – organisation og ledelse i det offentlige". Kbh., Børsen. S. 43-70. (Kompendium)

Klausen, Kurt Klaudi og Krister Ståhlberg (1998): "New Public Management" s. 9-15 i Klaudi Klausen og Ståhlberg New Public management i Norden, Odense Universitetsforlag. (Kompendium)

Kvale, Steinar (2002): "Interview, en introduktion til det kvalitative forskningsinterview". Hans Reitzels Forlag. Kap. 7, 8 og 9.

- Mik-Meyer, Nanna (2001): "Moderne managementteoris indmarch på socialområdet". I: Uden for nummer. Nr. 2. s. 5-12. (Kompendium)
- Mik-Meyer, Nanna & Villadsen, Kasper (2007): "Magtens former – sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren". Hans Reitzels Forlag. Kap. 4 og kap. 5.
- Nissen, Maria Appel, Keith Pringle og Lars Uggerhøj (2007): "Magt og forandring i socialt arbejde". Kap. 4. Akademisk Forlag.
- Olesen, Søren Peter (2002): "For meget færdighedstænkning – for lidt tænkning". Socialrådgiveren nr. 9/2002. (Kompendium)
- Psykologisk Pædagogisk ordbog (1997): Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A.S., Copenhagen.
- Ramian, Knud (2007): "Casestudiet i praksis". Academica – et forlag i Gyldendal Akademisk.
- Rasmussen, Tove (2004): "Velfærdstat, styring og udvikling i socialt arbejde" – udkast til artikel s. 1-31. (Kompendium)
- Ritzer, George (1996): "McDonaldiseringen af samfundet". S. 17-36. Hans Reitzels Forlag. Totalomfang: 306 (Kompendium)
- Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode". Akademisk Forlag.
- Torfiing, Jacob (2004): "Det stille sporskifte i velfærdsstaten". En diskurs-teoretisk beslutningsprocesanalyse, kap. 2 s. 23-43, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag. (Kompendium)
- Tynell, Jesper (2002): "Det er min egen skyld" – nyliberale styringsrationaler inden for Human Ressource Management" i Tidsskrift for Arbejdsliv, 4. årg., nr. 2. (Kompendium)
- Uggerhøj, Lars (1996): "Professionelle personligheder". Artikel fra "Sammen med familien" af Mona Sandbæk m.fl. Kommuneforlaget. Oslo. (Kompendium)
- Winter, Søren (1994): "Offentlig forvaltning i Danmark - Implementering og effektivitet" s. 9-21, 55-71 og 77-86. Forlag System Academic.

Artikler

Politiken d. 29. marts 2007: "Tilgiv os - vi vidste ikke hvad vi gjorde. Vi var selv med til at skabe styringstænkningen i det offentlige. I dag ved vi, at det er gået over gevind".

Internet

(Fra Folketingets hjemmeside. Skriftlig fremsættelse af 2. februar 2006. Lovforslag 154 til lov om Sygedagpenge. Fundet den 18. marts 2008.)

<http://www.folketinget.dk/Samling/20051/lovforslag/L154/fremsaettelsestale.htm>

Rambøll undersøgelsen af Retssikkerhedsloven § 4 (2004) <http://www.brugerinddragelse.dk/Download/StatusNotat.pdf>

Lovgivning

Forvaltningslov.

Lov om behandling af personoplysninger.

Lov om offentlighed i forvaltningen.

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Lov om sygedagpenge.

Standardiserede metoders betydning for socialt arbejde – eksemplificeret ved ICS

Af Karin Seddighi, Lone Poulsen og Anne Jepsen – professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2008

Resume

I projektet stilles spørgsmålet: Kan Integrated Childrens System (ICS) forene Anbringelsesreformens intentioner om øget systematik i sagsbehandlingen med kravet om inddragelse af barn og familie med henblik på at sikre et helhedssyn?

For at besvare dette definerer vi indledningsvist ICS som en standardiseret metode, hvis formål er at forene anbringelsesreformens intentioner.

Med inspiration fra Ritzers samtidsdiagnose rettes fokus herefter mod spørgsmålet, om en standardiseret metode er et velegnet redskab til at forene intentionerne. På denne baggrund søges det belyst, om de ulemper, Ritzer skitserer, kan genfindes.

Det viser sig, at systematikken i en standardiseret metode kan indeholde sin egen styring af praksis, hvilket får konsekvenser for inddragelsen af borgeren, således at sagen ikke kan oplyses i tilstrækkeligt omfang til at sikre et helhedssyn.

For at kunne forene intentionerne stilles der krav om en særlig faglighed – og vi søger ved hjælp af Schöns begreber at argumentere for, at en kombination af refleksion-i-praksis og teknisk rationalitet kunne være et bud på "best practice".

Dette bør dog understøttes ved, at den fornødne tid er til rådighed, samt at en refleksiv praksis styrkes.

Indledning

I januar 2007 påbegyndte Socialministeriet - nu Velfærdsministeriet - og Kommunernes Landsforening¹ et forsøgsprojekt i seks danske kommuner, nemlig det såkaldte sagsbehandlingssystem Integrated Children's System² som på sigt vil blive fuldt understøttet af it-systemet DUBU (Digitalisering – Udsatte Børn og Unge). Formålet er at sikre en systematisk sagsbehandling gennem blanketter og skemaer som digitaliseres. Skemaerne guider processerne i sagsbehandlingen på områderne underretning, undersøgelse, analyse, handleplaner, opfølgning og afslutning.³

Forsøgsprojektet med ICS skal ses i sammenhæng med Anbringelsesreformen, som trådte i kraft i januar 2006. Intentionerne er samlet set at styrke kvaliteten i indsatsen på børne- og ungeområdet.

Baggrunden herfor er, at det i flere undersøgelser⁴ er blevet konkluderet, at indsatsen på børne- og ungeområdet generelt har været præget af vilkårlighed og mangel på kontinuitet og sammenhæng.

Med indførslen af Anbringelsesreformen blev der bl.a. sat øget fokus på at styrke undersøgelsesarbejdet. Det fremgår nu af Servicelovens⁵ § 50, at der skal ske en belysning af en række nærmere beskrevne punkter. Det tilsigtes dermed, at sagsbehandleren laver en grundig undersøgelse af barnets situation og behov før udarbejdelsen af handleplan forud for en indsats, og at der efterfølgende sker en systematisk opfølgning af indsatsen. Derudover var et centralt fokuspunkt at understøtte inddragelse af barnet og familien. Formålet med Anbringelsesreformen var samlet at sikre et helhedssyn som fundament for en helhedsorienteret indsats.

Formålet med ICS ligger i tråd med intentionerne i Anbringelsesreformen⁶ ved både at støtte og samtidig også at udvide systematiseringen af de seks fokuspunkter, der skal indeholdes i undersøgelsen, samt at understøtte socialrådgiverens inddragelse af barnet og familien i sagsbehandlingen⁷.

Samtidig kan indførslen af en metode som ICS også ses som et udtryk for det store fokus, der i øjeblikket er på, hvordan socialrådgiveren arbejder, og på hvilke resultater arbejdet medfører.

På baggrund af dette er der indført standardiserede metoder på flere af det sociale arbejdes områder – og nu også på børne- og ungeområdet.

Spørgsmålet er, om en standardisering i sig selv kan sikre kvaliteten, eller om det kræver en bestemt faglighed, samt hvorledes denne faglighed i givet fald kan understøttes. Da implementeringen af standardiserede metoder er en generel tendens, er dette en problemstilling, der vil være relevant for alle der arbejder indenfor det sociale område.

1 Herefter benævnt som KL

2 Herefter benævnt som ICS

3 Jill Mehlbye. "En vurdering af børns behov og udvikling: Integrated Childrens System (ICS)". KL og Socialministeriet. Side 4

4 Bl.a. Tine Egelund og Kathrine Vitus: Sammenbrud i anbringelser af unge. SFI 07:24.

5 Her efter benævnt SEL

6 Den nærmere sammenhæng i mellem disse vil blive belyst senere i artiklen

7 Der kan være forskel på, hvornår vi benytter betegnelsen socialrådgiver hhv. sagsbehandler, uden der skal lægges nogen afgørende betydning heri.

Med udgangspunkt i dette opstillede vi følgende hovedproblemformulering;

Kan ICS forene Anbringelsesreformens intentioner om øget systematik i sagsbehandlingen med kravet om inddragelse af barn og familie med henblik på at sikre et helhedssyn?

Til besvarelsen af dette opstillede vi yderligere fire underproblemformuleringer;

- Hvad er ICS?
- Hvorledes kan ICS forstås i forhold til samfundsudviklingen?
- Påvirker ICS inddragelsen af borgeren?
- Hvilke krav stilles til sagsbehandlerens faglighed i arbejdet med ICS med henblik på at opnå en kvalificering af det sociale arbejde med § 50 undersøgelser?

Svarene på disse er i det følgende opsummeret.

Som det fremgår stillede vi for det første spørgsmålet; Hvad er ICS?

ICS står som tidligere nævnt for Integrated Children's System og er udviklet i England af en ekspertgruppe bestående af akademikere og praktikere med stor erfaring indenfor børne- og ungeområdet. Dette skete for at rette op på en omfattende kritik af tidligere tiders sagsbehandling netop på dette område.

ICS består af en række meget omfattende skemaer, der efter tilpasning til danske forhold følger den struktur, som er fastlagt i SEL § 50. Det teoretiske grundlag for ICS er en kombination af teori hentet i systemteorien og nyere psykodynamisk teori. Bronfenbrenners udviklingsøkoslogiske model udgør den overordnede ramme. Denne ramme udfyldes og suppleres med nyere psykodynamiske teorier, samt viden hentet fra resiliens-forskningen. Ydermere indeholder ICS en række grundlæggende principper, bl.a. understreges vigtigheden af, at barnet og familien inddrages i hele undersøgelsesforløbet. Samlet set er hensigten med ICS som nævnt at understøtte intentionerne i Anbringelsesreformen og at sikre et helhedssyn i det sociale arbejde på børne- og ungeområdet. Anvendelsen af ICS rummer ikke en valgmulighed, hvor den enkelte sagsbehandler kan sortere i hvilke dele af modellen, hun finder relevant at anvende, og om hun overhovedet ønsker at anvende redskabet - ICS fordrer derimod at skulle anvendes hver gang og dette i sin helhed. Vi har på denne baggrund valgt at definere ICS som en standardiseret metode.

At der nu afprøves en standardiseret metode på børne- og ungeområdet ligger som nævnt i tråd med de generelle udviklingstendenser i socialt arbejde, hvor der på flere og flere områder er blevet indført standardiserede metoder – eksempler fra andre områder er indførelsen af Arbejdsevne metoden samt funktionsevne metoden. Denne udviklingstendens har affødt debat, om hvilke konsekvenser og mulige dilemmaer, der kan opstå, når der i det sociale arbejde tages udgangspunkt i en standardiseret metode.

Denne udviklingstendens er imidlertid ikke enestående på det sociale arbejdsområde, men kan spores som en generel samfundsmæssig udviklingstendens.

Vi valgte på denne baggrund at belyse ICS i en større sammenhæng, for at få inspiration til forståelsen af denne udviklingstendens mod en standardisering af det sociale arbejde på børne- og unge område. Derfor stillede vi følgende spørgsmål: Hvorledes kan ICS forstås i forhold til samfundsudviklingen?

Vi valgte her med udgangspunkt i Ritzers terminologi at definere implementeringen af en standardiseret metode som en tendens til McDonaldisering af socialt arbejde. Yderligere illustreres det, at netop McDonaldiseringens fordele også er rationalet bag den forsøgsmæssige implementering af ICS i sagsbehandlingen på børne- og ungeområdet. Imidlertid er også McDonaldiseringens farer skitseret – fremhævelsen af umenneskeliggørelsen, som det mest fremtrædende negative aspekt, vil sammen med praktikerens forsøg på at forene fordele samt ulemper udgøre det inspirationsmæssige fundament til den diskussion, som de efterfølgende afsnit i projektet indeholder.

Af fordele ved McDonaldiseringen kan bl.a. nævnes effektivitet, kalkulerbarhed, forudsigelighed og kontrol:⁸ Effektivitet, da

8 Ritzer, George, "McDonaldiseringen af samfundet", Hans Reitzels Forlag, 1996.s. 188 ff..

den indebærer en stræben efter det optimale middel til at nå et bestemt mål. Kalkulerbarheden indebærer et fokus på kvantificering, og i et McDonaldiseret samfund vil kvantitet reelt ofte veje tungere end kvalitet, - eller underforstået være lig kvalitet. Forudsigeligheden indebærer, at der lægges vægt på aspekter som disciplin, systematik og rutine, så forholdene er de samme fra et tidspunkt eller sted til et andet, og kontrollen med medarbejderen medfører øget kontrol over såvel processer forbundet med arbejdet, som det færdige produkt. Dette antages at forbedre praksis, da kontrol medfører bedre styring, hvilket kommer borgeren til gode.⁹

Ritzer mener dog, at der er ulemper ved McDonaldiseringen, og hans grundlæggende tese er, at: "Rationelle systemer vil uundgåeligt føre megen irrationalitet med sig – en irrationalitet, der begrænser, modarbejder og i sidste instans måske endda underminerer systemernes rationalitet."¹⁰

På et helt overordnet plan er rationalitetens irrationalitet blot en betegnelse for McDonaldiseringens negative aspekter. Mere specifikt kan irrationalitet forstås som det modsatte af rationalitet og rationalitetens dimensioner. Dvs. at man kan hævde, at McDonaldiseringen medfører ineffektivitet, uforudsigelighed, uberegnelighed og tab af kontrol. Imidlertid er rationalitetens væsentligste irrationalitet ifølge Ritzer; umenneskeliggørelsen.¹¹ Ifølge Ritzer udvikler et McDonaldiseret system sig ofte til et umenneskeligt system, der kan være direkte destruktivt for mennesker, - hvilket medfører, at McDonaldiseringen i sidste ende kan betragtes som fornuftsstridig.

Samlet kan man sige, at Ritzer med sin samtidsdiagnose om McDonaldiseringen af samfundet forsøger at oplyse om både McDonaldiseringens fremmarch set i forhold til dens fordele, men også at give en advarsel mod at lade sig forblinde af fordelene. Han søger dermed dels at animere til debat og dels at bringe lidt balance ind i denne debat. Det er således vigtigt for Ritzer at give en advarsel om, at McDonaldiseringens fristelser og tiltrækning ikke bør gøre os blinde over for dens mange farer samt at give en fornemmelse af hvilke skridt, der kan tages til at menneskeliggøre et McDonaldiseret samfund, således at man undgår de konsekvenser af manglende bevidsthed, der kan føre til, at man ender i "rationalitetens jernbur".

Det er netop på denne baggrund, at vi finder Ritzers samtidsdiagnose relevant og brugbar til at illustrere udviklingstendensen i retning af øget implementering af standardiserede metoder i socialt arbejde. Samtidsdiagnosen kan efter vores mening fungere som et overordnet billede samt inspiration til både at se, hvilke positive henholdsvis negative konsekvenser implementeringen af standardiserede metoder kan indebære. Desuden fremhæves nødvendigheden af i en debat at italesætte potentielle dilemmaer, således at standardiserede metoder ikke ureflekteret indtages i socialt arbejde.

En mulig kritik af Ritzers samtidsdiagnose er, at den bevæger sig på et meget overordnet og generelt niveau, og maler udviklingen med meget store og grove penselstrøg - til tider kan det synes, at den med sin farverighed kortvarigt mister jordforbindelsen. Såfremt man har dette in mente, er den efter vores mening dog alligevel brugbar som springbræt for den opmærksomhed og debat, som indførelsen af standardiserede metoder i socialt arbejde bør afføde.

I den resterende del af projektet indsnævres fokus til en mere dybtgående analyse af om, og i givet fald, hvilke konsekvenser den udviklingstendens til standardiseringen af det sociale arbejde har for den anden socialpolitiske tendens, borgerinddragelse. Er det så problematisk, som antydtes af Ritzer i hans iagttagelser fra fastfood-restauranter, og som en af vores informanter tilsvarende antyder, at agere i dette skisma mellem konfektionssyning og skræddersyning?¹²

Med inspiration fra Ritzers antagelse om, at en standardisering kan medføre en umenneskeliggørelse, stillede vi derefter følgende spørgsmål: Påvirker ICS inddragelsen af borgeren?

Vi ønskede her, i forlængelse af ovenstående, at belyse om, og i givet fald hvorledes, implementeringen af en standardiseret metode har indflydelse på sagsbehandlerens inddragelse af familien.

9 Ritzer, George, "McDonaldiseringen af samfundet", Hans Reitzels Forlag, 1996.s. 27ff, s. 137 ff..s.160

10 Ritzer, George, "McDonaldiseringen af samfundet", Hans Reitzels Forlag, 1996.s. 161..

11 Ritzer, George, "McDonaldiseringen af samfundet", Hans Reitzels Forlag, 1996.s. 161..

12 Terminologien er inspireret af Søren Peter Olesen, "Møder mellem kontanthjælpsmodtagere og sagsbehandlere – kulegravning af kontanthjælpsområdet", Social skriftserie nr. 7, DSH 2007

Spørgsmålet er, om det er muligt at spore tegn på den umenneskeliggørelse, Ritzer omtaler, ved anvendelsen af en standardiseret fremgangsmåde som ICS. Kan der derved opstå risiko for, at evnen til at se det enkelte unikke individ mindskes og dermed resultere i et illusorisk helhedssyn?

I analysen under dette punkt illustreres, at praktikerne vælger at integrere ICS på forskellige måder i det konkrete møde med familien – forskellene i fremgangsmåden søgte vi at forklare ved hjælp af Ida Hammens begreb praksislogikker. Ud fra disse konstaterede vi, at variationerne kunne ses som et udslag af, hvilke holdninger sagsbehandleren havde til vægtningen af de socialfaglige idealer; samtale og skriftlig systematisk dokumentation. Hvorledes holdningen til implementeringen af en standardiseret metode var i de enkelte praksislogikker, illustrerede vi ved at koble disse med Ritzers inddeling i tre grupperinger, alt efter praktikernes syn på McDonaldiseringen. Det fremgik efter en inddeling af praktikerne i praksislogikkerne, at den pragmatiske praksislogik var den, der var flest repræsentanter for, blandt vore informanter. Denne gruppe er kendetegnet ved en lige vægtning af samtale og skriftlig dokumentation, og de søger i den praktiske fremgangsmåde at forene disse – men dette udløser dilemmaer. Vi påviste således, i tråd med Ritzer, at anvendelsen af en standardiseret metode nok kan indebærer flere fordele, men at den også indeholder farer, - i Ritzers terminologi umenneskeliggørelse. Særligt klart stod det dilemma som affødes af, at systematikken og strukturen i kombination med tidspres, kan komme til at indeholde sin egen styring af praksis. Dette kan få den konsekvens, at evnen til at se det enkelte unikke individ kan fortabes. Det er imidlertid en forudsætning for at opnå et helhedssyn, at socialrådgiveren får alle nuancer i den enkelte families historie med, for at sagen er belyst i tilstrækkeligt omfang til at etablere et godt fundament for en helhedsorienteret indsats. Det synes således på denne baggrund at stille særlige krav til en sagsbehandlers faglighed, såfremt der skal kunne ske en forening af kravene om skriftlig systematisk dokumentation med kravene om inddragelse af familien med henblik på at kunne oplyse sagen i tilstrækkeligt omfang til at sikre et helhedssyn.

På baggrund af dette fandt vi anledning til at stille det sidste spørgsmål: Hvilke krav stilles til sagsbehandlerens faglighed i arbejdet med ICS med henblik på at opnå en kvalificering af det sociale arbejde med § 50 undersøgelser?

Vi illustrerer i dette afsnit, med udgangspunkt i Donald A. Schöns teori, to blandt flere mulige måder, som sagsbehandlere tænker på, når de arbejder.¹³

Den ene er refleksion-i-praksis, som er kendetegnet ved, at der handles efter, hvorledes interaktionen udvikler sig i den konkrete situation. Denne tankegang har hidtil været en væsentlig del af praksis på området. Godt nok har der altid været systematisk sagsarbejde, men det har været op til den enkelte sagsbehandler på hvilken måde og hvornår, dette blev integreret i det daglige arbejde.

Denne arbejdsform har imidlertid påkaldt sig en del kritik bl.a. på grund af vilkårlighed.

Det var på denne baggrund, at en anden tankegang er blevet indført på området. Denne nye tankegang er teknisk rationalitet, som er kendetegnet ved, at der handles efter en fastlagt systematik. ICS er en metode, som har basis i teknisk rationalitet, og der er således i kraft af dette, blevet introduceret en ny tankegang på området.

Imidlertid kan der også opstå problemer, når der tages udgangspunkt i en metode med basis i teknisk rationalitet – i dette projekt har vi særligt belyst, at systematikken kan komme til at indeholde sin egen styring af praksis med bl.a. den konsekvens, at det enkelte unikke individ overses, og at sagen dermed ikke kan oplyses i tilstrækkeligt omfang til at sikre et helhedssyn.

Det er på baggrund af de problematikker, som anvendelsen af de to fremgangsmåder i hver deres rene form kan afføde, at vi har søgt at argumentere for, at et muligt bud på "best practice"¹⁴ kunne være at tilstræbe en kombination af de to, således at der tages udgangspunkt i en metode med basis i teknisk rationalitet, men at dette suppleres med refleksion-i-praksis.

Netop denne balancegang, hvor man søger at integrere begge tankegange i det praktiske arbejde, fandt vi repræsenteret som den fremherskende blandt vore informanter som, for de flestes vedkommende, må betegnes som at tilhøre den pragmatiske praksislogik.

At den pragmatiske praksislogik, som repræsenterer begge tankegange, var fremherskende hos vore informanter i de kommuner, hvor ICS er implementeret, har vi set som udtryk for en drejning i retning af en mere administrativt orienteret tilgang på

13 Donald A. Schön, "Den reflekterende praktiker – hvordan professionelle tænker, når de arbejder", Forlaget Klim, 2001..

14 Med begrebet "best practice" forestiller vi os ikke at der er tale om den allerbeste optimale og eneste måde men derimod menes alene vores bedste bud på et forslag til løsning..

området. Om dette er en konsekvens af, at der er blevet implementeret en metode med basis i teknisk rationalitet, - hvilket er vores antagelse - eller om det skyldes andre faktorer, er ikke muligt præcist at sige, da vi mangler indblik i hvilke tankegange, der er dominerende i praksis i kommuner, hvor ICS ikke er implementeret. Vores viden om tidligere praksis har vi alene hentet, fra undersøgelser udarbejdet før implementeringen af Anbringelsesreformen, og man kunne antage, at alene Anbringelsesreformens fokus på systematik har medført en lille drejning i retning af en mere administrativt orienteret tilgang. Denne tilgang vender sig væk fra den psykosociale tilgang, der repræsenterer flest elementer af refleksion-i-praksis. En sådan igangværende bevægelse er også allerede før anbringelsesreformen blevet registreret af Egelund, der peger på en bevægelse fra et psykosocialt ideal i socialt arbejde til en funktion som case-manager i børne/ familiearbejdet¹⁵. Den drejning, som vi mener at kunne spore, ligger i tråd med den drejning, som Ida Hammen har kunnet konstatere på beskæftigelsesområdet som en konsekvens af implementeringen af Arbejdsevne metoden. Denne er tilsvarende en metode med basis i teknisk rationalitet. Her har drejningen dog været mere markant, hvilket givetvis har en sammenhæng med det tidsrum, der er gået siden dens implementering. Måske skal årsagen også søges i, at områderne er forskellige i relation til problemernes karakter.

Samlet giver vore informanter udtryk for at en fastholden af refleksion-i-praksis kræver bevidsthed om nødvendigheden af at integrere denne tankegang i det daglige arbejde med en metode, der er baseret i teknisk rationalitet. Og de tilkendegiver, at det kræver stor faglighed. Vores antagelse er, at man bør understøtte en fastholdelse af den nuværende praksis, hvor de to tankegange søges forenet, da dette som nævnt vil give det - efter vores mening - bedste resultat. For at understøtte dette, er det nødvendigt, at den fornødne tid er til rådighed, da der i en travl og stresset hverdag vil være større risiko for, at ICS anvendes ureflekteret. Ydermere bør kursusmaterialet, som anvendes ved introduktionskurset for nye brugere af ICS, også indeholde en omtale af mulige dilemmaer i arbejdet med ICS for at øge bevidstheden om, at en refleksiv anvendelse er nødvendig. Endelig bør efterfølgende refleksion på arbejdspladsen understøttes. Derudover må der åbnes mulighed for via efteruddannelses tilbud at få styrket kernekompetencer såsom samtaleteknikker etc., der er tilegnet i uddannelsesperioden.

Vi vender nu atter tilbage til den hovedproblemformulering, som vi opstillede i starten: Kan ICS forene Anbringelsesreformens intentioner om øget systematik i sagsbehandlingen med kravet om inddragelse af barn og familie med henblik på at sikre et helhedssyn?

Svaret herpå må, på baggrund af ovenstående, blive: Ja, ICS synes at kunne forene intentionerne med henblik på at sikre et helhedssyn. Dette er dog kun under forudsætning af, at man er opmærksom på de farer der er forbundet med implementeringen af en standardiseret metode. Særlig opmærksom må man være på det dilemma, der ligger i, at metoden kan overtage styringen med den konsekvens, at evnen til at se det enkelte unikke individ forringes. Denne evne er imidlertid en forudsætning for at kunne oplyse sagen i tilstrækkeligt omfang. At undgå at metoden overtager styringen stiller krav til praktikerens om at besidde en særlig faglighed, som - efter vores bud - udgøres af en balance mellem teknisk rationalitet og refleksion-i-praksis. Det kræver desuden at tilegnelsen af denne faglighed understøttes via det sociale arbejdes rammer. Er disse betingelser imidlertid opfyldt, tyder det på, at ICS vil være et velegnet redskab, til at sikre en systematisk og struktureret belysning af barnet og familiens situation i forbindelse med en § 50 undersøgelse. Samtidig er det en metode, som kan formå at understøtte, at der sker en inddragelse af familien i denne proces, således at der kan etableres et samarbejde om at få sagen oplyst i tilstrækkeligt omfang til at sikre et helhedssyn. Kort sagt er svaret således – ja, en standardiseret metode som ICS synes, at kunne være et velegnet redskab til kvalificering af det sociale arbejde ved udarbejdelse af § 50 undersøgelser, men dette dog kun under forudsætning af, at den anvendes af en reflekterende praktiker.

Litteraturliste

- Borge, Anne Inger Helmen. "Resiliens – risiko og sund udvikling". Hans Reitzels Forlag, 2004.
- Christensen, Lise Dybdal. "Et fælles sprog til den enkeltes bedste". CABI 2004. Udgivet af jobskabelse.dk.
- Christiansen, Kikkan U. "Foreldreperspektiv på barnverns-undersøgelsen". Nordisk Socialt Arbeid. 1992
- Damgaard, Irena og Nørrelykke, Helle. "Den personlige samtale". Hans Reitzels Forlag. 2003.
- Dansk Socialrådgiverforening. "Unødvendig administration og bureaukrati i det sociale arbejde". Marts 2008
- Egelund og Hillgaard. "Socialrådgivning og social behandling". København. Munksgaard. 1993.
- Egelund, Tine. "Efter socialt arbejde". Social kritik 57-58/1998.
- Egelund, Tine og Christensen, Else. "Børnesager – en evaluering af den forebyggende indsats SFI 10, 2002
- Egelund, Tine og Vitus, Kathrine. "Sammenbrud i anbringelser af unge" SFI 07:24
- Graversen, Gert og Holt Larsen, Henrik: Arbejdslivets psykologi, 2004. Hans Reitzels forlag
- Guldager, Jens: "Helhedssyn i socialt arbejde" i Morten Ejrnæs, Jens Guldager, Finn K. Hansen, Henning Hansen, Carsten Jørgensen & Filip Kruse "Sociologi og socialt arbejde". Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag, 2001
- Guldager, Jens. "Metodevejen – en ny hovedvej eller en blindgyde?" Uden for nummer 5/2002.
- Guldager, Jens. Upubliceret arbejdspapir.
- Hammen, Ida. "Sagsbehandlerens kompetencer og arbejdsevnetoden". Uden for nummer 13/2006.
- Hansen, Ingelise Bech, Nørrelykke, Helle og Sjelborg, Hanne. "Borgerinddragelse og retssikkerhed i socialt arbejde". Hans Reitzels Forlag, 2006.
- Henriksen, Kirsten m.fl. "Udsyn". Den Sociale Højskole, 2001.
- Hjort, Katrin. "Professionaliseringen i den offentlige sektor". Roskilde Universitetsforlag, 2005.
- Hutchinson, Gunn Strand og Oltedal, Siv. "Modeller i socialt arbejde". Socialpædagogisk Bibliotek, 2002.
- Håndbog om anbringelsesreformen revideret udgave 2007.
- Jespersen og Sivertsen: "Unges sociale problemer – en forskningsoversigt" 2006.
- Klausen, Klaudi Kurt. "New Public Management i Norden". Odense universitetsforlag, 1998.
- Krogstrup, Hanne Kathrine. "Evalueringmodeller". Forlaget Academica, 2006.
- Krogstrup, Hanne Kathrine. "Når socialt arbejde bliver standardvare". Nordisk socialt arbejde nr. 3/2002.
- Kvale, Steinar. "InterView – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview". Hans Reitzels Forlag, 2007.
- Laursen, Per Fibæk m.fl. "Professionalisering en grundbog". Roskilde Universitetsforlag, 2005.

Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune og Swärd, Hans. "Socialt Arbejde – en grundbog". København. Hans Reizels Forlag, 2002.

Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans. "Perspektiver på Sociale Problemer". København. Hans Reizels Forlag, 2004.

Mehlby, Jill. "En vurdering af børns behov og udvikling: Integrated Childrens System (ICS)". KL og Socialministeriet.

Mik-Meyer, Nanna. "Moderne management-teoris indmarch på socialområdet". Udenfor nummer 2/2001.

Mortensen, Birgit. "Børneperspektivet i familierådslagning". Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service, 2007.

Nygren, Pär. "Brug af faglige standarder i socialfaglige udredninger af barn og familier". Udenfor nummer 5/2002.

Olesen, Søren Peter. "For meget færdighedstræning - for lidt tænkning". Socialrådgiveren nr. 9, 2002.

Olesen, Søren Peter. "Møder mellem kontanthjælpsmodtagere og sagsbehandlere – kulegravning af kontanthjælpsområdet", Social skriftserie nr. 7, DSH 2007

Olsen, Poul Bitsch og Pedersen, Kaare. "Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog". Roskilde Universitetsforlag, 2004.

Paulsen, Susan. "Digital velfærdstrekant skaber fælles sprog". Socialrådgiveren 09, 2008

Rambøll "Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4". Socialministeriet, 2004.

Rasmussen, Tove. "Velfærdsstat, styring og udvikling i socialt arbejde". 2004. Århus, DSH-AA kompendium nr.43

Rienecker, Lotte og Jørgensen, Peter Stray. "Den gode opgave". Forlaget Samfundslitteratur, 2005.

Ritzer, George. "McDonaldiseringen af samfundet". Hans Reitzels Forlag, 1996.

Schön, Donald A. "Den reflekterende Praktiker – Hvordan professionelle tænker, når de arbejder". Forlaget Klim, 2001.

Skov, Anne Skov. "Mchjælp og omsorg". Udenfor nummer 2/2001.

Sommer, Dion. "Barndomspsykologi". Hans Reitzels Forlag, 2003.

Tabuka. "TABUKA - Tidligere Anbragtes BUd på Kvalitet i Anbringelser". Forlaget Børn Unge, 2005.

Thagaard, Tove. "Systematik og indlevelse – En indføring i kvalitativ metode". Akademisk Forlag, 2004.

Thorsager, Linda, Børjesson, Eva, Christensen, Ivan og Pihl, Vibeke "Metoder i socialt arbejde – Begreber og problematikker". Social Forsknings Institut. (07:11).

Uggerhøj, Lars. "Hjælp eller afhængighed". Aalborg Universitetsforlag 1995.

Uggerhøj, Lars og Nielsen, Lars. "Mellem nærhed og magt: Om retlig regulering af borgernes medvirken i børne- og ungesager". UFC Børn og Unge, 2005

Besøgte hjemmesider:

www.dubu.social.dk

www.socialrdg.dk

www.socialstyrelsen.se

<http://www.everychildmatters.gov.uk/socialcare/integratedchildrenssystem/>

Lovgivning:

Forvaltningsloven – Lov nr. 571 af 19/12/1985

Lov om offentlighed i forvaltningen – Lov nr. 572 af 19/12/1985

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område – LBK nr. 1047 af 27/08/2007

Lov om social service – LBK nr. 1117 af 26/09/2007

FNs Børnekonvention af 20/11/1989

Bemærkninger til lovforslaget om social service nr. LH-06/2004

Andet:

Undervisningsmateriale for nye sagsbehandlere på børne- og ungeområdet

Berlinske Tidendes Netavis 27. Marts 2008

Socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng i sager om børn udsat for seksuelle overgreb

Af Caroline Bjerre og Sofie Bødker Tegllund - professionsbachelorer i socialt arbejde, januar 2008

Resume

Vi har i dette projekt beskæftiget os med, hvilken betydning de personlige, faglige og organisatoriske faktorer kan have for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng og hvilken betydning, denne kan have for socialrådgiverens varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Vi har haft en hermeneutisk tilgang til empiri indsamling, bearbejdning og analyse og vi brugte Aron Antonovskys teori om Oplevelse Af Sammenhæng.

Vi konkluderede på baggrund af projektet, at viden, erfaring og berøringsangst har stor betydning for socialrådgiverens oplevelse af begribelighed og meningsfuldhed. Ydermere vil socialrådgiverens oplevelse af retningslinjer og beredskab, supervision og efteruddannelse samt ledelsesmæssig støtte kunne øge hendes oplevelse af håndterbarhed i positiv retning.

Vi fandt, at de personlige, faglige og organisatoriske faktorer, vi søgte belyst i opgaven, har stor betydning for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng.

Endvidere konkluderede vi, at jo stærkere Oplevelsen Af Sammenhæng er, jo større er mulighederne for at sikre barnets bedste, og modsat, jo svagere socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng er, jo vanskeligere vil det være at holde fokus på barnet og dermed sikre barnets bedste.

Det var vores ønske, at dette projekt kunne medvirke til en nysgerrighed og bevidsthed om, hvordan forskellige faktorer kan influere på socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng og dermed på at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Indledning

Vi har i dette projekt beskæftiget os med, hvilken betydning de personlige, faglige og organisatoriske faktorer kan have for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng og hvilken betydning, denne kan have for socialrådgiverens varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Dette har vi undersøgt, da vores forforståelse sagde os, at disse sager erfaringsmæssigt er blandt de vanskeligste at arbejde med for en socialrådgiver på et socialcenter, ikke mindst fordi det er så stærkt tabuiseret et område. Erfaringen viser også, at netop det tema i særlig grad påvirker de fagpersoner, der er ansat til at sikre en god, faglig håndtering af sagerne.¹

Vores forforståelse var, at både rammerne omkring det sociale arbejde og socialrådgivernes personlige og faglige bagage, kan have afgørende indflydelse på socialrådgiverens varetagelse af forpligtelsen til at sikre barnet bedste.

Ud fra vores forforståelse udarbejdede vi en problemformulering, som var styrende for vores projekt:

Hovedproblemformulering

Hvilken betydning kan de personlige, faglige og organisatoriske faktorer have for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng, og hvilken betydning kan denne have for socialrådgiverens varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb?

Underproblemstilling 1

Hvilken betydning kan socialrådgiverens viden, erfaring og berøringsangst have for hendes oplevelse af meningsfuldhed og begribelighed?

Underproblemstilling 2

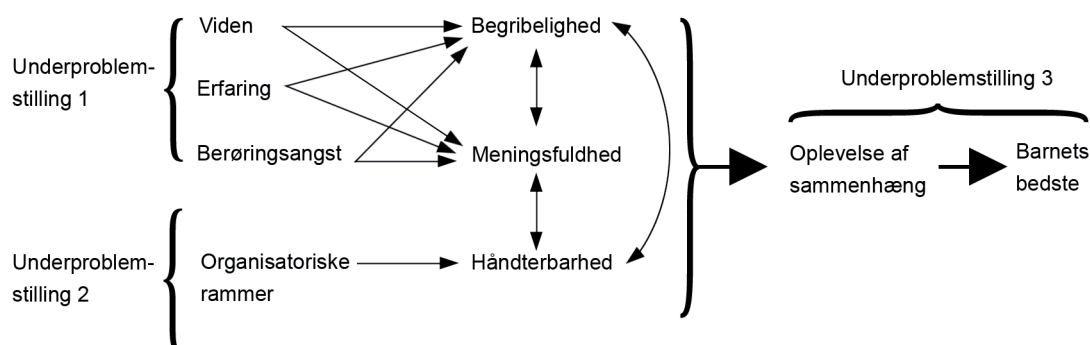
Hvilken betydning kan de organisatoriske rammer i form af beredskab og retningslinjer, ledelsesmæssig støtte samt supervision og efteruddannelse have for socialrådgiverens oplevelse af håndterbarhed?

Underproblemstilling 3

Hvad kan socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng betyde for varetagelsen af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste?

¹ SISO, videncenteret for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn: "Seksuelle overgreb og fysisk/psykisk vold før, under og efter. Inspirationskatalog til udarbejdelse af et skriftligt kommunalt beredskab"

Nedenstående figur har vi lavet for overskuelighedens skyld, for at illustrere indholdet i og relationen mellem vores problemstillinger:

For at besvare vores problemformulering, havde vi en gennemgående hermeneutisk tilgang og vi benyttede os af en kvalitativ metode, hvor vi gennem semistrukturerede interviews fik indsigt i interviewpersonernes forståelse og tolkninger. Vi valgte denne metodiske tilgang, da vores fokus i opgaven er på socialrådgiverens oplevelse og ikke på eksempelvis hendes objektive rammer.

De personer vi interviewede var:

En afdelingsleder af en familierådgivning på socialcenter X

En socialrådgiver i en familierådgivning på socialcenter X

Derudover 2 konsulenter, begge uddannede socialrådgivere, fra SISO²

I forhold til vores metodiske tilgang, gjorde vi os nogle etiske overvejelser i forhold til, hvad vores projekt eksempelvis kunne betyde for de personer, vi interviewede før under og efter interviewet.³

Vi tolkede på interviewene ud fra vores forforståelse og Aaron Antonovskys teori om Oplevelse Af Sammenhæng.

Antonovskys definition af Oplevelse Af Sammenhæng er:

Oplevelsen Af Sammenhæng er en global indstilling, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har en gennemgående, blivende, men også dynamisk følelse af tillid til, at (1) de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø, er strukturerede, forudsigelige og forståelige; (2) der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav, disse stimuli stiller; (3) disse krav er udfordrende, det er værd at engagere sig i.⁴

Oplevelse Af Sammenhæng består af kernekomponenterne begribelighed, håndterbarhed, meningsfuldhed og er altså en vigtig determinant for, om man oplever verden som meget eller meget lidt sammenhængende.

Hvis man har en stærk Oplevelse Af Sammenhæng, vil der være en større sandsynlighed for, at man vil definere stimuli som ikke-stressfaktorer og gå ud fra, at man er i stand til at tilpasse sig de stillede krav og have tillid til, at spændingen, som stimulien medfører, snart vil være løst.

Da vi har en hermeneutisk tilgang og ønsker at undersøge socialrådgiverens oplevelse af de faktorer der kan tænkes at påvirke hende, finder vi Antonovskys teori oplagt, da denne netop belyser den subjektive oplevelse af faktorenes påvirkning.

Gennem vores projekt har vi søgt at have en abduktiv analysestrategi, da denne fremhæver det dialektiske forhold mellem empiri og teori.⁵

Underproblemstilling 1

I analysen til underproblemstilling 1, beskæftigede vi os med, hvilken betydning viden, erfaring og berøringsangst kan have for socialrådgiverens oplevelse af begribelighed og meningsfuldhed.

2 Siso er et landsdækkende videnscenter nedsat af Servicestyrelsen under Socialministeriet, for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn. <http://siso-boern.dk>

3 Thagaard, Tove: "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode"

4 Antonovsky, Aaron: "Helbredets mysterium"

5 Thagaard, Tove: "Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode"

Vi fandt frem til, at socialrådgiver Xs viden kan have stor betydning for hendes oplevelse af begribelighed og meningsfuldhed.

Vi analyserede os frem til, at socialrådgiver Xs behov for mere viden om emnet, og det, at hun ser sager om seksuelle overgreb som uforklarlige, kan være udtryk for en oplevelse af begribelighed pegende i lav retning.

Endvidere analyserede vi os frem til, at socialrådgiver Xs udtryk for engagement og viden om vigtigheden af, at hun handler, er udtryk for motivation og investering af energi og dermed udtryk for en høj oplevelse af meningsfuldhed i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Ud fra denne analysedel fandt vi, at socialrådgiver Xs erfaring medvirker til at øge hendes oplevelse af begribelighed og meningsfuldhed.

Socialrådgiver Xs erfaring betyder, at hun har et godt overblik over sagernes forløb samt et indre kognitivt kort og dermed en høj oplevelse af begribelighed.

Via sin erfaring har hun indblik i disse sager og vedholder, trods den følelsesmæssige påvirkning de medfører, et engagement og et syn på området som værd at investere energi i, hun vedbliver altså at være motiveret og dermed synes hun at have en høj oplevelse af meningsfuldhed.

Endvidere kunne vi uddrage, at socialrådgiver X er bevidst om, at hun bliver berørt, men ikke oplever, at disse følelser hæmmer hende i hendes arbejde og gør arbejdet uforståeligt og kaotisk, altså tolker vi, at hun har en høj oplevelse af begribelighed. Derudover motiverer de følelser hun får i forbindelse med disse sager, hende til handling, hun oplever altså en høj grad af meningsfuldhed.

Trods det at socialrådgiver Xs manglende viden peger i retning af lav begribelighed, mener vi at hun har en høj oplevelse af begribelighed grundet hendes store erfaring og grundet det at berøringsangst ikke er et problem for hende.

Vi uddrog, at socialrådgiver X har en høj oplevelse af meningsfuldhed. Dette ses ved, at hendes viden, erfaring og det at berøringsangsten ikke er et problem, kommer til udtryk i hendes engagement og motivation i disse sager.

Sammenfattende fandt vi, at socialrådgiver Xs viden, erfaring og berøringsangst kan have stor betydning for hendes oplevelse af meningsfuldhed og begribelighed.

Viden, erfaring og berøringsangst er dog ikke isolerede størrelser, men kan også indvirke på hinanden. Eksempelvis kan stor erfaring tildels gøre det ud for manglende viden eller omvendt.

Underproblemstilling 2:

I analysen til underproblemstilling 2, beskæftigede vi os med hvilken betydning de organisatoriske rammer i form af beredskab og retningslinjer, ledelsesmæssig støtte samt supervision og efteruddannelse kan have for socialrådgiverens oplevelse af håndterbarhed.

Socialrådgiver X syntes på trods af manglende beredskab og retningslinjer at have en høj oplevelse af håndterbarhed. Dette, tænkte vi, kan skyldes den viden, hun har om praksis i disse sager, som hun har opbygget gennem mange års erfaring.

Ud fra Dreyfuss-brødrenes teori⁶ om, at erfarne og uerfarne har brug for forskellige rammer, konkluderede vi, at socialrådgiver X grundet sin erfaring synes at handle intuitivt og professionelt og dermed ikke har brug for retningslinjer og beredskab på samme måde som en uerfaren måske ville have det.

Sammenfattende fandt vi, at beredskab og retningslinjer kan øge socialrådgiver Xs oplevelse af håndterbarhed.

I forhold til hvilken betydning ledelsesmæssig støtte kan have for socialrådgiverens oplevelse af håndterbarhed, konkluderede vi at ledelsens støtte har en positiv indflydelse på socialrådgiver Xs oplevelse af håndterbarhed, da hun føler, at hun kan bruge ledelsen som en ressource, samtidig med at hun selv oplever at være med til at definere sine arbejdsopgaver. Hvis det skulle blive for svært for hende at have med en sag at gøre, føler hun, at hun kan sige fra.

Sluttelig sammenfattede vi, at supervision og efteruddannelse kan påvirke socialrådgiver Xs oplevelse af håndterbarhed.

Socialrådgiver Xs oplevelse af muligheden for at få supervision og efteruddannelse styrker hendes oplevelse af håndterbarhed.

6 Benner, Patricia: "Fra novice til ekspert. Mestrelighed og styrke i klinisk sygeplejepraksis"

Hun oplever at have mulighed for faglig sparring og dette mindsker, ifølge vores tolkning, risikoen for, at hun bliver kronisk overbelastet af sit arbejde.

I og med at socialrådgiver X oplever, at det prioriteres at indsamle ny viden, opleves det ikke som en manglende ressource, at der måske ikke er konkret mulighed for efteruddannelse og det påvirker derfor ikke hendes oplevelse af håndterbarhed i negativ retning.

Summa Summarum konkluderede vi, at beredskab og retningslinjer, ledelsesmæssig støtte samt muligheden for supervision og efteruddannelse har betydning for socialrådgiver Xs oplevelse af håndterbarhed samt at denne synes at være høj.

Gennem underproblemstilling fandt vi frem til, at socialrådgiver X har en høj oplevelse af begribelighed, en høj oplevelse af meningsfuldhed samt en høj oplevelse af håndterbarhed – hun ligger altså højt med hensyn til alle tre kernekomponenter og har dermed en stærk Oplevelse Af Sammenhæng.

Underproblemstilling 3:

Gennem analysen af underproblemstilling 3 så vi på hvad socialrådgiverens oplevelse af sammenhæng kan betyde for hendes varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste.

Vi fandt at, at måden hvorpå man går til sagerne om børn udsat for seksuelle overgreb og hvilket udfald man forventer, vil være afhængigt af, hvorvidt man har en stærk eller svag OAS.

Hvis man som socialrådgiver har en stærk OAS, vil man bedre kunne opfatte stimuli som udfordringer og de følelser, der vækkes, motiverer til handling. Endvidere vil hun have større chance for at handle rationelt og velovervejet, hun vil handle adækvat og ikke uhensigtsmæssigt og vil på den baggrund lettere kunne se det enkelte barns situation, rumme det følelsesmæssige kaos og vurdere barnets behov for støtte, dette i modsætning til socialrådgiveren med en svag OAS. En sådan vil betyde, at stimuli ses som tunge byrder, og de følelser, der heraf vækkes, kan medføre handlingslammelse eksempelvis i form af at lukke øjnene, hvilket vil minimere muligheden for at sikre barnets bedste.

Vi vurderede endvidere, på baggrund af ovenstående tolkninger, at de afvejninger, der skal foretages i forhold til, hvad der er barnets bedste, ser ud til at være nemmere, når socialrådgiveren har en stærk oplevelse af sammenhæng, da afvejningerne sandsynligvis vil ske ud fra et mere rationelt grundlag.

Vi sammenfattede, at der hos socialrådgiveren med en svag OAS vil være større risiko for, at sager om børn, der udsættes for seksuelle overgreb, opfattes som stressfaktorer, der udgør en trussel mod dennes velbefindende. Endvidere vil socialrådgiveren have større risiko for at blive oversvømmet følelsesmæssigt og lukke af for rationelle overvejelser; hvilket vil kunne medføre udbrændthed hos hende og dermed minimere chancen for, at varetage forpligtelsen til at sikre barnets bedste.

En socialrådgiver med stærk OAS, som socialrådgiver X, vil derimod have større chance for at definere sager om børn udsat for seksuelle overgreb som ikke-stressfaktorer og gå ud fra, at hun er i stand til at håndtere sagerne og påvirke udfaldet.

Socialrådgiveren med svag oplevelse af sammenhæng har større risiko for stress, hvorimod den socialrådgiver med stærk oplevelse af sammenhæng har større chancer for at stå imod stress – altså vil en stærk OAS alt andet lige kunne medvirke til en større modstand mod stress og dermed forøge chancerne for at kunne varetage forpligtelsen til at sikre barnets bedste.

Undersøgelsen viser, at der er en sammenhæng mellem, at socialrådgivere med en stærk OAS vil have bedre mulighed for at have fokus på barnet frem for på selve overgrebene og dermed glemme at have fokus på, hvordan barnet bedst kan støttes, hvilket er risikoen hos socialrådgiveren med en svag OAS.

Ydermere uddrog vi, at socialrådgiveren med stærk OAS vælger den mest strategiske, der ser ud til at være mest velegnet til at håndtere den stressfaktor, hun står overfor. En socialrådgiver med svag OAS vil derimod være tilbøjelig til at holde fast i en bestemt strategi uanset stressfaktoren, samt se bort fra signaler, der peger på, at den strategi, hun har lagt sig fast på, ikke er den bedste og vil dermed måske ikke kunne sikre barnets bedste.

Det handler om, at socialrådgiverne med henholdsvis en svag og en stærk oplevelse af sammenhæng har forskellige måder at opfatte situationer på. Den OAS-stærke socialrådgiver vil være fleksibel og kunne finde frem til en adækvat handling i forhold til det enkelte barn.

Vi mener, at det er positivt og udtryk for en høj OAS, at man ikke har lagt sig fast på en bestemt strategi i forhold til, hvordan man sikrer barnets bedste, men har mere fleksible strategier i hver enkelt sag og afvejer disse, inden de anvendes. Dette vil give mulighed for at vælge den strategi, der passer bedst til det enkelte barn.

Sammenfattende fandt vi, at socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng kan have stor betydning for hendes varetagelse af forpligtelsen til at sikre barnets bedste.

Socialrådgiver X, som vi har analyseret os frem til har en stærk Oplevelse Af Sammenhæng, vil alt andet lige have bedre muligheder for at sikre barnets bedste end en socialrådgiver med en svag Oplevelse Af Sammenhæng.

Vi sammenfattede altså, at jo stærkere Oplevelsen Af Sammenhæng er, jo større er mulighederne for at sikre varetagelsen af forpligtelsen til at sikre barnets bedste, og modsat, jo svagere socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng er, jo vanskeligere vil det være at holde fokus på barnet og dermed sikre varetagelsen af forpligtelsen til at sikre barnets bedste.

Vores svar på hovedproblemformuleringen var, at socialrådgiverens personlige, faglige og organisatoriske rammer kan have stor betydning for hendes oplevelse af, om sagerne er strukturerede, forudsigelige og forståelige, om de er udfordringer, der er værd at engagere sig i, og om der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed, for at hun kan klare kravene, som sagerne om seksuelle overgreb stiller. Disse faktorer kan således have stor betydning for socialrådgiverens Oplevelse Af Sammenhæng. Oplevelsen Af Sammenhæng har betydning for den måde, hvorpå man som socialrådgiver vil opfatte, nærme sig og engagere sig i disse sager og dermed afgørende betydning for, hvordan man varetager forpligtelsen til at sikre barnets bedste. Altså kan Oplevelsen Af Sammenhæng have stor betydning for socialrådgiverens varetagelse af hendes forpligtelse til at sikre barnets bedste i sager om børn udsat for seksuelle overgreb.

Vi lavede afslutningsvist en perspektivering, hvor vi beskæftigede os med, hvordan projektet havde kvalificeret os til en fremtidig udviklende praksis samt hvorvidt projektet kan være med til, at kvalificerer det sociale arbejde med børn udsat for seksuelle overgreb.

Derudover reflekterede vi kritisk over, om den viden vi opnåede gennem projektet kunne overføres til andre kontekster, danske såvel som internationale.

Litteraturliste

- Agervold, Mogens og Kristensen, Ole Steen (1996): "Det udviklende arbejde". København, Aarhus Universitetsforlag. Kapitel 4
- Agervold, Mogens (1998): "Det psykosociale arbejdsmiljø." Århus, Aarhus Universitetsforlag
- "Analyse af underretninger fordelt på X socialcenters skoledistrikter". 28.marts 2007
- Antonovsky, Aaron (2000): "Helbredets mysterium". København, Hans Reitzels forlag.
- Anvendt Kommunal Forskning (2006): "Seksuelle overgreb mod børn og unge – en antologi om forebyggelse og behandling". I: AKF. Fundet efteråret 2007. http://www.akf.dk/udgivelser/2006/seksuelle_overgreb_mod_boern/
- Bang, Susanne (2002): "Rørt, ramt og rystet. Supervision og den sårede hjælper". København, Nordisk Forlag A/S.
- "Barnets rettigheder: FNs konvention af 1989"
- Benner, Patricia (1995): "Fra novice til ekspert. Mesterlighed og styrke i klinisk sygeplejepraksis". Munksgaard. Kapitel 2
- Bitsch Olsen, Poul og Pedersen, Kaare (2003): "Problemløst projektarbejde – en værktøjsbog". Frederiksberg C, Roskilde Universitetsforlag. Kapitel 14
- Bundesen, Peter (2000): "Sociale problemer og socialpolitik". Odense, Odense Universitetsforlag. Kapitel 2
- Byriel, Christine og Dam, Irene (2001): "Introduktion til supervision" C.A. Reitzels Forlag
- Dansk Socialrådgiverforening: "DS anbefaler vejledende sagstal". I: Dansk Socialrådgiverforening. Fundet efteråret 2007. <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=1915>
- Dansk Socialrådgiverforening, Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen (2002): "Kompetenceprofil". I: studweb.dk. Fundet efteråret 2007. http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp
- Ellegaard, Mette (17. oktober 2007): "Hvor stor er din æggeblomme?" I Socialrådgiveren. Dansk Socialrådgiverforening
- Flyvbjerg, Bent (1998): "Casestudiet som forskningsmetode". Aalborg, Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitetscenter. Side 1-17. Tekst i kompendie om 7. semester 2007
- Grothe Nielsen, Beth: "Barnet i retssystemet før og nu". I: siso-boern.dk. Fundet efteråret 2007. <http://www.siso-boern.dk/Undervisning/Studerende/Retssystemet.aspx>
- Grothe Nielsen, Beth (1995): „Så græd jeg lidt for mig selv. Hvad børn kan berette om overgreb, en udfordring til systemerne". Århus C, Århus Universitetsforlag
- Guldager, Jens (2004): "Viden og handling – overvejelser over praktikeres kundskabsgrundlag". I: Birthe Gamst, Therese Halskov og Brian Lentz (red.). "På sporet af kundskabens veje i socialt arbejde". København, Socialpolitisk forlag.
- Hansen, Anne Melchior. "Hvad skal der til for, at de sociale indsatser kan udfylde deres strategisk vigtig rolle i forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb set fra et barneperspektiv?". I: siso-boern.dk. Fundet efteråret 2007. http://www.siso-boern.dk/Undervisning/Studerende/Sociale_indsatser.aspx
- Helweg-Larsen, Karin. "Omfanget af seksuelle overgreb på børn". I: siso-boern.dk. Fundet efteråret 2007. http://www.siso-boern.dk/Undervisning/Studerende/Omfang_overgreb.aspx

Henriksen, Kirsten og Hemme, Christine (2004): "Illustrationer og perspektiver i socialt arbejde". Århus, Den Sociale Højskole i Århus.

Jakobsen, Gitte, Hansen, Anne Melchior og Bossi-Andresen, Gitte (2005), "Seksuelle overgreb og fysisk/psykisk vold – Før, under og efter. Inspirationskatalog til udarbejdelse af et skriftligt kommunalt beredskab". Aabenraa, SISO og Socialministeriet.

Krogstrup, Hanne Kathrine (2006): "Evalueringsmodeller". Århus, Academica. Kapitel 2

Kvale, Steinar (2001): "Interview, en introduktion til det kvalitative forskningsarbejde". København, Hans Reitzels Forlag.

Kvindernes U-landsudvalg (2006): " Kampen mod seksuelle overgreb på kvinder og Hiv/Aids i Sydafrika står i skyggen af voldtægtssagen mod Sydafrikas fhv.vice-præsident Jacob Zuma". I: kulu.dk. Fundet december 2007. [http://64.233.183.104/search?q=cache:bkknYVO4iukJ:www.kulu.dk/Nyheder/2006/28.%2520maj%25202006%2520-%2520Zuma%2520sagen,%2520kvinders%2520rettigheder%2520\(KULU\)%2520red.2.doc+sydafrika+%2B+seksuelle+overgreb&hl=da&ct=clnk&cd=1&gl=dk](http://64.233.183.104/search?q=cache:bkknYVO4iukJ:www.kulu.dk/Nyheder/2006/28.%2520maj%25202006%2520-%2520Zuma%2520sagen,%2520kvinders%2520rettigheder%2520(KULU)%2520red.2.doc+sydafrika+%2B+seksuelle+overgreb&hl=da&ct=clnk&cd=1&gl=dk)

"Lov om Social Service". Lov 573 af 24/6 2005

Munch, Annette (2005): "Forskning og socialt arbejde med udsatte børn og unge." Åbenrå. UFC Børn og unge.

Paulsen, Susan (23. august 2006): "Anbringelsesreform: Skaber længere ventetid for udsatte børn." I Socialrådgiveren. Dansk Socialrådgiverforening

Poulsen, Else (2000): "Seksuelle overgreb i Grønland – myter og virkelighed". I: "Hvidbog om seksuelt misbrug af børn i Grønland". Grønlands Hjemmestyre/PAARISA. Fundet december 2007. http://www.peqqik.gl/opload/dk_indmad_ps.pdf

SISO, Videnscenter for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn. Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service: Uddrag af powerpoints. I: siso-boern.dk. Fundet efteråret 2007. http://www.siso-boern.dk/Viden/Materiale_til_download.aspx

SISO, Videnscenter for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn. Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service: <http://siso-boern.dk>. Fundet efteråret 2007

SISO, Videnscenter for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn. Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service (2007): "Viden er det bedste værn – børn, unge og seksuelle overgreb". Odense C, Rosendahls Bogtrykkeri

Socialforvaltningen i X kommune(2005): "Underretninger om børnemishandling – seksuelt misbrug, vold og anden mishandling. Interne regler"

"Straffeloven". Lov 126 af 15/4 1930

Søndergaard (2005) "Unge sagsbehandlere ved for lidt om seksuelt misbrug". I: Kristeligt Dagblad. 21.november

Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse. En indføring i kvalitativ metode". København, Akademisk Forlag

Undervisningsnoter (vedlagt som bilag)

"Vejledning om særlig støtte til børn og unge og deres familier. Vejledning (nr.3) til Serviceloven". Socialministeriets vejledning nr. 99 af 5/12 2006

VFC Socialt Udsatte (2006) "Senfølger af overgreb. Voksne med følger af seksuelle overgreb i barndommen – hvad er senfølgerne og hvordan kan man hjælpe"

"Virksomhedsplan" for X socialcenter 2007

Zeuthen, Katrine: "Barnlig seksualitet og seksuelle overgreb på børn". I: siso-boern.dk. Fundet efteråret 2007. http://www.siso-boern.dk/Undervisning/Studerende/Barnlig_seksualitet.aspx

Restgruppens barrierer for uddannelse i det senmoderne samfund

Af Jane Kørschen Jensen & Anne Aarestrup - professionsbachelorere i socialt arbejde, januar 2008

RESUMÉ

16 % af en ungdomsårgang får aldrig en ungdomsuddannelse. Det er problematisk, fordi ufaglærte, som følge af globaliseringen, er i en mere udsat position i forhold til arbejdsmarkedet.

Individualiseringstendensen i det senmoderne samfund betyder, at de unge, i højere grad end tidligere, selv må planlægge deres liv og lægge strategier for opnåelse af mål. Det indebærer, at de må træffe en lang række valg i forhold til uddannelse og arbejde og selv må tage ansvaret. Alt sammen kræver en meget stor grad af active management fra de unge, og det er her, restgruppen har det svært. De mangler nogle af de egenskaber, der er fundamentale for at kunne være aktive i det omfang, der kræves.

Restgruppens familiemæssige baggrund spiller en stor rolle i forhold til de unges evner til at udøve active management. De unges forældre har nemlig ikke formået at give de unge den kapital, der skal til for at være aktive og for at tage en uddannelse. Det ser ud til at hænge sammen med deres eget uddannelsesniveau, og derudover spiller faktorer som arbejdsløshed og skilsmisse også ind.

For at få flere unge til at tage en uddannelse, må man derfor, indenfor socialt arbejde, tage højde for disse udfordringer.

INDLEDNING

Hvorfor får 20 procent af en ungdomsårgang aldrig en uddannelse? Det var det spørgsmål, der satte os i gang med vores bachelorprojekt.

Vores udgangspunkt var, at nogle af svarene kunne findes i de unges familiemæssige baggrund – den sociale arv. Men vi havde også en hypotese om, at det samfund, de unge vokser op i spiller en rolle, og derfor valgte vi også at kigge på de unges udfordringer i det senmoderne samfund.

Viden er en forudsætning for det sociale arbejde – også med restgruppen. Socialarbejderen må have en grundlæggende viden om de unge for at kunne lave en målrettet indsats. Det er som udgangspunkt helt centralt at vide, hvad de unges familiemæssige baggrund betyder, og hvad det er for en samfundsmæssig kontekst, de lever i. Det handler om at vide, hvad man kan forvente af dem og om at vide, hvad det er, der skal kompenseres for.

BAGGRUNDEN FOR PROJEKTET

"Jeg skal være murer ligesom min far." "Jeg har været ansat i den samme virksomhed i 40 år." "Jeg skal have et arbejde, så jeg kan forsørge min familie."¹ Udtalelser som disse er historie. Eller kan i hvert fald snart være historie. Verden forandrer sig hele tiden, og det traditionsbundne og stabile moderne samfund er skiftet ud med det hæsblæsende og omskiftelige senmoderne samfund karakteriseret af individualisering.²

Vi er derfor ikke længere bundet til at gå i vores forældres fodspor på arbejdsmarkedet, men må i højere grad selv skabe vores liv. Livsforløbet er dermed på ingen måde givet på forhånd, men ses mere som et åbent projekt, som vi selv er projektledere på.³

Dette giver på den ene side en udpræget grad af frihed, men med den frihed følger også et meget stort ansvar.⁴

I forhold til uddannelse og arbejde er der også stor valgfrihed – udtalelser som "du kan blive lige, hvad du har lyst til" er ikke ualmindelige. Men valgfriheden har alligevel sine begrænsninger. Samfundsudviklingen giver måske ikke de unge friheden til at vælge uddannelse fra.

Manglende uddannelse er nemlig blevet et større problem end tidligere, bl.a. fordi den teknologiske og globaliseringsmæssige udvikling i samfundet har betydet en dalende efterspørgsel på ufaglært arbejdskraft – i hvert fald i den vestlige verden. Det betyder, at der bliver færre og færre arbejdsfunktioner, som de ufaglærte kan varetage og dermed også færre jobs.⁵

Vi tillader os derfor at sige, at den sikreste vej mod arbejde i det senmoderne samfund går gennem uddannelse.

1 Udtalelserne er opdigtede

2 Bauman (2001), s. 47

3 Rasborg (2007), s. 466

4 Jacobsen (2007), s. 448

5 Katznelson (2004), s. 9

De unge, som er udgangspunktet for vores projekt, er de unge, der ikke får en ungdomsuddannelse, og dem, der begynder på en uddannelse, men falder fra igen – dem der bare ikke rigtigt får fat. Det er dem, der populært kaldes restgruppen. Men hvorfor bliver disse unge hægtet af? Det var det, vi satte os for at undersøge.

PROBLEMFORMULERING

Hvordan kan indsats i socialt arbejde – set i lyset af centrale udviklingstendenser i det senmoderne samfund og de unges familiemæssige baggrund – medvirke til at forbedre restgruppens muligheder for at få en uddannelse?

MÅLGRUPPE

Målgruppen for vores projekt er de unge, der ikke har en uddannelse udover grundskolen. Det vil sige unge uden erhvervsuddannelse, ungdomsuddannelse og dermed også unge uden en kompetencegivende uddannelse.⁶

Vi har valgt at kigge på restgruppen helt overordnet, fordi der er flere faktorer, der går igen for gruppen, som dermed giver nogle fælles barrierer for restgruppens muligheder for at tage en uddannelse. Vilklårene i det senmoderne samfund påvirker restgruppen og deres muligheder for uddannelse. Vilklårene gælder for alle, men nogle er bedre rustede til at håndtere dem end andre.

Noget af det, der ser ud til at være fælles for en stor del af restgruppen er en svag hjemmebaggrund, der går på forældres tilknytning til arbejdsmarkedet, forældres uddannelsesniveau og skilsmisse.⁷

Vi er bevidste om, at ikke alle i restgruppen kommer fra familier med svag hjemmebaggrund, og at restgruppen på mange måder er en differentieret gruppe. Samtidig kan man heller ikke sige, at alle med svag hjemmebaggrund aldrig får en uddannelse.

De unge kan have flere individuelle problemer, der også spiller en væsentlig rolle i forhold til deres mulighed for uddannelse. Det kan fx handle om ordblindhed, indlæringsvanskeligheder, misbrug, kriminalitet osv. Vi har dog valgt at se helt bort fra de individuelle faktorer og kun koncentrere os om de generelle. Argumentet for dette er, at vi mener, at man for at lave en målrettet indsats for at komme restgruppeproblemet til livs, må kende til de helt grundlæggende vilklå, som gælder for de unge i restgruppe. Derefter kan man så målrette indsatsen yderligere ved at fokusere på mere individuelle problemer.

METODE

Vi har valgt en abduktiv tilgang til denne opgave. Dermed tager vi udgangspunkt i en observation – i et uforklaret faktum, nemlig at 16 % af en ungdomsårgang ikke får en ungdomsuddannelse, jf. indledningen. Herefter opstiller vi en hypotese om, hvorfor de ikke får en uddannelse, og derefter vil vi, i en analyse, anvende relevant empiri og teori i et forsøg på at forklare, hvorfor de ikke får nogen uddannelse – altså af - eller bekræfte vores hypotese.⁸

Vi er i denne opgave inspirerede af den kritiske hermeneutik. Det er vi, fordi udgangspunktet for denne retning er fortolkningen af et givent emne eller problem ud fra de kontekster og de underliggende faktorer, der omgiver det. Hermeneutikkens mål er at fortolke eller forklare individets handlinger. Udgangspunktet er, at der ikke findes én sandhed, men at det er muligt komme med et bud på en del af sandheden – hvad der er sandt for et individ er ikke nødvendigvis sandt for et andet.⁹

Når virkelighedsopfattelsen i hermeneutikken er subjektiv, så handler det om, at forforståelse har stor betydning for, hvordan ting opfattes og fortolkes.

Vores forforståelser handler blandt andet om, at vi anerkender, at et socialt problem, som at unge ikke får en uddannelse, ikke opstår ud af det blå, og at et menneskes opvækst og den kontekst, det lever i, præger de muligheder, det har senere i livet. Man er også nødt til at tage højde for forforståelse, når vi taler om empiri. I vores tilfælde har vi ikke været ude og indsamle egen empiri, men vi er alligevel bevidste om, at der ligger forforståelse bag den oprindelige indsamling af den eksisterende empiri, som vi bruger.

I vores tilfælde beskæftiger vi os for det første med en ulighed i samfundet, nemlig ulighed i forhold til muligheden for uddannelse. Vi mener ikke, at denne ulighed udelukkende kan tilskrives individet eller restgruppen, og vi kigger derfor på gruppen i et samfundsperspektiv og forsøger at forklare uligheden ud fra dette.

6 Jensen og Jensen (2005) + Katznelson (2004)

7 Der er tale om svag hjemmebaggrund, når 2 ud af 3 faktorer er til stede:

1) at forældrene i hovedsagen lever af kontanthjælp eller førtidspension

2) at ingen af forældrene har en kompetencegivende uddannelse, det vil sige hverken en faglig uddannelse eller en videregående boglig uddannelse

3) at den unge ikke bor hos både mor og far. (Olsen (2007), s. 17)

8 Svend Aage Andersens noter om abduktion

9 Thagaard (2004), s. 39

Når, vi kigger på problematikken med disse samfundskritiske briller, kan vores inspiration dermed spores tilbage til den kritiske teori.

EMPIRI

Vi har udelukkende anvendt eksisterende empiri i vores projekt, og det drejer sig om både kvalitative og kvantitative undersøgelser.

Af kvantitative undersøgelser bruger vi primært de analyser, som Højmark Jensen og Pilegaard Jensen kommer frem til i "Unge Uden Uddannelse", som bygger på resultater fra PISA 2000-undersøgelsen, udbygget med en opfølgende spørgeskemaundersøgelse i 2004. Den opfølgende undersøgelse supplerer med spørgsmål, der blandt andet er inspireret af Bourdieus kapitalbegreb. Fokus er her rettet mod hvilken rolle de unges sociale baggrund, deres faglige færdigheder i folkeskolen og deres holdninger og livsværdier har for deres valg og fravalg af uddannelse og dermed senere placering på arbejdsmarkedet.

Analyserne fra "Unge Uden uddannelse" fokuserer på betydningen af kommunikation og adfærd i familien, samt forhold omkring skolegangen.¹⁰

En anden kvantitativ undersøgelse, som vi bruger gennem opgaven, er den særkørsel, som Lars Olsen i "Den nye ulighed" har fået foretaget. Særkørslen er lavet af Niels Glavind fra AErådet og den er lavet på baggrund af data fra Danmarks Statistik.¹¹

Noemi Katznelsons Ph.d.-afhandling "Udsatte unge, aktivering og uddannelse" baserer sig på egne kvalitative data. Hun har fulgt to projekter, hvor hun har lavet interviews med både unge og ansatte. Derudover har hun ført en feltdagbog, hvor hun har noteret sine observationer. Herefter har hun samlet empirien i tre forskellige konstruerede cases, der tager udgangspunkt i hver sit udvalgte tema, og det er så disse cases, som hun analyserer ud fra.

TEORI:

DET SENMODERNE SAMFUND

En faktor, som kan have betydning for, om disse unge får en uddannelse, er, som tidligere nævnt, den samfundsmæssige kontekst, som de befinder sig i.

Hvad er det ved det senmoderne samfund, der ser ud til at forhindre restgruppen i at få en uddannelse? Bliver det senmoderne samfunds fokus på individualisering en barriere for dem?

Når vi har fået belyst dette – altså restgruppens udfordringer – så vil vi se på, hvordan konkret socialt arbejde tager højde for disse udfordringer og på hvilken måde det sociale arbejde kan kvalificeres i forhold til restgruppen og deres muligheder for uddannelse.

Til beskrivelse af det senmoderne samfund har vi valgt at benytte Ulrich Beck, Zygmunt Bauman og Anthony Giddens. Når vi har valgt at inddrage flere sociologer, så handler det om, at vi ønsker at give så nuanceret en karakteristik af samfundet som muligt.

Alle tre teoretikere er svære at sætte ind i en præcis teoretisk kontekst, og derfor kan man kun gå så langt som til at sige, at de er inspirerede af bestemte teoretiske retninger.

For overskuelighedens skyld har vi valgt at erstatte de enkelte sociologers individuelle betegnelser med en fællesbetegnelse gennem opgaven, nemlig det senmoderne samfund.

Der er mange nye tendenser i det senmoderne samfund, og de påvirker på mange måder hinanden. Vi har valgt at tage udgangspunkt i individualisering, da vi ser denne tendens som helt central.

SENMODERNE – teori

Det senmoderne samfund er mange ting, og har mange både gode og dårlige egenskaber. I dette afsnit har vi valgt nogle af de elementer ud, som vi mener har særlig stor indflydelse på de unge i restgruppen.

Det er ifølge Bauman umuligt for mennesket at flygte fra individualiseringen. "Let there be no mistake: Now, as before, individualization is a fate, not a choice: in the land of individual freedom of choice the option to escape individualization and to refuse to participate in the individualizing game is emphatically not on the agenda."¹²

Man kan altså ikke undgå individualiseringen, og det er dermed også umuligt at give andre skylden for problemer og frustrationer. Groft sagt kan man sige, at hvis man bliver syg er det fordi, man ikke har passet godt nok på sig selv, og hvis man er arbejdsløs, er det fordi, man enten ikke er god nok til at gå til samtale, ikke har søgt nok eller er decideret arbejdssky. Dette er

10 Jensen og Jensen (2005), s. 49-50 + 17-18

11 Olsen (2007), s. 176

12 Bauman (2001), s. 47

ikke altid sandt, men Bauman mener, at individet har fået at vide, at det er sådan, det er, så mange gange, at det til sidst tror på det. Men at acceptere individualiseringen som skæbne er ifølge Bauman ikke det samme som at have det, der skal til for at klare sig i et individualiseret samfund.¹³

Individualiseringen understreges af, at der er sket en aftraditionalisering – rammerne for individets udfoldelse og selvrealisering er ikke længere forudbestemt, men er i højere grad lagt ud til individet.¹⁴

Bauman mener, at de fleste mennesker har brug for nogle faste rammer at planlægge livet efter – rammer, der ikke ændrer sig fra dag til dag.¹⁵

Prisen for individualiseringen er ifølge Bauman en eksistentiel usikkerhed¹⁶, der påvirker hele befolkningen i større eller mindre grad.

Det senmoderne menneskes frustrationer handler efter hans overbevisning ikke om, at der er nogle idealer, der er umulige at leve op til, men snarere at der ingen stabile idealer er. Der er altså ingen god opskrift på det gode liv og ingen faste pejlemærker at følge.¹⁷

For de unge kan denne usikkerhed eksemplificeres gennem det meget brugte billede af livet som henholdsvis en togrejse og en bilrejse.

”Tidligere kunne man beskrive den unges liv som en togrejse, hvor skolen udleverede billetterne. Dengang var det ens køn og klassetilørsforhold, som var afgørende for, hvilket tog og hvilken vogn man fik billet til. Når man først sad i toget, førte det en til udvalgte stationer. Stationerne kunne i høj grad forudsiges, og man blev tit venner med dem, som man sad i samme kupe med, for de skulle jo samme sted hen.

I dag kan man beskrive de unges liv som en biltur, hvor de unge tilsyneladende helt selv kan vælge rute og destination. Men det kan være svært at finde vej, og der er både faremomenter og bilkaos. Det er derfor ikke uden betydning, hvordan den unge kører, og i hvilken bil han eller hun har valgt at tage afsted. Hvor lang tid rejsen varer, kan være meget forskellig, og der er nogle, som farer vild på omfartsvejene og derfor ikke rigtig når nogen steder.”¹⁸

Dette eksempel tegner et billede af, at aftraditionaliseringen og den øgede individualisering har åbnet for en lang række muligheder og friheder for de unge, men det tegner også billedet af et samfund, hvor de unge hele tiden skal være på tæerne og hvor det ikke kan nytte noget ikke at have en eller anden form for plan.

Men planer må ofte være velovervejede og gennemtænkte for at få succes, og derfor spiller refleksivitet en væsentlig rolle i det senmoderne samfund. Og både Beck, Bauman og Giddens fremhæver refleksivitet som et kendetegn ved vores samfund i dag.

Ifølge Giddens er hele identitetsdannelsen blevet til et refleksivt projekt. Tidligere var mange ting givet på forhånd via køn, slægt og klasse, men i dag handler hele tilværelsen nu om refleksivt at vælge til og fra, for på den måde at etablere og opretholde en selvfortælling.¹⁹

Livsforløbet er nemlig blevet et åbent projekt, hvor det er op til individet at skabe sit eget liv, identitet, karriere, normer og værdier – et projekt som Beck kalder ”gør-det-selv-biografi”.²⁰

Det sætter krav til individet om at være aktivt handlende, at det tager livet i egne hænder og foretager det som Beck kalder ”active management”. Den enkelte skal selv dagligt gøre noget for at konstruere sin biografi; sætte sig igennem, kræve sin ret, bruge sine muligheder, anstrenge sig for at være ’med’ og ’på’ i konkurrencen.²¹ Individet bliver dermed i højere grad end tidligere til aktør i eget liv, hvorfor det ikke får lov til at være passivt offer for ydre omstændigheder, men kun kan bebrejde sig selv for fiaskoerne.²²

Taberne bliver de individer, der ikke kan individualisere sig – altså dem, der ikke er i stand til aktivt at sætte sig selv i scene. Det er dem, der ikke formår at forholde sig aktivt i skabelsen af egen biografi og identitet og som, ifølge Beck, risikerer at ende op med en sammenbrudsbiografi.²³

13 Bauman (2001), s. 47

14 Jørgensen (2002), s. 81

15 Jørgensen (2002), s. 147

16 Jørgensen (2002), s. 127 + 141

17 Jørgensen (2002), s. 147

18 Jensen og Jensen (2005), s. 23

19 Kaspersen (2007), s. 436-437

20 Rasborg (2007), s. 466

21 Katznelson (2004), s. 69

22 Katznelson (2004), s. 70

23 Katznelson (2004), s. 72

Individualiseringen har, ifølge Beck, medført, at uddannelse har fået en mere central rolle i samfundet. Beck mener, at uddannelse på mange måder fremmer konkurrence mellem individerne og på den måde udgør et grundlag for sortering. Det betyder, at for at kunne begå sig i konkurrencen om de gode jobs, så må man have papir på sine kompetencer. Og fordi uddannelse i modsætning til tidligere er blevet en reel mulighed for flertallet, så taler Beck om, at uddannelse dermed er blevet et middel til social mobilitet.²⁴

SENMODERNE - Analyse

Man kan altså sige, at restgruppens unge på mange områder er begrænsede i forhold til at udøve den frihed, som det senmoderne samfund tilbyder. Og derfor vælger de måske som modreaktion, at springe helt fra og melde sig helt ud.

Det er det, som Søren giver udtryk for i nedenstående citat.

"Jeg ville gerne stoppe lige nu (fra projektet, red.) og finde noget arbejde. Spørgsmålet er bare hvad!... Fordi jeg har altid haft det svært med at finde ud af hvad jeg ville være, altid haft det svært. Altså hver gang jeg slog op i den der tykke bog med 1.000 sider ikke også "Hvad kan du blive", ikke, hver gang jeg havde fundet noget så var jeg for ung, så var jeg for lav (griner) altså der er jo også højde i nogen ting ikke. Der var simpelthen så mange åndssvage forskellige ting, og så skulle du have en speciel uddannelse, og så skulle man lige have et eller andet på gymnasiet og så noget, ikke. Så det har været meget svært, derfor så har jeg prøvet alt det jeg har prøvet..."²⁵

Søren ved ikke, hvad han vil, og derfor må han ty til udelukkelsesmetoden. Den tager tid, og Søren må også tage nogle nederlag med. Når han slår op i "Hvad kan jeg blive" så ser han alle begrænsningerne – han ser alle de steder, hvor han ikke slår til eller alle de steder, der kræver mere, end han tror, han kan leve op til. Han udelukker på forhånd det, der kræver "en speciel uddannelse" og "et eller andet på gymnasiet", og siger at det er "åndssvagt".

Dermed giver han sig selv en god grund til ikke at gå efter disse jobs, og man kan se hans argument med, at han er for lav til et bestemt job, som et udtryk for, at han i et vist omfang placerer ansvaret udenfor sig selv.

De dårlige erfaringer fra folkeskolen har givet de unge et hak i selvtilliden. Og dette kan være en af forklaringerne på, at unge som Søren vælger uddannelse fra. Det kan for eksempel ses i denne observation fra Katznelsons bog.

"Selvtilliden for en del af dem synes at være i bund. Mange gange i løbet af dagen falder der bemærkninger som "Vi kan jo ikke noget, det er jo derfor vi er her" og "Det her er jo et sted for tabere".²⁶

Og selvtillid er en helt nødvendig kompetence i det senmoderne samfund. For traditionerne er i høj grad forsvundet, så det handler for de unge om at realisere sig selv gennem de valg, som de træffer.

"Der er jo mange jobs man kan være i dag. Jeg er helt blank. Der er så mange fag, kreative fag. Tømrer, snedker, murer, du kan bare blive ved derudaf. Tegner. FUCK.", siger Ronny i Katznelsons undersøgelse.²⁷

Den rådvildhed har Ronny til fælles med Søren, som vi citerede tidligere. Men de er ikke alene, for, i følge Katznelson, er det et fælles træk hos de unge i restgruppen. De ved simpelthen ikke, hvad de skal vælge, og hvis de gør, så ved de ikke, hvordan de omsætter valget til handling.

Og man må have en strategi – man må udøve "active management", som Beck kalder det. De unge må gøre livet til en "gørdet-selv-biografi", hvor alt ned til helt små ting må overvejes, besluttes og argumenteres for. Disse argumenter og overvejelser er en vigtig del af den selvfortælling som individet hele tiden må holde kørende. Og det er netop denne mangel på argumenter og på strategi, som ifølge Katznelson præger de unge. Nogle har drømme men ingen strategi, andre har planer, men intet reelt argument for hvorfor, og de sidste har ingen af delene.

Den utryghed, som de unge føler, resulterer, ifølge Katznelson, i en form for modindividualisering, hvor de unge søger ind i fællesskaber med andre unge i samme situation. Det vil sige at restgruppen finder sammen med andre, der heller ikke formår at honorere de vilkår, som er i det senmoderne samfund.

SENMODERNE - Konklusioner

Man kan sige, at det senmoderne samfunds vilkår, i form af individualisering, er til fordel for flertallet, men samtidig også taber nogen i det store udskilningsløb. Det er blandt andet restgruppen, som bliver tabt, og derfor kan se frem til et liv på samfundets sidelinje.

På mange måder står de unge nemlig i restgruppen i et modsætningsforhold til det senmoderne samfund.

24 Katznelson (2004), s. 75

25 Katznelson (2004) s. 107

26 Katznelson (2004), s. 111

27 Katznelson (2004), s. 106-107

De unge har brug for tryghed i en verden, hvor eksistentiel usikkerhed er et fælles onde. De mangler selvtillid i en verden, hvor selvrealisering er øverst på dagsordenen. De oplever ikke friheden til at vælge, i et samfund, der er præget af "frit valg på alle hylder". Og de har brug for støtte og vejledning i en verden, hvor "alene" og "selv" er kodeord.

Det er de udfordringer, som de unge i restgruppen står overfor. Men samlet set kan man sige, at udfordringen i det senmoderne samfund er active management. Det handler om at individet må være aktiv i planlægningen og udformningen af sit eget liv. Fundamentet for active management er, at de unge føler sig trygge, at de har selvtillid, at de har nogen, der kan vejlede dem og at de kan administrere den frihed som det senmoderne samfund giver. Og her tyder det på, at vores målgruppe har en alvorlig barriere.

En stor del af restgruppen formår ikke at være aktive i forhold til deres selv-biografi og de valg, som hører dertil. De har derudover svært ved at forholde sig aktivt til det krav om ansvar for egen læring, som eksisterer på uddannelsesinstitutionerne, og de mangler evnen til aktivt at ændre og tilpasse deres identitet i takt med, at deres egen situation og samfundet i det hele taget forandres.

Helt grundlæggende kan man sige, at de unge i restgruppen ikke ved, hvad de vil, og hvis de har en anelse, så har de ingen strategi for, hvordan de opnår det.

I forhold til restgruppens muligheder for uddannelse, så betyder den manglende evne til at være aktiv og til at have en strategi for sit liv og sin karriere, at mulighederne er væsentligt forringede. Det er de, fordi uddannelse er et aktivt led i selvbiografien og i realiseringen af denne. Men for de unge i restgruppen bliver drømmen om en karriere det nærmeste de kommer, for de mangler i høj grad den active management, der gør realiseringen af drømmen mulig. Det er altså ikke nok, at have en drøm om en lysende karriere, hvis man ikke har evnerne til at føre den ud i livet.

DEN FAMILIEMÆSSIGE BAGGRUND

En anden faktor, der kan have betydning for de unges muligheder for uddannelse, er den familiemæssige baggrund. Over halvdelen af restgruppen kommer fra hjem, hvor forældrene er skilt, mindst én af dem er på langvarig overførselsindkomst og begge er ufaglærte.²⁸

Betydningen af den familiemæssige baggrund illustreres tydeligt i følgende statistiske sammenligning: et barn af en enlig forsøger på langvarig overførselsindkomst har 13 gange større risiko for ikke at gennemføre en uddannelse end en jævnaldrende fra en parfamilie med akademikerbaggrund.²⁹

Men hvorfor har familien og særligt forældrenes egen uddannelsesbaggrund så stor betydning for restgruppens muligheder for uddannelse? Hvad er det helt specifikt i familien, der er afgørende for, om de får en uddannelse, og hvad er det for udfordringer, som den familiemæssige baggrund kan give den enkelte unge?

Til at besvare disse spørgsmål har vi brugt Pierre Bourdieus teorier om kapital og habitus. Når vi har valgt at bruge Bourdieu i denne sammenhæng, så handler det om, at han beskæftiger sig med betydningen af opvækst, og da vi har valgt at se på de unges familiemæssige baggrund, så mener vi, at det er oplagt. Derudover har Bourdieu i flere af sine værker interesseret sig for uddannelsessystemet og særligt adgangen hertil, som også spiller en rolle for vores målgruppe.

Bourdieu skriver sig med sine begreber om habitus og kapital ind i en lang tradition af teoretikere, der beskæftiger sig med det, der populært kaldes social arv.³⁰

Når vi har valgt at bruge Bourdieu, så er det fordi, at vi ikke blot er interesserede i at finde ud af at uddannelsesniveau arves, men hvorfor og hvordan uligheden arves.

FAMILIEMÆSSIG BAGGRUND – teori

Habitus er ifølge Bourdieu "en slags transformerende maskine, som får os til at reproducere de sociale forhold, vi selv har skabt, men på en relativt uforudsigelig måde, så man ikke bare kan bevæge sig simpelt og mekanisk fra en viden om produktionsforholdene til en viden om produktet".³¹

Habitus skabes gennem socialisering, og specielt den socialisering, der sker i barndommen er vigtig for dannelsen af de dispositioner, som mennesker handler ud fra. Socialiseringen i barndommen er overvejende erfaringsbaseret – gennem egne erfaringer og observation af andres erfaringer får vi en forståelse af, hvad der er rigtigt og forkert, godt og skidt og muligt og umuligt.³²

28 Olsen (2007), s. 43

29 Olsen (2007), s. 44

30 Jensen og Jensen (2005), s. 36

31 Wilken (2006), s. 42-43

32 Wilken (2006), s. 43-44

Habitus skal ikke ses som uforanderlige dispositioner – de forandres hele tiden i takt med at mennesket og dets livssituation forandres. Dermed er habitus ikke totalt determinerende for mennesket, men Bourdieu mener dog, at mennesket hele tiden møder nye oplevelser med de gamle erfaringer i baghovedet. Og han mener også, at tidlige erfaringer og oplevelser er mere sejlivede end de erfaringer og oplevelser, som mennesket tilegner sig senere i livet.³³

Med kapitalbegrebet forsøger Bourdieu at indfange den sociale baggrunds betydning for ulighed, herunder den familiemæssige baggrund, som vi er interesserede i. Helt specifikt interesserede han sig for uddannelsessystemet og den reproduktion af sociale, økonomiske og kulturelle uligheder, som uddannelsessystemet afføder.³⁴

Bourdieu arbejder med tre grundkapitaler; økonomisk, social og kulturel kapital. Dertil kommer den symbolske kapital, som han ser som en mere overordnet og abstrakt kapital.³⁵

De forskellige kapitaler påvirker indbyrdes hinanden. Det betyder, at man ikke nødvendigvis kan se de enkelte kapitaler som selvstændige og afgrænsede fra de andre. Ofte er de snarere hinandens forudsætninger eller hinandens "valuta" i forhold til at ombytte en kapital til en anden.³⁶

Økonomisk kapital består af penge og materielle ressourcer.

Med social kapital forstår Bourdieu den prestige eller de ressourcer, som tilhørsforholdet til bestemte personer eller grupper medfører for det enkelte individ. Det kan fx være tilhørsforholdet til familie, venner, foreninger, studiemiljøer osv.³⁷

Det handler om de sociale relationer og den sociale kommunikation, som individet er en del af og om de sociale kompetencer, som individet udvikler i relationerne.³⁸ Bourdieu finder, at social kapital til en vis, om end mindre, grad arves fx i form af prestigefyldt familienavn, men kan så erhverves via ægteskab, indmeldelse i forening mv.³⁹

For at opretholde og udbygge sin sociale kapital, må individet hele tiden være aktivt og yde en indsats i form af fx besøg, tje-nester, deltagelse i møder, selskabelige sammenkomster og sociale ritualer. Udover at opretholdelsen og udvidelsen af social kapital kræver tid og arbejde, kræver det også, at individet forstår at begå sig i de rette sociale sammenhænge; at det kender koder og spilleregler for social interaktion i bestemte kredse.

Bourdieu finder, at kulturel kapital kan eksistere i tre forskellige tilstande; kropsliggjort, institutionaliseret og objektiveret.⁴⁰

Den kropsliggjorte kapital skal ses som det system af opfattelses- og handlekategorier, som også beskrives som habitus. Det handler om mentale og legemlige dispositioner; måder at tale, bevæge og klæde sig på, viden, smag, tilbøjeligheder og evner til at skelne mellem og værdsætte finkulturelle udtryk.⁴¹

Kropsliggjort kulturel kapital er først og fremmest produktet af den grundlæggende socialisering i familien.

Den kropsliggjorte kapital afspejler på mange måder forældrenes og bedsteforældrenes historie og sociale position i samfundet, og overføres på denne måde fra generation til generation.⁴² Selvom overførslen af kropsliggjort kulturel kapital oftest sker ubevidst, automatisk og gennem længere tid, og dermed på mange måder sker uafhængigt af barnets viden og vilje, så hænger den altså stadig ved det enkelte individ som personlige egenskaber.

Institutionaliseret kulturel kapital henviser til officielt anerkendte beviser på, at man besidder kulturel kompetence. Det kan fx være titler, professionsgrader, diplomer mv., som markerer et tydeligt skel mellem dem, der besidder titlen, graden eller diplommet og dem, som ikke gør. Med beviset på kulturel kompetence behøver individet ikke vise sig værdigt i sin position – beviset er det afgørende, og det gælder i stort set alle sociale sammenhænge, fx i banken, i tv, til selskaber osv. Individet er noget udelukkende i kraft af beviset på kulturel kapital.⁴³

Når Bourdieu taler om kulturel kapital i objektiveret tilstand hentyder han til bøger, malerier, aviser osv., som ofte kan indsamles på biblioteker, museer, private hjem mv. Selvom din habitus betyder, at du er kvik til at læse, afhænger habitus stadig af, om du har adgang til bøger, aviser, computer osv. i hjemmet – altså objektiveret kulturel kapital - på samme måde som at din habitus – om du fx kan læse - er afgørende for, om du får noget ud af bøger, aviser og computer.⁴⁴

33 Prieur og Sestoft (2006), s. 42 + Järvinen (2007), s. 353

34 Jensen og Jensen (2005), s. 36

35 Järvinen (2007), s. 352

36 Wilken (2006), s. 49

37 Jensen og Jensen (2005), s. 39

38 Jensen og Jensen (2005), s. 39

39 Jensen og Jensen (2005), s. 39

40 Prieur og Sestoft (2006), s. 89

41 Prieur og Sestoft (2006), s. 89

42 Prieur og Sestoft (2006), s. 89

43 Prieur og Sestoft (2006), s. 90-91

44 Prieur og Sestoft (2006), s. 91

Overførslen af kulturel kapital sker på mange måder ubevidst og ubemærket i forbindelse med dagligdags rutiner, fx når familien spiser, læser og taler sammen, hvorved barnet eller den unge "arver" familiens kultur. Familier kan have kulturel kapital i større eller mindre grader, afhængigt af forældrenes sociale baggrund, uddannelse, omgangskreds og bopæl.⁴⁵

FAMILIEMÆSSIG BAGGRUND – analyse

Forældrenes uddannelsesniveau ser ud til at spille en væsentlig rolle i forhold til de unges valg af uddannelse eller mangel på samme.

"(hvis du har en uddannelse) så har du lettere ved at komme ind nogle steder. Og du har lettere ved at komme videre i livet, end hvis du er ufaglært. (...) Det siger mine forældre også meget tit – min farfar – åh, det skal man også – og det er også rigtig nok, det ved jeg godt, for selvfølgelig er det det klogeste, fordi man kommer ligesom et trin højere op. Det er lidt pænere, når man har en uddannelse. Man kan få de lidt pænere job – selvfølgelig – og tjene flere penge."⁴⁶

Ordene kommer fra Peter⁴⁷ – et medlem af restgruppen. Og han har ret. Som vi kom frem til i opgavens forrige del, så er der noget om, at uddannelse gør det lettere "at komme ind nogle steder", men Peter ser alligevel ikke helt ud til at have forstået situationens alvor. Han er nemlig ikke kommet i gang med en uddannelse, selvom han siger han gerne vil. Hans mor er ufaglært og hans far er smed⁴⁸, og selvom de siger til Peter, at uddannelse er rigtig vigtig, så trænger budskabet ikke helt ind.

Det kan hænge sammen med, at forældrene på trods af deres holdning til uddannelse alligevel ikke har givet Peter de kompetencer, der skal til for at komme i gang med en uddannelse og fuldføre den. Det handler om den kulturelle kapital.

Det handler blandt andet om den viden, de værdier og de smagsmønstre, som forældrene giver videre til børnene, og disse har stor betydning for om de unge bliver i stand til at tage en uddannelse. Og måske er det her Peters forældres uddannelsesniveau spiller ind. Moren har ingen uddannelse selv og faren er smed, så deres egen viden om uddannelsessystemet og om, hvad der kræves er måske ikke tilstrækkelig. Dette gør sig gældende for en betydelig del af de unge i restgruppen. En fjerdedel af restgruppen vokser op i familier, hvor begge forældrene er ufaglærte,⁴⁹ og dermed kan man sige, at der ser ud til at være en tendens til, at forældrenes eget uddannelsesniveau har en betydning for den grad af kulturel kapital som den unge får med sig, og at den kulturelle kapital er afgørende for om den får en uddannelse.⁵⁰

Noget af det, der ser ud til at have betydning for den unges kulturelle kapital er fx om den unge bliver taget med på museum eller i teatret. Undersøgelser viser, at der er en klar sammenhæng mellem sådanne kulturelle aktiviteter og den unges uddannelsesmuligheder. Hvis den unge deltager i kulturelle aktiviteter, ses der en klar tendens til, at deres læsefærdigheder er gode.

⁵¹ Og i forhold til læsescoren, som er det begreb PISA-undersøgelsen bruger, ses der en sammenhæng mellem den og om den unge kommer i gang med en uddannelse eller ej. Unge, som aldrig har påbegyndt en uddannelse, eller har afbrudt uden at gå i gang igen, har således en gennemsnitlig læsescore på 453, hvor 500 er det internationale gennemsnit. Tilsvarende har unge, der har gennemført en uddannelse eller er i gang med en, en gennemsnitlig læsescore på 510.

Et godt eksempel på mangel på denne kulturelle kapital er historien om Tine. Tines far er selvstændig tømrermester og moderen er ufaglært, men på trods af deres lave og manglende uddannelsesniveau, så bakker de op om Tines studie på HF fx i form af privat lektiehjælp. Alligevel er det tydeligt, at Tine har problemer med at følge med i skolen.

"På et tidspunkt bliver Tine fuldstændig til grin fordi hun troede at udtrykket aristokrati i forbindelse med det antikke Grækenland måtte stamme fra en Disneyfilm om katte der hedder Aristocats. Efter denne episode i begyndelsen af skoleåret siger Tine ikke mere uden stærke opfordringer. Hun forstår heller ikke hvad der blev grinet sådan af."⁵²

Eksemplet viser, at Tine ikke har den kulturelle kapital, der skal til for at kunne begå sig på lige fod med de andre på skolen. Hun forstår ikke det sprog og de koder, der er en del af undervisningen. Det kan blandt andet skyldes, at Tines forældre selv er fremmede for store dele af studielivet, og derfor har Tine heller ikke været i sammenhænge og miljøer hvor man fx diskuterer kultur eller på anden måde lagde vægt på den type viden.

Undersøgelser viser også, at jo mere den unge diskuterer f.eks. politiske, kulturelle eller sociale emner med sine forældre, f.eks. taler om bøger, tv, film eller politik, desto større er chancen for, at den unge kommer i gang med eller afslutter en uddannelse. Vokser den unge op i et hjem, hvor dette ikke sker, så er der modsat stor risiko for, at den unge ikke begynder eller afslutter en uddannelse.

45 Prieur og Sestoft (2006), s. 90

46 Jensen og Jensen (2005), s. 75

47 Peter er en case konstrueret ud fra teoretiske og empiriske overvejelser. Den skal forstås som en fiktiv størrelse, der bygger på en større gruppe af interviewpersoners karakteristika og livsbetingelser. Citaterne er hentet fra forskellige interviews. ("Unge uden uddannelse", s. 68)

48 Jensen og Jensen (2005), s. 75

49 Olsen (2007) s. 43

50 Jensen og Jensen (2005), s. 122-123

51 Jensen og Jensen (2005), s. 53-54

52 Illeris et al (2002), s. 73

Forældrenes position på arbejdsmarkedet spiller også en væsentlig rolle i forhold til de unges valg af uddannelse og dermed fremtidige arbejde.⁵³

Det vil groft sagt sige, at hvis forældrene er arbejdsløse, så er der en forøget risiko for, at barnet også bliver det.

Forældrenes position på arbejdsmarkedet, eller i dette tilfælde mangel på samme, har betydning for den unges sociale kapital. Den sociale kapital er blandt andet kendskabet til, hvordan en arbejdsplads eller en uddannelsesinstitution fungerer. Og her er problemet så, at forældrene ikke kan lære den unge om konkrete jobs og arbejdsmarkedet i al almindelighed, hvis de ikke selv kender det og er en del af det. Meget af den indlæring i forhold til disse ting foregår ved almindelig dagligdags snak omkring middagsbordet, hvor den unge bevidst og ubevidst får et indblik i hvad der foregår i den voksnes verden, herunder på arbejdet. Men hvis forældrene er arbejdsløse, så vil de ikke have en sådan viden at dele ud af. Det betyder fx at de unge ikke lærer almindelige arbejdsrelaterede ting, som at man skal møde til tiden, og at man kun melder sig syg, når man rent faktisk er syg. Når forældrene ikke selv er en del af arbejdsmarkedet, så kan den unges andre netværk have stor betydning for den unges valg af uddannelse og arbejde, fordi den unge, som tidligere nævnt, har brug for rådgivning om uddannelses- og arbejdsmuligheder.⁵⁴ Og her er det vigtigt, at dem, der er tæt på, er i stand til at give kvalificerede råd. Det kan også være værdifuldt at kende nogen, der kan lægge et godt ord ind for en på en arbejdsplads, hvis det er et arbejde eller fx en praktikplads, man går efter. Dette bliver sværere for en del af restgruppen, fordi deres forældre ikke har en tæt kontakt til arbejdsmarkedet, og derfor ikke kan bistå med dette.

Skilsmisse er også en faktor, som vi ikke kan se bort fra. Når et barn vokser op hos kun én forælder, påvirker det ofte familiens økonomiske situation. Der er kun en forsørger, og det betyder, at der er stor sandsynlighed for, at der er færre penge til forbrug. At der er færre penge at gøre med, påvirker ikke kun den økonomiske situation i sig selv. Ifølge Bourdieu påvirker den økonomiske kapital også de andre kapitaler.

Familiens og dermed også barnets kropsliggjorte kulturelle kapital påvirkes af økonomien på den måde, at der måske ikke er økonomiske ressourcer til at købe sig til oplevelser og aktiviteter, fx koncerter, teater og museumsbesøg.

Og det er et problem for den unges uddannelsesmuligheder, fordi der netop er sammenhæng mellem deltagelse i kulturelle aktiviteter og læsefærdigheder.

At vokse op hos en enlig forsørger kan også påvirke mængden af kulturel kapital på anden vis.

Den primære socialisering finder sted i familien, og i og med, at familien, for en del af restgruppens vedkommende, kun består af én forsørger, ligger ansvaret for socialiseringen grundlæggende hos denne. At stå alene med dette ansvar, samtidig med, at den enlige forsørger står alene med det økonomiske ansvar, kræver i et vist omfang menneskeligt overskud. Man kunne derfor forestille sig, at man ikke i samme omfang, pga. manglende overskud eller pga. prioritering, deltager i kulturelle aktiviteter med barnet.

Et barn af parforældre oplever også i højere grad, at der kan være holdningsforskelle og andre nuancer i forhold til interaktionen mellem mennesker. Det er en vigtig del af den kulturelle kapital, fordi det blandt andet er på den måde, at barnet lærer at diskutere og argumentere og måske også skændes. Det lærer, at mennesker kan have forskellige holdninger og værdier, og på den måde lærer barnet nogle af de kompetencer, der er altafgørende for at kunne begå sig på fx en uddannelsesinstitution eller på en arbejdsplads, og altså kende de spilleregler, der gælder der.

FAMILIEMÆSSIG BAGGRUND – resultater

Der er ingen tvivl om, at social og kulturel kapital er altafgørende for, om de unge kommer i uddannelse. Det samme er økonomisk kapital, dog på en mere indirekte måde. Og graden af kapital kan føres direkte tilbage til den unges familiemæssige baggrund.

Der er en helt klar tendens til at forældrenes habitus og kapitaler går i arv til børnene. Dette bliver problematisk, når graden af kapital er lav og når habitus ikke er adækvat i forhold til at begå sig og få succes i uddannelsessystemet.

Det, de unge i restgruppen helt konkret arver fra forældrene, er manglende viden om uddannelsessystemet, dårlige karakterer og helt grundlæggende en manglende bevidsthed om vigtigheden af en uddannelse. Derudover mangler de evnen til at forstå de koder og det sprog, der bliver talt på uddannelsesinstitutionerne og til at indgå i de sociale sammenhænge, der ligger udenfor deres normale arena.

De ovennævnte kompetencer svarer til den sociale og kulturelle kapital, og meget tyder på, at det, der er afgørende for graden af social og kulturel kapital, er forældrenes uddannelsesmæssige baggrund. Det gælder ikke kun for restgruppen, men for

53 Jæger, Munk og Ploug (2003), s. 71-72 (der henvises til tidligere undersøgelser samt til Ungdomsforløbsundersøgelsen)

54 Ploug (2005), s. 23

alle, men det særlige ved restgruppen er, at de udover de negative effekter af forældrenes uddannelsesniveau også i høj grad rammes af flere andre faktorer, herunder skilsmisse og/eller forældre på langvarig overførselsindkomst. Hver faktor påvirker i sig selv den samlede kapital og dermed muligheden for uddannelse, og når der så er tale om at flere faktorer er til stede, så er den unges uddannelsesmuligheder næsten ligefrem proportionalt dårligere.⁵⁵

Den mangel på kompetencer, de unge har qua den familiemæssige baggrund, bliver altså en barriere for deres muligheder for at påbegynde og måske i højere grad gennemføre en uddannelse. Det betyder så, at de ikke opnår den anerkendelse, det kan give at tage en uddannelse, og på den måde får de ikke ad den vej muligheden for at optimere deres kapital og dermed kunne "forbedre" deres habitus, så den i højere grad passer til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet i det senmoderne samfund. Dermed kan ligningen se således ud: Uddannelse kræver og kan give kulturel kapital, der kan give symbolsk kapital, der kan veksles til social og økonomisk kapital. Men for restgruppen går ligningen ikke op, for deres familiemæssige baggrund bliver en barriere.

Konklusioner

Socialt arbejde kan ikke alene løfte opgaven med at forbedre uddannelsesmulighederne for de unge i restgruppen. Alligevel ser vi nogle helt centrale fokusområder, hvor indsatser i socialt arbejde kan gøre en forskel. Det er både på det overordnede forebyggende niveau og i forhold til det helt konkrete sociale arbejde med de unge.

Den familiemæssige baggrund har stor betydning for den unges muligheder for uddannelse. Dermed kan man i høj grad sige, at de unge i restgruppen er ramt af social arv. Den viden om, hvorfor og hvordan de unges familiemæssige baggrund påvirker deres uddannelsesmuligheder, må være udgangspunktet for en forebyggende indsats. En del af de unge kommer som sagt fra familier med svag hjemmebaggrund og 41 % af disse familier har en børnesag.⁵⁶ Det må betyde, at socialforvaltningerne har kendskab til en del af de unge i restgruppen på et tidligt tidspunkt. Dermed er der et grundlag for at lave en forebyggende indsats ud fra den viden, man har, om, hvorfor de unge ikke får en uddannelse.

Vi mener, at det er vigtigt at erkende, at der netop er tale om social arv – i hvert fald i forhold til muligheden for uddannelse. Hvis alle skal have lige muligheder for uddannelse, så kan ikke nytte noget at have berøringsangst overfor social arv. Det er netop vigtigt, at forholde sig til, at det med en tidlig indsats faktisk kan være muligt at undgå, at de unge rammes og dermed undgå, at den sociale arv bliver determinerende.

Når vi ved, at forældrenes uddannelsesniveau direkte påvirker de unges uddannelsesmuligheder, og når vi ved, at arbejdsløshed og skilsmisse også er faktorer, der mindsker de unges chancer for at få en uddannelse, så må vi reagere på dette. Det kunne være helt enkelt at give forældrene en viden om, hvad der øger de unges chancer for uddannelse. Det kunne være at henvise eller opmuntre familien til at gøre brug af lektiecafeer, og det kunne være at tilknytte en kontaktperson til barnet. Denne kontaktperson kan have mange forskellige opgaver ud fra barnets behov, men grundlæggende handler det om, at personen skal kompensere for den kapital som forældrene mangler.

Det handler om kulturel og social kapital, som er forudsætninger for at kunne træffe valg, kunne lægge planer og i det hele taget kunne begå sig i forskellige sammenhænge. Det kan helt konkret være, at den unges forældre selv har svag tilknytning til uddannelses- og arbejdsmarkedet. Derfor har de unge ikke den viden, de normer og de værdier med sig, der er nødvendige for at kunne være aktive i skabelsen af en karriere – en selvbiografi. Derfor har de brug for rollemodeller. Det kan både være ud fra en forebyggende indsats i form af den kontaktperson, vi nævnte ovenfor, men det kan også være overfor de unge, der er havnet i restgruppen.

Vores anbefalinger må i lyset af vores konklusioner være, at der i høj grad er behov for mere socialt arbejde i forhold til denne gruppe.

Opgaverne for socialt arbejde bliver både at tage det lange seje træk i forhold til at bryde den sociale arv på uddannelsesområdet, men også samle op når dette ikke sker. Og på begge niveauer er den helt grundlæggende forudsætning viden. Vi må vide hvorfor den sociale arv stadig findes på dette område, og vi må have viden om en bred vifte af teorier og metoder, der kan bruges i indsatsen, når "skaden" er sket.

55 Olsen (2007), s. 43

56 Olsen (2007), s. 18

Litteraturliste

- Andersen, Heine, Brante, Thomas og Korsnes, Olav (red.), (2007): "Leksikon i sociologi", 2. udgave, Akademisk Forlag
- Bauman, Zygmunt (2001): "The individualized society", Polity
- Bauman, Zygmunt og May, Tim (2003): "At tænke sociologisk", Hans Reitzels Forlag
- Christensen, Lone Rahbek (1992): "Livsformer i Danmark", s. 30-54
- Dall, Mads Ole et al. (2002): Slip anerkendelsen løs", Frydenlund
- Ejrnæs, Morten, Gabrielsen, Gorm og Nørrung, Per (2005): "Social opdrift – social arv", 2. udgave, Akademisk Forlag, s. 15-31 og 47-66
- Hornstrup, Carsten og Loehr-Petersen, Jesper (2003): "Appreciative Inquiry", 2. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Hutchinson, Gunn Strand og Oltedal, Siv (2006): "Modeller i socialt arbejde", 2. udgave, Hans Reitzels Forlag
- Højlund, Peter og Juul, Peter (2005): "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", Hans Reitzels Forlag
- Illeris, Knud et al. (2002): "Ungdom, identitet og uddannelse", Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetsforlag
- Jacobsen, Michael Hviid (2007): "Zygmunt Bauman" I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): "Klassisk og Moderne Samfundsteori", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag, s.441-458
- Jensen, Ulla Højmark og Jensen, Torben Pilegaard (2005): "Unge Uden Uddannelse", Kbh., Socialforskningsinstituttet.
- Jæger, Mads Meier, Munk, Martin D. og Ploug, Niels (2003): "Ulighed og livløb", Socialforskningsinstituttet
- Järvinen, Margaretha (2007): "Pierre Bourdieu" I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): "Klassisk og Moderne Samfundsteori", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag, s. 345-366
- Jørgensen, Carsten René (2002): "Psykologien i senmoderniteten", Hans Reitzels Forlag
- Kaspersen, Lars Bo (2007): "Anthony Giddens" I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): "Klassisk og Moderne Samfundsteori", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag, s.425-440
- Katznelson, Noemi (2004): "Udsatte unge, aktivering og uddannelse – Dømt til individualisering", Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag
- Leth-Nissen, Lone (2005): "Virkeligheden virker", Vejle Kommune
- Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans (2004): "Perspektiver på sociale problemer", Hans Reitzels Forlag
- Nielsen, Anne Maj, Fink-Jensen, Kirsten og Ringsmose, Charlotte (2005): "Skolen og den sociale arv", Socialforskningsinstituttet
- Olsen, Lars (2007): "Den nye ulighed", Gyldendal
- Pless, Mette og Katznelson, Noemi (2007): "Unge veje mod ungdomsuddannelserne", Center for Ungdomsforskning
- Ploug, Niels (2005): "Social arv – sammenfatning 2005", Socialforskningsinstituttet

Poder, Poul (2007): "En postmoderne nutid" I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): "Klassisk og Moderne Samfundsteori", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag, s.503-523

Prieur, Annick og Sestoft, Carsten (2006): "Pierre Bourdieu – En introduktion", Hans Reitzels Forlag

Rasborg, Klaus (2003): "Sociologien som samtidsdiagnose" I: Hviid Jacobsen(red.): "Sociologiske visioner", Systime, s. 120-132

Rasborg, Klaus (2007): "Ulrich Beck" I: Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): "Klassisk og Moderne Samfundsteori", 4. udgave, Hans Reitzels Forlag, s. 459-476

Sommerschild, Hilchen (2000): "Mestring som styrende begreb" I: Gjørum, Bente, Grøholt, Berit og Sommerschild, Hilchen (2000): "Mestring som mulighed", Gyldendal, s. 23-68

Sørensen, Tilde Østergaard og Jacobsen, Peer (2007): "Midtvejsevaluering efteråret 2007 af TripleU-projektets indsats"

Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse", Akademisk Forlag

Thorndal, Morten Hansen (2004): "Modernitetens politiske teoretikere", Columbus, Kap. 3

Wilken, Lisanne (2006): "Pierre Bourdieu", Roskilde Universitetsforlag

Internetadresser

<http://pub.uvm.dk/2005/taldertaler/kap05.html> (D. 16.12.07)

<http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=2&n=0&h=2&d=2346&s=1&str=stor> (D.16.12.07)

<http://www.fm.dk/1024/visPublikation.asp?artikelID=9437> (D.16.10.2007)

<http://www.ugebreveta4.dk/2006/36/Baggrundoganalyse/Danskernesnyerangorden.aspx> (D. 16.12.07)

<http://www.tripleu.dk/projekt/LBR%20projektbeskrivelse.pdf> (D.16.12.07)

<http://da.wikipedia.org/wiki/Socialkonstruktionisme> (D. 16.12.07)

<http://www.vejle.dk/page24464.aspx> (D. 16.12.07)

www.uvm.dk (D. 16.12.07)

Det Opsøgende Arbejdes Janusansigt

Af Anne Kristiansen og Mie Leer - professionsbachelorere i socialt arbejde, januar 2008

Resumé

Vores bachelorprojekt er et casestudie omhandlende opsøgende socialt arbejde med dobbeltdiagnostiserede. Projektet undersøger hvorledes den socialfaglige diskurs optræder i det opsøgende arbejde i et alternativt forsorgstilbud med opsøgende og udgående funktion og hvilken betydning dette kan tænkes at have for hvordan målgruppen mødes. I opgaven har vi belyst hvordan medarbejdernes forståelse af målgruppen, som værende ude af stand til at tage vare på sig selv, er medvirkende til at man sætter ind med uanmodet og vedvarende hjælp, til trods for at borgeren gentagne gange afviser. Desuden har vi beskæftiget os med om man kan tale om at der mellem socialarbejder og borger er et asymmetrisk forhold, hvor socialarbejderen ser sig selv som værende på klientens side. Vi diskuterer om dette kan betyde at magten usynliggøres og dermed bliver svær at forsvare sig imod. Opgaven afsluttes med en diskussion af samfundets pligt til at gribe ind og borgerens ret til selvbestemmelse. Opgaven ligger ikke op til at give et endeligt svar på best practice, men mere til refleksion over selvfølgeligheder og magten i det opsøgende sociale arbejde.

Indledning

"Det bedste råd jeg kan give dig som nyuddannet socialrådgiver er: Lad være med at blande dig i andre menneskers liv med mindre de har bedt om det!" (feltnoter 15/9-07, bilag 1).

Indsatsen rettet mod de svageste grupper koncentrerer sig ofte om de næst dårligste (Ussing Bømler 2000). Det vil sige de grupper, hvor socialt arbejde har en synlig nytteværdi. Når det offentlige tilbyder hjælp, skal brugerne være motiverede for at modtage den, de der ikke vil eller kan behandles, bliver ofte afvist under henvisning til manglende motivation. Den ene gruppe mødes med velvilje, og den anden med stigmatisering og måske yderligere udstødning. Sidstnævnte bliver derfor let gjort til målgrupper, der er uheldbredelige, hvorfor den offentlige indsats mister sin nytteværdi og bliver urentabel (Ibid.). Igennem de sidste 20 år er der blevet sat fokus på denne gruppe, og man har fundet det opsøgende arbejde anvendeligt til at nå dem (Andersen 1996). I opgaven har vi sat fokus på nogle af de situationer, hvor man i det opsøgende arbejde bliver stillet over for et dilemma. Hvor man står i en udfordrende situation og må spørge sig selv om, hvad der er det rigtige at gøre. Vi har i opgaven set på hvordan det opsøgende arbejde ofte stiller særlige krav til medarbejderens dømmekraft og kræver visse etiske overvejelser.

Det vigtige i forhold til vores opgave er ikke hvorvidt borgerne er så psykotiske eller misbrugende, at de måske er til fare for sig selv og har brug for en hjælp, som de ikke er i stand til at bede om. I stedet har vi fundet det relevant at se på, hvorvidt man i en organisation, der er gearet til at opsamle mennesker, som falder gennem andre systemer, muligvis kommer til at retfærdiggøre sin indsats ved at definere hvem der er klienterne, pålægge dem en indsats, de ikke har bedt om, for så at fortsætte med den, selvom der lyder et nej. Vi sætter her ikke spørgsmålstegn ved om målet for interventionen er godt eller dårligt, men finder det vigtigt med en fortsat diskussion om måden dette mål nås på, og hvilke utilsigtede konsekvenser det kan tænkes at have.

Problemstillingen i opgaven indeholder en "normalia", det vil sige en "kritisk problematisering af det der tages for givet" (Bitsch Olsen og Pedersen 1999). Vi har i opgaven ønsket at sætte fokus på diskurserne inden for det opsøgende arbejde i et udvalgt forsorgstilbud og forsøgt at problematisere selvfølgeligheder og ureflekterede magtpraksisser i socialrådgiverens daglige arbejde. Vi har, for at belyse at socialt arbejde ikke blot er en neutral profession, men også handler om både magt og kontrol, benyttet et magtperspektiv til at analysere hvordan dominerende socialfaglige diskurser påvirker systemets håndtering af disse problemer (Järvinen i Meuwisse og Swärd 2004). Vi har endvidere i opgaven set på om der, på trods af nyliberale diskurser om borgerens ansvarliggørelse (Mik-Meyer og Villadsen, 2007), udvikles en, måske utilsigtet, paternalistisk tilgang "under cover" af opsøgende arbejde med mennesker, som ikke selv kan nå systemet, og om der i det opsøgende arbejde kan siges at være en usynlig magt, som socialarbejderne ikke er sig bevidste om. Hvilke konsekvenser kan det tænkes at have, når det omhandler de svageste i samfundet? Tilsidesættes borgerens ret til selvbestemmelse? Hvilke etiske dilemmaer ligger der i den uanmodet hjælp i det opsøgende arbejde? Skal man ikke nogle gange, trods det at man bliver afvist, trænge sig på? Og er der ikke situationer, hvor det at give op, også er at svigte en anden i alvorlig nød? Dette har vi forsøgt at belyse via empiri og udvalgte teoretikere gennem et casestudie af det opsøgende sociale arbejde i et udvalgt forsorgstilbud.

De udstødte – målgruppebeskrivelse

Målgruppen i opgaven er mennesker med multidimensionelle problemer, der enten er reelt eller funktionelt hjemløse, og er uden mulighed for arbejde. De har ofte begrænset kontakt og samvær med andre mennesker og har svært ved at tage imod hjælp fra det etablerede behandlingssystem. De falder 'igennem stolene' i vores social- og sundhedssystem, og afviger så meget at de skræmmer normalbefolkningen med deres afvigende adfærd (Brandt 1999; Ussing Bømler 2000). Gruppen karakteriseres ofte som besværlige og uheldbredelige mennesker. Den mest belastede gruppe, som gang på gang svigter, som ikke kan honorere de krav, som indgår i nye socialpolitiske målsætninger.

Metode og design

Videnskabsteori

I opgaven tilslutter vi os den socialkonstruktivistiske forståelse af sammenhæng mellem viden og social handling (Winther Jørgensen 1999). I følge denne forståelse bliver nogle former for handlinger naturlige, og andre utænkelige i et bestemt verdensbillede. Forskellige sociale verdensbilleder fører således til forskellige sociale handlinger, og den sociale konstruktion af viden og sandhed får dermed konkrete sociale konsekvenser (Ibid.).

I vores metodiske tilgang er vi dog også inspireret af fænomenologien og hermeneutikken. Med en fænomenologisk tilgang ønsker vi at lægge vægt på at empirien kommer til orde i så høj grad som muligt. Vi anser det dog for uhensigtsmæssigt at lade informanternes udsagn stå alene. Vi mener, der kan være en række ubevidste bevæggrunde for deres udsagn, som de ikke er i stand til at italesætte. I vores fortolkning af informanternes udsagn inddrager vi derfor teoretisk viden. Vi benytter os her af en abduktiv fremgangsmåde, hvor vi i analysen skiftende inddrager teori og data, men hvor dataen spiller en central rolle (Kvale 1997). Vi er bevidste om, at vores tolkning af informanternes udsagn bliver en fortolkning af deres fortolkning. Vi har her at gøre med den hermeneutiske tradition, og det som Anthony Giddens (i Gilje og Grimen 2002) betegner som dobbelt hermeneutik. Dette er et udtryk, som Giddens benytter, når forskeren tolker en virkelighed, der allerede er fortolket af deltagerne i samme virkelighed, og derudover ved hjælp af samfundsvidenskabelige teoretiske begreber forsøger at rekonstruere aktørernes fortolkninger (Ibid.). Vi har valgt den dobbelthermeneutiske forståelsesramme, da vi syntes, den ligger sig godt op af casestudiets forståelse af forskerens fremgangsmåde

Casestudie

Vi har valgt at bruge casestudiet, som metodiske design ramme i vores undersøgelsesprojekt. Casestudiet omhandler en konkret virkelighedssituation, som behandles dybdegående. Flyvbjerg betegner fælleselementerne i casestudier som helhedsprægede, induktive og aktørorienterede (Flyvbjerg 1998). Styrken ved casestudiet er blandt andet den store vægtlægning på aktørernes forståelse og beskrivelse af den empiriske verden. Svagheden er dog, som Flyvbjerg fremhæver, at man som forsker sommetider kan få øje på strukturelle eller andre forhold som de studerede aktører ikke er opmærksomme på (Ibid.). Her er casestudiets induktion, fænomenologi og hermeneutik ikke nok. Og ifølge Flyvbjerg er det ikke nok kun at beskæftige sig med individets oplevelse af dennes situation. Casestudiet skal også kobles med viden om struktur- og magtforhold, og i opgaven kobler vi netop vores empiriske resultater med teoretiske begreber om struktur- og magtforhold. Vi har fundet casestudiet anvendeligt i vores projekt, idet casestudiet angiver en metode til at studere det komplekse fænomen, som vi mener det opsøgende arbejde er. I praksis har det betydet, at vi har taget udgangspunkt i vores emnefelt, og ladet begreber, beskrivelse og analyse vokse induktivt ud af heraf (Flyvbjerg 1998). Dette har vi gjort ved først at indsamle empiri bredt, i forhold til vores overordnede tema, for derefter at præcisere dataindsamlingen gennem halv-strukturerede interviews (Kvale 1997). Vi har ladet os inspirere af Flyvbjergs (1998) gennemgang af undersøgelsesmetode, og benytter kvalitative interviews, feltnoter fra deltagende observation på vores respektive arbejdspladser samt inddrage andet relevant data.

Metodeperspektivering

I forbindelse med vores videnskabsteoretiske udgangspunkt har det været vigtigt for os at være opmærksomme på, at vores data er forskergenererede. Det er os, som forskere, der vælger perspektivet, og dermed fravælger andre perspektiver for det undersøgte fænomen. Vi tager således selv, via for eksempel spørgsmålene i interviewene, del i konstruktionen af det fænomen, vi studerer. Vi har derfor gennem hele projektarbejdet løbende diskuteret vores egne forståelser af det undersøgte fænomen, for fortsat at være reflekterende og bibeholde en kritisk indstilling overfor selvfølgelig viden.

Problemformulering

Hovedproblemformulering: Hvordan fremtræder den socialfaglige diskurs i det opsøgende arbejde i et udvalgt forsorgstilbud og hvilken betydning kan dette tænkes at have for hvordan tilbudets målgruppe mødes?

Vores hypotese var at den socialfaglige diskurs i det opsøgende arbejde i vores udvalgte forsorgstilbud tager udgangspunkt i en forståelse af målgruppen, som individer, der på grund af misbrug og psykisk sygdom, er ude af stand til at træffe de rigtige beslutninger for sig selv, hvilket tildeler socialarbejderen ret til at sætte ind overfor dem med uanmodet hjælp. Opgaven er ikke tænkt som en endegyldig sandhed om, hvordan arbejdet skal gøres og om uanmodet hjælp er godt eller skidt. I stedet er det en problematisering af de utilsigtede konsekvenser og etiske dilemmaer i det opsøgende arbejde, og et forsøg på at skabe forståelse af forhandlede sandheder og heterogene socialarbejder praksisser.

Underproblemformulering (UP1): Hvorledes er socialarbejderens socialfaglige forståelse af meningen med det opsøgende arbejde i vores udvalgte forsorgstilbud?

I forhold til UP1 har vi under vores feltarbejde observeret, hvorledes socialarbejderne arbejder ud fra en bestemt forståelse om at målgruppen har brug for hjælp, gerne vil have det og at hjælp er udelukkende positiv. De opfatter målgruppens modstand som et tegn på, at de ikke er i stand til at indse, hvilke problemer de har og sætter derfor ind med uanmodet og vedvarende hjælp til trods for gentagen afvisning fra borgeren. Vores hypotese var, at der bag dette ligger en socialfaglig forståelse og diskurs, som medarbejderne ikke nødvendigvis er sig bevidste om, og at den socialfaglige diskurs og forståelse blandt socialarbejderne tager udgangspunkt i en forståelse af målgruppen, som individer, der på grund af misbrug og psykisk sygdom, er ude af stand til at træffe de rigtige beslutninger for sig selv, hvilket tildeler socialarbejderen ret til at sætte ind overfor dem med uanmodet hjælp. I forsøg på at udforske denne hypotese, og dermed belyse den socialfaglige forståelse, har vi i analysen af vores empiri især benyttet os af Bourdieus begreb 'doxa'. Vi har desuden inddraget Kaspar Villadsens problematisering af Per Revstedts' forståelse af motivationsarbejde (Villadsen 2004).

I vores analyse i UP 1 har vi, for at få be- eller afkræftet vores hypotese, belyst, hvordan den socialfaglige forståelse hos forsorgstilbudets medarbejdere bygger på en forståelse af målgruppen, som værende ude af stand til at tage vare på sig selv, hvorfor man sætter ind med uanmodet og vedvarende hjælp. For at belyse forsorgstilbudets doxa har vi i afsnittet benyttet Revstedts motivationsbegreb, som bygger på den humanistiske ide om, at enhver har en positiv kerne, som skal sættes fri. En sådan doxa kan påvirke, hvornår det tænkes at være borgerens sande jeg, der er fremtrædende, og kan derfor være med til at afgøre behovet for forandring af borgerens situation. Vi har problematiseret at en sådan forståelse kan komme til at tage form af doxiske selvfølgeligheder og derved blive til ureflekteret praksis. Vi har ønsket at pointere vigtigheden i at være reflektiv og forsøge at undgå fastholdelse af doxiske selvfølgeligheder og modstand mod forandringer ved at sætte ord på handlinger gennem konstante diskussioner om, hvorfor vi gør, som vi gør. Både overfor os selv, vore kollegaer, men også overfor borgeren, som jo netop er den, der møder de praktiske konsekvenser af eventuelle ureflekterede praksisser.

Underproblemformulering (UP2): Kan man tale om at socialarbejderen fungerer som både hjælper og kontrollant i det opsøgende arbejde og kan dette siges at have ligheder med Foucaults begreb om pastoralmagt?

I vores feltarbejde oplevede vi den opsøgende socialarbejder som engageret og ivrig efter at ville forstå og hjælpe målgruppen. De opsøgende socialarbejdere definerer sig selv som værende på klientens side og ser det som deres funktion at træde til, hvor systemet svigter og hjælpe en målgruppe, som ikke er i stand til at varetage egne interesser eller udnytte muligheder for støtte og behandling, som de i følge lovgivning har ret til. Gennem vores feltarbejde observerede vi, at socialarbejderne i høj grad ikke ser sig selv, som en del af systemet. De er hovedsageligt kun opmærksomme på den magt, der ligger i deres arbejde som brobyggere, når de skal formidle borgerens situation videre til forvaltningen eller andre instanser. Netop fordi socialarbejderen på det udvalgte forsorgstilbud ikke er myndighedsudøver, finder vi det interessant at se på magten, da det ofte er i de mest hjælpende og støttende funktioner, at den overses og bliver usynlig (Mik-Meyer og Villadsen 2007), fordi socialarbejderen ikke er sig bevidst herom. Til trods for at socialarbejderen ikke direkte arbejder som myndighedsperson med lovgivning i ryggen, skal hun stadig udføre skøn og foretage vurderinger, som kan være afgørende for borgeren. Vi er under feltarbejdet blevet opmærksomme på, at hverken klienter eller socialarbejdere syntes at være opmærksomme på den magt socialarbejderen varetager i også den hjælpende og støttende funktion. Det er vores hypotese, at rollen som hjælper og kontrollant kan siges, at bidrage til konstruktionen af borgeren som socialt afvigende, samtidig med at det bekræfter behovet for opdragelse og behandling. Til at belyse dette vil vi benytte Foucaults begreb pastoralmagt og hans udlægning af nyliberalismens betydning for borgeren.

Delkonklusionen på UP2 blev at socialarbejderen ikke er neutral og at uviljen mod at erkende magten ofte fører til at magten forstærkes. Vi har, som socialarbejdere, mere magt end vi vedkender os, både i os selv, gennem vores organisation og gennem den socialpolitik som til en vis grad styre os – nemlig magten til at skabe diskurser, og få dem til at fremstå som sande. Det handler for så vidt ikke om, om disse diskurser er sande eller falske i praksis, men mere om diskursens praktiske konsekvenser, som kan resultere i klientliggørelse, kategorisering og udelukkelse (Järvinen 2004; Healy 2000; Højlund og Juul 2005). De mest virkningsfulde magtudøvelser vil altid være de mest usynlige, som for eksempel de, der kanaliseres igennem velfærdsstatens hjælpende og støttende funktioner, hvor man ofte finder de mest radikale eksempler på disciplinerende relationer. Foucault kalder dette for pastoralmagt. De individer, der udsættes for denne magtform, bliver enten villige eller genstridige agenter for deres egen disciplinering. Foucaults betegnelse selvteknologier er møntet på individets arbejde med sig selv på baggrund af hjælpernes anvisninger. Ifølge Järvinen (2004:260) er socialarbejderne en formidlende faggruppe i realiseringen af velfærdsstaten: "socialarbejderne repræsenterer velfærdsstaten, de er ikke fritsvævende samaritter der udfører ædle redningsaktioner for deres klienter. De arbejder udtrykkeligt med systemet i ryggen. De er en af de centrale faggrupper i udøvelsen af moderne pastoralmagt og symbolske magt".

I vores analyse af UP2 har vi vist, hvordan socialarbejderen i det opsøgende arbejde ser sig selv, som værende på klientens side, og hvordan dette kan betyde, at magten bliver usynlig og dermed svær at forsvare sig imod. Socialarbejderens rolle som hjælper og kontrollant viser sig altså at have store ligheder med Foucaults pastoralmagt.

Underproblemformulering (UP3): Hvilke etiske dilemmaer kan opstå i forbindelse med en socialfaglig diskurs om henholdsvis pligten til at gribe ind eller retten til at bestemme over eget liv, og hvilke konsekvenser kan det tænkes at have for indsatsen overfor målgruppen?

Gennem vores feltarbejde har vi oplevet at socialarbejdere, som har den udgående eller opsøgende kontakt med borgere, udsættes for dilemmaer og etiske overvejelser. Er det overgreb at henvende sig direkte til borgere på gaden eller hjemme og måske gøre det igen og igen, på trods af afvisning, eller kan det siges at være omsorgssvigt, hvis man ikke griber ind? Uanset at socialarbejderen gør det i den bedste mening, kan det give anledning til diskussioner om det er etisk acceptabelt. Sat på spidsen repræsenterer alt socialt opsøgende arbejde en etisk konflikt mellem det enkelte menneskes ret til at være i fred og de offentlige myndigheders forpligtelser. Dette grundlæggende etiske dilemma har vi i UP3 diskuteret ud fra fagteori samt empiri om socialarbejdernes socialfaglige diskurs.

Opsøgende arbejde opererer netop i et krydsfelt mellem det enkelte menneskes ret til at leve sit liv i fred og de offentlige myndigheders forpligtelser (Socialministeriet 2006). Dette fordrer etiske overvejelser, både når der iværksættes kontakt til et menneske, som ikke har anmodet herom, og når kontakttabling forsættes efter tydelig afvisning fra borgeren, men også i forhold til det offentlige ansvar overfor borgerens velfærd.

Vi diskutere altså her fordele og ulemper ved henholdsvis at gribe ind i et andet menneskes liv eller henvise til ansvar for eget liv. Man kan lade de svageste grupper, som denne opgave omhandler, sejle deres egen sø ud fra enten manglende interesse, eller for at give enhver frihed til at vælge at leve det liv, vedkommende ønsker. Eller man kan fratage borgeren retten til selvbestemmelse og sætte ind med kontrol og styring. Begge dele er lige forkerte, og dilemmaet mellem hjælp og kontrol søges ofte forenklet ved at hævde at al hjælp er god og al kontrol er ond. Så enkelt er det dog ikke. En laissez faire-holdning, der er negativ overfor al kontrol, kan ifølge Lingås (1999) indebære at man tilsidesætter vigtige etiske værdier og refleksioner.

Konkluderende må vi sige, at der vil være tilfælde, hvor vi bliver nødt til at gribe ind og ikke lade stå til. Samtidig med vi er kritiske overfor den uanmodede hjælp, ønsker vi altså heller ikke at retten til at vælge, hvad det gode liv er og henvisninger til menneskets frie vilje, skal blive dårlige undskyldninger for "ikke at gribe ind i et andet menneskes selvdestruktion fordi vi ikke forstår dette menneske og ikke tør gøre et forsøg på at komme til at forstå det" (Brandt, 1999). Dette fordrer en balance mellem respekt for borgerens autonomi og samfundets sociale ansvarlighed. Det vigtige er at forblive refleksiv overfor ens virke, og blive ved med at diskutere denne balance. Det hører også med til socialarbejderrollen at gå imod borgerens ønsker, hvis socialarbejderen med sin faglighed er overbevist om, at det vil føre til yderligere skade og lidelse for borgeren at imødekomme dem. Men det er uetisk magtanvendelse at sætte ind med uanmodet og vedvarende hjælp uden hensynstagen til borgerens selvbestemmelse og normer og værdier.

Vi viser at både indgriben og ikke-indgriben kan have konsekvenser for borgeren, og at etisk refleksion derfor netop kan ses som et vigtigt element i det opsøgende arbejde med denne gruppe af mennesker. Formålet har ikke været at nå frem til et

endeligt svar på, om vi har pligt til at gribe ind eller om vi i stedet skal henvise til borgerens frie vilje til at vælge eget liv, men mere at ligge op til en diskussion af de etiske dilemmaer i forbindelse med arbejdet som opsøgende socialarbejder.

8. Konklusion

Vi har i vores opgave interesseret os for, hvordan den socialfaglige diskurs fremtræder i det opsøgende arbejde i et udvalgt forsorgstilbud, og hvilken betydning dette kan tænkes at have for hvordan målgruppen mødes.

Det er vigtigt for os at understrege at opgaven ikke skal ses som et direktiv for hvordan praksis skal udføres, men en opfordring til at være reflektiv over magtens former i det sociale arbejde. Vi ønsker med opgaven at vise, at der i socialt arbejde ikke er noget, der er rigtigt og forkert, og at socialarbejderen ikke ejer sandheden om det gode liv. Derimod er der behov for at man i det opsøgende sociale arbejde er reflektiv og fleksibel for at undgå, at arbejdet forfalder til rutine og doxiske selvfølgeligheder. Vi mener ikke at magten i det opsøgende sociale arbejde hverken kan eller skal afskaffes, og al magt er ikke nødvendigvis negativt. Vi har i opgaven forsøgt at vise, at magtanvendelse hverken er etisk eller uetisk, men at det vigtige netop er, hvordan vi forvalter magten, således at det bliver på en etisk forsvarlig og gennemskuelig måde.

Internationalt

Stort set alt socialt arbejde (og dermed også det opsøgende) påvirkes i dag af det internationale samfund (Hokenstad og Midgley 1997). Måden det udføres på og den politik det udføres under er influeret af internationale strømninger og globalisering (ibid.).

Vi har i vores internationale afsnit sat fokus på de samlede europæiske handleplaner på udsatteområdet, som også Danmark forholder sig til i nationale handleplaner. Vi har set på forskelle og ligheder i de europæiske velfærdsstaters socialpolitik og er nået frem til at man kan sige at tendensen til fokus på inklusion, fattigdom og udsatte grupper ikke er unik for Danmark, men også kan siges at være en overordnet tendens på europæisk plan. Til trods for ligheder i den europæiske socialpolitik og fælles handlingsplaner adskiller Danmark sig dog stadig, da både mål og midler tilpasses til den specifikke danske kontekst og velfærdsmodel, som et resultat af stiafhængighed. De samlede europæiske handleplaner kan siges at være vigtige redskaber i forhold til erfaringsudveksling landende imellem, en opkvalificering af det sociale arbejde samt evidensbaseret praksis.

Litteraturliste

Primær litteratur:

- Andersen, Carsten (1996): Har jeg brug for dig...- opsøgende arbejde i forhold til socialt udstødte. Socialt Udviklingscenter (SUS)
- Andersen, Carsten (2002): Magt over eget liv – psykosocialt arbejde i socialpsykiatrien. København. Socialpolitisk Forlag
- Bitsch, Olsen og Pedersen, Kaare (1999): Problemorienteret projektarbejde. Roskilde. Roskilde Universitets Forlag
- Brandt, Preben (1999): Udelukkende velfærd. København, Nordisk forlag A/S
- Brandt, Preben (2003): Opsøgende og udgående socialt arbejde. AKF Forlaget
- Brandt, Preben (2004): Byen og de, der er anderledes. Projekt Udenfor
- Bundesen, Peter (2002): Sociale problemer og social politik. Syddansk Universitetsforlag
- Dean, Mitchell (2006): Governmentality – Magt og styring i det moderne samfund. Forlaget Sociologi
- Det Fælles Ansvar II (2006): Regeringens 2. handlingsprogram for de svageste grupper. Århus. Aka Print
- Egelund, Tine og Böcker Jakobsen, Turf (red.) (2006): Behandling i socialt arbejde. København. Hans Reitzels Forlag A/S.
- Elm Larsen, Jørgen, Mortensen, Niels og Frølund Thomsen, Jens Peter (2002): Magtens mange facetter i mødet mellem system og klient, I Järvinen, Margaretha, Elm Larsen, Jørgen og Mortensen, Niels: Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus. Aarhus Universitetsforlag. S.185-196
- Fangen, Katrine (2004): Deltagende observasjon. Bergen, Fagbokforlaget
- Flyvbjerg, Bent (1998): Case studies som forskningsmetode. Aalborg, Institut for Samfundsudvikling og Planlægning ved Aalborg Universitetscenter. S.1-17
- Gade, Nielsen, Jimmie (2000): Opsøgende Socialt Arbejde. Udviklings- og formidlingscenter for Socialt arbejde med Unge
- Gilje, Niels og Grimen, Harald (2002): Samfundsvidenskabernes forudsætninger – Indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi. København. Hans Reitzels Forlag A/S
- Healy, Karen (2000): Social work practices. London. Sage Publications
- Hokenstad, M.C. og Midgley, James (1997): Issues in International Social work. National Association of Social Workers Press
- Højlund, Peter & Søren Juul (2005): Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Jacobsen, Tord (1998): Kontrol og indflydelse, I Jacobsen, Tord og Denvall, Verner (Red.) (1998): hverdagsbegreber i socialt arbejde. København. Hans Reitzels Forlag A/S. S. 311-327
- Järvinen, Margaretha (2004): Hjælpens univers – et magtperspektiv på mødet mellem klient og system. i Meuwisse, Anna og Svärd, Hans (red.) (2004): Perspektiver på sociale problemer. København. Hans Reitzels Forlag A/S. S.241-260
- Järvinen, Margarata, Elm Larsen, Jørgen og Mortensen, Niels (Red.) (2002): Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus. Aarhus Universitetsforlag.

Joint Report on Social Inclusion. (2002): Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities,

Just Jeppesen, Kirsten, Watt Boolsen, Merete og Nielsen, Hanne (1992): Udstødte og sårbare – Forsøgserfaringer om hjemløse, misbrugere, sindslidende, isolerede, kriseramte m.fl. København. Socialforskningsinstituttet. SUM.

Kautto, Mikko og Kvist, Jon (2002): Parallel Trends, Persistent Diversity. Nordic welfare States in the European and Global Context. London, Sage Publications

Kvale, Steiner (1997): InterView. København, Hans Reitzels Forlag A/S

Leiufrud, Håkon og Hvinden, Bjørn (1996): Analyse av kvalitative data: Fikserbilde eller puslespill?. I Holter, Harriet og Kalleberg, Ragnvald (red.): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Oslo, Universitetsforlaget. S.220-239

Lenau Henriksen, Bjarne (2007): Livskvalitet. Gad

Lingås, Lars Gunnar (1999): Etik for social- og sundhedsarbejdere – en grundbog. København: Hans Reitzels Forlag A/S.

Maaløe, Erik (1996): Case-studier af og om mennesker i organisation. København, Akademisk forlag A/S

Marlier, Eric; Atkinson, A.B.; Cantillon, Bea; Nolan, Brian (2007): The EU and social inclusion, facing the challenges. Bristol, The Policy Press

Meuwisse, Anna, Swärd, Hans og Sunesson, Sune (red.) (2002): Socialt arbejde, en grundbog. København. Hans Reitzels Forlag A/S

Mik-Meyer, Nana og Villadsen, Kaspar (2007): Magtens former. København. Hans Reitzels Forlag A/S

Mortensen, Niels (2000): Differentieringer og integrationer - eksklusioner og inklusioner, i Elm Larsen, Lind og Hornemann Møller (red.) 2000. Kontinuitet og forandring. Nye differentierings- og integrationsformer i samfundet? Samfundslitteratur. S.99-157

Nyboe, Jette og Ehrenreich, Ditte (2004): Lov til et bedre liv. København. VFC Socialt Udsatte

Revstedt, Per (2004): Motivationsarbejde. København. Hans Reitzels Forlag

Ussing, Tina Bømler (2000): Når samfundet udstøder. København, Nordisk Forlag A/S

Villadsen, Kaspar (2004): Det Sociale arbejdes genealogi. København. Hans Reitzels Forlag A/S

Villadsen, Kaspar (2003): Det sociale arbejde som befrielse. I Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nanna (Red.) (2003): At skabe en klient. København. Hans Reitzels Forlag A/S. S.192-224

Winther Jørgensen, Marianne (1999): Diskursanalyse som teori og metode. Roskilde, Roskilde Universitetsforlag

Åkerstrøm Andersen, Niels (1999): Diskursive analysestrategier. København, Nyt fra Samfundsvidenskaberne

Artikler:

Brandt, Preben (2005): En dansk handlingsplan til bekæmpelse af fattigdom og social udstødelse – har vi brug for det?. Udsat nr.3, 2.årgang, Januar 2005

Stax, Tobias Børner (2005): Catch 22 for hjemløse. Socialrådgiveren Nr. 15

Netpublikationer:

Etikvejledning (2000): Etikvejledning – Etiske principper i socialt arbejde. Dansk Socialrådgiver Forening <http://www.social-rdg.dk/index.dsp?area=433&Url=/page.dsp#>

FN's verdenserklæring (1948): Verdenserklæringen om menneskerettighederne
<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/dns.htm>

Ramian, Knud (2007): Casestudier
<http://www.ceps.suite.dk/Caseill.pdf>

Socialministeriet (2002): De udsatte på den europæiske dagsorden
http://www.social.dk/netpublikationer/2002/udsatte_grupper/7_1.htm

Socialministeriet (2003): Danmarks Nationale Handlingsplan til bekæmpelse af fattigdom og social udstødelse NAPincl 2003/2005
<http://www.social.dk/netpublikationer/2003/p7handlingsplan1109/index.htm>

Socialministeriet (2006): Opsøgende socialt arbejde
http://www.social.dk/ministeriets_omraader/udsatte_grupper/politik/det_faelles_ansvar/Indsatsomraader/Opsoegende_socialt_arbejde.html

Love

- Persondataloven: Bekendtgørelse af lov om behandling af personoplysninger, Lovbekendtgørelse nr. 429 af 31/05/2000
- Forvaltningsloven: Bekendtgørelse af Forvaltningsloven, Lovbekendtgørelse nr. 571 af 19/12/1985
- Retssikkerhedsloven: Bekendtgørelse af Lov om Retssikkerhed, Lovbekendtgørelse nr. 1047 af 27/08/2007
- Serviceloven: Bekendtgørelse af Lov om Social Service, Lovbekendtgørelse nr. 1117 af 26/09/2007

"Children in need" A developmental project in an Icelandic context

Af María Rós Skúladóttir - professionsbachelor i socialt arbejde, januar 2008

Abstract

The bachelor project "Children in need" was originally inspired by a community work program in Rosenhøj, Aarhus. I was especially inspired and motivated by two common concepts in social work, the idea of working with a developmental project and the aspect of community work, its theory and practice. My bachelor project was written in association with a Child Protection Department in Reykjanesbæ Iceland, which automatically became the contextual frame of the project. The project was supposed to be an answer to a need expressed by the staff of Reykjanesbær Child Protection Department.

The bachelors projects main objective was to develop an after school program for maltreated children, growing up with alcohol addicted parents. The vision is that by doing this you are giving the children involved a better quality of life and improving the social work practice in the area. Furthermore the objective of the bachelor thesis was to find out what problems the children have, what skills are they lacking and how can a developmental project be of help. What family situation are these children living within and how can they best be helped and supported? It was concluded in the paper that the children are living in very difficult family situation. They need more intense and individualized then they are offered now. It was furthermore concluded that the paper can contain valuable information for further development of a project like this and can be seen as a theoretical and practical foundation for the Child Protection Department in Reykjanesbæ to build upon.

The background

The ultimate authority regarding matters of child protection in Iceland is the Ministry of Social affairs. The Government Agency for Child Protection is the institution that is in charge of the day-to-day administration. The basic unit for child protection in Iceland is the Child Protection Committee, which is responsible for child protection services at the local level¹ The Government Agency for Child Protection recently published its latest report on the status of child protection cases. According to the report there is a 29% increase in cases in the first quarter of this year (2007), compared to the same period last year. Mr. Bragi Guðbrandsson, the director of the institution, says this development is consistent with the development over the last few years, where increase in child protection cases has been around 10% from year to year in the last 5 years.² This increase in cases has not been followed by increase in staff in child protection services, leaving the employees tired and helpless. The staffs of the Department for Child Protection in Reykjanesbæ did experience similar trends in their work and have on various occasions expressed the need for different measures in dealing with the increase in social cases. In addition to the increase in social cases on a national level the town of Reykjanes has increased rapidly over the last few years. The town's population is growing steadily and also its versatility.³ According to the Icelandic Child Protection Law, the main objective of child protection is ensuring that children (under 18) are raised under satisfactory conditions. This is to be accomplished by strengthening the nurturing role of the family by applying remedies to protect individual children when appropriate.⁴ Taken into account recent trends in child protection cases, this objective is getting more and more difficult to achieve, the pressure on social workers is enormous and in many cases they can only cover the basic needs, pushing the big snowball of escalating social problems ahead of them.⁵ One of the most problematic categories for the social workers at the department is families where alcoholism is a problem. The pattern of secrecy, denial and co-dependency is often very hard to break. This pattern leaves the children very vulnerable and alone in there suffering, with way to much responsibility on their shoulders. The reality is that often these children end up in foster care. The hard fact is however that this often doesn't seem to be the key solution to their problems.

1 www.bvs.2007 (Government agency for child protection or G.A.C.P).

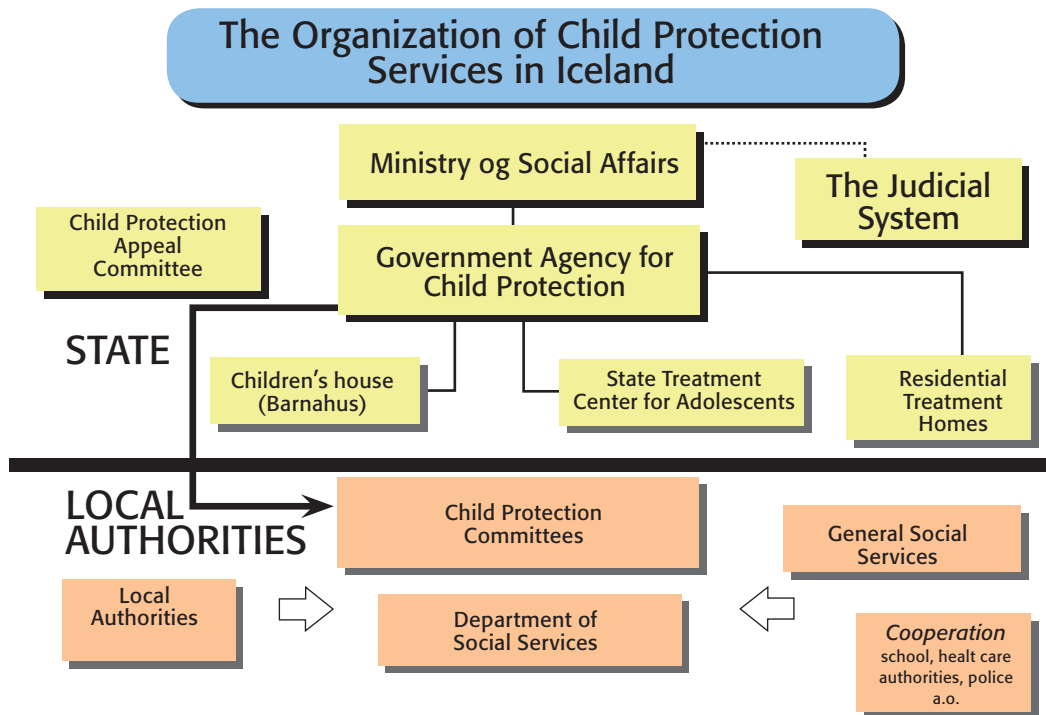
2 Bogadóttir. 05.09.2007

3 Víkurfréttir.20.09.2007

4 Icelandic Child protection act

5 interview 1. Emilia Sigurdardottir. Social worker.

To understand better the Icelandic child protection system a diagram is shown below

The Objectives

The bachelor project was created as a developmental project and was therefore based up on objectives. The main objective was to develop “a community work inspired” after/before school program for maltreated children. The focus was on children growing up with alcohol-addicted parent/s and were close to being taken away from their family and into foster care. The age group was children from 8 to 12.

The thesis contained four sub-objectives. The first chapter focused on the concept alcoholism, how it was defined, what characterizes the addiction and what treatment options are available in Iceland.

In the second sub objective the concept maltreatment was defined in an Icelandic context. Furthermore in that chapter the “Icelandic Child Protection categorising system, SOF” issued by the Government agency for Child Protection was studied. This was done to establishing a deeper understanding on child protection issues in Iceland, and by doing so to create a more stable foundation for the developmental project.

In the third chapter the specific problems of maltreated children, growing up with alcohol addicted parents, were analyzed. How does the alcohol addiction affect the family and therefore the child? What does the child need, what skills are they lacking and how can they best be helped and supported?

In the last part of the thesis, and based on the findings of the aforementioned objectives, the more practical part of the developmental project was discussed. More specific, what was the most sensible way in which the project should be set up in order to maximize the support for these specific children?

Theory

The theoretical background for the project was based on an ecological system perspective and understanding. The ecological approach leading theorist is Urie Bronfenbrenner. Bronfenbrenner was an initiator by introducing in the late 70’s the ecological approach, where you place a system theoretic perspective on socialization.⁶ Bronfenbrenner’s generally describes the analyz-

ing levels of his ecological model as Russian Babushka dolls, ⁷ one surrounding the other. In the bachelor thesis the focus was on the two most inner layers of his model, the micro system and the meso system. Other levels of his model are also taken into account; the exosystem and the macro system. The ecological system perspective offers two main theoretical traditions, the system theory and the developmental perspective. The theory focuses on different levels affecting a person's life as well as the focus being on problems at an individual level. This gives a holistic view of the person and its environment. The ecological perspective can, as well as being an understanding or a perspective, be used as a dynamic practical theory and with that it can provide a broad focus on social intervention. The intervention can happen on different levels of the person's life e.g. the school, the family and the group level. In addition to the ecological perspective, theory's on maltreatment, attachment and resilience where chosen relevant to use when developing the project. Garbarino, one of Bronfenbrenner's followers, points out that there are similarities between the ecological developmental perspective and the developmental psychopathology. The two theories do collide in some aspects, for example in successful researches on resilience.⁸ The concepts attachment and resilience can be linked to what is called the "child's perspective" a perspective that challenges the more traditional view on attachment and preaches the importance of seeing the child as an active human being with opportunities and possibilities. Furthermore the community work perspective is introduced. Community work approach can be closely related to the ecological system perspective; both are related to the concept of network and are also linked by working on different levels or in different systems.

Methodology

The bachelor project was based on qualitative research. The research was based on interviews with social workers at the Child Protection department. All four social workers working at the department, as well as one family receiving help from the department, were interviewed. The research was based on a hermeneutic understanding. This means the interviewer's experience, as well as the interviewee's experience, create a dynamic relationship that together create the whole as well as the whole affects them. The framework for the interviews was semi- structured which gave the interviews a relatively open flow. The research was adductive focusing on the connection between data and theory and their effect on each other. When analysing the research qualitative data the text-focused method was used, more specifically, the focus was on themes and personalised focus.

The project "Children in need"

From the finding of the bachelor thesis an actual framework for the project "children in need" was established. One can ask why this project is any different than other projects or interventions already tried. The results showed that it is the intensity of the help and the individualised focus that gives the main difference. It is also relevant to draw a parallel to the Rosenhøj project, the inspiration to the project, which was based on a policy involving local, spacious and an early coordinated solution,⁹ the same rules applied in my project. When helping the children it is important to focus on the child, its perspective and its ability to influence its own life. This can be done by focusing and supporting three different aspects. To increase and support the child's intellectual functions. To strengthen and nurture the emotional resilience of the child, and by supporting and increasing the good behavioural results by focusing on the behavioural functions.¹⁰ The role of the project in Reykjanesbær is to support the child and its ability to meet life in general without to many complications. It is therefore highly relevant to support these 3 important aspects, the intellectual, the emotional and the behavioural resilience.¹¹

How the project can be of help will now be listed in more details: aiming at a holistic solution for the child:

- The project can help by focusing on cooperation between each child's relevant mesosystem
- By strengthening the parental/ family role
- By providing and introducing, familiarity and generalization.
- By extending the child's network
- By offering help with homework and practical things
- By providing and working after certain ethical guidelines
- By providing Education and awareness

7 David R. Shaffer.(2002). 59.

8 Andersen. Anna Meeuwisse and Hans Sward.(2004).pp.182

9 Projectgruppen

10 Borge (2003)

11 Ibid

Conclusion

It was concluded that the results of the bachelor thesis can be used as a framework for the developmental project "children in need" with the space and opportunity for changes and further developments.

Alcohol addiction can be associated with many complex and difficult social problems. These problems can be culture related which means they can be categorised differently depending on context and culture. The alcohol addiction doesn't just affect the addict but affects the whole family, leaving scars that sometimes are hard to repair. The children are at a stage where they are at risk of being taken away from their family and into foster care. Researches show that children that grow up with alcohol addiction in the family grow up in a problematic environment and they risk developing psychological complications. The research concluded that there was an agreement on that alcoholism and related problems are one of the most difficult social cases to work with. The children in these families are often socially isolated, have educational problems and are more at risk of developing alcohol addiction themselves. They are living in a closed family system where secrecy, denial and isolation are dominating.

The best way to get a holistic view of the child and to treat all aspects of the child's life is to include the child's perspective as well as more family centred approaches, psychiatric help and family therapy. The project focuses is on the child; other measures like parent's psychological help and treatments are relevant but need to be established by the child protection department and not the project.

Furthermore it was concluded that the object of the project was to increase and support the child's intellectual, emotional and behavioural resilience. This can be done by breaking the social isolation and by helping the child to build up a more positive self image, resulting in better psychological health. Parental involvement is important and essential for the success of the project as well as working after certain ethical guidelines.

My bachelor project was an attempt to develop an after school program for children in Reykjanesbæ. There is no doubt that the results are valuable for further development of the project and can be seen as an important theoretical and practical foundation for the Child Protection Department in Reykjanesbær.

References

- Ary, Cheser Jacobs, Razavieh and Sorensen (2006) Introduction to research in education (Seventh edition) USA. Wadsworth/Thomsson learning.
- Bergun, Audrey (2004) Social Work Curriculum on alcohol use disorder. U.S. Department of Health and Human Services. USA. NIH Publication nr.03-5386
- Bogadóttir. Þórunn Elísabet (2007 05.September) Everyone agrees on child's safety. Fréttablaðið (Newspaper). pp. 16.
- Borge, Anne Inger Helmen (2004) Resiliens, risiko og sund udvikling.Danmark. Hans Reitzels Forlag.
- Brørup Mogens, Hauge Lene and Thomsen Ulrik (red) (2002)Den nye psykologi håndbog (second edition) Denmark. Gyldendal Uddannelse.
- Cullberg Johan. 1999. Dynamisk psykiatri. Denmark. Hans Reitzels forlag.
- Ejernæs,Morten et al (1997) Socialt miljø arbejde i lokalsamfundet. Denmark. Hans Reitzel. Chapter 4and 5.
- Sigurðardóttir (2006) Endurhæfingarúrræðið Grettistak (the rehabilitation program Grettistak). Unpublished master thesis. The University of Iceland, department for social science.
- Farestveit Ólöf Ásta and Sveinsdóttir Þorbjörg (2006) Verndum þau, hvernig bregðast á við um vanrækslu eða ofbeldi gegn börnum og unglingum. (protect them, how to respond to violence and neglect on children and teenagers) Mál og Menning
- Freysteinsdóttir Freydís Jóna (2000) Ófullnægjandi umönnun og uppeldisskilyrði barna: ofbeldi og vanræksla (unsatisfying caretaking and children's upbringing situation: violence and neglect) Uppeldi journal 4.
- Freysteinsdóttir Freydís Jóna (2005a) Risk factors for repeated child maltreatment in Iceland, an ecological approach. Iceland. University of Iceland press.
- Freysteinsdóttir Freydís Jóna (2005b) Skilgreiningar barnaverndarstarfsmanna á hugtakinu barnavernd (the social workers definition on the concept child protection) Úlfar Hauksson (red).Iceland. Félagsvísindastofnun Háskóla Ísland(the social science institution, The University of Iceland.
- Gjærum Bente, Grøholt Berit, Sommerchild Hilchen (red)(1998) Mestring som mulighed. Denmark. Nordisk forlag A/S.
- Guðmundsson Óttar (1994) Fjölskyldan, fíknin og framtíðin (Family, addiction and the future) Broddadóttir Ingibjörg (red) In Fjölskyldan uppspretta Lífsgilda. Félagsmálaráðuneytið.(In family the source of life, The ministry of social affairs)
- Gunnarsson. Sigurður. (2005). Hegðun, líðan og félagslegar aðstæður 11-18 ára barna innan barnaverndar á Íslandi. (Behaviour, wellbeing and social situation of children between the ages 11-18 within child protection in Iceland. Unpublished master thesis. The University of Iceland.

Helle Lindgaard (2006) Familieorienteret alkoholbehandling, et litteraturstudium af familiebehandlingens effekter. Denmark. Sundhedsstyrelsen, viden og dokumentationsenheden.

Hutchinson.Gunn Strand and Oltedal Siv (2006). Modeller i socialt arbejde. (2.udgave) Denmark. Hans Reitzels forlag.

Kari Killen and May Olafsson(red). 2003. Det sårbare barnet. Barn, foreldre og rusmiddelproblemer. Denmark. Kommuneforlaget.

Ken Heap (2005) Gruppemetode inden for social og sundhedsområdet. Denmark. Socialpædagogisk bibliotek. Hans Reitzels forlag.

Kinney Jean (2006) Loosening the grip, a handbook of alcohol information (eighth edition) USA.McGraw-Hill

Kristinsdóttir. Gudrun. (2004) I have been very satisfied with being a foster child but..On young people's experience of foster care. Reykjavík. Child Protection Agency, series. 2.

Kvale Steinar (1996) Interviews, an introduction to qualitative research interviewing. USA. Sage Publications Ltd.

Law on treatment for alcohol addiction nr 39/1964.

Margarete Berg Broden (1991) Mor og barn i ingenmandsland. Denmark. Hans Reitzels forlag.

Meeuwisse Anna and Sward Hans (2004). Perspektiver på sociale problemer. Denmark. Hans Reitzels Forlag.

Mogens Brørup, Lene Hauge og Ulrik Lyager Thomsen (1999) Den nye psykologi håndbog. Denmark. Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag.

More people moving in than out (2007.20 September) Víkurfréttir (Newspaper article) page 4.

Mygind Madsen, Aase. (2006) Denmark-which type of Welfare Regime. And Recent Political changes. DHS skriftserie nr 5.

Payne Malcolm (2005) Modern social work theory (3rd edition) Great Britain. Palgrave Macmillan.

People Keith (1995). Analysing community work, its theory and practise. USA. Open University press.

Rubin Allen and Babbie Earl(2001) Research Methods for social work (fourth edition) USA. Wadsworth/Thomsson learning.

Shaffer R David (2002) Developmental Psychology.(sixth edition) USA. Denmark.

Skarphéðinsson Guðmundur, Ólason Daniel Þór, Sigursteinsson Hákon and Haraldsdóttir Jóhanna V.(2005-2006) A pilot study of the Beck Yourh Inventories(BYI) for children. Journal of psychology nr 10-11. The Icelandic

psychology association.

Thagaard Tove (2004) Systematic og Indlivelse, en indføring i kvalitativ metode. Denmark. Akademisk Forlag.

The convention on the rights of the child. 1990. Can be found on <http://www.unicef.org/crc/>

The Icelandic Child protection act nr. 80/2002. Can be found in English on <http://eng.felagsmalaraduneyti.is/legislation/nr/351>.

Usatte born og unge. Project gruppen vedrorende okonomimodeller, handling 18.

Websites

Aseba in Iceland. Achenbach system of empirically based assessment. <http://www.aseba.net/>.05.12.2007

Definition co-dependancy. http://www.usenet.co.za/nodrugs/art_codependancy.htm

Reykjanesbær. Social services, Family and social matters. 14.09.2007 and 27.10.2007. http://reykjanesbaer.is/displayer.asp?cat_id=62

SAA, the national Institution for addiction medicine. Alcohol and drug addiction, a educational brocure. 02.11.2007 http://saa.is/Files/Skra_0005530.pdf

SAA, the national Institution for addiction medicine. What is alcohol. http://saa.is/default.asp?sid_id=9601&tre_rod=001|003|001|&tld=1

SAA, the national Institution for addiction medicine. http://saa.is/Default.asp?Sid_Id=9794&tld=99&Tre_Rod=&qsr

Bronfenbrenner's ecological model. http://www.saskschools.ca/~psychportal/ecological_model.JPG Found on the 12.12.2007

The Government agency for child protection. Child Protection in Iceland and the role of the Government Agency for Child Protection. On the 14.10.2007 <http://bvs.is/?ser=10>

The Government agency for child protection. Skilgreiningar og flokkunarkerfi í barnavernd SOF (The Icelandic child protection case categorising system SOF) <http://www.bvs.is/files/file468.pdf>

U.S Department for Health and Human Services. Child maltreatment:Reports from the states to the National Child Abuse and Neglect data system. <http://www.acf.hhs.gov/programs/cb/systems/ncands/ncands98/glossary/glossary.htm>

Wikipedia. Defining social network. 20.11.2007 http://en.wikipedia.org/wiki/Social_network

Wikipedia. Symtoms of co dependancy <http://en.wikipedia.org/wiki/Codependence#Symptom>

Handicappedes inklusion på arbejdsmarkedet

Af Helle Sloth Michelsen og Rikke Hvingel Jensen - professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2008

Resumé

I vores bachelorprojekt har vi arbejdet med handicappedes inklusion på arbejdsmarkedet, idet vi har belyst hvilke faktorer der kunne have betydning herfor.

Vi har analyseret den handicappolitiske udvikling samt præsenteret og analyseret det socialpolitiske tiltag, "Handicap og Job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap." Derudover har vi behandlet medborgerperspektivet og hvilken betydning dette perspektiv har for socialt arbejde. Herunder har vi fokuseret på brugerinddragelse og magt, for at se på hvordan socialrådgivere inddrager personer med et fysisk handicap i forbindelse med arbejdsmarkedstilknytning. Slutteligt har vi undersøgt arbejdsbegrebet, arbejdsløshedens konsekvenser og hvordan personer med et fysisk handicap mestrer dette. Vi har endvidere været inde på barrierer for mestring og endeligt har vi berørt holdninger til handicappede, såvel i samfundet som på arbejdsmarkedet. Vi har i bachelorprojektet ønsket at udlede, hvor væsentlig en rolle de ovennævnte faktorer spiller for inklusionen af fysisk handicappede på arbejdsmarkedet.

Artikel

Idegrundlag

Det overordnede emne for dette bachelorprojekt er handicap og beskæftigelse. Vi har i vores bachelorprojekt forsøgt at undersøge hvilke faktorer der har betydning for, hvordan en person med et handicap inkluderes på arbejdsmarkedet. I denne artikel vil vi lægge hovedvægten på det kapitel i opgaven, der behandlede et socialpolitisk tiltag, og på hvorvidt budskabet fra dette tiltag blev videreformidlet.

Center for Ligebehandling af Handicappede,¹ har udarbejdet en undersøgelse, der omhandler forholdene for handicappede på arbejdsmarkedet. Heri er nogle af de barrierer der findes overfor (og af) personer med handicap i beskæftigelse blevet opregnet. De mest centrale er:

- Manglende kendskab til kompensationsordninger
- Manglende muligheder i lovgivningen for den rette compensation
- Fordomme over for handicappede
- Manglende fysisk tilgængelighed
- Lavere uddannelsesniveau blandt handicappede
- Handicappedes manglende erkendelse og accept af handicapet
- Manglende samarbejde mellem de offentlige myndigheder

Resultaterne tyder således på, at der stadig er mange barrierer der skal nedbrydes, før personer med et handicap bliver inkluderet på arbejdsmarkedet på lige fod med og i samme omfang som ikke-handicappede. Vi har altså her at gøre med et socialt problem, der endnu ikke er overvundet, trods flere socialpolitiske tiltag de senere år.²

Der er flere aspekter i problematikken. Bl.a. må det formodes, at det i høj grad er i samfundets interesse - økonomisk såvel som socialt - at flest mulige personer med handicap er i beskæftigelse. Ligeledes synes det rimeligt at antage, at beskæftigelse for langt de fleste borgere, med eller uden handicap, opfattes som noget ønskværdigt og opleves som værende værdifuldt. Koblingen burde altså være ligetil, men alligevel har personer med et handicap ofte svært ved at finde fodfæste på arbejdsmarkedet. Vi ønskede derfor at undersøge, hvilke faktorer der gjorde sig gældende i forhold til inklusion af personer med et handicap på arbejdsmarkedet. Denne undersøgelse synes både interessant og vigtig for det sociale arbejde generelt, og for os som socialrådgivere.

Faktiske data omkring personer med handicap i erhverv

Ifølge en undersøgelse foretaget af Danmarks Statistik i 2003³ om helbredsproblemer og arbejdsliv er der 744.000 personer⁴ i alderen 15-66 år der har længerevarende helbredsproblemer eller handicap. Dette svarer til hver femte i denne aldersgruppe,

1 <http://www.clh.dk/index.php?id=1033> d.11.03.08.

2 F.eks. Det Rummelige Arbejdsmarked. Se: Det rummelige Arbejdsmarked - i teori og praksis (2001). Esbjerg, Den Sociale Højskole.

3 Skov, Vesla et al. (2003): Helbredsproblemer og arbejdsliv.

4 Undersøgelsen er baseret på interview med 10.892 personer i alderen 15-66 år. Vi er godt klar over at denne gruppe aldersmæssigt er større end målgruppen for dette projekt.

hvor den hyppigste lidelse er ryg eller nakkeproblemer.⁵ Det fremgår af undersøgelsen at 51 procent af personerne har haft lidelsen i 10 år eller mere. Ifølge undersøgelsen "Helbredsproblemer og arbejdsliv" er 372.000 personer med længerevarende helbredsproblemer i beskæftigelse, hvilket efterlader en gruppe på samme størrelse, der altså er uden for arbejdsmarkedet. Ifølge publikation "Handicappet på arbejdsmarkedet"⁶ udsendt af CABI⁷, viser undersøgelser at omkring 80.000 personer med funktionsnedsættelser som står uden for arbejdsmarkedet, ønsker en tilknytning hertil.⁸ Der bliver i publikationen peget på at, trods fokus på det rummelige arbejdsmarked⁹ de sidste år, i hvilket forskellighed ses som fremmede og ikke hæmmende, så er der stadig store grupper af personer, der ikke har del i samfundet gennem et arbejdsliv - tilmed personer der gerne vil.¹⁰

Handicap og job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap

Udviklingen indenfor handicappolitikken er over de seneste årtier gået fra de store totalinstitutioners tid, hvor handicappede ansås som en samlet gruppe med ensartede behov, til et selvstændigt politikområde med fokus på lige muligheder for handicappede. Med socialpolitiske tiltag har man gennem de senere år forsøgt at få personer med handicap til at leve et liv så nær det normale som muligt, bl.a. med hensyn til handicappedes ret til at deltage på arbejdsmarkedet på lige fod med andre. Med det formål at øge antallet af handicappede i beskæftigelse, introducerede Regeringen i 2004 12 initiativer, der skulle muliggøre dette.

Strategien præsenteres i publikationen "Handicap og job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap"¹¹, hvori der fremstilles 12 konkrete initiativer, der skal gøre det lettere for personer med handicap at få et aktivt arbejdsliv. Overordnet har strategien tre indsatsområder¹² omhandlende viden, holdningsændring, og at det skal gøres nemmere at kombinere handicap og job. De tre indsatsområder ses som barrierer der skal nedbrydes, og som findes hos alle involverede parter, såvel hos de handicappede selv, som hos arbejdsgivere og kolleger, de offentlige systemer mv.

Med ovennævnte initiativer ønsker regeringen at opnå tre mål.¹³

- antallet af beskæftigede personer med en nedsat funktionsevne skal stige med 2.000 personer per år
- andelen af virksomheder, der har medarbejdere med handicap ansat, skal stige med 1 procentpoint per år
- virksomheder og personer med nedsat funktionsevne, skal have bedre kendskab til beskæftigelsesmuligheder og muligheder for at få støtte eller hjælpemidler, der kan kompensere for handicappet

Til bachelorprojektet indsamlede vi empiri ved at foretage kvalitative interviews med henholdsvis tre socialrådgivere og to borgere. Vi spurgte alle tre socialrådgivere i vores interviews, hvorvidt de kendte til ovennævnte socialpolitiske tiltag, hvilket der overraskende nok ikke var nogen af dem der gjorde. Grundlæggende var alle tre socialrådgivere meget interesserede i at høre mere om tiltaget, hvilket indikerer at tiltaget ville kunne have en effekt på arbejdet med handicappede i forvaltningerne. En af socialrådgiverne gav dog udtryk for forbehold overfor nye arbejdsredskaber, da hun påpegede at arbejdet som socialrådgiver i forvejen er fyldt med krav, og at det kan være svært at holde styr på og leve op til alle de ændringer, der sker politisk såvel som i organisationen.

Vi undrede os meget over vores interviewpersoners manglende viden om tiltaget, for de arbejder netop med tiltagets målgruppe, og det må netop være socialrådgiverne i felten, der skal gøres bekendte med ændringer og væsentlig ny viden på området.

Vi reflekterede meget over, hvad denne uvidenhed skyldtes. Var det pga. manglende politisk eller ledelsesmæssig formidling, eller fordi tiltaget ikke medførte lovændringer, hvilket socialrådgivere naturligvis opdateres på. Hvordan bliver de udførende enheder overhovedet oplyst om tiltag, der ikke nødvendigvis er lovfæstede?

"Personer med handicap er en værdifuld arbejdskraft, som både arbejdsgivere og medarbejdere kommer til at mangle i nær fremtid. Regeringen vil derfor gerne opfordre alle til at hjælpe med at føre strategien ud i livet."¹⁴

5 Skov (2003) side 5.

6 Vartenberg, Thomas (2005): Handicappet på arbejdsmarkedet.

7 Center for Aktiv Beskæftigelsesindsats.

8 Vartenberg (2005) side 7.

9 Jf. afsnit om den social- og handicappolitiske udvikling.

10 Ibid. side 7.

11 Ibid.

12 Ibid. side 6.

13 Ibid. side 6.

14 "Handicap og Job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap" (2004) side 5.

Der var delte meninger blandt vores interviewede socialrådgivere om, hvorvidt dette og lignende tiltag har en effekt på arbejdet med inklusion af handicappede på arbejdsmarkedet. Naturligvis er den primære faktor, at dem der skal forvalte tiltaget først og fremmest er bekendt med det. Dernæst følger, at det kunne være en fordel at tiltaget var mere brugbart for socialrådgiverne i dagligdagen, idet det f.eks. kunne konkretiseres i form af et arbejdsredskab. Herved ville ændringerne blive inddraget i arbejdsgangen og dermed umiddelbart anvendeligt. Endelig åbnede en af socialrådgiverne op for diskussionen om, hvorvidt tiltaget kunne være tegn på symbolpolitik og intentioner, i stedet for realpolitik. Hvorvidt tiltaget er udtryk for symbolpolitik var ikke muligt at besvare inden for vores bachelorprojekts rammer, men vinklen er værd at reflektere over. Mon politikerne selv finder deres satsning optimal, og mon de er klar over eller interesserede i at vide, i hvilket omfang et tiltag som dette bliver formidlet ud til og benyttet dér, hvor det er tiltænkt at virke?

Medborgerperspektiv og magtforhold

Vi har i projektet arbejdet med brugerinddragelse og magt for tilsammen at se på, hvordan socialrådgivere i forhold til medborgerperspektivet inddrager personer med et fysisk handicap.

Opfattelsen af handicappede som medborgere skal ses i lyset af det nyere handicappolitiske fokus på ligebehandling. Et af nøgleordene i medborgerperspektivet er inddragelse, hvilket kommer til udtryk flere steder i lovgivningen, og det er med til at sikre, at borgeren rent faktisk inddrages i behandlingen af hans/hendes sag. Ifølge de interviewede socialrådgivere er borgernes ressourcer ofte bestemmende for, i hvor høj grad borgeren inddrages. Alle borgere skal jo egentlig sikres en lige grad af inddragelse, selvom nogle borgere har flere ressourcer og mere overskud til selv at tage aktivt del i deres sag end andre. Dette kan føre til ulige grader af inddragelse. Hvorvidt borgeren selv er med til at definere egne problemstillinger, og om vedkommende har mulighed for at vælge mellem forskellige former for hjælp, er ligeledes med til at bestemme graden af inddragelse. På trods af sandsynligvis gode intentioner hos socialrådgiverne, følte vores interviewede borgere sig dog ikke særlig inddraget og gav udtryk for, at de bl.a. har manglet at blive hørt, i forhold til opnåelse af beskæftigelse.

Ligeværdighed i relationer, som også er en vigtig ingrediens i medborgerperspektivet, gør at vi sætter spørgsmålstegn ved, hvorvidt perspektivet er muligt i socialt arbejde, hvor relationen mellem socialrådgiver og borger altid vil være præget af et asymmetrisk magtforhold i kraft af den profession og viden socialrådgiveren besidder. Også socialrådgiverne bekræfter, at selvom de ser sig selv og borgeren som ligeværdige mennesker, så vil magten altid spille en større eller mindre rolle i relationen mellem dem. Vi opfatter derfor hovedsageligt medborgerperspektivet som et teoretisk ideal, som den enkelte socialrådgiver givetvis aldrig vil kunne leve fuldt op til.

Arbejdsbegrebet, mestring og holdninger til handicappede

Arbejdsbegrebet er almengyldigt, dvs. at de fleste mennesker har de samme ideer og tanker samt lægger de samme værdier heri, uanset fysisk formåen. For begge vores interviewede borgere var det tilfældet, at de anser et arbejde som såvel identitetsskabende som en måde at strukturere hverdagen på.

Det samme gjorde sig gældende for betydningen af arbejdsløshedens konsekvenser, da den ene borgers oplevelse af ikke at besidde et arbejde, påvirkede hende på en måde, så hun bl.a. blev ugidelig og doven. Et træk som flere arbejdsløse kender til i kraft af, at der ikke er nogen forskel på hverdag og fritid, og at manglende struktur medfører frustrationer mm. Mestring er en mulig løsning på sådanne frustrationer. Alle mennesker besidder mestringspotentialer, hvormed man kan tilpasse sig forskellige situationer. Begge vores interviewede borgere har oplevet situationer, hvor de blev udsat for nedværdigelse, i disse tilfælde af deres sagsbehandler og leder, hvilket kan føre til at en person gennemgår en social devalueringssproces. Dette var dog ikke tilfældet for vores interviewpersoner, da de på hver sin måde mestrede oplevelserne.

Fra en undersøgelse af forskellige menneskers holdninger til handicappede¹⁵ ses det, at den overvejende del af befolkningen i Danmark faktisk er positive overfor handicappede, og at mange ikke har nogle forbehold overfor at indgå i et kollegialt samarbejde med folk med handicap. Vi identificerede dog – såvel hos vores interviewede borgere som hos socialrådgiverne, at der fra begge parter er et ønske om at adskille kollega-rolle fra hjælper-rolle. Dette reducerer særbehandling og frustrationer og medvirker til et sundt og værdifuldt kollegialt miljø.

Afrunding

I forhold til hvorvidt tiltaget "Handicap og job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap" er implementeret i det daglige arbejde på forvaltningerne, må det udledes at tiltaget ikke har haft nogen synlig effekt og dermed ikke bidrager direkte til inklusionen af fysisk handicappede på arbejdsmarkedet.

Betydningen af at være såvel arbejdstagende som arbejdsløs er almenlydig. Det vil sige, at alle mennesker uanset handicap får indhold i og struktur på tilværelsen ved at varetage et arbejde, og at modsætningen hertil, at være arbejdsløs, føles nedbrydende. Det er derfor yderst væsentligt at få arbejdsvillige personer ud på arbejdsmarkedet, for det både vil gavne samfundet og de arbejdssøgende. Naturligvis vil der altid findes personer, der ikke vil eller rent fysisk kan arbejde, men vi tror, at der i de fleste mennesker findes en arbejdsevne og arbejdslyst, når blot folks ressourcer matches til arbejdsmarkedet udbytterigt og præcist. Dog er det tankevækkende at det tilsyneladende stadig er svært at inkludere fysisk handicappede på arbejdsmarkedet, selv i en tid hvor der er mangel på arbejdskraft og hvor der med fordel kunne drages nytte af alle uanset fysisk formåen. Med tiltaget "Handicap og job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap" ser det ud som om det netop er formålet at inddrage også fysisk handicappede på arbejdsmarkedet, men alligevel tyder det, ud fra vores interviewede borgere, på at noget går galt i implementeringen og dermed ikke øger deltagelsen.

Det paradoksale i at tiltaget ikke er nået ud til f.eks. socialrådgiverne er, at der er fine ideer bag tiltaget, men når de ikke formidles ud, vil de ikke få den gennemslagskraft, der givetvis var tiltænkt. Vi beviste i bachelorrapporten at i hvert fald de socialrådgivere vi havde kontakt med, gerne ville have kendskab til tiltaget. Særligt hvis der var tale om et konkret arbejdsredskab, ville tiltaget kunn påvirke arbejdet med personer med et handicap.

Vi vil således opfordre til, at man ved fremtidige socialpolitiske tiltag på forhånd skaber sig indblik i socialrådgivernes arbejde, så et eventuelt tiltag kan formes med henblik på at få en reel effekt i det sociale arbejde i forvaltningerne. Ligeledes bør man sikre en langt bedre formidling af fremtidige tiltag, hvis man fra politisk hold ønsker at opfylde de bagvedliggende intentioner.

Litteraturliste

- Adolph, Erik et al. (1999): Socialt arbejde med sindslidende. 2. Udg. 1. Århus, Systime.
- Agervold, Mogens (1998): Det psykosociale arbejdsmiljø. Århus, Aarhus Universitetsforlag.
- Andersen, Ib (2005): Den skinbarlige virkelighed – vidensproduktion indenfor samfundsvidenskaberne. 3. Udg. Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur.
- Arbejdsevne metode – metode til beskrivelse, udvikling og vurdering af arbejdsevne (2001) Kbh., Socialministeriet.
- Aude, Jutta (2000): Selvstyret gruppearbejde – Empowerment i praksis. Frederikshavn, Dafolo Forlaget.
- Becker-Christensen, Chr. (red.) (2000): Politikens dansk ordbog, 2. Udg. Kbh., Politikens Forlag.
- Bengtsson, Steen et al. (2003) Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse. Kbh., AKF Forlaget.
- Bengtsson, Steen (2003): Handicap som social konstruktion: hvor mange handicappede er der? I: Bengtsson, Steen og Bonfils, Inge S. et al. (red.) (2003): Handicap, kvalitetsudvikling og brugerinddragelse. Kbh., AKF Forlaget.
- Bitsch Olsen, Poul og Pedersen, Kaare (2004): Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog. 3. Udg. Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.
- Bonfils, Inge S. et al. (2003): Handicappede og karriere på arbejdsmarkedet. Kbh., Center for Ligebehandling af Handicappede.
- Bruun, Birgit og Knudsen, Anne (2001): Moderne psykologi – temaer. Værløse, Billesø & Baltzer.
- Brørup, Mogens (2001): Den nye psykologihåndbog. 2. Udg. Kbh., Nordisk Forlag A/S.
- Bømler, Tina Ussing (1994): De normales samfund. Ålborg, Forlaget ALFUFF.
- Carstens, Eggert (red.) (2007): Brugerinddragelse på handicapområdet – et nøglebegreb i velfærdssamfundets udvikling. Århus, Videnscenter for Bevægelseshandicap.
- Det rummelige arbejdsmarked – i teori og praksis (2001). Esbjerg, Den Sociale Højskole.
- Ejler, Nicolaj og Nielsen, Steffen et al. (2004): Undersøgelse af retssikkerhedslovens § 4. Kbh., Socialministeriet.
- Faureholm, Jytte (1994) Den klientiserede livsstil. Formidlingscentret for socialt arbejde i Ribe, Ringkøbing og Vejle amter.
- Faureholm, Jytte (1996): Fra livstidsklient til medborger. Kbh., Socialpædagogisk Bibliotek.
- Graversen, Gert (1992): Arbejdets betydning, kvalitet og udformning. Kbh., Akademisk Forlag.
- Graversen, Gert og Larsen, Henrik H (2004): Arbejdslivets psykologi. Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Halvorsen, Knut (2004): Når det ikke er bruk for deg – arbejdsløshed og levekår. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Handicap og Job – en beskæftigelsesstrategi for personer med handicap (2004). Kbh., Beskæftigelses- og Socialministeriet.
- Hansen, Palle (1986): Indføring i handicappsykologi. Kbh., Gyldendal.

- Hutchinson, Gunn Strand og Siv Oltedal (2002): Modeller i socialt arbejde. Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Hviid, Jørgen (1972): Ikke-handicappedes reaktioner overfor handicappede. Kbh., Gyldendal.
- Järvinen, Margartha (red.) (2002): Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus, Aarhus Universitetsforlag.
- Jacobsen, Bo m.fl. (1999): Videnskabsteori. 2. Udg. Kbh., Gyldendal Uddannelse.
- Jakobsen, Vibeke og Jensen, Tina (2008): Konstruktion af inklusionsindikator. Kbh., SFI.
- Johansen, Pia (red.) (2003): Selvfølgelig skal jeg arbejde. En undersøgelse af en gruppe blinde og svagsynedes arbejdsmarkedserfaringer. Kbh., Det Humanistiske Fakultet.
- Kokkinn, Judy (2005): Profesjonelt sosialt arbeid. 2. Udg. Oslo, Universitetsforlaget.
- Kristiansen, Kristjana (1997): Normalisering og verdsettning av sosial rolle. Aurskog, Kommuneforlaget.
- Kristiansen, Søren (1999): Handicappede som medborgere. I: Krogstrup, Hanne K. (1999): Det handicappede samfund. Århus, Systime.
- Krogstrup, Hanne K. (2004): Det handicappede samfund. Århus, Systime.
- Kvale, Steinar (2005): Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Lipsky, Michael (1980): Street-level Bureacracy. New York, Russell Sage Foundation.
- Nørrelykke, Helle et al. (2006): Borgerinddragelse og retssikkerhed. Kbh., Hans Reitzels Forlag.
- Olsen, Henning (2000): Holdninger til handicappede. Kbh., Socialforskningsinstituttet.
- Pécseli, Benedicta et al. (2003): Idéhistorie for de pædagogiske fag. Kbh., Nordisk Forlag.
- Petersen, Eggert og Sabroe, Knud-Erik (1984): Arbejdspsykologi. Arbejde, arbejdsmiljø og arbejdsorganisation. Kbh., Munksgaard.
- Rienecker, Lotte (2005): Problemformulering – på de samfundsvidenskabelige uddannelser. 3. Udg. Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur.
- Rienecker, Lotte og Jørgensen, Peter (2005): Den gode opgave – håndbog i opgaveskrivning på videregående uddannelser. 3. Udg. Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur.
- Rosenstock, Maja et al. (2005): Virksomhedernes sociale engagement. Kbh., Socialforskningsinstituttet.
- Skau, Greta M (2001): Mellem magt og hjælp. Vejledning i god klientbehandling. Kbh., Nordisk Forlag.
- Skov, Vesla og Lars P. S. Christensen (2003): Helbredsproblemer og arbejdsliv. Kbh., Danmarks Statistik.
- Sommerschild, Hilchen (1998): Mestring som styrende begreb. I: Gjørum, Bente og Sommerschild, Hilchen et al. (red.) (1998): Mestring som mulighed. Kbh., Gyldendal.
- Standardregler om lige muligheder for handicappede (1994). Kbh., Socialministeriet.

Sørensen, Anders Dræby (2006): Jobparathed. Overgangen mellem universitetsuddannelse og arbejdsmarked for personer med handicap. Århus, Aarhus Universitet. Rådgivnings- og Støttecenteret.

Thagaard, Tove (2004): Systematik og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode. Kbh., Akademisk Forlag.

Thurén, Torsten (2004): Videnskabsteori for begyndere. Kbh., Rosinante Forlag.

Thomsen, Jens Peter Frølund (2005): Magt. En introduktion. Kbh., Hans Reitzels Forlag.

Vartenberg, Thomas (2005): Handicappet på arbejdsmarkedet. Århus, CABI.

Wiederholt, Mogens (red.) (2003): Her er mit arbejdsliv. Kbh., Center for Ligebehandling af Handicappede.

Årsredegørelse 2002. Flere i arbejde – også personer med handicap. (2003). Kbh., Arbejdsmarkedsstyrelsen.

Lovgivning:

Lov om Social Service. Nr. 1117 af 26.09.07.

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Nr. 1047 af 27.08.07.

Websider:

<http://www.clh.dk/index.php?id=1033> d.11.03.08.

<http://www.dst.dk/Vejviser/Portal/Arbejdsmarked/aku.aspx> d.31.03.08.

<http://www.handicap.dk/rettigheder/standardregler> d.02.04.08.

http://www.muskelsvindfonden.dk/nyhedsarkiv/displaysinglenews/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=42&tx_ttnews%5Bpointer%5D=4&tx_ttnews%5Btt_news%5D=33&cHash=fc77c22d7e d.02.04.08.

http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433#anchor_299091 d.05.04.08.

<http://www.ams.dk/sw624.asp> d.01.05.08.

<http://www.adecco.dk/adecco/rapporter/social2005/index.html> d.04.05.08.

<http://www.ams.dk/sw4198.asp> d.08.05.08.

http://www.arbejdsevnetode.dk/aktorer/modules/module_109/publisher_view_product.asp?iEntityId=576 d.08.05.08.

http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433#anchor_299091 d.05.04.08.

http://www.arbejdsmiljoviden.dk/Aktuelt/Magasinet_Arbejdsmiljo/Magasinoversigt/2005/0607/Socialr%C3%A5dgivere%20med%20problemer.aspx d.10.05.08.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=31272> d.11.05.08

<http://www.handicapaar.dk/> d.14.05.08.

<http://www.social.dk/lovgivning/reglerogafgoerelser/allegaeldende/Administration/index.aspx?id=e9810532-4196-457d-91d8-158904d7b33b> d.16.05.08.

“Virkningsevaluering af TripleU”

- om at tydeliggøre hvad der virker for hvem, hvornår og i hvilke sammenhænge.

Af Lone Johansen, Charlotte Krøyer og Maria Appelt Vibe Svendsen - professionsbachelorere i socialt arbejde, juni 2008

Følgende artikel tager afsæt i vores bachelorprojekt fra juni 2008. Visionen med projektet var at bidrage med noget brugbart til det sociale arbejdes praksis. Redskabet til at indfri denne vision var en virkningsevaluering, mens genstandsfeltet blev projektet TripleU¹.

Evalueringen er en måde, hvorpå man kan evidensbasere TripleUs indsats. Evidensbasering i socialt arbejde bliver ofte forbundet med en risiko for at forsimple kompleksiteten i socialt arbejde. Vores faglige mål med denne artikel er at nuancere diskussionen om evidensbaserings berettigelse i socialt arbejde. Vi vil således vise, at evidensbasering kan gå hånd i hånd med en kompleks social praksis samt give et indblik i, hvordan dette kan gøres.

Resumé:

Projektets formål var at lave en virkningsevaluering af TripleU for at kunne forklare, hvorfor medarbejdernes indsats virker og dermed kvalificere praksis.

Som evalueringsmodel valgte vi at anvende virkningsevaluering. Centralt i denne model er programteorien, som udgør antagelser om, hvordan og hvorfor en indsats tænkes at virke.

Udviklingen af en velbegrunderet programteori er tidskrævende. Da programteorien er altafgørende for evalueringens anvendelighed, måtte vi undervejs i processen indse, at det var nødvendigt at opprioritere udarbejdelsen af denne frem for at fuldføre evalueringen.

Med udgangspunkt i programteorien blev TripleUs praksis og dennes virkning i forhold til at få de unge i uddannelse/arbejde søgt kortlagt. Antagelserne om virkningsforhold blev styrket og understøttet vha. en teoretisk kobling.

Selvom evalueringen ikke blev fuldført, yder projektet stadig et bidrag til det sociale arbejde. Dette fordi virkningsevaluering generelt set, og især programteorien, kan understøtte italesættelsen af en kompleks indsats og argumentationen for en valgt indsats. Programteorien skaber i sig selv en brugbar faglig refleksion, og kan følgelig højne kvaliteten af det udførte sociale arbejde, dvs. TripleUs praksis.

Problemformuleringen:

Vores problemformulering lagde op til en tydeliggørelse og italesættelse af det virksomme i TripleUs indsats. Den havde følgende ordlyd:

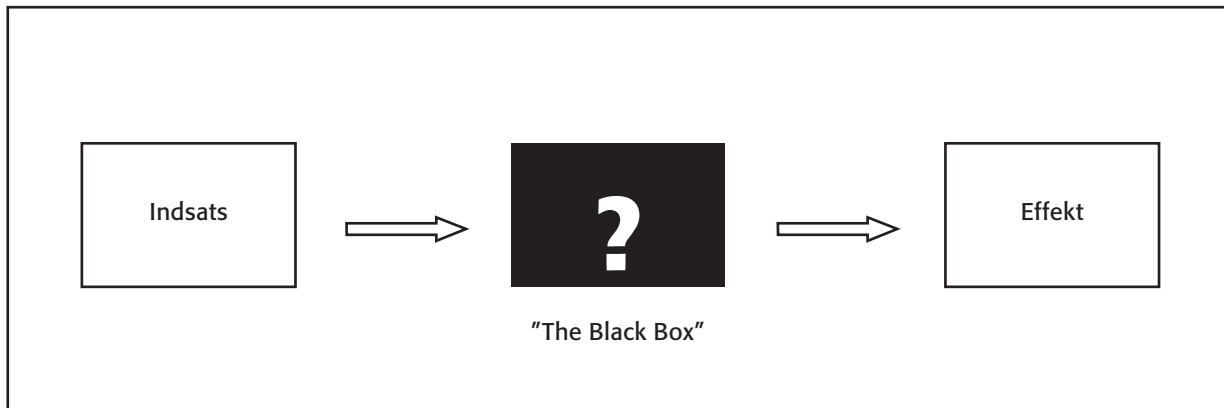
Hvilke mekanismer og kontekster kan forklare, at indsatsen i TripleU får de unge i uddannelse/arbejde og hvilke eventuelt ikke?

På grund af problemformuleringens omdrejningspunkt, fandt vi kritisk realisme hensigtsmæssig, da dette videnskabsteoretiske perspektiv anser de strukturer og mekanismer, der genererer et fænomen, for at være videnskabens primære studieobjekter². Dette gøres ved at undersøge de mekanismer og kontekster, som udgør det, der betegnes som “The Black Box”. “The Black Box” kan forstås som nøglebrikken i et mysterium, der hjælper os med at løse gåden om, hvad der foregår mellem input og outcome³.

1 TripleU er et projekt for unge uden uddannelse. Projektet støtter 18-25-årige til at komme i uddannelse eller arbejde. Målet for de unge er selvfor sørgelse, ved at de kommer i uddannelsesforløb eller job, der fører til varig beskæftigelse. Målgruppen er karakteriseret ved at have en fortid, der i nogen grad har været præget af kriminalitet, misbrug eller en på anden måde svær opvækst.

2 Buch-Hansen og Nielsen (2005) kap. 2

3 Andersen (2007) kap. 2

Får man klarlagt, hvad der sker mellem indsats og effekt, skabes der evidens. En måde at skabe denne klarhed på er, at ved at gøre brug af virkningsevaluering som forskningsdesign⁴.

Karakteristisk for denne evalueringsform er, at den, modsat den klassiske effektevaluering, ikke alene fokuserer på outcome, men ligeledes belyser processen dertil. Det centrale i virkningsevalueringen er dermed at finde ud af, "[hvad det er] i indsatsen, der virker - for hvem - hvornår og under hvilke betingelser?"⁵

Måden hvorpå vi empirisk søgte at klarlægge det virkningsfulde i TripleUs indsats, dvs. "The Black Box", var med brugen af kvalitative interviews af de unge samt medarbejderne, informationsmateriale generelt, observationer og midtvejsevalueringen af TripleU fra efteråret 2007. Dette stemte overens med filosofien i kritisk realisme, hvor der åbnes op for at anvende den metode, som belyser genstandsfeltet bedst muligt. Overvejende havde vores projekt en kvalitativ profil. Gennem en vekselvirkning mellem ovennævnte empiri udarbejdede vi en programteori. Programteorien udgør tydeliggjorte og eksplicite forestillinger om, hvorfor og hvordan en given indsats virker⁶, og er grundlæggende for virkningsevalueringen. Programteorien skal ses som et forsøg på at sætte ord på denne sammenhæng. Det er en analyse af programteorien, der gør det muligt at identificere virkningen af indsatsen⁷.

For at styrke vores programteori og dermed evidensen, blev empirien koblet med teori. Hermed opstod følgende programteori for TripleU.

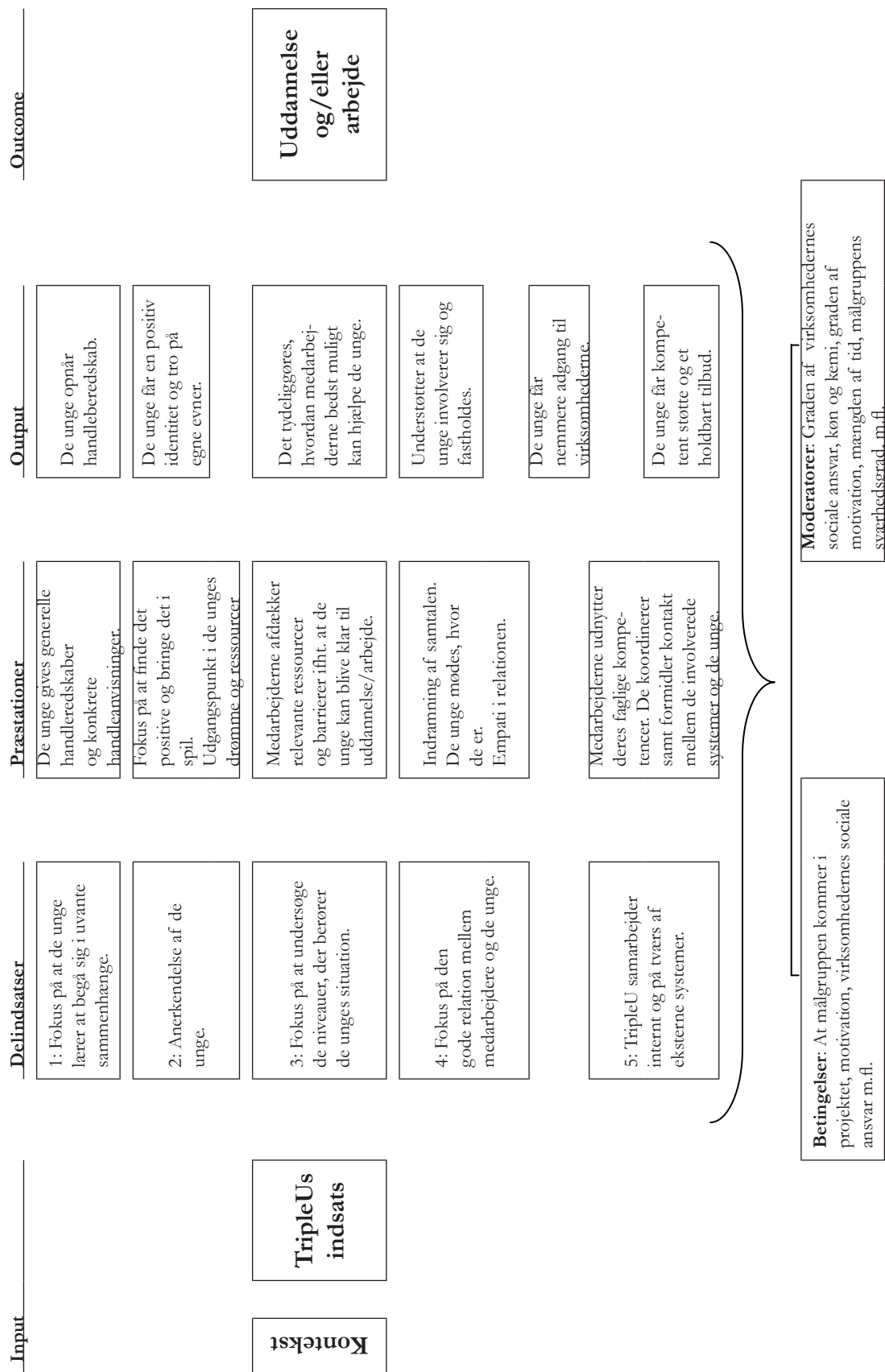
Jf. nedenstående illustration er TripleUs indsats delt op i delindsatser, som hver især antages at være en virksom mekanisme i forhold til at få de unge i uddannelse/arbejde. Grundet artiklens omfang vælger vi ikke at gennemgå programteorien. I stedet findes det mere relevant at inddrage de refleksioner og overvejelser som udarbejdelsen af programteorien medførte, da det er disse som er centrale i diskussionen af hvorvidt det er muligt at evidensbasere en kompleks social praksis.

4 Ønskes en dybere gennemgang af virkningsevaluering, kan man med fordel læse Dahler-Larsen (2003a, 2003b, 2003c)

5 Krogstrup (2006) s. 95

6 Dahler-Larsen (2003a) s. 51

7 Dahler-Larsen (2003a)

Evidens og TripleU:

For at tydeliggøre de mekanismer og kontekster, der er virksomme i forhold til at få de unge i uddannelse/arbejde, var det, for at kunne besvare vores problemformulering, hensigtsmæssigt, at medarbejderne italesatte deres praksis og dermed synliggjorde den tavse viden. Italesættelsen af praksis fra både medarbejdere, de unge samt observationer m.v. var et vigtigt skridt af flere i bestræbelsen på at skabe evidens om medarbejdernes indsats. Med italesættelsen havde vi et godt udgangspunkt for at få tydeliggjort de mekanismer, som antages at være virksomme.

Med projektet kom vi frem til en række antagelser om, hvad der virker og har indvirkning på TripleUs arbejde med at få de unge i uddannelse/arbejde. Følgende delindsatser antages med programteorien at generere, at de unge kommer i uddannelse/arbejde:

1. Socialisering og læring (Illeris' teori om læring og socialisering samt Starrin og Jönssons begreb om paternalisme i socialt arbejde).
2. Anerkendelse (Honneths anerkendelsesteori samt Dall et al's teori om Appreciative Inquiry).
3. Udviklingsøkologi (Bronfenbrenners teori om udviklingsøkologi).
4. Interaktion/relation (Schulmans interaktionelle model).
5. Internt og eksternt samarbejde (Caswells teori om praksislogikker samt DSIs tovholdermodel).

Alle delindsatserne har fået en teoretisk kobling, jf. parentes. Grundet artiklens omfang, gennemgås her kun delindsats 5. I delindsats 5 har vi, som nævnt ovenfor, valgt at koble vores empiri om TripleUs praksis med at samarbejde internt og på tværs af eksterne systemer med bl.a. Caswells teori om praksislogikker⁸. Denne kobling styrker antagelserne og er dermed et led i evidensbaseringen af TripleUs indsats. Kort fortalt indebærer den inklusionsorienterede praksislogik, at der sker en kobling af individ- og arbejdsmarkedsperspektiv, uden at den ene får forrang for den anden. Disse to er således hinandens forudsætninger for at skabe en holdbar løsning i forhold til at TripleU skal få de unge i uddannelse/arbejde. F.eks. bidrager medarbejderne i TripleU aktivt til et velfungerende samarbejde mellem de unge og virksomhederne ved at tage afsæt i deres egen erfaring og viden om arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet samt deres kendskab til de unges individuelle ønsker og ressourcer.

Evidensbaseringen af TripleUs praksis styrkes yderligere med virkningsevalueringens inddragelse af kontekst, betingelser og moderatorer. Hermed tages der højde for, at indsatsen i TripleU ikke foregår i et vakuum, men tværtimod påvirkes af og påvirker forskellige faktorer. F.eks. er TripleU kontekstmæssigt ikke en del af den kommunale forvaltning, hvilket antages at bevirke, at de unge er mere positive overfor at være tilknyttet TripleU. Jo mere positive de unge er for at komme i projektet, jo større er sandsynligheden for at de kommer og fastholdes i projektet. Samtidigt er de unges tilknytning til TripleU en betingelse for projektets eksistens, og dermed at de virksomme mekanismer overhovedet kan opstå. Ligeledes er der i processen fra indsats til effekt nogle moderatorer, der påvirker hvordan mekanismerne virker. F.eks. kan graden af de unges motivation og virksomhedernes sociale ansvar have indvirkning på de virksomme mekanismer.

Ved at være bevidst om, at de antagelser, der er fremkommet med programteorien for TripleU, ikke er endegyldige sandheder pga. indflydelsen fra kontekst, betingelser og moderatorer, skabes en mere relativ og, i vores optik, mere realistisk forståelse af evidens. Det videre arbejde med programteorien er således kontinuerligt at få afprøvet om antagelserne stemmer overens med virkeligheden. På denne måde fremkommer der ikke endegyldige kausaliteter, (at A altid fører til B, jf. den klassiske effektevaluering og den klassiske forståelse af evidens), men snarere kausale potentialer og tilbøjeligheder⁹. Da der tales om kausale tendenser, kan det i skrivende stund tænkes, at det som under processen med bacheloropgaven syntes virksomt i TripleU, ikke er virksomt længere. Der kan være kommet nye unge til, ligesom andre kan være afsluttet eller faldet fra. Samtidigt er vi vidende om, at der har været udskiftning af medarbejderne. Dermed kan noget af de virksomme være fraværende, mens noget andet kan være opstået. Det er netop pga. denne vished, at det som før nævnt er essentielt kontinuerligt at efterprøve og, om nødvendigt, at revidere programteorien for at undersøge om den fortsat afspejler virkeligheden og således er evident.

Som evaluering i socialt arbejde er virkningsevaluering et godt redskab, fordi den er anvendelig i en kompleks praksis. Evalueringsmodellen ligger i tråd med de nutidige politiske intentioner om at evidensbasere det sociale arbejde, men adskiller sig

8 Caswell (2006)

9 Buch-Hansen og Nielsen (2005) samt Dahler-Larsen (2003a)

til trods herfor fra den klassiske måde at forstå evidens på, jf. den positivistiske evidensforståelse¹⁰. Virkningsevalueringen udgør en alternativ måde at tilvejebringe evidens, da den tager højde for flere variabler, herunder individuelle faktorer, kontekst m.m., og må således antages at producere mere realistisk evidens.

Da TripleU har en målgruppe, der er politisk fokus på, er behovet for at vide hvad, der virker, dét større. Unge uden uddannelse/arbejde er i vores forståelsesramme et vildt genstandsfelt, hvorfor evidensbaseret skal ske uden at negligere dette forhold – altså uden at presse en tam problemforståelse ned over et vildt og komplekst område. Ifølge Krogstrup¹¹ kan man se genstandsfeltet som hhv. tamt eller vildt. At genstandsfeltet er vildt henviser til, at de sociale problemer er vanskelige at adskille fra andre problemer, og tilsvarende er svære at opsætte klare succeskriterier for. F.eks. mht. hvornår er den optimale løsning nået, og vi har skabt en såkaldt "best practice". Pga. kompleksiteten i de sociale problemer vil det være vanskeligt at sige præcist hvad, der er årsagen til effekten. Med en tam problemforståelse anses genstandsfeltet derimod som havende en enkel karakter. Genstandsfeltet lader sig her nemt definere, og problemets løsning er nem at identificere. I denne forstand er det tamme genstandsfelt befriet for kaos og antager karakter af et teknisk anliggende. Med denne forståelse in mente handler det om at få evidensbaseret socialt arbejde ud fra professionens egne præmisser og værdier, herunder at det sociale felt har en vild karakter. I denne forbindelse kan virkningsevaluering i vores øjne yde et positivt bidrag til at klarlægge en vild praksis i socialt arbejde og hjælpe os til at få klarhed over, om det, der antages at være virkningsfuldt, reelt virker.

At en indsats har eller antages at have en virkning, indebærer og legaliserer dog ikke partout, at denne skal udføres. Fordi der er fundet et virkningsforhold, kan dette i sig selv ikke begrunde, at noget er hensigtsmæssigt. Derimod skal det konkret sættes over for den problematik, som den unge er ramt af, og vurderes ud fra den enkelte situation. Bl.a. kan etiske overvejelser være medvirkende til at en effektiv indsats bør fravælges pga. hensynet til individets integritet. Det samme gør sig gældende, hvis en effektiv og virkningsfuld indsats fravælges pga. økonomiske overvejelser og hensyn¹². Man skal derfor huske at forholde sig kritisk til hvilke intentioner og hensyn, der ligger bag den valgte indsats. Følgende må essensen være, at praktikere i socialt arbejde skal være kritisk reflekterende over berettigelsen af deres praksis i forhold til, hvem det er, de sidder overfor, og hvad målet er, upåagtet at noget er påvist at være virkningsfuldt.

10 Thurén (1992)

11 Krogstrup (2007)

12 Hermed ikke sagt at den dyreste indsats, altid er den bedste.

Litteraturliste:

- Aadland, Einar (2004): "Og eg ser på deg – Vitenskapsteori i helse- og sosialfag", Oslo, Universitetsforlaget.
- Albæk et al. (2004): "Sammenhæng i tilbudene til psykisk syge – organisatorisk beskrivelse og økonomisk analyse af udvalgte danske eksempler", DSI rapport 2004:10, København, DSI Institut for Sundhedsvæsen.
- Andersen, Svend Aage (2007): "Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde", Social skriftserie nr. 8., Århus, Den Sociale Højskole i Aarhus.
- Andersson, Gunvor (2004): "Udviklingsøkologi og sociale problemer", i: red. Meeuwisse, Anna og Swärd, Hans: "Perspektiver på sociale problemer", København, Hans Reitzels Forlag.
- Bergmark, Åke (1998): "Nyckelbegrepp i socialt arbete", Lund, Studentlitteratur.
- Buch-Hansen, Hubert og Nielsen, Peter (2005): "Kritisk realisme", Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.
- Bundesen, Peter (2000): "Sociale problemer og socialpolitik", Odense, Odense Universitetsforlag.
- Bø, Inge og Schiefloe, Per Morten (2007): "Sociale landskap og sosial kapital: Innføring i nettverkstenkning", Oslo, Universitetsforlaget.
- Caswell, Dorte (2006): "Socialt arbejde som slagmark", i: Uden for Nummer, 7. årgang, nr. 12, København, Dansk Socialrådgiverforening.
- Dahler-Larsen, Peter (2002): "At fremstille kvalitative data", Odense, Odense Universitetsforlag.
- Dahler-Larsen, Peter (2003a): "Opskrift på virkningsevaluering" i Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine "Nye veje i evaluering" Århus, Systime. Kap. 4
- Dahler-Larsen, Peter (2003b): "Idegrundlaget bag virkningsevaluering" i Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine "Nye veje i evaluering" Århus, Systime. Kap. 7
- Dahler-Larsen, Peter (2003c): "Om at overvinde forhindringer i virkningsevaluering" i Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine "Nye veje i evaluering" Århus, Systime. Kap. 10
- Dahler-Larsen, Peter (2004): "Evaluering og magt", Århus, Magtudredningen.
- Dall, Mads Ole et al. (2001): "Slip anerkendelsen løs!: Appreciative inquiry i organisationsudvikling", København, Frydenlund.
- Dalsgaard, Charlotte et al. (red.) (2002): "Værdsat – værdsættende samtale i praksis", København, Psykologisk Forlag.
- Den Sociale Højskole i Esbjerg (2001): "Det rummelige Arbejdsmarked i teori og praksis", Esbjerg, Den Sociale Højskole i Esbjerg.
- Guldager, Jens (2002): "Helhedssyn i socialt arbejde" i: Ejrnæs et al. "Sociologi og socialt arbejde", Frederiksberg, Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag.
- Hutchinson, Gunvor og Oltedal, Siv (2002): "Modeller i socialt arbejde", København, Gyldendal Uddannelse.
- Højlund, Peter og Juul, Søren (2005): "Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde", København, Hans Reitzels Forlag.
- Illeris, Knus (2006): "Læring", Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.

Illeris, Knud (2007): "Læringsteoriens elementer – hvordan hænger det hele sammen" I: Illeris (red.) "Læringsteorier – seks aktuelle forståelser", Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag.

Institut for Serviceudvikling a/s (2004): "Virkningsevaluering. Hvad, hvornår, hvorfor og hvordan...?", Odense M, Institut for Serviceudvikling a/s.

Jacobsen, Dag Ingvar (2002): "Hvordan organisationer fungerer", København, Hans Reitzels Forlag.

Jensen, Ulla Højmark og Jensen, Torben Pilegaard (2005): "Unge uden uddannelse", København, Socialforskningsinstituttet.

Krogstrup, Hanne Kathrine (2006): "Evalueringsmodeller", 2. udgave, Århus, Academica.

Krogstrup, Hanne Kathrine (2007): "Evalueringsmodeller", 2. udgave, Århus, Academica.

Kvale, Steinar (1997): "Interview- en introduktion til det kvalitative forskningsinterview". København, Hans Reitzels forlag.

Lingås, Lars Gunnar (1999): "Etik for social- og sundhedsarbejdere", København, Hans Reitzels Forlag.

Mik-Meyer, Nanna (2001): "Moderne management teorier indmarch på socialområdet". I: "Udenfor Nummer", nr. 2, 2. årgang, København, Dansk Socialrådgiverforening.

Miller, William. R og Rollnick, Stephen (2004): "Motivationssamtalen". København, Hans Reitzels Forlag.

Olsen, Poul Bitch og Pedersen, Kaare (2004): "Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog", Roskilde, Roskilde Universitetsforlag.

Payne, Malcolm (2006): "Teorier i socialt arbejde", København, Hans Reitzels Forlag.

Prieur, Annick og Sestoft, Carsten (2006): "En introduktion til Pierre Bourdieu", København, Hans Reitzels Forlag.

Ramian, Knud (2003): "Praksisforskning som læringsrum i det sociale arbejde" i: Uden for 4. årgang nr. 7. København. Dansk Socialrådgiverforening.

Starrin, Bengt og Jönsson, Leif R. (2002): "Socialforvaltningen og klienterne" i: Meeuwisse et al. (red) "Socialt arbejde en grundbog", København, Hans Reitzels Forlag.

Sørensen, Tilde Østergaard og Jacobsen, Peer (2007): "Midtvejsevaluering efteråret 2007 af TripleU – projektets indsats", Århus, Den Sociale Højskole i Aarhus.

Thagaard, Tove (2004): "Systematik og indlevelse". København. Akademisk Forlag.

Thurén, Thorsten (1992): "Videnskabsteori for begyndere", København, Munksgaard.

Togeby, Mikael (2001): "Effektevaluering og statistiske analyser" i: Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine: "Tendenser i evaluering", Odense, Odense Universitetsforlag. Kap. 9

Wad, Peter (2000): "Kritisk realisme", I: Grus 21. årgang nr. 60. (Sted fremgår ikke).

Love:

Bekendtgørelse om visitation og det individuelle kontaktførelse, nr. 1692 af 18/12/2006

Bekendtgørelse af lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, nr. 1074 af 07/09/2007

Web:

Dansk Socialrådgiverforening (2000): "Etikvejledning - Ethiske principper i socialt arbejde", København, lokaliseret d. 14.05.2008 på <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433>

Finansministeriet (2007): "Unge: Alle unge skal have en uddannelse", lokaliseret d. 11.05.2008 på <http://www.fm.dk/1024/visPublikation.asp?artikelID=9551>. Senest redigeret d. 5. september 2007.

Forsknings- og innovationsstyrelsen – Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling (2007): "Mangel på arbejdskraft", lokaliseret d. 16.05.2008 på <http://fi.dk/site/forsk-2015/samfundsudfordringer/laes-andres-bidrag/laes-bidrag-241-til-260/mangel-paa-arbejdskraft>. Senest redigeret d. 16. oktober 2007.

TripleU (år fremgår ikke): "TripleU – Unge, Udvikling og Uddannelse", Århus, lokaliseret d. 20.02.2008 på <http://www.tripleu.dk/>

TripleU (2006): "Revideret ansøgning om støtte til projekt: "Unge på vej mod afklaring og uddannelse"", Århus, lokaliseret d. 19.04.2008 på <http://www.tripleu.dk/projekt/LBR%20projektbeskrivelse.pdf>

Undervisningsministeriet (2007): "Kommunerne skal knække uddannelseskurven". København, lokaliseret d. 07.03.2008 på <http://www.uvm.dk/07/kurven.htm?menuid=6410>. Senest redigeret d. 8. februar 2007.

Sekundær litteratur vedr. opgaveskrivning:

Rienecker, Lotte (2005): "Problemformulering på de samfundsvidenskabelige uddannelser". Frederiksberg, Forlaget samfundslitteratur.

Rienecker, Lotte og Jørgensen, Peter Stray (2005): "Den gode opgave – håndbog i opgaveskrivning på videregående uddannelser", Frederiksberg, Forlaget Samfundslitteratur.

Den professionelle socialrådgiver i en "LEAN" forvaltning

Af Anne K. F. Brændbyge & Sune K. F. Christensen - professionsbachelorer i socialt arbejde, juni 2008

Resume

I projektet analyserer vi den herskende styringstænkning, og ser på hvorledes denne i form af LEAN har betydning for det professionelle sociale arbejde.

Vi beskriver, hvorledes rationaliseringsinstrumentet LEAN er kommet i kølvandet af markedsgørelsen af den offentlige sektor.

Kernen er det professionelle sociale arbejde.

Vi gennemgår fire af socialrådgiverfagets faglige "håndtag", som er valgt ud fra fagkompetencerne i Kompetenceprofilen og elementerne i Social analyse, for at undersøge, hvilken betydning LEAN og Bedste Praksis har for disse – både nu og på længere sigt.

Slutteligt beskæftiger vi os med den reflekterende praktiker, og hvilken rolle denne får i en forvaltning, hvor LEAN er implementeret.

Dette blev konkretiseret i nedenstående problemformulering. Denne artikel vil hovedsageligt fokusere på punkt 2 og 3.

Problemformulering

Hvilken betydning har den herskende styringstænkning for det professionelle sociale arbejde i den offentlige forvaltning?

Vi ønsker at belyse dette i følgende underproblemstillinger:

1. Hvilken styringstænkning præger udviklingen i den offentlige forvaltning og hvordan ser vi LEAN i forhold til denne?
2. Hvordan ser vi LEAN påvirke det professionelle sociale arbejde i en DPO¹, hvor LEAN er implementeret?
3. Hvilke muligheder er der for at indfri professionens forventninger om den reflekterende socialrådgiver indenfor rammerne af LEAN?

Teori - kritisk realisme

I projektet ønskede vi at belyse, hvilken styringstænkning, der er herskende, samt hvilken betydning dette har for det professionelle sociale arbejde. Underproblemstillingerne beskæftiger sig med, hvordan det sociale arbejde udmønter sig i en forvaltning, hvor LEAN er implementeret.

Vores projekt befinder sig på et makroniveau i sin beskrivelse og analyse af den forvaltningspolitiske udvikling i Danmark siden 1970'erne, men også på et mikroniveau i analysen af de udfordringer, som denne udvikling medfører for faget og den enkelte praktiker.

Virkeligheden ses altså ikke blot som meget kompleks men også stratificeret, dvs. i flere lag/niveauer. Dette kan illustreres i nedenstående skema²:

	Det virkelige domæne	Det hændelsernes domæne	Det empiriske domæne
Mekanismer	X		
Hændelser	X	X	
Erfaringer	X	X	X

Vores hovedproblemstilling stiller sig spørgende overfor den herskende styringstænkning i den offentlige forvaltning, og hvilken betydning denne har for det professionelle sociale arbejde. Dermed tager projekt udgangspunkt i at identificere mekanismer/tendenser indenfor styringstænkning af den offentlige forvaltning.

1 Dagpenge opfølgning. Vi indsamlede vores empiriske materiale fra en DPO i Århus.

2 Ibid., s. 28

Ifølge kritisk realisme er dette den eneste måde at skaffe sig dybdegående viden om, hvordan det professionelle sociale arbejde påvirkes. Dette skal ses i modsætning til positivisten, for hvem virkeligheden blot fremstår som flad, uden ontologisk dybde.³ Ligeledes er kritisk realisme også et opgør med hermeneutikkens påstand om, at al viden er lige gyldig.

Niveaudelingen i vores forståelse af begrebet styringstænkning ses således:

Beskrivende niveau	Hvilke tendenser præger i dag styringen i den offentlige forvaltning?
Analyserende niveau	Hvad er de bagvedliggende tanker vedrørende styringen og organisationen af den offentlige forvaltning?
Perspektiverende niveau	Hvilken betydning har denne udvikling for det professionelle sociale arbejde?

Når vi benytter begrebet styringstænkning, er det fordi, vi ønsker at sætte fokus på den tænkning, som ligger bag den herskende måde at styre den offentlige forvaltning på.

I den forbindelse er det interessant at se på de tendenser, der er fremherskende indenfor velfærdsstaten og forvaltningspolitikken for netop at kunne identificere styringstænkningen. Dette er samtidig en logisk slutning ud fra vores videnskabsteoretiske ståsted.

Samfundsmæssig kontekst

For at opsummere essensen af underproblemstilling 1, argumenterer vi i denne for, at New Public Management⁴ udgør en reformstrategi, som aktivt deltager i en transformation af den skandinaviske velfærdsmodel til det nyliberale velfærdsregime efter en residual model.⁵

Overordnet set beskriver vi, hvordan den offentlige forvaltning er præget af en nyliberal styringstænkning, som dikterer en markedsførelse af den offentlige sektor.

NPM er et udtryk for en sådan gradvis markedsorientering, hvor fokus er, at den offentlige sektor bør tage ved lære af den private sektor. Dette indebærer bl.a. også optagelse af organisations- og ledelses principper fra det private. LEAN repræsenterer et sådan management koncept.

LEAN er et management koncept som oprindeligt blev udformet i 1950'ernes Toyota fabriker. Ordet LEAN kommer fra engelsk og betyder slankt eller trimmet.

Når man implementerer LEAN, handler det om at trimme processerne (arbejdsgangene) ved at fjerne årsager til spild. Dette opnås ved at sikre, at hver enkelt arbejds gang udføres så enkelt og effektivt som muligt.⁶

I LEAN tankegangen beskæftiger man sig med to grundlæggende elementer; hvad der er værdi, og hvad der er spild. Med inspiration fra private virksomheder har LEAN fokus på slutbrugerens eller kundens behov, for dermed at kunne fastsætte hvad der har værdi for denne.

Når man indfører LEAN i det offentlige, bør man derfor tænke i værdi for slutbrugeren.

Spild er karakteriseret ved aktiviteter, som ikke bidrager med værdi for brugeren. Alle processer som ikke er nødvendige, for at brugeren modtager ydelsen, bør trimmes væk.

LEANS påvirkning af det professionelle sociale arbejde i en DPO.

I socialrådgivernes kompetenceprofil⁷ beskrives de fremtidige socialrådgiveres rolle til at være bl.a. forandringsagent, koordinator, udvikler, analysator og myndighedsudøver. For at kunne udfylde disse roller er der udviklet forskellige "håndtag" igennem tiden, således at det professionelle sociale arbejdes kvalitet udvikles og højnes.

3 Ibid., s. 28

4 Forkortet NPM

5 Residual modellen beskriver et liberalt velfærdsregime, som er organiseret i og om markedet. I modsætning til den institutionelle models universalisme, er det kun residualgruppen, som modtager ydelser fra det offentlige. Dvs. de der i en periode ikke kan deltage på arbejdsmarkedet. Dette kaldes målretning af velfærdsydelser.

6 Greve, Peter Kahr m.fl., 2007, s. 13

7 Ibid

Vi afgrænsede os til kun at gå i dybden med fire af fagets mange faglige håndtag.

De fire, vi beskæftigede os med, er bl.a. valgt ud fra de elementer som Social Analyse⁸ indeholder.

"Social analyse er et tankeredskab, socialrådgiveren kan benytte til at forstå problemet, og derudfra vælge den mest egnede metode. Social analyse fordrer systematik og helhedssyn, men det er mere end det. I Social analyse er faglighed, læring, udvikling og omsætning centrale begreber."⁹

Håndtagene ses endvidere som nogle af de væsentligste fagkompetencer i Kompetenceprofilen, som fordrer, at:

Socialrådgiveren skal være i stand til at:

- Identificere, beskrive, og vurdere sociale problemer og ressourcer i deres helhed
- Vælge hvilke arbejdsmetoder og tiltag, der er relevante og mulige i den enkelte situation og kunne begrunde valget
- Identificere og vurdere etiske dilemmaer, afklare egen rolle deri, samt være i stand til at handle i forlængelse deraf
- Analysere, vurdere og vægte forskellige delelementer i handlingen
- Vurdere hvordan den valgte metode påvirker på problemet.¹⁰

Disse fem forventninger kan indfries, hvis man benytter sig af de håndtag, vi valgte at have fokus på:

- Helhedssynet
- Systematisk sagsarbejde
- Metode- teorivalget
- Fagetiske overvejelser

Ligesom håndtagene supplerer hinanden i Social analyse, er det vigtigt at præcisere, at det enkelte håndtag aldrig bør stå alene i udførelsen af professionelt socialt arbejde. De er en derimod en forudsætning for hinanden såvel som et resultat af hinanden.

Helhedssyn

Helhedssynet er efterhånden blevet et klassisk begreb indenfor faget, og det har sine rødder indenfor holismen, som i systematiseret form blev introduceret af Jan Smuts i 1920'erne. I projektet bruger vi såvel de holistiske grundteser som Åke Bergmarks¹¹ skildring af helhedssyn.

Vi argumenterer for, at Lean får indirekte indflydelse på helhedssynet, i og med at det påvirker rammerne for det at kunne udøve det i praksis. I den sammenhæng er det vigtigt at præcisere, at LEAN hverken bremser eller fremmer helhedssynet. I og med at systematikken i LEAN gør op med den tavse viden, som tidligere kunne præge det sociale arbejde, når der ikke blev ført journaler, og hvor praksis var forskellig fra rådgiver til rådgiver, bliver rammerne for at kunne arbejde aktivt med helhedssynet måske forbedret.

Men dette er dog ikke en selvfølge, "(..) for hvis du kun tager en systematik og går fremad, og udelukkende tænker i kasser, så kan du aldrig nogensinde få et helhedssyn,"¹² fordi LEANs filosofi er modsat helhedstænkning.

LEAN arbejder i sin kerne med at bryde ting op i enheder for at gøre dem rationaliserbare. Helhedssynets tænkning er, at helheden er mere end summen af sine dele, og derved vil disse ikke kunne tages ud af kontekst.

Så hvis helhedssynet skal bestå som et ideal for praksis, er det vigtigt, at rådgiverne arbejder bevidst med det, da et helhedssyn aldrig vil kunne indfanges af en rationaliserende model.

8 Alminde, Rikke m.fl., 2005

9 Ibid, under afsnittet Social analyse

10 Kan ses på: http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp

11 Bergmark, Åke, 1998,

12 Interview med Socialrådgiver et, s. 4

Systematisk sagsarbejde

Systematiseret sagsarbejde kan ses som en forlænget arm til helhedssynet, for det er dette sagsarbejde, som gør det muligt at skabe det overblik, som helhedssynet fordrer.

Teoretisk benyttede vi os af Judy Kokkinn¹³, Tine Egelund og Therese Halskov¹⁴.

Da Tine Egelund, Therese Halskov og Judy Kokkinn udarbejdede modeller for, hvordan man bedst strukturerer sit arbejde, var det i bestræbelserne efter at styrke fagligheden.

I den systematiske sagsgang er der iflg. Egelund og Halskov fire faser: beskrivelsen, vurderingen, planlægningen og opfølgningen. Hvordan man strukturerede dem var ikke så interessant, så længe man levede op til kravene, de stillede. Men det er det til gengæld i LEAN:

Grunden til at man kan gøre det, er at socialrådgiverne nu arbejder ud fra Bedste Praksis for DPO dokumentet¹⁵, hvor de enkelte elementer i sagsbehandlingen er nøje beskrevet. Både for hvad angår elementernes rækkefølge og den tid, de tager.

LEAN gør på mange måder, hvad det systematiske sagsarbejde altid har fordret. LEAN strukturerer og opsætter rationelle systemer for socialrådgivernes arbejde. Men selvom LEAN til forveksling ligner en forlængelse af systematisk sagsarbejde, er der dog én stor forskel. Denne kan findes i deres bevæggrunde.

Implementeringen af LEAN er styringstænkning, det er systematisk sagsarbejde ikke. Strukturen i LEAN gør, at det bliver endnu nemmere for ledelsen og politikerne at følge de små detaljer i sagsgangen og dermed styre dem via lovgivning og interne retningslinjer i den ønskede retning

Formålet med systematisk sagsarbejde var at højne fagligheden ved at sikre sig den røde tråd igennem hele sagsarbejdet. LEAN handler ikke om at højne fagligheden. Men den underkender den heller ikke. Medarbejdernes trivsel er vigtig i LEAN, og hvis fagligheden blev underkendt, ville trivslen jo falde.

Spørgsmålet er, om det, der øger trivslen her og nu i forvaltningen ved at indføre Best Practice og overskueliggøre arbejdet på den måde, på længere sigt kan underminere fagligheden, når f.eks. 60 % af arbejdet skemalægges.

I mellemtiden skal man blot huske på, at LEAN skal effektivisere og rationalisere, og det gør den ved at strukturere. På den måde ligner den systematisk sagsarbejde til forveksling.

Det stiller derfor krav til socialrådgiveren, at denne reflekterer over forskellen på de to ting og adskiller dem fra hinanden, således at fagligheden ikke ender med at forsvinde og erstattes af Bedste Praksis, fordi det er det parameter, der bruges til at måle den enkelte socialrådgivers kvaliteter på.

Metode- og teorivalg

Såvel helhedssynet som det systematiske sagsarbejde forudsætter at der er sammenhæng mellem den faglige vurdering og metode samt teorivalget.

Teoretisk benyttede vi os primært af Malcolm Payne¹⁶.

Det helt frie metodevalg har i dagpengeopfølgning længe været erstattet af arbejdet med arbejdsevne metoden og ressourceprofilen, som blev udviklet til hjælp for området i 2001 og implementeret i hele landet fra 2003¹⁷.

Men det betyder dog ikke, at metode og teorivalget er irrelevant, når blot man har LEAN og arbejdsevne metoden, da medarbejderne vurderer, at metoderne efterlader dem plads til skøn og faglig vurdering.

13 Kokkinn, Judy, 1998

14 Egelund, Tine og Therese Halskov, 1984

15 Best practise er et element i LEAN, der i manualform sigter efter at strømline arbejdsgangene. Det forventes på sigt, at ca. 60% af sagsgangene i DPOen bliver sat på opskriftsform.

16 Payne, Malcolm, 2005

17 Socialministeriet, 2001, s.5. Kan findes på <http://www.arbejdsevne metode.dk/sagsbehandlere/>

I rammerne af LEAN og Arbejdsevnetmetoden er der stadig mulighed for at arbejde aktivt med både modeller, perspektiver og forklarende teori, sådan som Malcolm Payne beskriver teori indenfor feltet socialt arbejde.¹⁸ Kompetenceprofilen lægger ligeledes op til et eklektisk metode- og teorivalg.¹⁹

Når rammerne er blevet så strukturerede, som de er med Bedste Praksis, er det vigtigt, at anvendelsen af relevant teori aktivt tilvælges af den enkelte socialrådgiver, da dette ikke længere er et parameter, man måles på, eller for den sags skyld en faktor, som der er taget højde for i tidsrammen. Derfor er det, som en af vores informanter påpeger, ekstra vigtigt for nye medarbejdere, at de tager sig tid til at inkorporere fagligheden i administrationen.

Ellers bliver det sociale arbejde reduceret til administrative opgaver efter opskriften Bedste Praksis, og den professionalitet, man har opnået igennem sin uddannelse, vil efterhånden blegne.

Fagetiske overvejelser

Vi argumenterer igennem afsnittet for, at det humanistiske grundsyn, som er i fagets etikvejledning, skinner igennem det professionelle sociale arbejde på såvel individ- som samfundsniveau.

Teoretisk benyttede vi os primært af Helle Strauss²⁰ og Dansk Socialrådgiverforenings Etik vejledning²¹.

Men etikvejledningen er, det den er: en vejledning og ikke et reglement. Det bør dog tages op til egen refleksion, hvad det betyder for socialrådgiverens praksis, hvis denne ikke kan tilslutte sig det menneskesyn, der ligger til grund for vejledningen. Videre skal det huskes, at etikvejledning på ingen måde slækker kravet til den reflekterende praktiker.

Det er vores vurdering, at selvom medarbejderne ikke umiddelbart giver os ret i at LEAN har indflydelse på fagetikken, påvirkes den alligevel af de rammer, som LEAN giver. Den påvirkes i og med, at når rammerne struktureres efter opskrift, kan det virke sløvende i forhold til de etiske værdier, der ligger til grund for det sociale arbejde²². Juul og Højlund går endda så langt som til at sige, at når man som socialrådgiver følger metoder som arbejdsevnetmetoden i praksis, så får det den betydning, at man frakobler selvrefleksionen.²³

Delkonklusion

Gennemgangen af de fire håndtag viser, at de indbyrdes er flettet sammen på flere måder, og at de derfor, som i Social analyse, bør benyttes i forening for at kunne leve op til kravene til den professionelle sociale arbejders rolle som bl.a. analysator og udvikler.

Dermed sagt, at helhedssynet ikke bruges professionelt uden systematisk sagsarbejde, da systematikken netop sikrer, at alle relevante informationer er indsamlet, behandlet og vurderet korrekt. Og hverken afgrænsningen af relevante informationer, behandlingen - og vurderingen af problemstillingen ville være saglige, med mindre at de er begrundet i et velreflekteret metode- og teorivalg. Og da det professionelle sociale arbejde foregår i relationer mellem ligeværdige mennesker, er etiske refleksioner over dilemmaer og egen rolle i sagen essentielle, for at arbejdet sikres mod blinde vinkler.

Det er vores konklusion, at socialrådgiverne sætter pris på de rammer og strukturer, som følger af LEAN, og de vurderer ikke, at det som sådan har indflydelse på det professionelle sociale arbejde, de laver. Såfremt LEAN bruges, som vore informanter fortæller os, er der ingen grund til at tvivle på, at den kan være til gavn for at højne det professionelle sociale arbejde. Men det kræver refleksion og skarp afgrænsning imellem, hvad der er rammer for det sociale arbejde, og hvad som er indsats. Og det er ikke altid nemt, når der arbejdes med menneskelige relationer

18 Payne, Malcolm, 2005, s.18

19 Kompetenceprofilen, kan findes på <http://www.studweb.dk/>

20 Strauss, Helle, 2003

21 DS, Etikvejledning, kan findes på: <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?page=848>

22 Roskilde Universitet, kan findes på: http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/1227/1/Udkast_til%20_en.pdf

23 Ibid, s. 22

Hvilke muligheder er der for at indfri professionens forventninger om den reflekterende socialrådgiver indenfor rammerne af LEAN

I kompetenceprofilen peges der på, at en af de væsentligste roller socialrådgiveren har, er rollen som "Udvikler, herunder kunne "lære at lære" og kunne reflektere over egen praksis..."²⁴. Det beskrives derudover at socialrådgiveren bør "Reflektere kritisk over egen handling, og i forlængelse heraf selvstændigt og i fællesskab kunne opsøge nye kompetencer, ny læring"²⁵. Der foreligger dermed en forventning fra professionen side om, at socialrådgiveren reflekterer over egen praksis.

Teoretisk benyttede vi os i dette afsnit af Donald Schön²⁶ og Hanne Kathrine Krogstrup²⁷.

Når Schön beskriver den reflekterende praktiker, gør han det for at sætte fokus på den specifikke professionelle praksis, som nogle professionelle anvender, når de håndterer komplekse og unikke problemstillinger. Denne praksis kendetegnes ved en række intuitive og kunstneriske processer, som tilsammen skaber den reflekterende praktiker.²⁸

En professionel praksis, som er præget af teknisk rationalitet, vil umiddelbart og uden besvær kunne tage sig af de tamme sociale problemstillinger. Men når det gælder de mere komplekse og unikke sociale problemer kommer den positivistiske praksisepistemologi til kort.

"Den stigende kompleksitet i det sociale arbejde og i de sociale ydelser (...) indebærer, at kendskab til konkrete videnselementer ikke længere er nok i arbejdet med løsningen af de sociale problemer.

I dag er det nødvendigt at bevæge sig fra en vægtning af videnselementer til betoning af analysefærdigheder, såvel i forbindelse med udvælgelse af grundlagsteoretisk viden som i forbindelse med refleksioner over handling"²⁹.

Den kompleksitet, som fremgår af kompetenceprofilen, kan bedst beskrives som professionens erkendelse af, at håndteringen af komplekse sociale problemer ikke udelukkende kan løses ved brug af videnskabsbaserede teknisk praksis, men at den kræver Schöns fortolkning af professionel praksis. Denne praksis er kendetegnet ved refleksion-i-handling³⁰, som netop gør det muligt at håndtere de vilde problemer.

Modsat kunne resultatet nemt blive en rigid opfattelse af professionel viden, som kan føre til fejllæsning/kategorisering af det sociale problem. Dermed kan det ultimativt blive på klientens bekostning at den professionelle holder fast i sine standardmodeller og teknikker.³¹

Tidligere redegjorde vi for, at LEAN i en vis grad henter inspiration fra scientific management, hvilket især kommer til udtryk i konceptets jagt efter den mest optimale praksis eller bedste praksis.

Dette er samtidig et udtryk for at hovedinspirationen findes i positivismen, hvor man netop hævder, at man kan finde den empiriske sandhed; én rigtig måde at gøre tingene på eller én bedste praksis. Standarden, Bedste Praksis, er et konkret teknisk instrument, som illustrerer den tekniske rationalitet, der vokser frem i professionel praksis. Bedste Praksis for DPO indeholder som "opskriftstrin" ikke det, som Schön kalder for intuitiv og kunstnerisk adfærd – altså refleksion-i-handling.

Det er vigtigt i denne sammenhæng at pointere, at den tekniske rationalitet, som LEAN repræsenterer, kommer til rette i simple og åbenlyse problemstillinger. Disse tamme problemer løses oftest mest optimalt ved hjælp af teknikker og standar-

24 Kompetenceprofilen, se under væsentlige roller for fremtidens socialrådgiver, kan findes her: http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp

25 Kompetenceprofilen, se under udviklings- og læringskompetence, kan findes her: http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp

26 Schön, Donald, 2001

27 Krogstrup, Hanne Kathrine, 2006

28 Ibid, s. 51

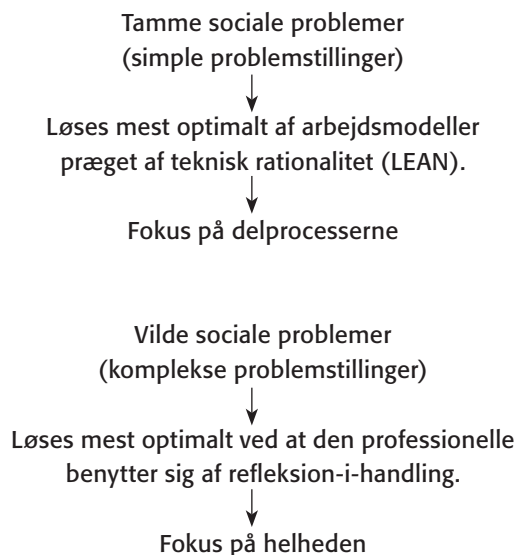
29 Kompetenceprofilen, se under fagkompetencen, kan findes på: http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp

30 Refleksion-i-handling kan betyde, at man som praktiker reflekterer over ens viden-i-handling - også i selve handlingen. Det kan ikke sættes på formel eller metode, som viden-i-handling, men er derimod en kunstform, intuition og et talent, som kan udvikles.

31 Schön, Donald, 2001, s. 48

der som f.eks. den bedste praksis. Med viden-i-handling kan den rutinerede socialrådgiver, behandle mange tamme problemer hurtigt og effektivt.

Men problematikken ved en videnskabsbaseret teknisk praksis er, ifølge Schön, at man ikke kan håndtere kompleksiteten ved vilde sociale problemer. Dette kunne illustreres på følgende måde:

Som vi påviser igennem projektet, er det muligt at være reflekterende socialrådgiver indenfor rammerne af LEAN. Men fra en professionel faglig vinkel er det dog mere at se som en absolut nødvendighed end mulighed.

LEAN og Bedste Praksis er kun et redskab, et effektiviseringsinstrument. I bedste fald kan det supplere det professionelle sociale arbejde ved at få sat ord på praksis, men i værste fald kan det afspore og sløve den fagligt funderede socialrådgiver.

Refleksion-i-handling kan meget vel være det håndtag eller element i professionelt socialt arbejde, som kan i mødekomme denne forventning til refleksion.

Afsluttende konklusion

Vi konkluderer, at Bedste Praksis for DPO er et godt redskab, da det systematiserer sagsarbejdet, forøger retssikkerheden og kan medvirke til at gøre op med den tavse viden, som ureflekteret sagsarbejde over tid kan udvikle sig til.

Dog er det vigtigt at understrege, at retssikkerheden for den enkelte borger også kan undermineres i LEAN, idet man med Bedste Praksis for DPO har skabt strukturer, der besværliggør håndteringen af vilde problemer, som kræver refleksion-i-handling.

Dermed er det essentielt, at det sociale arbejde i en LEAN forvaltning udføres af professionelle reflekterende praktikere, som håndterer LEAN og Bedste Praksis for DPO igennem professionelle faglige kompetencer.

Litteraturliste

Bøger:

- Alminde, Rikke m.fl. (2005): Socialanalyse, Den Sociale Højskole i Århus
- Andersen, Svend Aage (2007): Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde – En Introduktion og forskningsoversigt arbejdsnotat, Den Sociale Højskole i Århus, Sociale skriftserie
- Bergmark, Åke (1998): Nyckelbegrepp i socialt arbete, Lund, Studentertiliteratur
- Buss, Lone Grundtvig og Helle Strauss, (2004): socialrådgiverprofessionen, i Moos, Lejf m.fl.: Relationsprofessionerne, København, Danmarks Pædagogiske Universitet
- Egelund, Tine, og Therese Halskov (1984): Praxis i socialt arbejde, København, Munksgaard
- Eistrup, Jens (2001): Introduktion til social planlægning- om styring og effektivitet i den offentlige sektor, Den Sociale Højskole i Århus, Internt arbejdsnotat
- Laursen, Per Fibæk m.fl. (2005): Professionalisering- en grundbog, Frederiksberg, Roskilde Universitetforlag
- Greve, Peter Kahr og Birgitte Enslev Jensen (2007): Lean med hjertet – i det offentlige, København, Børsens Forlag,
- Hjort, Katrin (2005): Professionalisering i den offentlige sektor, Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag
- Hutchinson, Gunn Strand og Siv Olteidal (2002), Modeller i socialt arbejde, København, Nordisk Forlag A/S
- Jonassen, Viggo (2003): Dansk socialpolitik 1708-2002 7 udgave, Den Sociale Højskole i Århus
- Klausen, Kurt Klaudi, (2001): Skulle det være noget særligt? – organisation og ledelse i det offentlige, København, Børsens Forlag
- Kokkinn, Judy og Tano Aschehoug (2001): Profesjonelt Socialt arbeid, Oslo, Universitetsforlaget
- Krogstrup, Hanne Kathrine, (2006): Evalueringsmodeller, Århus, Academica
- Kvale, Steinar, (1997): Interview - En introduktion til det kvalitative forskningsinterview, København, Hans Reitzels Forlag
- Larsen, Jørgen Elm og Iver Hornemann Møller (2004): Socialpolitik, Hans Reitzels Forlag, 2 udgave
- Larsen, Øjvind (2001): Etik og moderne refleksiv ledelse i den offentlige forvaltning, i Sørensen, Anders (2001): Etik til debat: værdier og etik i den offentlige forvaltning, KBH, Jurist og økonomforbundet, s. 37-59
- Berg-Søndergaard Kristensen, Tage (1974): Den positivistiske, den hermeneutiske og den marxistiske sociologiske retning – og disse retningers relevans for socialarbejdere, DSH-nyt. Den sociale Højskole. Side 6-24
- Lund, Henrik Herløv (2007): Nyliberalismen, velfærden og kvalitetsreformen, København Ø, Forlaget Alternativ
- Meeuwisse, Anna og Hans Swärd (2004): Perspektiver på sociale problem, København, Hans Reitzels Forlag
- Mik- Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen (2007): Magtens former, København, Hans Reitzels Forlag
- Payne, Malcolm (2005): Teorier i socialt arbejde, København, Hans Reitzels Forlag

Ritzer, Georg, (1996): Mcdonaldiseringen af samfundet, København, Hans Reitzels Forlag

Schön, Donald, (2006): Den reflekterende praktiker, Århus, Forlaget Klim

Strauss, Helle (2003): "Krav til en professionel personlighed – om hvad menneskesyn og motiver kan betyde for socialt arbejde" i Weicher, Inge og Per Fibæk Laursen (red.) Person og profession, Billesø & Baltezer, Værløse. S. 215-241.

Thorndal, Morten Hansen (2004): Modernitetens politiske teoretikere, København Ø, Forlaget Columbus

Thüren, Torsten (2004), Videnskabsteori for begyndere, København, Rosinante

Internet kilder:

Juul, Søren og Peter Højlund (2002), Udkast til en kritisk normativ teori for socialt arbejde, fundet på Roskilde Universitet d.19. maj 2008 http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/1227/1/Udkast_til%20_en.pdf

Jonassen, Viggo (1995): Helhedssyn – ikke helt så dårligt, fundet på Den Sociale Højskole i Århus' hjemmeside d.19. maj 2008 <http://webfiler.dsh-aa.dk/publikationer/Viggo%20Jonassen/Notater/1995%20VJ%20Helhedssyn.pdf>

DS' tidsstudie på beskæftigelsesområdet, fundet på Dansk Socialrådgiverforenings hjemmeside d. 19. maj 2008 http://www.socialrdg.dk/multimedia/DS_tidsstudie_p__besk_ftigelsesomr_det.pdf

Etikvejledning – Etske principper i socialt arbejde, fundet på Dansk Socialrådgiverforenings hjemmeside d. 19. maj 2008 <http://www.socialrdg.dk/index.dsp?area=433>

Kompetenceprofilen – forslag til socialrådgiverens fremtidige kompetenceprofil, fundet på Den Sociale Højskole i Århus' hjemmeside d. 19. maj 2008 http://www.studweb.dk/om_studiet/generelt/kompetenceprofil.asp

Statsminister Anders Fogh Rasmussens Nytårstale 2002, fundet på statsministeriets hjemmeside d. 19. maj 2008 <http://www.statsministeriet.dk/Index/dokumenter.asp?o=2&n=0&h=2&d=79&s=1&str=stor>

Fra socialstat til minimalstat - En liberal strategi, fundet på Minimalstaten.venstre.dk d. 19. maj 2008 <http://minimalstaten.venstre.dk/index.php?id=2565>

Arbejdsevnetmetoden, fundet på Arbejdsmarkedsstyrelsens hjemmeside d. 19.maj 2008 <http://www.arbejdsevnetmetode.dk/sagsbehandlere/>

Worning, Anne, Dansk Socialpolitik – set fra socialrådgiver siden, 2001, fundet på velfærdsministeriets hjemmeside d. 19. maj 2008 <http://www.social.dk/netpublikationer/ds1fest070901/5.htm>

Artikler:

Hardis, Arne, (2006): Hjortens flugt – interview: Claus Hjort Frederiksen, i Weekendavisen d.18. august

Hansen, Finn, (2004): Privatiseringer i vente, i Fyens Stiftstidende, d. 26. november

Suppli, Jacob m.fl.,(2007): Tilgiv os – vi vidste ikke, hvad vi gjorde, i Politikken d. 29. november

Larsen, Hans, (2007): Smagsdommere får kronede dage, i Berlingske Tidende d. 22. november

Love:

Lov om barsel og sygedagpenge, Lov nr. 563 af 09/06/2006
<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=30746>

Lykke i socialt arbejde

Maria Johansen og Anne-Sofie Skals Jensen -

Resumé:

Med udgangspunkt i en samtidsdiagnose og diskussion af det sociale arbejdes formål på beskæftigelsesområdet, vil vi med nærværende opgave undersøge, hvordan begrebet lykke kan forstås og anvendes, for hermed at bidrage til en opkvalificering af det sociale arbejde ved at tage hensyn til og anerkende de nye udfordringer, som samtiden medfører for velfærdsstaten samt det enkelte individ.

Med afsæt i fem forskellige dimensioner operationaliseres og undersøges aspektet lykke i en beskæftigelseskontekst, der tilsammen bidrager til en endelig definition af lykkebegrebet, hvilket vil danne baggrund for empirisk undersøgelse og analyse i forhold til, hvordan lykke kan være en del af det sociale arbejdes formål, samt på hvilken måde de strukturelle og lovgivningsmæssige rammer kan påvirke en proces hen imod dette.

Det konkluderes, at der er belæg for en rekontekstualisering af det sociale arbejdes formål på beskæftigelsesområdet, og at lykke er et relevant og anvendeligt aspekt i forhold til dette. Det konkluderes endvidere, at en proces hen imod lykke forudsætter en inddragelse af alle niveauer, og kræver en vægtning af forskellige hensyn og rammebetingelser.

Indledende tanker:

Vores interesse for denne opgave udsprang af en artikel i vores fagblad "Socialrådgiveren", hvor Tor Nørretranders interviewes i forbindelse med sin nyeste bog "Glæd dig", der undersøger og diskuterer lykkebegrebet ud fra tesen, at lykke og kontrol er to uforenelige størrelser. Vores første reaktion på denne artikel var en undren over begrebet lykke og dets kobling til det sociale arbejde, da vi ikke umiddelbart forbandt dette med fagets formål, men snarere opfattede det som et hverdagsbegreb og tilmed et privat anliggende. Efter adskillige refleksioner og litteratursøgning så vi dog en tydelig sammenhæng til det sociale arbejde, og udviklede en nysgerrighed for en udvidelse af tidligere anvendte begreber som "det gode liv" og "menneskelig opblomstring".

Udgangspunktet for opgaven er tilmed inspireret af vores interesse for samfundets transformationer, og de dertil hørende udfordringer for det enkelte individ. Vi har den antagelse, at den nuværende samtid, der karakteriseres af individualisering, aftraditionisering, konstante valg samt refleksivitet, har medført en eksistentiel usikkerhed og sårbarhed hos det enkelte individ, som i værste fald kan resultere i angst, psykologiske patologier² og mangel på mening. Som konsekvens af dette så vi risikoen for en forøgelse af klienter i det sociale system, hvorfor det var nærliggende at diskutere nye aspekter i forbindelse med forebyggelse og omstilling i forhold til nye behov og sociale problemer. Velfærdsstaten fungerer på mange måder optimalt i forhold til at stille ressourcer til rådighed, og det sociale sikkerhedsnet virker for mange tryghedsskabende, hvor der ud fra et lighedsideal³ fordeles goder og mangeltilstande opfyldes. Dog forudser vi forskellige risici og konsekvenser, hvis den enkelte klient ikke i tilstrækkelig grad kan drage nytte af frihedens mange muligheder på egen hånd i samspil med en kultur i hastig forandring, og dermed ikke kan leve op til samfundets værdisæt og forventninger, men i stedet bliver stemplet som afviger og inkompetent, hvilket kan resultere i social eksklusion.

Eftersom samfundet er foranderligt, ser vi det som relevant at diskutere vores rolle som kommende socialrådgivere i den herskende samtid, med det formål at undersøge om udviklingstendenserne stiller det sociale arbejde overfor krav om en rekontekstualisering. I det senmoderne⁴ samfund forsøges det socialpolitisk at gøre verden forudsigelig og tryk ved at udrydde ulykke og mangeltilstande⁵, hvilket konkret ses i den stramme beskæftigelsespolitik med henblik på at skabe vækst og mere velfærd. Tendensen er, at velfærdsstaten i højere grad intervenserer i det enkelte menneskes liv samtidig med, at individet bliver pålagt et ansvar for selvrealisering og opnåelse af egen lykke, hvilket skaber et paradoks, der gør os nysgerrige i forhold til, om systemet i højere grad burde have et ansvar for at generere lykke. Individet er tilmed blevet stadig mere afhængigt af institutionerne i takt med velfærdsstatens udbygning, og velfærdsstaten er på denne måde med til at formidle og legitimere forestillinger om det gode liv, der er influeret af de herskende diskurser, hvor beskæftigelse anses som værende løsning på mange af de sociale problemer, og derfor bliver en central faktor i identitetsdannelsen og for inklusionen i samfundet.

1 Højlund og Juul 2005

2 Willig og Østergaard 2005: Undersøger tesen om at ubalancer i samfundet har medført nye sociale patologier, som f.eks. angst og depression

3 Lighedsideal: Baserer sig på tanken om, at alle skal have lige vilkår. Ketcher 2002

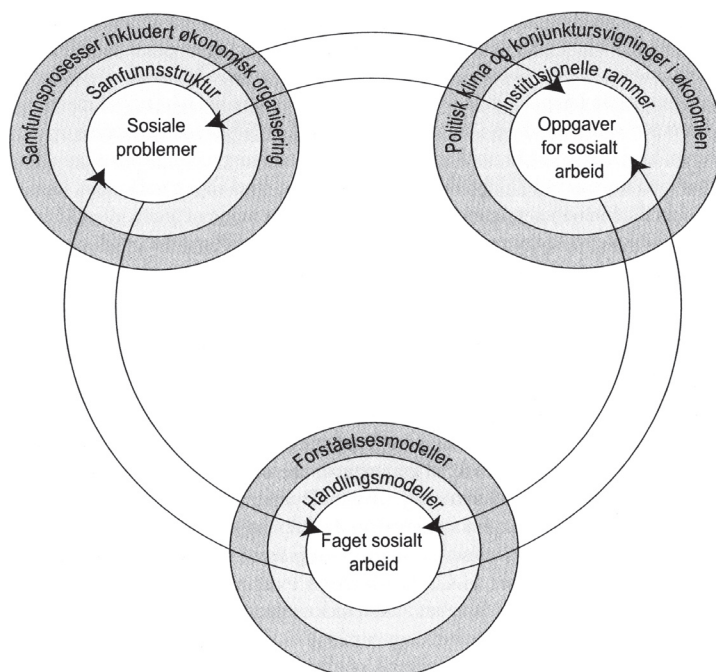
4 Diskussion følger ift. valg af termen senmodernitet

5 Skandinavisk velfærdsmodel, vi vil senere i opgaven uddybe dette.

Der er i nyere tid fremkommet adskillige forskningsresultater omkring begrebet lykke, med den hensigt at forstå hvilke faktorer, der bidrager til opnåelsen af lykke, samt betydningen af de positive følgevirkninger. Da denne forskning endnu ikke har haft et konkret fokus på socialt arbejdes kontekst, efterstræber vi et sådant med det formål at kunne opkvalificere det sociale arbejde. Vi valgte endvidere begrebet lykke, da vi ønsker at bidrage til at generere mere vækst i samfundet, og vi ville undersøge mulighederne for en udvikling hen imod lykke i relation til de nuværende styringsstrategier og rammebetingelser, hvorfor der er behov for en operationalisering af aspektet i en beskæftigelseskontekst. "Lykke" bør derfor anskues ud fra flere vinkler, da der kan være adskillige løsninger på, hvad det indeholder og vi anså det derfor som relevant at undersøge begrebet ud fra forskellige dimensioner som f.eks. selvrealisering og levekårsforskning for på den måde at definere lykkebegrebet. Da vi er kritiske overfor de eksisterende værdisæt og tendenser i forhold til opfattelsen af det gode liv, hvor arbejdet indtager en afgørende rolle for individets selvfortælling, vil vi med lykkebegrebet forsøge at fremkomme med et nyt aspekt, der på længere sigt kan skabe en større livstilfredshed, social inklusion og dermed et mere ansvarligt velfærdssamfund. Dette kan ses i sammenhæng med Etikvejledningen der bygger på værdien om, at faget skal bidrage til et bedre liv, samt at dette kun efterleves med en fri og åben diskussion og debat af offentlige anliggender omkring, hvad det gode liv er. Vores hypotese var, at det sociale arbejdes målgruppe på beskæftigelsesområdet er særligt udsatte i forhold til samfundets udfordringer, og det derfor er relevant at fokusere på lykke for at skabe en form for lige betingelser i stræben efter det gode liv. Ovenstående ligger op til en diskussion af, hvorvidt lykke bør være et aspekt af det sociale arbejdes formål, hvilket leder os frem til vores problemformulering:

Er der på baggrund af en samtidsdiagnose belæg for en rekontekstualisering af det sociale arbejdes formål på beskæftigelsesområdet, og hvordan kan lykke være et aspekt i forhold til dette?

Vi valgte at anvende en professionsmodel som en overordnet ramme og afspejling af, hvordan det sociale arbejde og fagets professionsforståelse er under indflydelse og udvikler sig i takt med den samfundsmæssige og socialpolitiske kontekst, hvorpå modellen fungerer som en illustration i forhold til, hvordan de tre niveauer gensidigt påvirker hinanden⁶. Modellen kan afhjælpe en forståelse af, at det sociale arbejde indeholder flere forskellige niveauer, som alle har betydning for professionens formål og selvforståelse.

I det følgende beskrives kort 3 forskellige afsnit fra vores bachelorprojekt, som tilsammen illustrerer vores belæg for at beskæftige os med begrebet lykke i en socialrådgiver kontekst.

Samtidsdiagnose:

Med individualiseringen er der i vores samfund fare for en underminering af fællesskabsfølelsen og solidariteten overfor vores medmennesker, fordi vores eget livsprojekt og selvrealisering er blevet vores primære fokus i den herskende samtid. Spørgsmålet er, om disse tendenser ikke nødvendiggør en nyorientering i det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet mod en større solidaritet, og dermed en nødvendighed af at vi i fællesskab skal være medvirkende til at håndtere de udfordringer, som risikosamfundet stiller os over for. Med en samtidsdiagnose har vi illustreret, hvordan risikosamfundet i form af individualisering, udlejring af de sociale systemer og refleksivitet i forskellige grader har været medvirkende til at forskyde relationen mellem individ/familie og samfund/fællesskab og eksemplificerer herved, hvordan individet, er blevet mere sårbart og afhængigt af de samfundsmæssige institutioner. Individet udsættes således for forskellige risici, der privatiseres og psykologiseres fra samfundsmæssig side, hvilket medfører et betydeligt ansvar, som den enkelte skal leve op til, og derfor konstant må forholde sig til egne valg, der påvirker den samlede livsfortælling og vurdering af livets værdi. På denne måde befinder individet sig i et krydsfelt, hvor det både skal kreere sin egen specielle livsfortælling, og samtidig gøre det på de institutionaliserede præmisser, hvilket leder os frem til en nærmere diskussion af, hvordan samtiden har influeret på socialpolitikken på beskæftigelsesområdet ud fra et velfærds perspektiv, og vi vil på denne måde illustrere hvilke nye udfordringer socialt arbejde står over for.

Velfærdsstatens udvikling:

Velfærdsstaten og det skandinaviske velfærds perspektiv baserer sig på tanken om det gode samfund og fællesskab, hvor majoriteten italesætter forventninger og normer, som tilsammen anses som "det gode liv". Det karakteristiske ved dette perspektiv er det universelle princip om, at alle skal bidrage til velfærden i form af arbejde, hvor staten omfordeler midlerne for at skabe lighed og økonomisk tryghed. Socialpolitikken prioriteringer skal ses i sammenhold med den fremherskende politiske ideologi liberalismen, der vægtlægger markedets frie kræfter og individets ansvar, hvorfor beskæftigelse anses som en pligt, hvilket afspejler paradigmeskiftet, den nye individualistiske arbejdsmoral og arbejdsdiskurs, hvor arbejdet anses som vejen til "det gode liv". I forbindelse med dette har vores velfærdsstat status af at være en konkurrencestat, hvor individets rolle som producent bliver afgørende for samfundets fremtidige vækst.

Socialpolitikken styringstænkning er præget af en NPM inspireret strategi samt en teknisk-rationel-viden, som stiller krav om effektivitet, dokumentation, kontrol og evidensbaseret med henblik på at fremkomme med den indsats, der er funderet på den mest rigtige viden. Herved forsøger man at gøre "vilde" problemer "tamme", hvilket sætter sit tydelige præg på beskæftigelsesområdet, hvor flere reformer og tendenser er udsprunget på baggrund af denne tankegang.

Med afsæt i vores samtidsdiagnose og skitseringen af den socialpolitiske udvikling har vi erfaret, at det enkelte menneske og velfærdsstaten, i kraft af risikosamfundet, individualiseringen, refleksiviteten, styringstænkningen og det forøgede fokus på selvrealisering gennem arbejdet, stilles overfor nye krav og forandringer. For at undersøge de nye krav og forandringers betydning for det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet nærmere, vil vi anvende den opnåede viden omkring samfundets transformationer og kontekster med henblik på at demonstrere, hvordan socialrådgiverfaget ligeledes stilles overfor nye udfordringer.

Socialt arbejde ud fra et nyt aspekt og kontekst:

På baggrund af de foregående afsnit, kan vi nu argumentere for, at der er belæg for en rekontekstualisering af det sociale arbejdes formål på beskæftigelsesområdet.

De sociale problemer forandres både i karakter og omfang i takt med samfundets transformationer, og samtidig ændres opfattelsen af hvad der er sociale problemer⁷, jf. professionsmodellen, og hvem der står tilbage som afvigere. Udviklingen kræver nye løsningsstrategier for på den måde at være i stand til at opkvalificere det sociale arbejde, hvorfor det er nødvendigt med en imødekomme og nytænkning i forhold til individets forøgede sårbarhed og statens intervention, hvilket også medfører et skærpet fokus på velfærdsstatens ansvar i forhold til at skabe de mest optimale livsbetingelser.

Vi ser det derfor som formålstjenstligt at udvide formålsbestemmelsen eksplicit med et nyt begreb, som i denne sammenhæng kan bevirke en opkvalificering af det sociale arbejde. Som følge deraf vil vi i de kommende afsnit undersøge, hvordan lykkebegrebet kan være et aspekt af en rekontekstualisering, hvorfor vi i det følgende vil definere og operationalisere begrebet ud fra en beskæftigelses kontekst.

7 Dette skal jævnføres med uddannelsens formål www.studweb.dk

Operationalisering af lykkebegrebet:

Vi vil i de følgende afsnit præsentere lykkebegrebet, hvilket skal anskueliggøre en ekspansion og nytænkning af tidligere anvendte begreber som det gode liv og menneskelig opblomstring. Vi anskuer lykkebegrebet ud fra en historisk og nutidig kontekst, hvor vi ud fra forskellige dimensioner vil operationalisere begrebet med det formål at definere aspektet i en beskæftigelseskontekst.

Bestræbelser på at skabe et bedre samfund har gennem tiden fokuseret på fattigdom, dårlige materielle levekår samt indkomstforhold, der skulle bidrage til en velfærdsstat i økonomisk vækst. Med præsentationen af en ny dimension i form af lykkebegrebet påpeges det, at velfærdsstaten ikke alene har til formål at skabe økonomisk og materiel tryghed, men nødvendigvis i den herskende samtid også må forholde sig til nye begreber og ideer om det gode liv. Tidligere har levekår i denne sammenhæng været et mål for empirisk forskning⁸, hvor der ud fra objektive parametre er forsøgt at måle livskvaliteten i den danske befolkning, for på den måde at skabe bedre trivsel. Levekårsforskningen forekommer derfor også relevant som en dimension af diskussionen om det gode liv, men kan ikke fungere som et udtømmende begreb, hvorfor vi anser lykke som et nyt og mere bredspektret aspekt, hvis positive følgevirkninger for menneskelig vækst i form af bedre psykisk helbred og forøget levetid også er empirisk understøttet⁹. Således kan fokuset på lykke også ses som en afledning af tidligere livskvalitetsforskning, der dog i nærværende opgave ikke undersøges nærmere, idet det ikke anses som tilstrækkeligt til at indfange lykkeaspektet i socialt arbejdes kontekst¹⁰.

"Lykke" er et gammelt begreb som langt tilbage har været et omdiskuteret fænomen, først og fremmest indenfor den filosofiske tænkning, hvor lykke blev betragtet som det ultimative mål for vores eksistens¹¹. Lykke anvendes i nyere tid oftest som et hverdagsbegreb: "Er du lykkelig?", "Lykken er lunefuld", og anses som en svær empirisk målbar størrelse i mange sammenhænge, da begrebet ses som en højst individuel og subjektiv oplevelse, der derfor ikke umiddelbart lader sig måle. Endvidere kan lykkebegrebet anskues som en enten kortvarig eller vedvarende oplevelse, altså som en højdepunktsoplevelse eller en vedvarende livstilfredshed¹², hvilket derfor stiller begrebet overfor yderligere udfordringer i forhold til en nærmere afklaring. Om end det lader til at være u håndgribeligt, finder vi det ud fra samtidens krav om at "være sin egen lykkes smed" og finde sin egen særlige vej i livet, væsentligt med en nærmere afklaring og diskussion af hvad lykke kan være, og hvor vi i nærværende opgave ønsker at betragte lykkebegrebet som en vedvarende livstilfredshed, med en differentiering i forskellige domæner¹³.

	Forbigående	Vedvarende
Livsaspekter	Umiddelbar tilfredshed	Domænetilfredshed
Livet som helhed	Højdepunktsoplevelse	Livstilfredshed (lykke)

En enkel opskrift på lykke er ikke mulig, da folks forudsætninger og ønsker altid vil være forskellige, men det anses som formålstjenligt at nå frem til en identifikation af handlinger og holdninger, der kan påvirke lykkeopnåelsen, kan bidrage til en større bevidsthed omkring begrebet og dets relation til det sociale arbejdes formål. Det er her vigtigt at understrege, at vi ikke er naive idealister, da vi også ser på hvordan herskende sandhedsregimer indvirker på forståelsen af lykke i forhold til den enkelte klient. Valget af lykke skal heller ikke forstås som en fortrængning af, at ulykke og dårlige oplevelser aldrig vil ramme menneskeheden, men vi anser lykkebegrebet som en ny relevant dimension i det sociale arbejdes formål, idet lykken aldrig bliver udtømt, og det derfor altid vil kræve stadig udvikling og refleksion i det sociale arbejde for at tilgodese en udvikling mod lykke for den enkelte klient.

I det følgende vil vi kort ridse de forskellige dimensioner op, der tilsammen danner baggrund for vores operationalisering af lykkebegrebet.

8 Lyhne m.fl. 2008

9 Lyubomirsky 2006 - <http://www.faculty.ucr.edu/~sonja/papers/SLinpress.pdf>

10 Dog vælger vi, i indkredsningen af lykke, at anvende levekårsforskningen, der kan ses i relation med livskvalitetsforskningen.

11 Dette behandles yderligere i et senere afsnit

12 Lyhne m.fl. 2008

13 Lykkeskema – Lyhne m.fl. 2008

Dimensionen lykkeforskning:

En beskrivelse af forskningens bud på lykkekorrelationer medvirker til en forståelse af, hvordan faktorer som tryghed, frihed, sociale bånd og samfundsmæssige konstellationer har betydning for den enkeltes oplevelse af lykke. Det materielle aspekt synes efter en vis opfyldelse af de basale behov ikke at have den store betydning for større lykke, hvor snarere tryghed og frihed opleves som essentielle faktorer i form af velfærd. Desuden ses det hvordan personligheden i form af indstilling og adfærdsmønstre har relevans i opnåelsen af lykke, hvor en positiv indstilling og optimistiske forventninger er befordrende for lykkeopnåelsen, og det påvises, at det er muligt at ændre på den enkeltes grad af lykke, således at det genetiske udgangspunkt for lykkeopnåelsen ikke alene bliver styrende. Endeligt ses det som centralt selv at kunne "sidde ved roret", altså aktivt at kunne ændre sin egen situation og opleve kontrol over sit eget liv. Herved bidrager lykkeforskningen til en forståelse af overordnede determinanter for lykkeopnåelsen, samt giver et billede af hvordan eksempelvis det psykiske aspekt indtager en central plads i forhold hertil. Derimod synes det uklart om disse undersøgelser til tider alene måler tilfredsheden og trygheden snarere end lykken i befolkningen, samtidig med at det kan problematiseres om vores udvalgte målgruppe, af forskellige årsager, er repræsentative i forhold til disse undersøgelser, hvorfor det må være relevant at inddrage yderligere dimensioner, når begrebet skal indkredses troværdigt i given kontekst.

Dimensionen leveår forskning:

Leveår forskning koncentrerer sig om majoritetens opfattelse af velfærd, hvor "det gode" og "det onde liv" defineres og måles ud fra objektive mangeltilstande, som er undersøgt og beskrevet ud fra alment anerkendte betragtninger og socialt accepterede standarder omkring dette. Levekårskomponenter kan på denne måde ses i sammenhæng med politiske spørgsmål, hvorfor det er vigtigt at bemærke, at levekår og behov er kontekstafhængige og ændres over tid¹⁴. Velfærd drejer sig ifølge Allardt om "at have, at elske og at være", hvorfor de 3 dimensioner vægter det flerdimensionelle aspekt, hvor både materielle og fysiske behov, fællesskab og relationer, samt selvrealisering og medbestemmelse over eget liv er væsentlige behov for det enkelte individ. Disse behov kan sammenholdes med Maslows behovspyramide, hvor dimensionerne afspejler en afstandtagen fra, at velfærd blot omhandler noget materielt, men rummer en mangfoldighed af faktorer, der bidrager til en opnåelse af "det gode liv".

Lykke anses af leveår forskere som en subjektiv enhed, og bliver derfor ikke behandlet i forskningen – individet er kun interessant i henhold til, hvordan dets karakteristika er relevant for fællesskabet og derved influerer på fordelingen af leveårene¹⁵. Dette stiller vi os kritiske overfor, da en ensidig objektiv vurdering og måling af velfærd, hvor man udelader det individuelle aspekt, ikke efter vores mening kan indfange subjektets situation og dermed heller ikke kan indkredse et nuanceret billede af "det gode liv".

Dimensionen identitet, arbejde og selvrealisering:

For at kunne nærme sig en yderligere afklaring og definition af begrebet lykke er det her belyst, hvilke præmisser den enkelte klient skal forholde sig til i skabelsen af eget liv, og derved hvordan identiteten kan udfolde sig. Arbejdet er således blevet den væsentligste kilde for individets selvdannelse i udlevelsen af "det gode liv", og fungerer dermed som en meningsgivende og fællesskabsfordrende dimension¹⁶. At en person identificeres med udgangspunkt i dennes beskæftigelse er således en betydningsfuld realitet, der udgør et væsentligt aspekt af den enkeltes selvopfattelse og opnåelse af lykke, der samtidig influeres af de gældende værdier og normer i det danske velfærdssamfund, der i dag betoner vigtigheden i at kunne klare sig selv¹⁷. I forlængelse af denne øgede vægtning af arbejdets betydning fordres det, at individet udfolder og udvikler sit "sande jeg" og personlighed, hvor der heroverfor står en række udfordringer, når det enkelte menneske ikke kan leve op til disse krav, hvorved det bliver vanskeligt for den enkelte klient at skabe sig en positiv og sammenhængende livsfortælling.

Arbejdet fungerer i dag som en ramme, der giver indhold og mening, samtidig med at det tildeler den enkelte en "rolle" eller en "stilling", og bidrager til tilhørsforhold og arbejdsfællesskab, der er afgørende for den enkeltes selvopfattelse. Endvidere ses det, at det sociale system igennem kategoriseringer og bestemte ideologier kan medvirke til en stempling af klienten og på denne måde påvirke identitetsopfattelsen, hvorfor dette vurderes som et væsentligt aspekt, dog anskuer vi ikke identiteten alene som deterministisk funderet, men må samtidig ses i et bredere perspektiv, hvor også klientens autonomi og selvbestemmelse vægtes i forhold til skabelsen af eget liv. På denne måde kontribuerer identitets, selvrealisering - og arbejdsdimensioner

14 Kan relateres til vores belæg for en rekontekstualisering af formålet på beskæftigelsesområdet.

15 Ejrnæs m.fl. 2004

16 Hammershøj 2003

17 Olesen 2006

nen til en uddybende forståelse af, hvad lykke kan indeholde, men er således ikke udtømmende i forhold til hvordan personer, der oplever ikke at have en vellykket identitet, kan opnå mere lykke.

Definition af lykkebegrebet:

At vurdere lykke i det sociale arbejde kræver en individuel helhedsorientering, da det er et komplekst område med mange forskellige hensyn og problemstillinger, hvorfor formålet med vores operationalisering og endelige definition skal betragtes som en vejledning til en proces hen imod aspektet, samt en overordnet retningslinje for, hvad lykke kan indeholde. Vi har i løbet af operationaliseringen af lykkebegrebet belyst relevante dimensioner, der på hver sin måde bidrager til vores forståelse og videre brug af lykke i en beskæftigelseskontekst.

Som endelig præcisering og definition af lykkebegrebet, kan vi således udlede, at en proces hen imod lykke i det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet som udgangspunkt må indeholde:

En vekselvirkning mellem individets og fællesskabets flerdimensionelle behov, hvor der ud fra klientens autonomi skabes en generel livstilfredshed med udgangspunkt i specifikke domæner, der tilsammen bidrager til dannelsen af en vellykket identitet og indhold i tilværelsen.

Konklusion:

Vi har gennem udarbejdelsen af vores problemfelt fået understøttet vores indledende antagelser om, at det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet, i relation til samtidsdiagnosen, indeholder en række nedbrydende generative mekanismer og tilbøjeligheder, hvilket vores datagrundlag også bekræfter, idet tendenser som ensomhed og psykisk sårbarhed, der resulterer i fiasko og manglende anerkendelse, vurderes som karakteristika for matchgruppe 4+5 klienter. Vi vurderer, at det skal forstås i tæt relation med et indskrænket normalbegreb, der udvikles indenfor en konkurrence – og risikostat, hvor en individualiseringsmekanisme er aktiveret. Dette kan nu konkluderes, som indeholdende tendenser af "incitamentsregler", sanktionerende og bureaukratiske styringsmekanismer, der på trods af lovens gode intentioner resulterer i en tilbøjelighed til, at matchgruppe 4+5 klienter ikke får opfyldt deres leveårskomponenter i tilstrækkelig grad, hvor der samtidig eksisterer stemplings – samt eksklusionskræfter. Dette leder frem til en konklusion af, at det nuværende formål med socialt arbejde på beskæftigelsesområdet må vurderes som indeholdende en betydelig administrativ, organisatorisk og myndighedsorienteret kompetence, hvor andre idealer og kompetencer, som beskrevet i etikvejledningen og under definitionen af det sociale arbejde, nedprioriteres, hvortil datagrundlaget peger på manglende ressourcer og menneskesyn i lovgivningen og politikken, som væsentlige årsager.

Ud fra ovenstående argumentation kan vi nu konkludere, at der er belæg for en rekonkretualisering af det sociale arbejdes formål, da det ud fra datagrundlag og teori må vurderes, at velfærdsstatens nuværende handlestrategi ikke i tilstrækkelig grad kan rumme matchgruppe 4+5 klienters behov, hvorfor der burde tages et andet ansvar for disse klienter, for på den måde at sikre et fuldbyrdet socialt medborgerskab med udgangspunkt i ligheds – og velfærdsidealet. Hertil udledes, at nye strategier og løsningsmodeller må overvejes for på den måde at skabe en større rummelighed og inklusion, hvorved det sociale arbejde også lever op til idealet om at udvikle sig i takt med samfundets transformationer og udviklingen af sociale problemer.

Gennem opgaven har vi ud fra ovenstående overvejelser undersøgt, hvordan begrebet lykke kan være en del af formålet med det sociale arbejde på beskæftigelsesområdet for på den måde eksplicit at introducere et nyt begreb, der kan udmønte sig i en opkvalificering af det sociale arbejde, og samtidigt bidrage til en større livstilfredshed hos matchgruppe 4+5 klienter. Vi er ud fra vores interviews kommet frem til, at vores definition af lykkebegrebet betragtes som et ideal for det sociale arbejde, om end de nuværende eksisterende strukturer og mekanismer indeholder begrænsende kræfter for en proces hen imod lykke; dog har vi erfaret, at lovgivningen indeholder muligheder og intentioner for at fremme aspektet i form af at vægte inddragelse, autonomi og et positivt ressourcesyn på individet.

Vi kan tilmed konkludere, at et større fokus på de forskellige lykkedimensioner, med udgangspunkt i klientens specifikke domæner, vil udmønte sig i en bredere og mere nuanceret tilgang til klientens komplekse og sammensatte problemstillinger, hvorfor lykke vurderes som en anvendelig og relevant del af et overordnet ideal og formål for det sociale arbejde. At udarbejde tiltag, hvor "lykke" indgår, som en del af formålet, konkluderes som indeholdende potentialer for klienten i henhold til at skabe en positiv selvfortælling og identitet, hvilket også bidrager til indhold og mening med tilværelsen. Det kan ud fra vores datagrundlag og teori endvidere vurderes, at lykkebegrebet må forstås differentieret og nuanceret, da socialrådgiverens rolle, i forhold til at skabe en proces hen imod lykke, til tider indeholder kompetencer, der snarere indeholder en tovholder-rolle eller myndighedsrolle, hvorfor netop en udvikling hen imod lykke skal betragtes som en proces, hvor socialrådgiveren også må uddelegere opgaver og henvise til andre regi, som eksempelvis behandlingstilbud og netværksgrupper. Det vurderes, at en mere sammenhængende indsats kan medføre en proces hen imod lykke, hvor der med den nuværende ubalance i systemet

med en nedprioritering af dokumentation, kontrol og dertilhørende bureaukrati, fordres et mere smidigt samarbejde mellem forskellige forvaltninger, institutioner og regi.

Således må det opsummerende konkluderes, at lykke vurderes som værende et relevant og vækstfremmende aspekt, hvor velfærdsstaten i højere grad vil leve op til sit ansvar om et fuldbyrdet medborgerskab og dermed i højere grad tage hensyn til de nye sårbarheder i det senmoderne samfund. At praktisere lykke kræver dog en konstant refleksion og afvejning i forhold til at sidde i et krydspres, hvor både individets og fællesskabets behov skal tilgodeses, hvor der samtidigt kan influere forskellige formål, intentioner og forventninger, og hvor det må bemærkes, at det er en illusion at tro, at alle klienters behov alene kan tilfredsstilles gennem det sociale arbejde. Dog må et fokus på lykke vurderes som at kunne højne matchgruppe 4+5 klienters oplevelse af identitet, generel livstilfredshed og tilhørsforhold, og på længere sigt gøre dem i stand til at mestre deres livsomstændigheder, hvor det personlige ansvar og tanken om det frigørende sociale arbejde er væsentlige elementer i lykkeopnåelsen.

Vi vender hermed tilbage til vores indledende refleksioner omkring lykkebegrebet, hvor vi stadig er forundrede over dets mange facetter, på trods af vi har fået konkluderet, at lykke er et relevant og anvendeligt begreb for det sociale arbejde. Vi håber derfor med denne opgave at have bidraget til en videregående debat og undersøgelse omkring aspektet lykke, og derved på sigt skabe nye muligheder for opkvalificering og nytænkning af det sociale arbejde.

Litteraturliste bachelor:

Allardt, Erik (1975): Att Ha, Att Älska, Att Vara. Argos Förlag AB. Lund

Andersen, Heine; Kaspersen, Lars bo (2004): Klassisk og moderne samfundsteori, 2. reviderede udgave, 5. oplag. - Kbh. Hans Reitzel

Andersen, Maja Lundemark; Brok, Nørlund Pernille; Mathiasen, Henrik (2000): Empowerment på dansk. Dafolo Forlag

Andersen, Svend Aage (2007): Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde. Århus. DSH

Bovbjerg, Kirsten Marie (2001): Følsomhedens etik, Forlaget hovedland, 2. udgave

Carstens, Anette (1998): Aktivering: Klientsamtaler og socialpolitik. Kbh. Hans Reitzel

Cashwell, Dorthe (2005): Handlemuligheder i socialt arbejde – et casestudie om kommunal frontlinjepædagogik på beskæftigelsesområdet. Roskilde Universitetscenter/AKT Forlaget. Ph.d.-afhandling

Clausen, Peter (2004): Anvendelse af nyere psykologi. Århus. Systime

Ejrnæs, Morten m.fl. (2004): Sociologi og socialt arbejde. Frederiksberg. Danmarks Forvaltningshøjskole

Etwil, Preben (2005): Det foranderlige samfund. Kbh. Frydenlund

Fuglsang, Lars; Olsen, Bitsch Poul (2004): Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer. Roskilde Universitetsforlag

Giddens, Anthony (2005): Modernitetens konsekvenser. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Gundelach, Peter (2002): Danskernes værdier 1981-1999. Kbh. Hans Reitzel

Hammen, Ida Cecilie Norn (2006): Sagsbehandlingskompetencer – en antropologisk undersøgelse af danske sagsbehandlere arbejde med arbejdsevnetmetoden

Hammershøj, Lars Geer (2003): Selvdannelse og socialitet. Danmarks pædagogiske Universitetsforlag

Harbo, Niels Jakob m.fl (2004): Det gode liv: Mere end dig selv. Philosophia

Husen, Michael (1984): Arbejde og identitet. Nyt Nordisk Forlag. Kbh

Hutchinson, Strand Gunn; Oltedal, Siv (2003): Modeller i socialt arbeid. Universitetsforlaget

Jensen, Anne-Mette Hyldgaard (2001): Ledighedpsykologi. A/S3. Human Resources

Jørgensen, Carsten Rene (2002): Psykologien i senmoderniteten. Hans Reitzels Forlag. Kbh

Heap, Ken (2005): Gruppeteori inden for social – og sundhedsområdet. Hans Reitzel

Højlund, Peter; Juul, Søren (2005): Anerkendelse og dømmekraft. Kbh. Hans Reitzel.

Jakobsen, Benny m.fl. (1998): Sociologi og modernitet. Kbh. Columbus

- Järvinen, Margaretha; Larsen, Jørgen Elm; Mortensen, Nils (2003): Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus Universitetsforlag
- Jonasen, Viggo (2003) Dansk socialpolitik, 7. udgave, 1.oplag. Den Sociale Højskole i Århus
- Jørgensen, Carsten René (2002): Psykologien i senmoderniteten. Kbh. Hans Reitzel
- Ketcher, Kirsten (2002): Socialret. Thomson - GadJura
- Krogstrup, Hanne Katrine (2003): Evalueringsmodeller, Systime Academic
- Kvale, Steinar (1997): Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzels Forlag A/S. Kbh.
- Larsen, Lars Steen (2004): Livsfilosofi og etik. Frydenlund
- Launsø, Laila; Rieper, Olaf (2000): Forskning om og med mennesker. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck
- Lyhne, Jørgen; Knoop, Hans Henrik; Schwartz, Barry (2008): Positiv psykologi – positiv pædagogik. Dansk Psykologisk Forlag
- Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans (2002): Perspektiver på sociale problemer. Kbh. Hans Reitzels Forlag
- Nørretranders, Tor (2007): Glæd dig. Tv2 Forlag
- Olesen, Søren Peter (2006): Lediges eksklusion og inklusion i digital forvaltning – selvfremsstilling og arbejdsetik i cv på Jobnet.dk. Den Sociale Højskole i Aarhus
- Plovsing, Jan (2004): Socialpolitik. Handelshøjskolens Forlag
- Schultz, Trine (2004): Retsanvendelse og skøn. København Ø. Jurist- og økonomforbundets Forlag
- Sørensen, Mads P.; Christiansen, Allan (2006): Ulrich Beck – risikosamfundet og det andet moderne, Aarhus Universitetsforlag
- Thagaard, Tove (2004): Systematik og indlevelse. Akademisk Forlag
- Thielst (2005): At realisere sig selv. Det lille Forlag. Frederiksberg
- Thielst (2003): Livets mening. Det lille Forlag. Frederiksberg
- Thomassen, Niels (1994): Etik: en introduktion. Kbh. Gyldendal
- Thuren, Torsten (2004): Videnskabsteori for begyndere. Kbh K. Rosinante Forlag
- White, Michael (2006): Narrativ teori, på dansk af Ole Lindegård Hansen, Kbh. Hans Reitzels Forlag
- Kompendier:**
- Beck, Ulrich (1997): Risikosamfundet. Hans Reitzel
- Berger, Peter L; Luckmann Thomas (1990): Den samfundsskabte virkelighed. Lindhardt og Ringhof
- Bundesen, Peter (2000): Sociale problemer og socialpolitik. Syddansk Universitetsforlag
- Torfing, Jacob(2004): Det stille sporskifte i velfærdsstaten: en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse. Århus Universitetsforlag

Wilber, Ken (1997): The Eye of Spirit; Kap. 1. Shambhala, Boston

Winther, Søren (1994): Implementering og effektivitet. Ålborg. Systimer

Tidsskrifter:

Born, W. Asmund; Jensen, H. Per (2008): Jobplaner og medborgerskabet – et nyt dispositiv? Uden for nummer nr. 15

Klausen, Kurt Klaudi (2001): Skulle det være noget særligt? Kbh. Børsen

Madsen, Mikkel Bo (2008): Socialpolitik og beskæftigelsespolitik i konkurrencestaten. Uden for nummer nr. 15

Socialrådgiveren nr. 4 - 2007

Internetsider:

<http://www.brugerinddragelse.dk/Download/StatusNotat.pdf>

http://www.lo.dk/publications/download/Holdninger_og_oensker.pdf - Holdninger og ønsker til velfærdssamfundet udarbejdet af Center for alternativ samfundsanalyse 1999

<http://www.information.dk/149444> - Sammenhæng i konkurrencestaten

<http://www.social.dk/global/nyheder/Nyhedsarkiv/2005/SM/index.aspx?id=2cffe504-e1f0-4abf-98de-df839b29d4d2>

www.socialrdg.dk

[http://www.socsci.aau.dk/samfbasis/e07/kurser/projektarb/2007_04_prob-projektarb_Sanne.ppt#260,1,Problemorienteret projektmetode 4 Operationalisering](http://www.socsci.aau.dk/samfbasis/e07/kurser/projektarb/2007_04_prob-projektarb_Sanne.ppt#260,1,Problemorienteret%20projektmetode%204%20Operationalisering)

<http://www.udsatte.dk/publikationer/14042008/publikation.pdf> - SUSY UDSAT - Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2007.

http://www.vftp.dk/produkter/publikationer/documents/Rapport_om_Narrativer.pdf

[Http://www.viborg.dk/db/Bibliotek.nsf/pdf/empowerartikel/\\$File/empowerartikel.pdf](http://www.viborg.dk/db/Bibliotek.nsf/pdf/empowerartikel/$File/empowerartikel.pdf)

[http://www2.kk.dk/of/Dagsorden.nsf/5458b20eab2b5119c12570ee0034b5f0/62c555c1f4d7be13c12572790030f4b1/\\$FILE/Bilag%201%20-%20Dag-til-dag-projekt.pdf](http://www2.kk.dk/of/Dagsorden.nsf/5458b20eab2b5119c12570ee0034b5f0/62c555c1f4d7be13c12572790030f4b1/$FILE/Bilag%201%20-%20Dag-til-dag-projekt.pdf) - Rapport om socialt udsatte klienter i Københavns kommune

Søgemaskiner:

www.sociologiskforum.dk

www.wikipedia.dk

Lovsamlinger:

Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område

Lov om en aktiv socialpolitik

Lov om en aktiv beskæftigelsespolitik

Lov om offentlighed i forvaltningen